253599

■•-

'253599*

CAPITOLUL XLIX
.VECHI ZEITĂŢI ALE VEGETAŢIEI CA ANIMALE
", ~ ■ r ,
1. Diony sos, Ţapulşi Taur ui. Orice explicaţie i-am da, adevărul este că, în folclorul ţărănesc, spiritul griului este conceput şi reprezentat foarte frecvent cu chip
' de animal.: Oare nu lămureşte acest fapt relaţiile în care se aflau anumite animale cu vechile zeităţi ale vegetaţiei,
rDionysos, Demeter, Adonis, Attîs^i Osiris ?
Să începem cu Dionysos. Am văzut că Dionysos era înfăţişat uneori ca ţap, alteori ca taur. Sub înfăţişarea de ţap cu greu putea fi deosebit de divinităţile minore, pani, satiri şi sileni,. care sînt, cu toţii, foarte strîns coielaţi cu el şi sînt înfăţişaţi pe de-a-ntregul sau parţial în chip Ste ţap^ Astfel Pan era reprezentat de obicei in sculptură şi pictură cu chip şi picioare de ţap. Satirii sînt închipuiţi cu urechi ascuţite de ţap şi uneori cu coarne mici şi cozi
• scurte. Cîteodată se vorbea despre ei ca despre nişte ţapi, pur şi simplu iar în reprezentaţiile teatrale rolul lor era jucat de oameni îmbrăcaţi în pielea acestui animal. Sile-nus este înfăţişat în artă îmbrăcat în piele de ţap. De ase¬menea, faunii, replicile italiene ale panilor şi satirilor greci,
- sînt descrişi ca fiind pe jumătate ţapi, cu picioare şi coarne
5

I pricinuind-astfel pagube mari, este un motiv clar şi, poate, I -suficient pentru credinţa atît de frecventă că spiritele pâ-I idxirii iau înfăţişarea acestora. Condiţia contradictorie a I .unui zeu al vegetaţiei care trăieşte din vegetaţia pe care o I .personifică nu .supără mintea primitivă. Asemenea contra-| dicţii apar cînd zeitatea, încetînd să fie imanentă în ve-I getaţie, ajunge să fie privită ca proprietarul sau stăpînul ei ; deoarece ideea de posesiune asupra vegetaţiei duce % în mod firesc la ideea că zeitatea trăieşte pe seama aces-%-. teia. Uneori spiritul griului,! închipuit la început ca inia-• nent în grîu, ajunge să fie considerat ulterior ca stăpînul f acestuia, din care se nutreşte, rămînînd. sărac şi plin de lipsuri dacă este despărţit. de el. De aceea este cunoscut I adesea ca „Bărbatul cel Sărman" sau i„Femeia cea Săr¬mană". Uneori ultimul snop.se lasă pe cîmp pentru „Sâr-. mana Bătrînă" sau pentru „Bătrâna Secarei". Astfel, reprezentarea .spiritelor pădurii în chip de ea-ipre pare a fi larg răspîndită şi, în acelaşi timp, firească pentru mentalitatea primitivă. De aceea cînd constatăm, după cum am şi făcut, că Dionysos — zeu al pădurii — este înfăţişat uneori ca ţap, nu putem ocoli concluzia că . această reprezentare emană pur şi simplu din caracterul său specific de zeu al pădurii şi nu este necesar să fie explicată prin contopirea a două culturi distincte şi inde¬pendente, şi anume unul în care Dionysos era înfăţişat Ia . început ca zeu al pădurii şi celălalt în care era înfăţişat ca ţap.
După cum am văzut, Dionysos era înfăţişat şi ca taur. După cele întîlnite pînă acum, trebuie să ne aşteptăm., în mod firesc, ca această înfăţişare să nu fi fost decît o altă

de ţap. Toate aceste divinităţi minore cu chip de ţap, îm¬părtăşesc mai mult sau mai puţin clar trăsăturile zei Iuti¬lor pădurii. Astfel, locuitorii din Arcadia îl numeau pe Pan Stăpînul Pădurii. Silenii însoţeau nimfele copacilor. Se spunea în mod expres că faunii sînt zeităţi ale pădurii, iar această calitate a lor este accentuată şi mai mult de asocierea sau chiar identificarea lor cu Silvanus şi silvanii care, aşa cum arată chiar numele, sînt spirite ale păduili. Asocierea satirilor cu silenii, faunii şi silvanii dovedeşte, de asemenea, că şi satirii erau zeităţi ale pădurii. Aceste ' spirite cu chip1 de ţap îşi au replicile în folclorul din nor¬dul Europei. Astfel se crede că spiritele ruseşti ale pădurii numite Ljeschie (de la Ijes, „pădure") apar în parte sub-înfăţişare omenească, dar cu coarne, urechi şi picioare de ţap. Un Ijeschi îşi poate schimba statura după vrere ; cînd. umblă prin păduri este înalt ca-arborii; cînd străbate pajiştile nu întrece firul de iarbă. Unii Ijeschi. sînt spirite ale griului ca şi ale pădurii ; înaintea recoltării, ei sînt înalţi cît firele de -gnu, dar mai tîrziu se fac mici cit mi¬riştea. Această credinţă scoate în evidenţă — aşa cum am amintit mai înainte — legătura strînsă existentă\între spi¬ritele pădurii şi spiritele

griului şi arată cît de uşor se con.» topesc primele cu acestea din urmă. Se credea de asem&-nea că faunii, deşi erau spirite ale pădurii, ocroteau creş¬terea recoltelor. Am văzut cît de des se înfăţişează spiri¬tul griului, în obiceiurile populare, ca ţap. în general, după cum dovedeşte Mannhardt, panii, satirii şi faunii aparţin poate unei clase foarte răspîndite de spirite ale pădurii, în¬chipuite sub formă de capră. Pornirea pe care o au caprele să hoinărească prin păduri şi să roadă scoarţa arborilor,.
3

urmă^ animalul era pus în picioare şi înjugat la un pHig, ca pentru arat. Urma un proces care se desfăşura într-o veche judecătorie sub conducerea Regelui (cum i se spu¬nea) pentru a stabili cine a ucis boul. Fecioarele care adu-
: seseră apa îi acuzau pe cei care au ascuţit toporul şi cuţi¬tul ; bărbaţii-care au "ascuţit toporul şi cuţitul îi învinovă¬ţeau pe cei care au dat aceste unelte măcelarilor ; cei care
"au dat uneltele măcelarilor aruncau vina asupra acestora ;
. iar măcelarii o aruncau asupita toporului şi cuţitului, care, fiind găsite vinovate, erau osîndite şi azvîrlite în măre. Numele acestui sacrificiu — „uciderea boului" —, stră¬duinţele fiecăruia dintre cei care au avut un rol in ucidere de a arunca vina asupra altuia, precum şi procesul formal
' şi pedeapsa la care era supus toporul sau cuţitul, oii amîn-două, dovedesc că aici boul nu era socotit o simplă victimă oferită unui zeu, ci însăşi fiinţa sacră, a cărei ucidere con¬stituia un sacrilegiu sau o crimă. Lucrul acesta se deduce
* dintr-o afirmaţie a lui Varro i care spune că uciderea unui bou era odinioară o crimă capitală în Attica. Felul în care se alegea victima sugerează că boul care gusta griul era socotit drept zeitatea griului, care îşi lua în stăpînire pro¬priile sale bunuri. Această interpretare se sprijină pe ur¬mătorul obicei. în Beauce, districtul Orleans, în ziua de ■24 sau 25 aprilie, se face un om din paie, numit „marele mond-ard". Oamenii spun că bătrînul mpndard a murit şi acum trebuie să se facă unul nou. Omul din paie este pur¬tat prin tot satul, însoţit de o procesiune solemnă şi în cele din urmă este aşezat în cel mai bătrîn măr. El rămîne
1 Varro este citat cu De re rustica (Despre treburile cîmpe-
nesti), II. , -
[' 9

reprezentare a naturii sale de zsitate a vegetaţiei, cu atît mai mult cu cit în nordul Europei taurul este o întruchi¬pare obişnuită a spiritului griului ; iar asocierea strînsă a lui Dionysos cu Demeter şi Persefona în misterele din Eleusis a arătat că Dionysos a avut cel puţin putei'nice afinităţi agricole.
Probabilitatea acestei ipoteze ar putea fi sporită dacă s-ar dovedi că şi în alte ritualuri, nu numai în cele ale lui Dionysos, anticii ucideau un bou ca reprezentant al'-spi¬ritului vegetaţiei. Se pare că acest lucru se făcea cu prile¬jul sacrificiilor ateniene cunoscute sub numele de „ucide¬rea boului" (bouphonia). Ceremonia avea loc pe la sfîrşitul lunii iunie sau începutul lui iulie, deci cam pe vremea cînd, în Attica, treieratul e pe terminate. Potrivit tradiţiei, sa¬crificiul a fost instituit pentru a se obţine încetarea sece¬tei şi foametei care bîntuiau în ţară. Ritualul era următo¬rul. Pe altarul din bronz al lui Zeus Polieus de pe Acropole se punea orz amestecat cu grîu sau turte făcute din grîu şi orz. Se. minau boi în jurul altarului, iar boul care se apropia de altar şi mînca ofranda era sacrificat. Toporul şi cuţitul cu care se ucidea vita se muiau în prealabil în apă adusă de fecioare cărora li se spunea „aducătoarele de apă". Apoi armele se ascuţeau şi se încredinţau măcelarilor. Unul dintre măcelari dobora animalul cu toporul, iar altul ii tăia gî tul cu cuţitul. De îndată ce dobora boul, cel dintîi arunca toporul şi,o lua la fugă ; se pare că şi cel care tă¬iase gîtul animalului îi urma exemplul. Intre timp anima¬lul era jupuit, şi fiecare primea o bucată de carne. Apoi j se umplea pielea cu paie şi se cosea la loc ; în cele din
8 ■ ,
•

acolo pînă re strîng merele şi atunci este dat jos şi azvhiit-în apă, ori este ars .şi i .se aruncă.cenuşa în apă. Cel care culege primul măr din pom moşteneşte titlul de „marele mondard". Aici momîia de paie numită ,.marele mondard" ţii pusă primăvara în mărul cel mai bătrin reprezintă spiri¬tul arborelui care. mort iarna, revine cind florile de măr se deschid pe ramuri. Astfel, cel care culege din pom primul fruct, primind din această cauză numele de ..marele mo»i-durd" trebuie considerat reprezentantul spiritului arbore¬lui. De obicei oamenii primitivi pregetă să guste primele roade din oricare recoltă a anului. înainte de săvîrşirea unei tviemonii care să facă acţiunea lor inofensivă şi sacră. Mo¬tivul acestei reţineri pare a fi

credinţa că primele roade apaj-ţin unei divinităţi, sau chiar conţin în fapt o divinitate. De aceea, cind un om sau un animal este văzut mfruptîn-du-se cu îndrăzneală din sacrele trufandale, omul sau ani¬malul sînt socotiţi în mod firesc ca fiind divinitatea însăşi, sub înfăţişare antropomorfă sau zoomorfă, care î.şi ia în stăpîn<re avutul. Momentul sacrificiului atenian, care cădea pe la sfjrşitul treieratului, sugerează că griul şi orzul puse pe altar sînt ofrande ale recoltei şi caracterul sacru al os¬păţului care urmează, când se mănîncă din carnea animalu¬lui divin, nepoate face să-1 considerăm asemănător cu cina recoltei din Europa modernă, în care, aşa cum am văzut, cei te string recolta mănîncă cu toţii din carnea animalului caro repr-ezintă spiritul griului. De asemenea, tradiţia care spune că sacrificiul a fost instituit pentru a pune capăt secetei şi fuametei pledează şi ea ?n favoarea ideii că este vorba de un festival al recoltei. Reînvierea spiritului, înfă¬ţişată prin aşezarea în picioare a boului umplut cu paie şi

prin înjugarea lui la -.plug poate li comparată cu reînvierea spiritului arborelui iii persoana reprezentantului său, Omul Sălbatic.
Boul apare ca reprezentant al spiritului griului in alte părţi ale lumii. La Great Bassam, în Guineea, se ucid în fiecare an doi boi pentru a se asigura o recoltă bună. Pen¬tru ca sacrificiul să aibă rezultatele dorite, boii trebuie să plmgă. Aşadar toate femeile, din sat stau în faţa animale¬lor, chitind : „Boul va plîngo. da, va plinge !" Din cind în cind una dintre ele dă ocol1 animalelor aruncînd peste ele şi mai ales în ochii lor făină de manioc sau vin de pal¬mier-:" Cînd lacrimile încep să curgă din ochii boilor, po¬porul dansează, cînţînd : „Boul plînge ! Boul plinge !" Doi oameni apucă apoi cozile boilor şi le taie dintr-*o singură "lovitură. Se crede că s-ar întimpla o mare nenorocire în cursul anului, dacă nu s-ar reteza cozile dintr-o singură lovitură. După aceasta, boii sînt omorîţi şi conducătorii mănîncă din carnea lor. Aici lacrimile boilor, asemenea celor ale victimelor omeneşti la khonzi şi azteci, sînt pro¬babil o vrajă aducătoare de ploaie. După cum am văzut se crede uneori că puterea spiritului grâului întrupat în animal se află jn coadă şi, de asemenea, că ultimul braţ de grîu este coada spiritului griului. In religia mithraică această concepţie apare in numeroasele- sculpturi care îl repre¬zintă pe Mjthra aşezat în genunchi pe spatele unui taur şi înfigînd un cuţit în coasta animalului ; în unele dintre acestea, coada taurului se termină in trei spice de grîu şi, ■intr-un loc. din rana făcută de cuţit se văd ieşind spice de grîu în loc de sînge. Desigur asemenea reprezentări suge¬rează' că taurul, a cărui sacrificare pare să fi format o fcră-
u

gilă şi, aupa ce a IUSU UMUI ^V. &^...—- , r ,
in el cu pietre pînă se sfarmă în bucăţi, ,,acţiune de la care se aşteaptă un an îmbelşugat". Aici spiritul griului apare în mod clar ca reprezentat de boul umplut cu grîu, ale
. cărui fragmente se crede că aduc fertilitatea.
In general am putea conchide că, şi în chip de ţap şi în chip de taur, Dionysos a fost în esenţă un zeu al vegeta--
' ţiei. Obiceiurile chinezeşti şi europene pe care le-am citat pot arunca o lumină asupra obiceiului de a jertfi un taur viu la ritualurile lui Dionysos. AMmalul era sfîşiat în bu-
- câţi, la fel ca victima khonzilor, astfel incit fiecare dintre cei ce îndeplineau cultul să poată beneficia de o parte din
• înrîurirea dătătoare de viaţă şi fertilizatoare a zeului. Car¬nea crudă era mîncată- în chip sacramental şi putem pre¬supune că o parte din ea era luată acasă spre a fi îngro¬pată în cîmp, sau supusă vreunui alt procedeu de a transmite roadelor pămîntului influenţa înviorătoare a zeului vegetal. Reînvierea lui Dionysos, povestită în acest .mit poate să fi fost reprezentată în ritualurile sale prin um¬plerea şi ridicarea în picioare a boului ucis, astfel cum se întîmpla la bouphonia ateniană.
2. Demeter, Porcul şi Calul. Trecînd acum la zeiţa cerealelor, Demeter, şi" feamintindu-ne că în folclorul european-~porcul__esţe^ o îrvţrupare .pbişnuită _a „spiritului griului, trebuie să ne întrebăm dacă porcul, atît de strîns asociat cu Demeter, nu a fost însăşi zeiţa, sub înfăţişare de animal ? Porcul era închinat zeiţei ; în artă zeiţa era în¬făţişată purtînd, ori fiind însoţită de un porc ; porcul era sacrificat în mod regulat la misterele ei, pe motiv că acest .. animal aduce pagube griului şi ca atare e duşmanul zeiţei.
13

satură principală în ritualul mithraic, era' imaginat, cel puţin sub un anumit aspect, ca o incarnare a spiritului griului.

Şi mai clar apare boul ca personificare a spiritului griu¬lui într-o ceremonie care are loc în toate provinciile şi dis¬trictele Chinei pentru a ura bun venit primăverii. în prima zi a primăverii, de obicei a doua sau a treia zi a lunii fe¬bruarie, care coincide cu începutul anului nou chinezesc, guvernatorul sau prefectul oraşului merge, în fruntea unei procesiuni, la poarta dinspre răsărit a oraşului şi oferă ofrande Divinului Gospodar, care este reprezentat cu cap de taur şi trup de om. Cu acest prilej se pregăteşte un mare simulacru de bou, de vacă, sau de bivol care se aşază din¬colo de poarta dinspre răsărit, înconjurat de unelte agricole. Simulacrul este făcut din bucăţi de hîrtie, diferit colorate, lipite pe un schelet, fie de un orb fie potrivit indicaţiilor unui necromant. Culoarea hîrtiei prevesteşte cum va fi re¬colta în anul următor ; dacă predomină roşul vor fi multe incendii, dacă albul are întîietate vor fi revărsări de apă şi ploi, şi aşa mai departe cu celelalte culori. Mandarinii păşesc încet în jurul boului, lovindu-1 puternic la fiecare pas cu bice de felurite culori. Boul este umplut cu cinci feluri de grăunţe care se răspîndesc în toate părţile cînd acesta se si'işie sub loviturile de bici. Bucăţile de' hîrtie se aruncă în foc şi în jurul lor se iscă o încăierare, deoarece poporul crede că cel ce pune mina pe o bucată de hîrtie aprinsă va avea noroc în tot cursul anului. Se ucide apoi un bivol adevărat şi carnea se împarte între mandarini. Potrivit unei relatări, simulacrul boului este făcut din ar-
12
- t2h£Â^:

Dar, după ce un animal a fost socotit zeu, sau un zeu a fost reprezentat ea animal, se mtîmplă uneori, aşa-cum am văzut, ca zeul să-şi piardă întruchiparea de animal şi să devină pui-antropomorf ; iar animalul, care a fost omorât la început drept zeul însuşi, să ajungă a fi privit ca victimă oferită zeului pe temeiul ostilităţii sale faţă de acesta ; cu_ alte cuvinte, zeul este sacrificat lui însuşi pentru motivul că este propriul său duşman. Acest lucru s-a întîmplat cu Dionysos şi s-a întîmplat poate şi cu zeiţa Demeter, Şi, într-adevăr, ritualurile uneia dintre sărbătorile ei, Thes-mophoria, dă naştere părerii că la început porcul a fost o întrupare a însăşi zeiţei griului, a Demetrei sau a fiicei şi a replicii sale, Persefona. Thesmophoria era în Atica o săr¬bătoare de! toamnă, celebrată numai de femei în luna octom¬brie, şi pare să fi reprezentat, cu ritualuri de doliu, coborî-rea Persefonei (sau a zeiţei Demeter) în infern, iar pe de altă parte, cu manifestări de bucurie, reîntoarcerea ei din lumea morţilor. De aici numele de Coborire sau Înălţare date de la caz la caz primei zile şi cel de Kallingeneia (naş¬tere frumoasă) pentru cea de-a treia zi a sărbătorii. în " timpul Thesmophoriei exista obiceiul să se arunce porci, turte şi1 ramuri de pin în „genunile zeiţelor Demeter şi Per¬sefona", care par să fi fost peşteri sau boite sacre. Se spunea că în aceste peşteri, sub boite, se aflau şerpi care consumau cea mai mare parte din carnea porcilor şi din turtele arun¬cate în ele. Mai tîrziu — după cum se pare la festivităţile din anul următor — rămăşiţele porcilor, turtelor şi ramuri¬lor de pin putrezite erau adunate de femei numite „deşer-tătoare", care, după ce respectau timp de trei zile anumite reguli de puritate ceremonială, coborau în peşteri, unde
14
' *■ •
I

|alungau şerpii speriindu-i cu bătăi din palme, strîngeau irămăş.iţele şi le puneau pe altar. Se credea că cel care jreuşea să aibă o bueată clin carnea şi din turtele putrezite Işi le semăna în cîmpul său odată cu griul de sămînţă putea |fi sigur că va avea o recoltă îmbelşugată.
Se povestea următoarea legendă pentru a explica ve-Ichiul şi barbarul ritual al Thesmophoi-iei■*. în clipa în care iPluton a răpit-o. pe Pcrsefona, un porcar pe nume Eu-Ibuleus îşi păzea acolo, dinântîmplare, porcii şi turma sa a sfost înghiţită în genunea în, care Pluton s-a făcut nevăzut Şîmpreună cu Persel'ona. Aşadar, cu prilejul Thesmophoriei |se aruncau anual porci. în peşteri pentru a comemora dis-Ipariţia porcilor lui Eubuleus. Rezultă deci că aruncarea «porcilor în prăpastie la Thesmophoria forma o parte din v reprezentarea dramatică a coborîrii Persefonei în infern ; Esi, cum se pare că odată cu ei nu se arunca nici o imagine iu Persefonei, putem deduce că.faptul coborîrii porcilor în jabis nu avea scopul ca aceştia să însoţească eoborîrca zeiţei, Ici era mai degrabă coborîrea însăşi, cu alte cuvinte porcii 'erau însăşi Persefona. Ulterior, eînd Persel'ona sau Deme-ter (deoarece, ele «înt echivalente) au luat chip omenesc trebuia să se găsească o explicaţie pentru aruncarea por¬cilor în peşteri la sărbătoarea acestor zeiţe, ceea ce s-a făcut spunîndu-se că la răpirea Persefonei de către Pluton, s-a întîmplat să se afle prin apropiere cîţiva porci care au fost înghiţiţi în adîncuri odată'cu ea. Era limpede că po¬vestirea c forţată şi a fost concepută în mod intenţionat pentru a arunca o punte care să lege vechea concepţie des-
1 Scholia in l/ucianum (Comentarii la Lucian), ed H. Rabe, KKKf-.

«rit pe ogor,- iar o parte se.conservă şi se păstrează pînă în

■prima zi asemănatului de primăvară, probabil pentru a fi amestecată atunci cu sămânţă, ori mîncată de cei ce ară, sau pentru amîndouă aceste scopuri ; tot astfel, la Udvar-hely 'penele cocoşului omorît în ultimul snop al recoltei sînt păstrate pînă primăvara cînd sînt puse în pămînt odată cu
.sămînţa; tot astfel. în Hesse şi Meiningen se consumă carne de porc în prima miercuri din Păresimi sau la Intîm-
, pinarea Domnului, iar casele, se păstrează pînă la vremea semănatului, cînd se îngroapă în pămînt sau sînt ameste¬cate cu sămînţa din sac ; în1 fine, tot astfel, griul din ulti¬mul snop se. păstrează pînă la Crăciun, se face din el Mis¬treţul de Crăciun, care apoi se fărîmiţează şi se amestecă în grîul de sămînţa la semănatul de primăvară. Deci, în general, spiritul griului întruchipat în formă animală este omorît toamna ; cei ce săvirşesc ritualul mănîncă o parte din carnea animalului ca împărtăşanie, iar o parte se păs¬trează pînă la următoarea perioadă de însămînţare sau pînă la proxima recoltă, ca zălog şi asigurare pentru per¬petuarea sau reînnoirea energiilor spiritului griului.
Dacă unele persoane cu gusturi mai greu de mulţumit ar obiecta că grecii nu şi-ar fi putut-o imagina pe Demeter sau pe Persefona întrupate în porci, putem răspunde că, în peştera Phigalia din Arcadia, Demeter cea Neagră era înfăţişată cu cap şi coamă de cal şi cu trup de femeie. Ima¬ginea zeiţei ca porc şi imaginea ei ca femeie cu cap de cal prezintă puţine diferenţe sub aspectul barbariei. Legenda povestită în legătură cu Demeter phigaliana arată că, în
1 Odorhei.
17

pre spiritul griului' ca porc şi concepţia n6uă care îl repre--zenta ca zeiţă antropomorfă. O rămăşiţă a vechii credinţe a supravieţuit-în legenda care spune eă, atunci cînd nefe¬ricita mamă o căuta pe dispăruta Persefona, urmele paşilor celei pierdute fuseseră acoperite de urme de porc ; putem ' trage deci concluzia că, iniţial, urmele porcului erau chiar ! urmele'Persefonei şi ale zeiţei Demeter. Conştiinţa legăturii intime a porcului cu grîul se dezvăluie în legenda că por¬carul Eubuleus eră fratele, lui Triptolemus, primul căruia Demeter i-a împărtăşit secretul griului. într-adevăr, potri¬vit unei versiuni a legendei, însuşi Eubuleus a primit, îm¬preună cu fratele său Triptolemus, darul griului de la De-meter ca recunoştinţă că i-a dezvăluit soarta Persefonei.-: în afară de aceasta trebuie amintit că, după cît se pare, cu prilejul Thesmophoriei femeile mîncau carne de porc..Dacă am dreptate, ospăţul pare să fi fost o ceremonie sacramen¬tală sau- o împărtăşanie, membrii cultului participînd la împărţirea trupului zeului.
Explicată în felul acesta, Thesmophoria are analogii în obiceiurile populare din nordul Europei pe care le-am de¬scris. La fel ca la Thesmophoria.— sărbătoare de toamnă în onoarea zeiţei griului — carnea de porc era în parte inîn-cată şi în parte păstrată în peşteri pînă în anul următor, cînd era scoasă şi îngropată în pămînt împreună cu griul de sămînţă, pentru a asigura în acest fel o recoltă bună ; astfel, în vecinătatea oraşului Grenoble o parte din ţapul omorît pe ogor este mîncată la ospăţul recoltei, iar o altă parte se conservă şi se păstrează pînă la recolta următoare ; astfel, la Pouilly secerătorii mănîncă o parte din boul omo-
10

Grecîa antică, la fel ca in Europa modernă, calul era una din înfăţişările atribuite spiritului griului. Se spune că în timp ce îşi căuta fiica, Demeter şi-a luat înfăţişarea de iapă . ca să scape de urmărirea lui Poseidon şi că, jignită de in¬sistenţele acestuia, s-a retras, cuprinsă de furie. într-o peş¬teră din apropierea Phigaliei, în ţinutul muntos din vestul Arcadiei. Acolo. îmbrăcată în negru, a rămas atîl de mult încît toate-roadele pământului ar fi pierit şi omenirea ar fi .murit de foame.dacă Pan nu ar fi potolit mînia zeiţei .şi n-ar fi' convins-o-să iasă din peşteră. în amintirea acestei în.tîmplări, phigalionii au pus o imagine a zeiţei Demeter cea Neagră în peşteră : imaginea reprezintă o femeie îm¬brăcată într-o mantie lungă, cu cap şi coamă de cal. Deme¬ter cea Neagră. în absenţa căreia pier toate roadele pă¬mântului, este, cit se poate de limpede, o expresie mitică a .pămîntuîuS gol iarna, despuiat de mantia sa verde din timpul verii.
3. Atti'tt,, Adonis şi Porcjtl. Ţrecînd din nou la A.UÎS şi Adonis, trebuie să notăm câteva fapte care par să arate.că aceste zeităţi ale vegetaţiei au luat şi ele. ase¬menea altora din aceeaşi categorie. înfăţişare de animale. Adoratorii lui Attis refuzau să mănînce .came de porc. Acest refuz pare să indice că porcul era considerat o în¬trupare a lui Attis. Legenda după care a fost omorî ţ de un porc ne îndrumă în aceeaşi direcţie. Căci., după exemplele ţapului-Dibnysos şi porcului-Demeter am putea aproape afirma că animalul despre care se spune că a jignit zeul era iniţial.zeul însuşi. Poate că strigătul „Hyes Attes ! Hyes Afctes !",. scos de adoratorii săi. nu

era decît : ..Porc Attis ! Porc Attis !" — Hyes puţind să fie forma phrigiană a ui

grecescului hys, „porc". Cit despre.Adonis, legătura lui cu porcul mistreţ nu era explicată întotdeauna prin legenda că ar fi'fdst omorît de animal. Potrivit unei alte povestiri, un porc mistreţ a sfîş.iat cu colţii săi scoarţa arborelui în 'care s-a născut pruncul Adonis. Potrivit unei alte povestiri, „el a pierit de mina lui Hefaistos pe muntele Liban unde vîna porci-mistreţi. Aceste variaţii ale legendei arată că în timp ce legătura dintre mistreţ şi Adonis era sigură, moti¬vul acestei conexiuni nu era înţeles şi, în consecinţă, se născoceau felurite povestiri\pentru a-1 explica. Desigur, la sirieni, porcul era unul dintre animalele sacre. în marea metropolă Hieropolis de pe.Eufrat nu se jertfeau şi nici nu se mîncau porci, iar dacă cineva atingea un porc deve¬nea impur pentru tot restul zilei. Unii spuneau că acest lucru se întîmpla din cauză că porcii sînt murdari, alţii, din cauză că sînt sacril. Această deosebire de păreri, arată o stare de confuzie a gîndirii religioase. în care ideea de sfinţenie şi cea de lipsă de curăţenie nu erau încă precis diferenţiate, ambele fiind amestecate într-un fel de idee nebuloasă căreia îi dăm numele de tabu. Aceasta concordă pe deplin cu presupunerea.că porcul trebuie să fi fost so¬cotit ca o întrupare a divinului Adonis şi judecind prin analogie cu Dionysos şi Demeter, găsim că e. posibil ca le¬genda ostilităţii animalului faţă de zeu să nu fi fost decît o înţelegere greşită, mai tîrzie, a vechii credinţe despre zeul întrupat în porc. Regula după care porcii nu erau nici sacrificaţi, nici mîncaţi de adoratorii lui Attis şi probabil nici de cei ai lui Adonis, nu exclude posibilitatea ca în

1 Lucian, De dea Siyria.

iurile i în Si Scapă n
că egipt jgustătoi
sţoriee, porcul ocupa aceeaşi i^^iy^ ..«.v_.
na şi Palestina, deşi la prima vedere pare mai de-ecurat decît sacru. Scriitorii greci spun în general enii urau porcul ca fiind un animal scîrbos şi dez->. Dacă cineva atingea un porc chiar în trecere, se arunca pe lot într-un rîu cu haine cu tot, pentru a-şî spăla întinarea. Se credea că cel care bea lapte de scroafă se îmbolnăveşte de leprft. Porcarilor; deşi erau băştinaşi egipteni, li se interzicea să intre în vreun templu, şi erau singurii oameni loviţi de această oprelişte. Nimeni nu ar fi acceptat să-şi dea fata în "căsătorie unui porcar ori să se căsătorească cu fiica unui, porcar ; porcarii se căsătoreau numai între ei. Dar. o dată pe an egiptenii jertfeau porci lunii şi lui Osiris şi nu numai că îi jertfeau, dar şi mîncau din carnea lor, deşi în nici o altă zi a anului nu i-ar fi jert-. fit şi nici nu le-ar fi gustat carnea. Cei care erau prea săraci pentru a putea sacrifica un porc în acea zi coceau turte ca ofrandă în locul porcului. Acest obicei cu greu ar putea fi explicat altfel decît prin presupunerea că porcul i era un animal- sacru pe care adoratorii îl mîncau sacra-l mental o dată pe an.

Părerea că în Egipt porcul era sacru se sprijină chiar pe acele fapte care, pentru moderni, ar părea să dove¬dească contrariul. După cum am văzut, egiptenii credeau că dacă cineva bea lapte de scroafă se îmbolnăveşte de lepră. Dar exact aceeaşi părere o au primitivii despre unele ani-mate şi plante pe care le consideră sacre. In insula Wetar (între Noua Guinee şi Celebes) oamenii cred că se trag, fiecare din altceva, din porci mistreţi, şerpi, crocodili,

2L
: ■ . '
*• i

reprezentant al zeului şi mîncat sacramental de către ado¬ratori, într-adevăr, uciderea şi consumarea sacramentală a unui animal implică ideea că animalul este sacru şi că, după prescripţia generală, este cruţat.

Atitudinea evreilor faţă de porc era tot atît de ambiguă ca şi cea a sirienilor păgîni faţă de acelaşi animal. Grecii nu au putut decide dacă evreii adorau porcul sau îl de¬testau. Pe de o parte nu le era îngăduit .să mănînce porc ; dar pe de altă parte nu le era îngăduit să-1 ucidă. Şi dacă prima regulă vorbeşte despre necurăţenie, a doua vor¬beşte cu şi mai multă putere despre sfinţenia animalului. Căci trebuie ţinut seama de fsptul că ambele interdicţii pot fi explicate prin supoziţia că porcul are caracter sacru şi una dintre ele nici nu poate fi explicată altfel ; pe de altă parte, nici una dintre aceste interdicţii nu impune cu ne¬cesitate supoziţia că porcul ar fi fost necurat, iar una din¬tre ele chiar o exclude. Deci, dacă preferăm prima supo¬ziţie, trebuie să tragem concluzia că, cel puţin iniţial, porcul a fost mai degrabă venerat decît urît de către izrae¬liţi. Părerea noastră este confirmată de faptul că pe timpul lui Isaia unii evrei se întîlneau în secret în grădini ca să mănînce carne de porc şi de şoareci ca ritual

religios. Fără îndoială este vorba de o ceremonie foarte veche, ' datînd din vremurile cînd atît porcul cît şi şoarecele erau veneraţi ca animale divine şi cînd carnea lor era consumată sacra¬mental în ocazii rare şi solemne ca fiind trupul şi sîngele zeilor. Şi în general, după cit se pare, putem spune că ani¬malele aşa-zis necurate erau la început sacre ; ele nu erau mîncate datorită caracterului lor divin.
20

broaşte ţestoase, cîini şi ţipari ; omul nu poate mînca unj animal din specia din care descinde el însuşi : dacă niitj respectă aceasta oprelişte se îmbolnăveşte de lepră şi în¬nebuneşte. La indienii omaha din America de Nord; al?'| căror totem este: elanul, se crede că mîncînd carne de elan.j mascul li se va umple pielea trupului cu furuncule şi pete] albe. în acelaşi trib, cei care au ca totem porumbul roşu»] cred că, mîncîndu-1, le vor apărea răni purulente în jurul gurii. Boşimanii din Surinam, care practică totemismul, cred că mîncînd capia'i (animal asemănător cu porcul) se vor îmbolnăvi de lepră ; poate că acest qapiat este unul] dintre totemurile lor. In antichitate, sirienii, care socoteau. peştele sacru, credeau că. mîncînd peşte, timpul li se va umple de ulceraţii, iar picioarele li se vot; umila. Popu¬laţia chasa din Orissa crede că rănind un animal-totem s-ar îmbolnăvi de lepră şi spiţa lor ar pieii. Aceste exemple arată că, după o credinţă destul de răspîndită, a mînca un, animal sacru aduce după sine lepra sau alte boli ; de aceea-ele vin în sprijinul opiniei după care, în Egipt, porcul tre¬buie să fi fost sacru, deoarece se credea că bînd lapte de scroafă te îmbolnăveşti de lepră.
De asemenea, regula după care. îndată ce ai atins- un porc, trebuie să-ţi speli trupul şi hainele sprijină si ea ideea că porcul ieste sacru. într-adevăr, potrivit unei cre¬dinţe comune, efectul contactului cu un obiect" sacru tre¬buie înlăturat, prin spălare sau altfel. înainte ca omul res¬pectiv să poată intra în legătură cu semenii săi. Astfel evreii se spală pe mîini după ce au citit Sfînta Scriptură, înainte de a ieşi din tabernacol după ofrandele pentru iertarea păcatelor, marele pron! trebuia să se spele şi să-şj
22

■

scoată îmbrăcămintea pe care a purtat-o în incinta sac'iâ. 'In ritualul grecesc exista :regula după care, atunci cind se •oferea o jertfă expiatoare, cel care înfăptuia sacrificiul -JIU trcbuia să atingă jertfa, iar după sacrificiu, trebuia ;să-şi spele corpul şi .hainele într-un rîu sau într-un izvor, 'înainte de a putea intra în oraş sau în propria sa casă. Poîi-pezienii resimteau în modul cel mai acut nevoia de a scăpa :>de contagiunea sacră, dacă putem să o numim astfel, de •care au fast atinşi prin contactul cu obiectele sacre. Se în--deplineau felurite ceremonii pentru a îndepărta această 'Contagiune. Am văzut, de exemplu, cum în Tonga cel care '■a. atins clin întîmplare un-şef sacru sau un. obiect caie apar¬ţinea acestuia trebuia să îndeplinească o anumită ceremo-unie înainte de a putea să mănînce cu propriile sale miini ; j se credea că, în caz contrar, trupul lui se va umfla şi omul | va muri sau cel puţin se va îmbolnăvi de scrofuloză ori de \ vreo altă boală. Am văzut, de asemenea, ce consecinţe fatale, se crede în Noua Zeelandă că urmează, şi urmează într-adevăr, clin contactul cu un obiect sacru. Pe scurt, primitivul crede că sacrul este primejdios ;' el este în-.cărcat cu un soi de sfinţenie electrică şi-aceasta, odată ce atinge pe cineva, îi creează un şoc, chiar dacă nu ii omoară. | De aceea primitivul se fereşte să atingă sau chiar să zăreas¬că orice lucru pe care îl socoteşte- deosebit de si'mt. Bechuananii din clanul Crocodilului consideră că este j „dezgustător şi un semn rău" să întîlneşti sau să vezi un crocodil ; se crede că vederea ..acestui animal produce im--flamarea ochilor. Dar procodiIul este obiectul lor ce] mai sacru ; îl numesc tatăl lor, jură pe el şi îl sărbătoresc în festivalurile lor. Capra este animalul sacru al boşimanilor

24
zeşte o stare nelămurită de nelinişte" L Ir ?I * ** UW& animalul era considerat drept o fiinţă înzestrată cu
membrii clanului Elanului cred că simt/ m. U omahf mari puteri supranaturale, şi prin urmare era privit cu
nului mascul ar fi urmată de crunt" f gSre a e]a|acest sentiment primitiv de teamă respectuoasă şi îngri-
albe pe trup. Membrii clanului Reotiî . "™ncule şi Pe«Jorare în care veneraţia şi aversiunea sînt îmbinate deopo-
cred că dacă cineva ar atinge sau ar 2' T ^^ ^f^1 Anticii în^si P^ să fi fost conştienţi de faptul că Şarpe i-ar albi părul.]n Samoa oameni 1 mir°SUl ul™joroarea pe care, după toate

aparenţele, porcul o inspira
un fluture credeau că de-ar prinde vreun n T'^ ^ eif «^P^lor, av^a şi un alt aspect. Astronomul şi materna.
morţi pe loc. De asemenea în Sama, fr i ^ Căde ^cianul Srec Eudoxus l care a, trăit 14 luni în Egipt si a
Şietice ale bananierului se foloseau în moT ***** r° P"™*8* CU pre0ţii' e'ra de pă^re că <**?*«* cruţau porcul
iuru pentru mîncare, dar se credea că H - Tl^ CH tm*' nU din aversiune> ci tmînd seama de utilitatea acestui ani-
membru al familiei Porumbelului Sălbatic "f? ^ "^ ^ pentru a&dcultura < ca«> dupa spusele lui, cînd se re-
de bananier în acest, scop s-ar îmbolnăvi cte rr? *' ^^ Nilu1' tUr™e de porci eraU lăsate]lbere sa cake Pe
matice, şi 0 erupţie asemănătoare cu viril ^ °g°are °a Să îngroaPe sămînţa în pămîntul jilav. Dar cîtă
pen întregul corp. Clanul mori din tribul bhl^-"^ *"** W6me ° îim^ constituie obiectul unor astfel de senti-
Cenlrală adoră păunul ca totem si îi ,w* * India ment'e amestecate 5* implicit contradictorii, se poate spune
că ea se află într-un echilibru instabil. Cu timpul unul dintre acele simţăminte potrivnice are şanse să precum¬pănească faţă de celălalt şi, în cele din urmă, după cum triumfă veneraţia sau aversiunea, acea fiinţă e zeificată sau cufundată în tenebre, ca diavol. în mare, aceasta din urmă a fost soarta porcului în Egipt, Căci, în timpurile isto¬rice teama şi oroarea faţă de porc au depăşit, pe cit se | pare, veneraţia şi adoraţia al căror obiect va fi fost el cîndva şi a căror urmă nu s-a pierdut niciodată, nici chiar în stadiul acesta al desconsiderării. El a ajuns sa fie socotit ca o întrupare a lui Set sau Typhon, diavolul egiptean şi
. ...„._ytv. uii păun tre-jie să-şi acopere faţa şi să privească în altă parte. Astfel în mentalitatea primitivă caracterul sacru pare a fi ima¬ginat ca un fel de virus primejdios, pe care orice om pre¬văzător se va strădui să-1 evite încă de departe si, dacă din întîmplare ar fi infectat cu el, s-ar curaţi cu grijă printr-o forma oarecare de purificare ceremonială.
în lumina acestor comparaţii, credinţele şi obiceiurile egiptenilor în legătură cu porcul pot fi probabil explicate ca fiind bazate măi degrabă pe caracterul său deosebit de sacru decit pe marea lipsă de puritate a animalului ; sau şi mai bine, ca să ne exprimăm mai corect, ele presupun .
bui
1 Eudoxus (din Cnidus) (aprox. 400 — aprox. 347 î.e.n.) — om de ştiinţă grec, matematician, astronom, membru al Academiei lui Platon. S-a făcut cunoscut printr-o nouă definiţie dată proporţiilor, prin dezvoltarea metodei de eliminare succesivă a ipotezelor ele. Harta cerească alcătuită de el a rămas valabilă secole de-a rîndul.
brii acestui clan cred că fie ,; si - ', teŞte gnu ' men> "

'madenassana
: ,..privind-o. omul devine impur şi i se trJcă'animalul era considerat drept o fiinţă înzestrată cu zeşte o stare nelămurită de nelinişte". La indienii omahlmari puteri supranaturale, şi prin urmare era privit cu
acest sentiment primitiv de teamă respectuoasă şi îngri¬jorare în care veneraţia şi aversiunea sînt îmbinate deopo-
membrii clanului Elanului cred că simpla atingere a elaj nului mascul ar ii urmată de erupţii, furuncule şi pe
aroe pe trup. Membrii clanului Reptilei, din acelaşi triŞtrivă. Anticii înşişi pai- să fi fost conştienţi de faptul că cred ca daca cineva ar atinge sau ar simţi mirosul unuloroarea pe care, după toate aparenţele, porcul o inspira
egiptenilor, avea şi un alt aspect. Astronomul şi matema¬ticianul grec Eudoxus ' care as trăit 14 luni în Egipt şi a discutat cu preoţii, era de părere că egiptenii cruţau porcul nu din aversiune, ci ţinînd seâlma de utilitatea acestui ani-
şarpe i-ar albi părul. In Samoa oamenii al căror zeu er< un fluture credeau că de-ar prinde vreun fluture ar cădei morţi pe loc. De asemenea, în Samoa frunzele uscate ro şietice ale bananierului se foloseau în mod curent ca far
urn pentru mlncare, dar se credea că de îndată ce vreur mal pentru agricultură ; căci, după spusele lui, cînd se re
membru al familiei Porumbelului Sălbatic ar folosi frunze trăgea Nilul, turme de porci erau

lăsate'libere să calce pe
de bananier. în aceşt.scop s-ar.îmbolnăvi de umflături reu- ogoare ca să îngroape
sămînţa în pămîntul jilav. Dar cîtă
matice, şi o erupţie asemănătoare cu varicela i-ar aco- vreme o fiinţă constituie
obiectul unor astfel de senti-
pen întregul corp. Clanul mori din tribul bhil .din India mente amestecate şi implicit
contradictorii, se poate spune
s-ar îmbolnăvi, iar dacă vreo femeie zăreşte un păun tre¬buie să-şi acopere faţa şi să
privească în altă parte. Astfel în mentalitatea primitivă caracterul sacru pare a fi ima¬ginat ca
un fel de virus primejdios, pe care orice om pre¬văzător se va strădui să-1 evite încă de
departe şi, dacă din întîmplare ar fi infectat cu el, s-ar curaţi cu grijă printr-o formă oarecare de
purificare ceremonială.
în lumina acestor comparaţii, credinţele şi obiceiurile l egiptenilor în legătură cu porcul pot fi
probabil explicate ca fiind bazate măi degrabă pe caracterul său deosebit de sacru decît pe
marea lipsă de puritate a animalului ; sau şi mai bine, ca să ne exprimăm mai corect, ele
presupun ,|
24
pănească faţă de celălalt şi, în 'cele din urmă, după cum triumfă veneraţia sau aversiunea,
acea fiinţă e zeificată sau cufundată în tenebre, ca diavol. în mare, aceasta din urmă a fost
soarta porcului în Egipt. Căci, în timpurile isto¬rice teama şi oroarea faţă de porc au depăşit,
pe cît se pare, veneraţia şi adoraţia al căror obiect va fi fost el cîndva şi a căror urmă nu s-a
pierdut niciodată, nici chiar în stadiul acesta al desconsiderării. El a ajuns să fie socotit ca o
întrupare a lui Set sau Typhon, diavolul egiptean şi
Centrală adoră păunul ca totem şi îi jertfeşte grîu ; mem- că ea se află într-un echilibru instabil.
Cu timpul unul
brii acestui clan cred că fie şi călcînd pe urmele unui păuni dintre acele simţăminte potrivnice
are şanse să precum-
1 Eudoxus (din Cnidus) (api'ox. 400 — aprox. 347 î.e.n.) — om de ştiinţă grec, matematician,
astronom, membru al Academiei lui Platon. S-a tăcut cunoscut printr-o nouă definiţie dată
proporţiilor, prin dezvoltarea metodei de eliminare succesivă a ipotezelor ele. Harta cerească
alcătuită de el a rămas valabilă secole de-a rîndul.
25
.iL.

coperil morminte ale boilor Apis din inscripţiile cărora tă că, sub cea de-a douăzeci şi doua
dinastic, doi tauri ieri au trăit peste douăzeci şi şase de ani.
V ir b i u s ş i C al u l. Ne aflăm acum în situaţia de îndrăzni să formulăm o presupunere
asupra sensului tra¬mei potrivit căreia Virbius, primul dintre regii divini ai urii de la Aricia, a fost
ucis de cai, sub înfăţişarea lui Bolit. Ccnstatînd, în primul rînd, că spiritele griului sînt
prezentate nu arareori sub înfăţişare de cai şi, în al doi-;a rînd, că uneori animalul] despre care
se spune, în le¬gendele mai tîrzii, că 1-a jignit pe zeu a fost iniţial zeul ,suşi, putem presupune
că acei cai despre care se spune l-au omorît pe Virbius sau pe Hipolit erau în realitate trupări
ale acestuia ca zeu al vegetaţiei. Mitul conform
nu. JViai urziu insă, acesta oameni cu pârul roşu au fos consideraţi nu ca reprezentanţi ai lui
Osiris, ci ai inamicii lui său Typhon, şi uciderea lor era privită drept răzbii nare contra
duşmanului, zeului, in mod asemănător si spunea că boii roşii sacrificaţi de egipteni sînt ucişi
pe U meiul asemănării lor cu Typhon ; deşi ne pare mat proba] bil că erau emeriţi pe baza
asemănării lor cu spirit; griului, Osiris. Am văzut că boul este un reprezentant obişj nuit al
spiritului griului şi că este omorît ca atare p] ogoare în timpul strânsului recoltei.
origine, zeităţi cu totul deosebite care au funde cu Osiris într-cultului acestor doi ti
Osiris era identificat în mod obişnuit cu boul Apis d^ la Memphis şi cu boul Mnevis de la
Heliopolis. Dar estt greu de spus dacă aceşti bei erau întrupări ale sale ca spi-j rit al griului, aşa
cum par să fi fost boii roşii, sau erau,
,. , /-,...., ajun.., od se con-jgrui ar il <ost uas de cai a fost nascocit probabil pentru
tunde cu Osins mtr-o epocă mai tîrzie UniversqlifatpJT• • •'!• ■ i u i • -
• t
/ • u^nidlt1| explica anumite caracteristici ale cultului sau, printre
. .f , ._ , tăun.pare sa-i ridice'la un nivel de*^ cbiceml de a nu admite cai în dumbrava
sa simtă.
oseDit latâ de animalele sacre obişnuite al căror cult enJL • -, -, , ■ , - •> ±- i • •
1 - *
, , ' ■ - * CcUU1 cuu ^ICăci mitul se schimba,, în timp ce obiceiul se păstrează

numai locaf. Dar oricare ar fi fo«t ml a-fia nricni-nră Aini^M' .. - ■ - - ,. *■»

. . . "llv'cUt n iU-c «-îaira originara dintr*ongtant . oamenii continuă să facă ceea ce făceau şi pa-
Apis şi Osiris, în ce-1 priveşte pe cel dinţii există un fapftnţii ior, deşi motivele pentru care acţionau aceştia sînt
peste care nu se poate trece într-un studiu temeinic afle mult acoperite de vălul uitării. Istoria religiei este o
obiceiului de a ucide un zeu. Cu toate că boul Apis eralungă încercare de a împăca vechile obiceiuri cu noile ra-
adorat ca zeu, eu multă pompă şi profund respect, totuşiliuni de a găsi o teorie temeinică pentru o practică ab-
jiu îi era îngăduit să trăiască dincolo de o anumită limitălurda- ~ln cazul de faţă, putem ii siguri că mitul este mai
de timp hotărîtă de cărţile sfinte, la împlinirea căreia erafnodern decit ODiceiul S* ca nu reprezintă în nici un caz
îndepărtarea lor s-ar putea trage concluzia că ei nu aveau feum să fie animalele sacre sau întrupările zeului dumbră¬vii.. Dar concluzia ar fi pripită. Capra a fost cîndva un ani-fmal sacru sau întruparea Atenei, aşa cum putem deduce
era de douăzeci şi cinci de ani ; dar poate să nu fi fos' respectată întotdeauna deoarece în timpurile moderne s-au] J Plutarh, Vitae parallelae, Isis et Ossiris,
înecat într-un izvor sacru. După Plutarh » această limitâf'lotivul ori8inar al excluderii cailor din dumbravă. Din

.&

29

--..:. (E.tUOTiCW.Si i »■* i
I i'.';. 1JBEŞ J
din obiceiul de a înfăţişa zeiţa îmbrăcată într-o piele capră (aegisL Dar acest animal nu era sacrificat nk odată în cinstea zeiţei şi nici nu i se îngăduia să intre marele ei sanctuar, templul Acropole din Atena. Motivj invocat pentru această contradicţie era că animalul a vi
Aicei, calul ucis astfel a ajuns să fie privit ca îtHTîKSBBRf™"
rtfit zeului pe care 1-a jignit, la iei cu porcul sacrificat
Demeter şi lui Osiris sau ca ţapul sacrificat lui Diony-
şi, poate, Atenei. Este atît de uşor pentru cel caro
ie să amintească o regulă fără să atragă atenţia şi asupra
care
'ericita păstrare a operei lui Varro ne-a relevat-o. proba®.. Presupunerea că, poate, o dată pe an se sacrifica un cal reprezentîndu-gn dumbrava de la Aricia ca reprezentant al zeului dum-
tăraat măslinul, pomul sacru al Atenei. Pînă aici, aşadafeceepţiei, încît nu trebuie să ne mirăm că regula dum relaţia dintre capră şi Atena este asemănătoare cu relaţifeăvii ariciene este citată fără să se menţioneze vreo ex-rîrntre eal şi Virbius, ambele animale fiind excluse difcepţie de felul celei pe care o presupun eu. Dacă am fi sanctuar pentru jignirea adusă zeului. Aflăm însă de {vut numai relatările lui Aftienaeus 1 şi ale lui Pliniu 2, am Varro » ca exista o excepţie de la regula care excludea.c* cunoscut numai regula care interzicea sacrificarea ca¬pra din Acropole. El ne spune că o dată pe an se aduciLelor în cinstea Atenei şi le excludea din Acropole, fără o capră Ja Acropole pentru jertfa necesară. Dar, aşa cu|să fi avut cunoştinţa şi de importanta excepţie pe ca am constatat mai înainte, cînd un animal este sacrificat dată şi numai o dată pe an, animalul, nu este ucis. bil, ca orice victimă oferită zeului, ci c
>răvii se spi'ijină întru-cîtva pe sacrificarea similară.a unui 1, care avea loc o dată pe an la Roma. La 15 octombrie, în iecare an, avea loc o întrecere de care pe Cîmpul lui torte. Străpuns de suliţe, calul din dreapta al echipei ictorioase era sacrificat lui Marte pentru a se obţine .re-
-S'PÎ
pe zeul, însuşi. De aceea, dacă pe Acropole se sacrifica dată pe an o capră, putem conchide că animalul era sacri ficat ca fiind Atena însăşi ; şi se poate presupune că pief]ea animalului jertfit era pusă pe statuie şi forma ac aegis, înlocuit în fiece an. în mod similar la Teba în. E berbecii erau sacri şi
■e jertfea un berbec şi pielea lui era pusă pe statuia zeul* şirag de pîinişoare. De mdala, locuitorii din două car-
nu erau jertfiţi. Dar o data pe ag^ bogate . capui animalului era tăiat şi împodobit cu

zeu' Ammon. Dacă am cunoaşte mai bine ritualul din dumf
h,..>„., j. i A • • *, Ptiere ale oraşului — Calea Sacră şi Subura — începeau sa
o.uva de.la Aricia, am afla poate că regula de a nu permitl. •
cailor să pătrundă în ea, la fel ca si îndeoărtarea c-mrelnl " ' Athenaeus (Athewios) (activ în jurul anului 200) — retorician
, ■ & . . . ' > "î^P^^cacapidoţ^^ 0pera sa pdncipală _ Detpnosophistai (Banchetul filosofilor)
ue pe Acropole Ja Atena, avea o excepţie anuală, calul— sumă de informaţii extrase din opere de mici dimensiuni ; ea
fiind luat o dată ne sin în rliimhv™* ci en^Pi ,.,< - *. fapartine genului de. literatură inaugurat de Platon prin PMwhetul
m luai o oaia pe an m dumbiavă şi sacrificat ca intru-gf ,ratea7| despre subiecte de tot felul : literatură şi gastronomie,
pare a zeului Virbius. Prin neînţelegerea care se iveşte'"gramatică şi dans, muzică, clntece şi jocuri etc. Este un inestimabil
fiui Frazer este Athenaeus, XIII.
. 2 Pliniu, Naturalist Hisioria, Vili.
Varro, De agricultura (Despre cultivarea ogorului), I.
30
' ^repertoriu de fragmente din paste 800 de scriitori., Aici, trimiterea
lîb-^
31

♦

...._...,.....„_

Calea Sacră puneau mina pe cap ii fixau pe un zi'd al cas regelui ; dacă ajungea în mîinile celor din Subura. 11 fixj pe tumul Mamilia. Se tăia coada calului şi se alerga* cu atît de repede pînâ la casa reglui încît sîngele picura JJF;
Sacrificiul roman ai Calului de octombrie, aupa cum
numită această victimă, ne duce înapoi în vremurile
Străvechi -eînd Subura, mai tîrziu cartier neînsemnat şi
îurdar al unei mari metropole, nu era decît un sat ai că-
vatra casei. In afară de aceasta, se pare că sîngele calul* loCUlt°ri *> luaU paŞniC la ^^^ ^e cu ve-era păstrat pînă la 21 aprilie, cînd Fecioarele Vestale! ** lor dm R°ma' P* atUnCi U" T <*** TÎ r^ amestecau cu sîngele unor viţei nenăscuţi care fusese, ii Marte pe care ceremonia avea loc se afla lmga Tibru şi
'sacrificaţi cu şase zile mai înainte. Amestecul se împart brma ° parte din domSDl? "^ pma.laab° U'ea ™UŢ' apoi ciobanilor care ii foloseau Infirmarea turmelor. **■ Căci, după tradiţie,> vremea cmd ultimul dintre
I în această ceremonie împodobirea capului calului c ^ a iost alUT,gat din R°^ T ^ C°Pt f ** ^ ^
un şirag de pîinisoare şi motivul invocat pentru justific ;erat pe lanUrile de *? ^ ^^anei > ^^"1™
rea sacrificiului şi anume obţinerea unei recolte bcwa l VrUt Sa mănînCe 8™»^ W«tenat? ,Ş1 * *%* I
par să ar.,te că animalul era ucis ca reprezentant al spir ^cate-'m rîu în cantităţi atrt de mari bei tapa fiind
tului griului, aşa cum am văzut în atîtea alte exempl ^ută dm CaUZ" manlor CaWUn « **"* ™d*Ul ™
Obiceiul de a tăia coada calului este asemănător obicei, ^ Sacriftawa-cajuiiii era astie un vechi obicei de
,,.',. , ..., ,u ^ CoLC d^mdnrttcl oo^i^njnă practicat pe holdele de grîu ale regelui, la shrşitul
lui african ac a tăia cozile boilor şi a-i sacrifica pentru ^^ ^^ &)ada şi sîngek ailu,lui) părţ:i princi-
obţine o recolta bună. Se pare- că, atît în obiceiul roma ^ ak reprezentantului spiritului griului, erau aduse şi
cit şi în cel african, animalul reprezintă spiritul griului < păstrate în casa regelui, la fel cum în Germania cocoşul

se credea că puterea sa dătătoare de rod se află mai ale recoltei este ţintuit în cuie pe frontonul sau deasupra in-
în coadă. Ultima idee apare, aşa cum am văzut, în folclo trării în casa agricultorului la fel cum în ţinuturile delu-
rul european. De asemenea obiceiul de a afuma vitele pri roase ale Scoţiei, ultimul snop, din care s-a modelat Fe-
măvara cu sînge de cal poate fi comparat cu obiceiul de cioara, este dus acasă şi pus deasupra vetrei. Astfel bine-
de cailor, primăvara, sau vitelor la Crăciun Baba Fecioar cuvîntarea spiritului griului era adusă în casă şi în vatra
era acesta. La fel, în obiceiurile de primăvară şi de toamnă din nordul Europei stîlpul de armindeni este pus uneori în faţa casei primarului şi i se aduce acestuia ultimul snop din recoltă, pentru că este căpetenia satului. Dar în timp pe coada şi sîngele reveneau regelui, satului învecinat Su-
ori snopul clyack drept nutreţ şi de a da Mistreţul de Cră reSelui ^ era transmisă> Prin e!e> comunităţii al cărei cap
primăvara
Toate aceste obiceiuri au drept scop să asigure binecuvîn tarea de către spiritul griului a gospodăriei şi a membrilo: ei, perpetuind-o pînă în anul următor.
ciun boilor sau cailor să-1 mânînce la arat

I
bura care, fără îndoială, a avut şi el o ceremonie similari iproprie, i s-a îngăduit să se ia la întrecere pentru cîştigJ rea capului calului. Turnul Mamilia, pe care- suburanţ ţintuiau în cuie capul calului, dacă reuşeau să-1 cucerească pare să fi fost un turn pentru jupuitul pieilor sau peniri păstrarea lor, stăpînit de vechea familie Mamilia, nobili satului. Ceremonia îndeplinită astfel pe pămînturile r» jgelui şi în casa sa pentru binele oraşului şi satului învecil mat presupune o vreme cînd fiecare oraş îndeplinea l ceremonie similară pe pămînturile din stăpînirea sa. în ţii huturile rurale ale Latiumului satele au continuat poatl să respecte acest obicei, fiecare pe propriile pămmturil mult după ce cătunele romane şi-au unit sărbătorile rol colrei într-o celebrare comună pe terenurile regelui. Pre4 supunerea că dumbrava sacră din Aricia, asemenea cîmpu-f lui lui Marte din Roma. a putut fi scena unei celebrări îrţ comun a recoltei, cu prilejul căreia după aceleaşi ritualuri! primitive, se sacrifica un cal, pentru binele satelor învecM mate, nu este în sine improbabilă. Calul'ar reprezenta spi¬ritul dătător de rodnicie atât pentru copaci cit şi pentru grîu ; căci cele două idei se confundă, aşa cum vedem în obiceiuri cum este Maiul Recoltei.

CAPITOLUL L
ZEUL MÎNCAT

1. Sacru m e n t u l p r i m e l o r p r o d u s e a g r i-[Cole. Am văzut că spiritul griului este înfăţişat uneori sub formă de om, iar alte ori sub formă de animal, şi în ambele cazuri este ucis în persoana reprezentantului său fei mîncat sacramental.- Pentru a găsi exemple de ucidere sa reprezentantului uman al spiritului griului a trebuii, Bineînţeles, să le căutăm la seminţiile primitive fdar ospe-ţele recoltei la ţăranii noştri europeni ne-au oferit exemple -foarte clare de animale mîncate sacramental ca întruchi¬pări ale spiritului griului1. Dealtfel, aşa cum ne putem aş-Inepta, primul grîu este el însuşi mîncat sacramental, ceea ' ~pe înseamă că este mîncat drept trupul spiritului griului. Bn Wermland, în Suedia, soţia gospodarului face din gră-puiţele ultimului snop o pîine avînd forma unei fetiţe ; 'Această pîine se împarte membrilor familiei, care o mă-;nîncă. Aici, pîinea reprezintă spiritul conceput ca fecioară ; "■la fel ca în Scoţia unde spiritul griului este imaginat şi .reprezentat prin ultimul.snop, căruia i se dă înfăţişare de •femeie şi care poartă numele de Fecioară. Ca de obicei se Icrede că spiritul griului sălăşlueşte în ultimul snop ; a

35

tec era" a stăpmului casei, a soţiei şi a copiilor săi ; berea preparată ulterior era dată slugilor. Cînd berea era gata, ■gospodanal alegea o seară în care nu se aştepta vizita unor străini. El îngenunchia atunci în faţa butoiului de bere, umplea o cană din băutură şi o turna peste cepul butoiu¬lui spunînd : ,;0 pămînt roditor, fă să înflorească secara şi orzul şi toate soiurile de grîne !" Ducea apoi cana în casă, unde îl aşteptau soţia şi copiii. Pe podeaua casei se aflau un cocoş negru, alb, sau pestriţ (niciodată roşu) şi o găină de aceeaşi culoare şi de la aceeaşi cloşcă, ieşiţi din găoace în acel an. Apoi gospodarul îngenunchea cu cana în mînă, mulţumea lui Dumnezeu pentru recoltă şi îl ruga să-i dă¬ruiască rod bun şi în anul următor. Toţi îşi ridicau mîinile şi spuneau : ,,0 Doamne, şi tu pămînt, primeşte acest co¬coş şi găina aceasta ca dar din voia noastră". Apoi ţăranul omora păsările, lovindu-le cu o lingură de lemn, căci nu trebuia să le taie capul. După prima rugăciune şi după fiecare pasăre omorîtă, vărsa cile o treime din bere. Soţia sa pregătea din păsări o fiertură, într-un vas nou care nu mai fusese folosit. După aceasta se punea o baniţă răstur¬nată pe pămînt şi se aşezau pe ea pîinişoarele de care am amintit şi găinile fierte. Se aducea apoi berea cea nouă, un polonic şi trei căni care nu se foloseau decît ou această ocazie. După ce stăpînul turna berea în căni, familia înge¬nunchea în. jurul baniţei. Tatăl rostea o rugăciune şi dădea peste cap trei căni de bere. Ceilalţi îi urmau exemplul. Se mîncau apoi pîinişoarele şi păsările ; şi berea trecea din nou roată pe la toţi mesenii pînă cînd fiecare din cei de faţă golea cele trei căni de nouă ori. Trebuia să nu rămînă
37

minca o pune lacuta ain ultimul snop înseamnă deci a mînca însuşi spiritul griului. în acelaşi fel în localitateaji La Palisse, din Franţa, se face din aluat un om care sel atârnă într-un brad adus cu ultima căruţă de la seceriş;! Arborele şi omul din aluat sînt aduşi la casa primarului* unde rămîn pînă la sfîrşitul culesului. Atunci secele-J breazâ încheierea secerişului printr-un ospăţ la care pri-a mărul i-upe în bucăţi omul din aluat şi împarte bucăţilea oamenilor să le mănînce. In aceste exemple spiritul griului este reprezentat şil mîncat sub 'înfăţişare antropomorfă. în alte cazuri, cui toate că din griul proaspăt nu se coc pîini în formă de om, ;! ceremoniile solemne în cadml cărora se mănîncă acest*;: griu scot în evidenţă faptul că din el se gustă în mod sa-| cramental, ca din însuşi trupul spiritului griului. De exem-■=: piu, cînd mîncau griul nou, ţăranii lituanieni practicau ur- . mătoarele ceremonii. Ca.m pe vremea, semănăturilor de; toamnă, după ce s-a secerat tot griul şi a început treiera¬tul, fiecare gospodar respectă sărbătoarea numită Saba-.', rios, adică „amestecul sau aruncatul la grămadă". Gospo¬darul lua nouă pumni din fiecare fel de seminţe — griu, ; orz, ovăz, in, fasole, linte şi toate celelalte şi împărţea ' fiecare pumn în trei părţi. Se aruncau apoi grămadă cele douăzeci şi şapte de porţii din fiecare soi şi se amestecau toate laolaltă. Trebuiau folosite primele grăunţe treierate şi vînturate, păstrate anume în acest scop. O parte din să¬mânţa astfel amestecată se folosea la pregătirea uno:- pîi-nişoare, cîte una pentru fiecare membru al casei; restul era amestecat cu o cantitate mai mare de orz şi ovăz clin care se făcea bere. Prima bere pregătită din acest ames-
38

♦

~_~

nimic : dai-1 dacă din intimplare mai râmînca ceva. totufl se consuma a doua zi de dimineaţă, cu aceleaşi ceremonial
Casele se dădeau clinilor ; dacă aceştia nu le mîncau pe'; toate, rămăşiţele se îngropau sub bălegar, in grajd. Această \ ceremonie se celebra la începutul lunii decembrie, în ziua] în care avea loc ceremonia nu trebuia să rosteşti nici o-vorbă urîtă.
Acesta iera obiceiul acum vreo două sute de ani sata chiar mai bine. In zilele noastre, în Lituania, cinci se mă-. nincă cartofi noi sau pîinişoare făcute din grîu nou fiecare dintre cei aflaţi la masă îl trage de păr pe vecinul său. Semnificaţia acestui obicei este nelămurită, dar cu sigu-; ranţă lituanienii pagini practicau un obicei analog cu oca¬zia sacrificiilor solemne. Mulţi estonieni din insula Oesel nu mănîncă pîine făcută din grîu nou înainte de a muşca o bucată de fier. Este limpede că fierul reprezintă aici un mijloc magic de a face inofensiv spiritul aflat în grîu. In Sutherlandshire, în zilele noastre, cînd se dezgroapă car¬tofii noi. toată familia trebuie sâ-i guste ; altfel. ..spiritele aflate în cartofi ar fi jignite şi cartofii nu s-ar păstra". într-o parte din Yorkshire se mai practică şi astăzi obiceiul; ca preotul să taie primul grîul ; şi persoana de la

care am primit aceste informaţii crede că grîul astfel tăiat se folo¬seşte la făcutul prescurii pentru împărtăşanie. Dacă , in¬formaţiile pe care le deţinem descriu în mod fidel ultima parte a obiceiului (şi. judecind prin analogie, aşa este), ele ■ ne arată că împărtăşania creştină a asimilat un sacrament care'este fără îndoială mult mai vechi decît creştinismul.
•38

Se spune că populaţia «tino sau ainu din Japonia ' de-ţ osebeşte soiuri diferite de mei ca mascul şi respectiv £e~ !•■'Bielă, iar aceste soiuri asociate sînt numite ..divina cerealî soţ şi soţie" (Umurek haru kamid). „De aceea, înainte de ■•..» a se zdrobi meiul şi de a se face turte pentru toţi, bătrînii • .cer să se pregătească pentru ei mai întâi cîteva bucăţi, anume ca să li se închine. Oînd turtele sînt gata, bătrînii se roagă fierbinte spunîndu-le : «O, zeiţă cerealî, te prea-: cinstim. Ai crescut bine anul acesta şi vei fi dulce la gust. Eşti bună. Zeiţa focului va fi veselă şi noi înşine ne vom bucura nespus. O zeule, o cerealî zeiască, hrăneşte poporul ; Mănînc acum o parte din tine. Te cinstesc şi iii aduc mulţumire.» După ce s-au rugat astfel, cei care au săvîrşit ritualul iau o turtă şi o mănîncă şi din acea clipă întregul popor poate mînca mei proaspăt. Astfel, cu nenumărate gesturi de respect şi nenumărate rugăciuni, acest aliment este închinat binelui poporului aino. Este neîndoios că prinosul de med este considerat ca un tribut plătit divini-| taţii ; dar această divinitate nu este altceva decît însăşi sămînţa şi nu este divină deoît în măsura în care este bine¬făcătoare pentru corpul omenesc."
' La sfârşitul recoltării orezului, în insula Buru din ln-diile de Est,. fiecare clan se reuneşte la o masă sacramen-I talî comună, şi fiecare membru al clanului trebuie să con¬tribuie cu puţin orez nou. Această masă este numită „cea la care se mănîncă sufletul orezului", nume care indică
1 Frazer se sprijină în discutarea acestui ceremonial pe datele furnizate de lucrarea rev. John Batchelor, The Ainu and thetr ! Folk-lore (Populaţiile aino şi'folclorul lor), 1001. Numele lui Bat-: chelor revine des în comentariile lui Frazer legate de populaţiile 1 aino.. •
3S

.după astrologii indieni, soarele intră in tropicul Capricor¬nului, întreaga familie supraveghează cu nelinişte oala care fierbe, căci aşa cum fierbe laptele va fi şi anul ce vine. Dacă fierbe repede, anul va fi prosper ; dacă fierbe
"încet, se va întîmpla contrariul. Se oferă o parte din orezul proaspăt fiert unui chip al lui Ganesa ; apoi fiecare ma¬niacă din orez. în unele părţi din nordul Indiei sărbătoa-', rea noii recolte este numită Navan, adică „sămînţă nouă".
. Cînd recolta este coaptă, atăpînul întreabă augurii, se duce ,1a cîmp, taie cinci sau şase spice de orz din recolta de
, primăvară şi unul de mei din recolta de toamnă. Le aduce acasă, le pune la uscat şi le amestecă apoi cu zahăr nera¬finat, cu unt şi cu brînză de vacă. O parte din acest ames¬tec se aruncă în foc pentru zeii satului şi pentru strămoşii decedaţi ; familia mănîncă restul.
Ceremonia consumării noilor igname care are loc la Onitsha, pe Niger, este descrisă după cum urmează : „Fie-
■ care şef aduce şase igname, taie ramuri tinere şi frunze de^ palmier şi le pune în faţa porţii sale. pune la fiert trei din cele şase igname şi ia cîteva nuci ele Kola şi peşte. După ce rădăcinile sînt fierte, libia, sau doctorul de ţară, ia ignama, o rade pînă cînd se preface într-un fel de făină pe care o împarte în două, apoi • ia o parte şi o pune pe buzele persoanei care.va mînca noile igname. Aceasta su¬flă în aer aburul ce se înalţă din ignama fierbinte, apoi vâră totul în gură : «Mulţumesc Zeului pentru că îmi dă voie să mănînc noua 'ignama" ; apoi începe să o mestece cu poftă, făcînd la fel şi cu peştele.»" l ■ . , . ,
1 S. CroW'tiher şi J. C. Taylor, The Gospel of the Banks of thc Niger (Evanghelia de pe malurile Nigerului), 1859.
41

limpede caracterul sacramental al ospăţului. O cantita' de orez se pune deoparte şi este oferită spiritelor. La popu¬laţia alfoor, din Minahassa, în Celebes, preotul însămîn-î ţează primul orez

şi tot el taie primul oi~ez copt de pe fie care ogor. Ii prăjeşte şi îl macină făcînd făină, din care| împarte cîte puţin fiecărui membru al casei. în Bolang Mongondo, alt district din •Celebes, cu puţin timp înainteaI strîngerii recoltei, se aduce ca ofrandă un purcel sau o paj sare. După aceasta preotul culege puţin orez, mai întîi de-pe propriul ogor şi apoi de pe ogoarele vecinilor. Pune totj orezul astfel tăiat la uscat împreună cu al său şi apoi îl înapoiază proprietarilor respectivi, care îl macină şi îl fierb. După ce a fost fiert, femeile îl aduc înapoi la preot împreună cu un ou ; acesta oferă oul ca sacrificiu şi îna¬poiază orezul femeilor. Fiecare membru al familiei, pînă Iii cel mai mic copil, trebuie să mănânce din acest orez; După îndeplinirea ceremoniei fiecare este liber să-şi păs¬treze orezul.
La tribul burgher sau badaga de pe colinele Neilgherry din India meridională, primul pumn de grîu îl seamănă şi primul snop îl seceră un curumbar, un om din alt trib ai cărui membri sînt consideraţi deburgheri ca fiind vrăji¬tori. Grăunţele din primul snop sînt transformate in acea zi în făină şi se fac din ea turte care, oferite ca prinos, sînt consumate de către burgher şi de către întreaga sa fa¬milie împreună cu rămăşiţele animalului sacrificat, ca ofrandă1 şţ'sacrificiu reunite ; la indienii din sudul Indiei, masa la care se mănîneă orezul nou dă prilej unei sărbători de familie numită Pongol. Orezul se pune la fiert într-o oală nouă, pe un foc ce se aprinde la amiază, în ziua cînd,
40

1 La tribul nandi din Africa de est, cînd sămînţa deşi eleusine ' se coace toamna, fiecare femeie care posedă una ogor de gnu se duce cu fiicele ei şi taie cîteva spice din ^ grînele coapte. Fiecare dintre ele îşi pune un bob în salbă I şi mestecă un altul după ce 1-a frecat mai întîi pe frunte, J pe grumaz şi pe piept. Nici una nu dă vreun semn de bu-,J curie ; taie cu chipul îndurerat un coş plin din griul nou, | îl aduc acasă şi îl pun la uscat în pod. Cum tavanul este diri j? răchită, o bună porte din seminţe cad, printre crăpături, I în foc unde se. sparg pocnind. Nimeni nu încearcă să îm¬piedice această pagubă ; spargerea grăunţelor. în foc esle privită ca un semn dat de sufletele celor morţi care le :: gustă. Peste cîteva zile se face din sămînţa nouă un terci care se vnănincă cu lapte la. masa de seară. Toţi membrii -M familiei iau terci şi freacă pereţii şi acoperişurile colibe- . lor ; iau de ademenea puţin terci în gură şi 51 scuipă spre răsărit şi pe partea din afară a colibelor. Apoi, capul fa-.milici, Unind cîteva seminţe în mină, roagă Zeul să le dea sănătate şi putere ; face la fel şi cu laptele ; şi. fiecare din cei de faţă repetă.cuvintele rugăciunii după el.
La cafrii din Natal şi din Zululartd, nimeni, nu poate mine a din noile roade înaintea" unei. sărbători care mar-clu a/ă începutul anului cafru şi care cade spre sfîrşitul lunii decembrie sau la începutul lunii ianuarie. Locuitorii se adună la kraal-ul regelui, unde mănîneă şi dansează. înainte de a se despărţi are loc ..închinarea poporului". Se
1 Plantă tiin Camilia Graniinacee. din care se cunosc şase-şapie sper. H. răsp;n:U'e în ţările calde (Siei.lia. Egipt. India. Somalia, Ame- . rica de Sud ele). Este formată din inflorescenţe în formă de spice şi frunze alungite, în unele părţi ale lumii este cultivată ca ce¬reală, mai ales acolo unde lipseşte orezul.
42

amestecă diferite roade'ale pământului, ca de exemplu grîu, fructe cu miez f ăinos şi dovleti; împreună cu carnea unui animal sacrificat şi cu ..leacuri" ; totul se pune la ' fiert in oale mari şi însuşi regele vîră cile puţin din : această fiertură în gura fiecăruia. Cel care a mîncat ast-: fel din roadele sfinţite este sfinţit el însuşi pentru întreg anul şi poate să-şi adune de îndată recolta. După credinţă, - dacă cineva ar mînca din noile roade înaintea acestei săr¬bători, ar muri ; dacă cineva ar fi descoperit făeînd astfel ar fi ucis sau, în orice caz, i s-ar- lua vitele. Caracterul sa-jJŢ cru al noilor roade reiese clar din regula potrivit căreia ele *ţ trebuie să fie fierte într-o anumită oală folosită numai in |, acest scop şi pe un foc nou aprins de un magician care i; freacă două bucăţi de lemn numite,,soţul şi soţia".
La tribul bechuana, se practică obiceiul purificării \? înainte de a atinge noile produse. Purificarea are loc la
1
începu tul noului an. înfer-o zi,din luna ianuarie, pe care o hotărăşte căpetenia. Ea începe la marele kraal al tribului I unde se adună toţi bărbaţii adulţi. Fiecare ia în mînă ii frunze dintr-o plantă cu fructul ca o tigvă pe care indige¬nii o numesc lerotse (este descrisă drept ceva intermediar intre dovleac şi dovlecel), stoarce sucul din frunze şi îşi [unge cu el degetul mare de la picioare şi buricul ; mulţi dau eu acest suc pe la toate încheieturile, dar cei mai bine informaţi ştiu! că procedeul nu este decît o abatere vul¬gară de la vechiul obicei. Duipă ceremonia în marele I kraal, fiecare se întoarce acasă la micul său kraal, adună I toţi membrii familiei, bărbaţi, femei şi copii şi îi mânjeşte cu sucul fructelor de lerotse. Cîteva frunze se sfarmă, se amestecă cu lapte într-un vas mare de lemn şi se dau cîi-

reşti şi mobile noi ; adunau hainele purtate, vechiturile |£de prdn casă, toate seminţele rămase .şi alte alimente vechi, mie aruncau claie peste grămadă şi le. ardeau. Ca pregătire I pentru ceremonie se stingeau toate focurile clin sat şi se ', mătura cenuşa. Se curăţa bine mai ales vatra sau altarul templului şi se -ducea cenuşa afară. Apoi, marele-preol |Lpunea rădăcini din planta numită button-snake -, cu cîteva K frunze de tutun verde şi cîteva poame noi in fundul cup-torului şi poruncea să fie*acoperite cu argilă albă şi ume¬zite cu apă curată. După')aceasta se înălţa pe altar un umbrar des din crengi de arbori tineri, intre timp femeile îşi dereticau locuinţele, reînnoiau vetrele vechi şi frecau . uneltele pînă luceau pentru a putea primi focul cel nou | şi noile roade. Piaţa publică sau sacră era măturată, înlă-i turîndu-^se cele mai mici firimituri rămase de la sărbăto¬rile precedente, „de teamă de a nu întina prinosul prime-, lor roade". De asemenea, se scotea din templu, înainte de apusul soarelui, orice vas care conţinea de-ale mîncării sau .. fusese folosit pentru alimente în cursul anului trecut. Apoi toţi cei despre care.se ştia că nu au călcat legea ofrandei trufandalelor şi nici pe cea a căsătoriei în timpul anului : erau citaţi de un crainic care le poruncea să intre în piaţa : sacră şi să respecte un post solemn. Dar intrarea în piaţă era interzisă femeilor (cu excepţia a şase .bătrîne), copiilor şi tuturor celor care nu atinseseră rangul de războinici. Se puneau de asemenea sentinele în colţurile pieţii publice pentru a opri intrarea persoanelor considerate impure şi a tuturor animalelor. Se respecta un post sever timp de două nopţi şi o zi ; credincioşii beau un ceai amar din ră-
s Plantă compozită, din genul Liatris, necunoscută în România.

nilor să le lăpăie. Apoi farfuria cu terci a fiecărui membru I din familie se freacă cu frunze de lerotse. Oamenii sînt li-.J beri să mănînce din noile produse numai după efectuarea,J acestei purificări, şi nu înainte.
Indienii bororo din Brazilia cred că ar fi moarte curată* dacă s-ar minca din porumbul nou înainte ca vraciul să-lij fi binecuvîntat. Ceremonia binecuvîntării se desfăşoară | precum urmează. Pănuşele pe jumătate uscate se spală şi'$ se pun în faţa vraciului, care, dansînd şi cîntînd timp de| mai multe ore şi fumind fără întrerupere se munceşte pină cade într-o stare de transă în cursul căreia muşcă pânu- I şele, tremură din toate încheieturile şi scoate din cînd în cînd cîte un ţipăt ascuţit. Se îndeplineşte o ceremonie j analoagă ori' de oiţe ori se ucide un animal sau un peşte | de mărime neobişnuită. Membrii populaţiei bororo sînt ■' ferm convinşi că de s-ar atinge cineva de porumbul sau de carnea1 nesfinţită înaintea îndeplinirii ceremoniei, atît el cît şi tot tribul său ar pieri. i
La indienii' creek, din America de Nord ', busk, sărbă¬toarea primelor roade, era principala ceremonie a anului. Era celebrată în iulie sau în august, cînd grîul era copt ; sărbătoarea marea sfîrşitul anului ce a trecut şi începutul noului an. înaintea celebrării, nici un indian nu minca şi nici măcar nu se atingea de ceva din noua (recoltă. Cîteodată, fiecare oraş ţinea propriul său busk ; alteori cîteva oraşe se uneau pentru a-1 sărbători împreună. înaintea sărbă¬torii, oamenii se îngrijeau să aibă haine, unelte gospodă-
1 Două lucrări des citate de Frazer legat de indienii creek : James Aclair, History of the American Indians (Istoria indienilor americani), 1(775'şi B. HJawkins, Sketch of the creek Couniry (Schilă despre ţinutul tribului creek), 1840.

miamm

'^imm

dăeină de bulton-snake „pentru ca, vomitând, să-şi cureţe corpul de păcate". Ca să se poată purifica şi cei ce nu se aflau m piaţă, unul dintre bătrâni punea o grămăjoară de tutun verde într-un colţ al pieţii ; o bătrână îl lua şi îl împărţea mulţimii de oameni adunaţi pe margine, care îl mâncau şi îl înghiţeau ,,ca să-şi chinuie sufletul". în timpul 1 acestui post general se permitea femeilor, copiilor şi băr¬baţilor cu trupul mai finav să mănînce la amiază, dar nu Înainte. în dimineaţa cînd postul se sfîrşea, femeile adu¬ceau alimente din recolta anului trecut lîrigă piaţa sacră. Aceste alimente erau puse dinaintea mulţimii înfometate, dar trebuia ca orice rămăşiţă

să dispară înainte de ora prânzului. Cînd soarele cobora spre asfinţit, vocea craini¬cului poruncea ca toată lumea să stea în case, să nu comită fapte rele şi mai ales să stingă orice scînteie din focul cel vechi. Atunci pretutindeni se lăsa o linişte deplină. Apoi marele preot aprindea focul cel nou frecînd două bucăţi de lemn şi le punea pe altar sub umbrarul de verdeaţă. Se credea că acest foc nou curăţa toate fărădelegile trecute, în afară de omor. Se aducea apoi un coş cu roade noi ; marele preot lua cîteva din fiecare soi, le ungea cu grăsime de urs şi le oferea, împreună cu puţină carne „sfîntului şi binefăcătorului spirit al focului, ca prinos din primele roade pentru ispăşirea anuală a păcatelor". Marele preot sfinţea de asemenea şi vomitivele sacre (rădăcina de button-snalie şi cassina sau băutura neagră), vărsînd cîte puţin din ele în foc. Persoanele care rămăseseră afară se api^opiau atunci de piaţa sacră, dar nu intrau în ea ; marele preot rostea o cuvântare îndemnînd poporul să î-
especte vechile ritua-iuri şi obiceiuri, vestind că noul foc divin purificase pă-
46

realele din anul trecut şi prevenind femeile in modul cel mai serios că, dacă vreuna nu a stins focul cel vechi sau a căzui în vreo greşeală, trebuie să se îndepărteze imediat, „ca nu cumva locul divin să le nimicească atît pe ele cît si poporul". Se scotea atunci în afara pielii sfinte o parte
', din focul cel nou ; femeile îl duceau acasă cu bucurie şi îl- puneau în vetrele neprihănite. Cînd se reuneau mai multe oraşe pentru a celebra sărbătoarea, focul putea fi
; dus la o depărtare de cîteva mile. Noile roade erau gătite pe focul cel nou şi mîncâte cu grăsime de urs, pe care o
■socoteau de neînlocuit. într-un anumit moment al sărbă¬torii, bărbaţii frecau griul cel nou In mîini, apoi pe fată şi piept. în timpul festivalului care urma, luptătorii, în sălba¬tica lor ţinută marţială, cu capul acoperit cu puf alb şi ţinhid pene albe în mîini, dansau în jurul umbrarului sa¬cru de verdeaţă, sub care ardea focul cel nou. Ceremoniile
'durau opt zile, timp în care se păstra castitatea cea mai strictă. Spre sfîrşitul serbării, luptătorii se luau la trântă
£în şagă ; apoi bărbaţi şi femei dansau împreună în trei cercuri în jurul focului sacru, în cele din urmă, toată lu¬mea sernînjea ou argilă albă şi se scălda într-o apă curgă¬toare. Cu toţii ieşeau din apă convinşi că nici un rău nu li 6e mai putea întîmpla ca urmare a greşelilor comise în trecut şi plecau astfel împace şi bucurie.
Pînă în zilele noastre, supravieţuitorii indienilor senii-
Jnole din Florida, popor din aceeaşi rasă cu,poporul creek, celebrează o sărbătoare de purificare anuală numită Dan¬sul griului Verde, la oare se mănîncă gnu nou. în seara primei zile a sărbătorii ei sorb o greţoasă „Băutură Nea¬gră", după cum este numită, care acţionează in acelaşi
47

;tei, rugîndu-1 să le fie prielnic şi să le dăruiască mlădiţe •-din belşug. Cînd această parte a ceremoniei s-a terminat, ".ge" oferă mlădiţele fierte celui ce conduce ceremonia, pe lun blid nou cioplit din lemn şi se distribuie cile o mică fporţie fiecăruia din cei aflaţi de faţă, care o mănîncă cu respect, şi cuviinţă.
Indienii thompson din Columbia Britanică fierbeau şi 'arnmcau rădăcini de floarea soarelui (balsamorrhiza sagit-ttata, Nut.), dar-o priveau, ca pe o fiinţă misterioasă şi res¬pectau în legătură cu ea im mare număr de tabuuri ; de ;exemplu, femeile care dezgropau sau fierbeau rădăcina trebuiau să-şi respecte castitatea şi nici un bărbat nu avea "vcie să se apropie de cuptorul pe care femeile fierbeau rădăcina. Cînd mîncau primele fructe, primele rădăcini ■sau alte roade ale sezonului, tinerii adresau Rădăcinii de area soarelui următoarea rugăciune : „Te vestesc că am .de gîncl să te mănînc. Ajută-mă să mă înalţ şi eu ca să pot ajunge întotdeauna pe vîrful munţilor şi niciodată să nu fiu nepriceput ! Aceasta este rugăciunea mea. Rădăcină :;<de floarea soarelui. Taina ta este cea mai mare dintre toate." Nerostirea-acestei rugăciuni l-ar fi făcut pe cel ce (punea rădăcina să pregete şi să doarmă mult dimineaţa. Aceste obiceiuri ale indienilor thompson şi ale altor triburi indiene din Africa* de Nord-vest sînt instructive, I deoarece indică limpede motivele, sau, cel puţin, unul din j motivele care stau la baza ceremoniilor practicate cri pri¬lejul consumării primelor roade ale sezonului, in cazul indienilor amintiţi, acest motiv este pux şi simplu credinţa . că însăşi planta este animată de un spirit conştient şi mai piuit sau .mai puţin puternic, a cărui bunăvoinţă oamenii
*8

timp ca vomitiv şi purgativ ; se crede că cel ce nu bea din» lichid noi poate mînca în linişte noul grîu verde şi că se vai îmbolnăvi cîndva în cursul anului. în timp ce se soarbe 1 băutura începe dansul la care iau parte şi vracii. A doua | 7.1 se mănîncă grîu verde ; în ziua următoare se

posteşte, ;-a probabil din teamă să nu se spurce alimentele sacre pe I care le au în stomac amestecînclu-le cu hrană obişnuită-;* iar apoi se dă un mare ospăţ-
Dai; chiar triburile care nu cultivă pămîntul înclepli- I nesfc câteodată ceremonii' analoage cînd culeg primele I fructe sălbatice sau dezgroapă primele rădăcini ale sezo- 1 nului. Astfel, la indienii salish şi'tinneh din nord-vestul! Americii, „înainte de a mînca primele fructe cărnoase sau primele rădăcini ale sezonului, tinerii se adres.au întotdea- I una fructului sau plantei cerîndu-i bunăvoinţă sau ajutor. Unele triburi practicau regulat ceremonii anuare ale pri¬melor roade, la culesul fructelor sălbatice sau la strînsul .' rădăcinilor şi, tot astfel, triburile ce se hrănesc cu somon, cînd începea pescuitul acestui peşte. Acestea nu erau atît I ceremonii de mulţumire cit ritualuri pentru asigurarea unei recolte bogate sau pentru obţinerea lucrului dorit, căci dacă. nu îndeplineai ceremoniile cum se cuvenea şi cu veneraţia datorată erai pe cale să jigneşti «spiritele» lucrurilor şi astfel să fii lipsit de ele". De exemplu, aces¬tor indieni le plac mult mlădiţele tinere sau lăstarele zmeurei sălbatice şi îndeplinesc o ceremonie solemnă cînd de mănâncă pentru prima dată în acel an. Mlădiţele sînt puse la fiert într-o oală nouă : poporul se adună şi alcă¬tuieşte un cerc mare ; toţi stau cu ochii închişi şi condu¬cătorul care prezidează sau vraciul invocă spiritul plan-
48
♦

trebuie s-o ciştige ca să poată apoi gusta în toată siguranţa;; din fructele sau. rădăcinile socotite părţi din trupul lor.;-; Ori, dacă atest lucru este adevărat în ceea ce priveşte fruc¬tele şi rădăcinile sălbatice, avem oarocari temeiuri să pre~Ş Ku.pune.tn că el este adevărat şi pentru fructele şi rădăci¬nile cultivate, cum sînt ignamele şi, mai ales. pentru^ oereale. cade exemplu, griul, orzul, ovăzul, orezul şi porum-| bul. tn toate cazurile pare raţional să conchidem că reţi nerea manifestată de primitivi de a minca primele roadesj ale unei recolte şi ceremoniile pe care. le îndeplinesc; înainte de a-şi,învinge această reţinere sînt datorate, cel puţin în mare parte, ideii că planta sau arborele este ani-imat de un spirit sau chiar de o divinitate a cărei permi¬siune sau .al cărei acord trebuie să-1 obţii pentru a putea' mînca în toată liniştea din noile roade. Acest lucru este coni'intnaţ limpede de cei din neamul aino : ei numesc 'meiul „cereala divină', ,.zeiţa cereală", .şi i se roagă şi o adoră înainte de a gusta turlele făcute clin meiul cel nou. Şi chiar acolo unde nu se menţionează în mod expres existenţa unei divinităţi ce sălăşluieşte în primele fructe, tea e;.ii.e totuşi implicată atît in pregătirile solemne ce se fac pentru a. le minca. cit şi în pericolul la care. se crede tiu fe expun cei ce se încumetă să gusic din ele. fără a re&pecta tatuajul prescris. In consecinţă, în toate aceste cazuri, putem numi, fără sa greşim, actul ele a minca fruc¬tele, noi un sacrament sau o unire cu divinitatea sau. în orice ca«, cu un spirit puternic.
Printre obiceiurile care ne duc la această concluzie, se include şi practica de a folosi veselă nouă sau anume re¬zervată pentru rKxile roade, precaun şi practica de a-i pu-
50

:riiica pe cei ce se vor împărtăşi sau vor împărţi hrana
[jsacră. înainte de a. îndeplini actul solemn al unirii cu divi-initatea. Din toate modurile de purificare folosite In aceste ^ocazii, poate nici unul nu demonstrează mai dai- virtutea ■sacramentală a ritualului ca obiceiul triburilor cfieek şi ^seminole de a lua un purgativ înainte de a consuma noul i:griu. Intenţia este de a evita pîngârirea alimentului saoru vprin contactul cu hrana de rînd aflată în stomac. Din 'acelaşi motiv, catolicii iau' parte la taina" cuminecăturii ['postind ; şi la tribul pastorali masai din Africa de răsărit, "tinerii luptători care se hrănesc în mod exclusiv cu came cşi lapte sînt obligaţi să nu mănînce timp îndelungat nimic ^altceva decât lapte şi apoi un timp şi mai îndelungat nu¬mai carne, iar înainte de a trece' de la un aliment Ja celă-fjjalt trebuie să se asigure că nimic din alimentul de mai-[painte nu le-a rămas în stomac ; ceea ce se rezolvă înghi¬ţind un purgativ şi un vomitiv foarte puitemice.
La unele din sărbătorile pe care le-am studiai,, sacra-jnentui primelor roade este combinat cu. o ofrandă sau un prinos din aceste roade, adus zeilor sau spiritelor şi, cu [Jampul, ofranda primelor roade tinde să arunce sacra¬mentul în umbră, chiar să-i ia cu totul locul. Acum, însăşi [ofranda primelor roade în cinstea zeilor sau a spiritelor .ajunge să fie considerată drept o pregătire suficientă pentru a se putea consuma grîuO cel nou ; din acel mo¬ment, puterile superioare primindu-şi partea cuvenită, ■omul se poate bucura de ceea ce rămîne. Această optkă asupra noilor roade presupune că de aici înainte ele .nu mai sînt considerate ca animate de o viaţă divină, ci mai degrabă ca un dar acordat de zei cinului, care esi>e obligat
f . iii

^eşarfă pe sub braţul stâng.- Aveau obrajii coloraţi cu ru-.nienealã şi braţele acoperite de la coate pînă la încheie¬tura mîinii cu pene roşii de papagal". Adolescenţi, îmbră¬caţi în haine roşii şi purtînd cununi la fel cu ale fecioare¬lor, duceai apoi idolul pe lectică la marele templu în formă |,de piramidă, pe ale cărui scări abrupte şi înguste îl urcau în sunetul flautelor, trompetelor şi cornilor şi în bălaia tobelor. „în timp ce înălţau idolul, poporul stătea în pi-Şscicare cuprins de veneraţie şi de teamă. După ce ajungea |;în vîrf şi era aşezat pe un âtrat de trandafiri, într-o nişă | pregătită dinainte, soseau tinerii care aruncau flori ele tot §*Jtelul, înecînd cu ele templul, atît în interior cit şi pe din-| afară. Odată săvîrşite toate acestea, fecioarele ieşeau din lecui unde fuseseră claustrate, aducmd bucăţi din aluatul amestecat cu sfeclă şi porumb prăjit •— acelaşi din care ■fusese plămădit, idolul — şi modelate în forma unor oase spari. Acestea erau date tinerilor care le duceau în templu (ji le depuneau la picioarele idolului, umplînd cu ele încă¬perea pînă sus. Aluatul astfel modelat era numit carnea şi oasele lui Vitzilipuzli. După ce «oasele» se depuneau claie peste grămadă, veneau preoţii, leviţii şi toţi ceilalţi vechi slujitori ai templului, unul în urma celuilalt după demni¬tate şi vechime (căci se respecta o ierarhie foarte severă),' cu vălurile variat colorate şi cu felurite lucrături potrivit rangului şi funcţiei fiecăruia, purtînd cununi pe cap şi ghirlande de flori în jurul girului ; după ei veneau diverse efigii ale zeilor şi zeiţelor cu tot felul de înfăţişări, cărora £i se închinau şi care erau împodobite în acelaşi mod ; apoi, eşezîndu-se în ordine în jurul formelor din aluat, îndepli¬neau ceremonii speciale, cu cîntece şi dansuri prin care

tsă-şi exprime recunoştinţa şi să-şi cinstească binefăcătorul divini, restituindu-le o parte din prinosul dărniciei lor.

2. Zeul mine a t la azteci. înaintea descoperirii]

şi cuceririi Mexicului de către spanioli, aztecii practicau] obiceiul de a mînca sacramental pîine ca trup al unui zeu. De două ori pe an, în lunile mai şi decembrie, se făcea dini aluat cîte o imagine a marelui zeu mexican Huitzilopochtli sau Vitzilipuztli, care se frîngeau apoi în bucăţi, şi ado¬ratorii-zeului.le mî-ncau în mod solemn. Istoricul Acosta1 descrie astfel ceremonia din mai : ,,Mexicanii celebrau în luna mai principala lor sărbătoare în cinstea zeului Vitzi--\ Jipuztli şi cu două zile'înaintea acestei sărbători fecioarele i despre care am vorbit (care stăteau închise şi izolate în templu ca nişte călugăriţe) amestecau o anumită cantitate de sămîntă de sfeclă cu porumb prăjit, frămîntau totul cu miere şi făceau din acest aluat un idol'de'aceeaşi mărime cu cel din, lemn, punindu-i în loc de ochi grăunţe de sticlă albastră, albă sau verde, iar drept dinţi boabe de porumb, împodobindu-1 cu toate gătelile pe care le-am descris. După aceasta toţi nobilii îi aduceau veşminte bogate, -ase¬mănătoare pu ale idolului, şi îl îmbrăcau cu ele. îl aşezau, astfel îmbrăcat şi împodobit, pe un scaun azuriu şi pe o lectică, ca să-1 poată purta pe umeri. în dumneata săr¬bătorii, cu o oră înaintea zorilor, toate fecioarele apăreau îmbrăcate în alb, cu podoabe noi şi în acea zi erau numite Surori ale zeului lor Vitzilipuztli ; veneau puxtînd pe cap cununi din porumb prăjit şi uscat, astfel încît se deschide ca azaharul sau ca floai'ea de portocal, iar pe gît atîrnau mari şiraguri alcătuite aidoma cununilor şi trecute ca o

1 J. de Acosta, Historia natural...'

le bine cuvin tau şi le consacrau drept carnea şi oasele ido-Jj Jiului. După îndeplinire-a ceremoniei şi a binecuvîntării (în^ tsire formele din aluat erau socotite carnea şi oasele ido-1 Jului), arătau acelor forme aceeaşi cinstire ca zeului însuşir.1 întreg oraşul participa la acest spectacol strălucit şi. po-"' kivit unei porunci riguros respectate în toată tara. în ziua sărbătorii idolului Vitzilipuztli nimănui nu-i era îngăduit' .să mănînce altceva decît acest aluat amestecat cu rhierej dmcare era "făcut idolul. Aluatul trebuia consumat înj zodii zilei, şi nu era îngăduit să bei nici apă şi nici un alt¬fel de băutură pînă după amiază ; se credea că ar fi o pre-v vestire rea, ba chiar un sacrilegiu dacă nu s-ar proceda' aşa, dax după terminarea ceremoniilor era îngăduit să se .mănînce orice. în timpul acestor ceremonii se ascundea apa din faţa copiilor mai mici, toţi cei ajunşi la virată cînd puteau înţelege erau îndemnaţi să nu bea apă ; altfel furia zeului s-ar îndrepta asupra lor şi ar muri ; acest ri¬tual era respectat fără nici un fel de abatere. După ter¬minarea . ceremoniilor, ii dansurilor şi a sacrificiului se duceau cu toţii să-şi schimbe îmbrăcămintea ; preoţii şi înalţii demnitari ai templului luau idolul din aluat, îl des¬puiau de toate podoabele şi făcînd nenumărate bucăţi atît 'din idol cît şi din formele din aluat pe care le

sfinţeau, le. dădeau poporului ca ■ împărtăşanie, începînd cu cei mai mari şi continuând cu ceilalţi, bărbaţi, femei şi copii mici, care le primeau cu lacrimi în ochi, teamă şi devoţiune, ca pe un lucru minunat, şi spuneau că mănîncă atît carnea cît şi oasele zeului deşi acest lucru îl mîhneste. Cei ce aveau bolnavi în familie cereau porţii şi pentru aceştia şi le duceau acasă cu mult respect şi deosebită cinstire.".
54

I Din acest pasaj interesant- aflăm că vechii mexicani
erau pe deplin, familiarizaţi, încă înaintea sosirii misiona¬rilor creştini, cu doctrina transsubstanţierii şi o aplicau
sin ritualurile solemne ale religiei lor. Ei credeau ia prin ISfinţirea pîinii preoţii puteau să o transforme în însuşi porpul zeului lor, astfel încît toţi cei ce mîncau piinea Sfinţită intrau cu divinitatea într-o comuniune mistică, primind în ei.înşişi o parte'din substanţa divină. Doctrina .transsubstanţierii sau . titinsformarea magică a pîinii în carne era familiară .şi arienilor din vechea Indie, cu mult ainfe de răspindhea şi chiar de naşterea creştinismului. învăţătura brahmanilor spune că turtele din orez aduse ca ofrandă înlocuiau fiinţe omeneşti şi că prin acţiunea preo¬tului ele erau într-adevăr transformate în trup omenesc.
[Citim că „şi atunci cînd (turta) nu este încă decît făină,
Eaa este păr. Cînd preotul toarnă peste ea apă, devine piele. Cînd o amestecă, devine carne, căci atunci ea capătă con¬sistenţă după cum şi carnea este consistentă. Cînd se coace
I devine os, căci atunci ajunge destul de tare, şi osul este
• tare. Şi cînd e gata de scos (de pe foc) şi se stropeşte cu ' unt, se transformă în măduvă. Astfel se desăvîrşea ciclul
• numit încincita ofrandă trupească." i
Putem înţelege acum foarte bine de ce în ziua comu¬niunii solemne cu zeitatea, mexicanii refuzau să mănînce orice alt aliment afară de piinea sfinţită, în care adorau însăşi carnea şi. oasele Zeului lor, şi de ce pînă]a amiază siu le era îngăduit să bea nici un strop de apă. Le era -teamă, fără îndoiaiă, să nu pîngârească prin contactul cu*
1 Şaîapatha-Brâhmana, I, în Sacred Books of the East (Cutţrte saci'e ale Râsărituliii), voi. XII, 181)2..
ăl

8>din diferite seminţe şi erau îmbrăcate cu podoabe, de hîrtie. i'Unii făceau cîte cinci, alţii cîte zece, iar alţii pînă la cinci¬sprezece imagini de acest fel. Cînd erau gata, imaginile se |.:aşezau în camera de rugăciuni a fiecărei locuinţe unde erau ^.adorate. De patru ori pe noapte li se aduceau ca ofrandă I alimente în vase mici şi ceasuri întregi, cît ţinea întunericul, Kamenii cîntau în faţa lor din gură şi din flaut. în zorii zilei, |. preoţii străpungeau imaginile cu o unealtă de ţesător, le K tăiau capetele şi le smulgeau inima pe care o prezentau Kştăpînului casei pe o farfurioară verde. Toată familia şi i mai ales servitorii mîncau din corpul lor, „pentru ca, mîn-I cîndu-le, să fie apăraţi de.anumite boli. la care se puteau I aştepta cei ee nu se îngrijeau să cinstească aceste divi-Kpităţi".
3. ,,Sînt mulţi mani la Ar ici a". Sintem î^acum în măsură să sugerăm o explicaţie a proverbului : I„Sînt mulţi mani la Aricia". Romanii numeau maniae anu-I mite pîini în chip de om şi se pare că acest fel de pîine se I făcea mai ales la Aricia. Ori, tot Mania, denumirea uneia I dintre aceste pîini, se numea şi Muma sau Strămoaşa Spi-I ritelor, căreia îi erau închinate, la sărbătoarea Compilaţiei, I simulacre din lînă reprezentînd bărbaţi şi femei. Simula-I erele se atîrnau la poarta tuturor caselor din Roma, cîte 'unul de fiecare cetăţean liber din casă şi cîte unul, de alt f: tip, de fiecare sclav. Cauza acestui obicei era credinţa că «în acea zi dădeau tîrcoale fantomele morţilor, şi se nădăj-f duia că, din bunătate sau pur şi simplu din nebăgare de : seamă, ele vor răpi simulacrele de la uşi în locul oameni¬lor care trăiau în casă. Tradiţia spune că aceste simulacre . din lînă au înlocuit obiceiul mai vechi de a se sacrifica
r.î

alimentele de rînd acea fărimă din zeul lor pe care *• tiveau în stomac. Aceeaşi teamă pioasă îi făcea, aşa cuO am văzut, .pe indienii creek şi seminole să recurgă la w mijloc fără greş de a-şi curăţa corpul, cu un purgativ pu< ternie, înainte de a îndrăzni să guste din primele roade sacramentale.
La sărbătoarea solstiţiului de iarnă, în decembrie, az; .tezii îl ucideau mai întîi în efigie pe zeul lor Huita • lopochtli şi apoi îl mîncau. Ca pregătire pentru aceastj ceremonie solemnă, se făcea un simulacru antropomorf al divinităţii, din felurite soiuri de seminţe frămîntate cu sînge de copil, din care rezulta un aluat. Oasele zeului erau reprezentate prin bucăţi din lemn de salcîm. Acest (Simulacru era aşezat pe altarul principal al templului şi, în ziua sărbătorii, regele îi aducea ca prinos tăfnîie. A doua zi de dimineaţă, era luat şi depus, în picioare, într-o sau mare.

Apoi un preot care purta numele zeului Quetzalcoati »şi juca rolul acestui zeu lua o suliţă cu vîrful din cremene şi străpungea cu ea pieptul simulacrului din aluat. Se spu nea că aceasta este „uciderea zeului Huitzilopochtli, pen-j tru ca trupul său să poată fi mîncat". Unul dintre preoţi! scotea inima zeului şi o dădea regelui să o mănînce. Res tul se împărţea în bucăţi foarte mici şi toţî bărbaţii cuj mic cu mare, chiar şi copiii de sex bărbătesc din leagăn, primeau să mănînce cîte o bucată. Dar femeile nu aveau voie să guste nici măcar o firimitură. Ceremonia se numea teoqualo, adică „zeul este mîncat".
La o altă sărbătoare mexicanii făceau mici imagini an¬tropomorfe, care trebuiau să reprezinte munţii cu crestele în nori. Aceste imagini se frămîntau dintr-o cocă făcută
5<>

fiinţe omeneşti. Este cu neputinţă să înalţi cu încredere un-eşafodaj pe date atît de fragmentare şi de nesigure ; daî; g merită poate să sugerăm că pîinile cu chip de om care se coceau, după cît se pare, la Aricia, erau pîini sacramentale şi că odinioară, pe cînd regele sacru al pădurii era uâs: în fiecare an, se făceau pîini care-1 întruchipau, la fel d(simulacrele din aluat ale zeilor clin Mexic, şi câ adoratorii săi le mîncau drept împărtăşanie. Ceremoniile mexicane în cinstea lui Huitzilopochtli erau şi ele însoţite de sacrifi-. carea unor fiinţe omeneşti. Astfel tradiţia că întemeietorul pădurii sacre din Aricia a fost un bărbat purtînd numele de Manius, din care au descins mulţi mani, ar fi un mit] etimologic născocit pentru a explica numele de maniat folosit pentru pîinea de împărtăşanie. S-ar putea regăsi,, după cît se pare, o amintire nedesluşită a legăturii orig: nare dintre aceste pîini şi sacrificiile omeneşti, în povesti¬rea după care pîinile dedicate la Compitalia Maniei înld-; cuiau victimele omeneşti. Totuşi povestirea este probabil lipsită de bază, deoarece practica de a pune manechine de strajă ca să abată atenţia strigoilor sau a demonilor de la cei vii nu este deloc ieşită din comun.
De exemplu, tibetanilor le. este teamă de nenumăraţii demoni ai pămîntului, stăpiniţi cu toţii de Bătrîna Mumă Khon-ma. Această zeiţă care poate fi compar*ată cu Mania romană, Muma sau Strămoaşa Spiritelor, este îmbrăcată cu haine colorate în galben-auriu, ţine în mînă un lanţ de aur şi călăreşte un berbec. Pentru a opri intrarea în casă a demonilor răufăcători stăpiniţi de Bătrîna Mumă Khon-ma, se ţintuieşte afară, pe poartă, un obiect complicat, în trucitva asemănător cu un sfeşnic. El se compune dintr-tni
58

îcşcaniu de berbec, o serie de lucruri de preţ. cum ar fi Spoite de. aur, argint, turcoaze. precum şi alimente uscate, ca -orez, grîu şi legume şi, în sfîrşit, simulacre sau desene re~ Kţezehtînd un bărbat, o femeie şi o casă. ..Scopul acestor .simulacre înfăţişînd bărbatul, femeia şi casa este de a îti-lâşela demonii, dacă aceştia ar veni totuşi, în pofida daruri¬lor .făcute, făcîndu-i să creadă că simulacrele de protecţie ■sini chiar, locuitorii casei, şi astfel să-.şi verse furia asupra bacelor bucăţi de lemn iar stăpînii cei adevăraţi să fie feriţi |de ei." Cînd toiul este pregătit, slujeşte un preot care o ■iroagă pe Bătrîna Mumă Khon-ma să primească alesele da-■Uri şi să ferece porţile deschise ale pămîntului. pentru ca f.demonii să nu-i năpădească şi să nu-i vatăme pe membrii Hamiliei.
De asemenea, se folosesc, de multe ori, efigii ca mijloc
jde'a preveni sau vindeca bolile ; demonii bolii fie că iau
-efigiile drept oameni îmcarne si oase. fie se lasă convinşi
rsau fiînt forţaţi să intre în ele, lăsind teferi şi nevătămaţi
"femeile şl bărbaţii adevăraţi. Alfoorii din Minahassa, di ti
.Celebes, transportă câteodată un bolnav în altă casă şi lasă
în patul lui o momîie făcută dintr-o pernă şi nişte haine.
:Se crede câ demonul o ia drept bolnavul respectiv, iar
.acesta clin urmă se însănătoşeşte. Astfel de tratamente par
Isă se bucure de mare trecere printre' indienii din Borneo.
în cazul unei epidemii, dyakii de pe fluviul Katongouw
.pun chipuri din lemn la porţi în speranţa că demonii leprei
vor fi păcăliţi şi le vor lua cu ei în locul oamenilor. La
populaţia ololi ngadju din Borneo, cînd se crede că boala
cuiva e pricinuită de un spirit care îl bîntuie, se fac păpuşi
din aluat sau din făină de orez, care se aruncă sub casă,

.te în faţa caselor, în miei sanctuare în formă de clopot, podobite eu beţigaşe jupuite de scoarţă. în timpul unei iidemii de vărsat, negrii ewe desţelenesc cîteodată un te-
jren aflat in afara cătunului, unde înalţă cîteva movilite şi acoperă cu tot atîtea figurine din lut

cîte persoane se află în casă. Se mai pun oale cu alimente şi apă pentru a ospăta spiritul vărsatului care, după cum se speră, va lua figurinele de lut şi îi va ocoli pe cei vii ; iar pentru ea ^oamenii să fie şi mai siguri, se înalţă baricade care să împiedice intrarea spiritului în cătun. După exemplele de pînâ acum, ne putem îngădui să presupunem că simulacrele din lînă ce se, puteau vedea atirnînd la toate porţile caselor clin Roma de altă dată, în timpul sărbătorii Compitaliei, nu înlocuiau victimele ome-neşti sacrificate odinioară, ci erau mai degrabă oferite ca substitute Mumei sau Strămoaşei spiritelor, în speranţa că atunci cînd va bîntui oraşul, le va accepta sau le va lua
Ldin nebăgare de seamă în locul membrilor casei, păsuindu-i pe muritori pentru alt an. Este posibil ca păpuşile din stuf
ipe care, în luna mai, preoţii şi vestalele le aruncau anual în Tibru, de pe vechiul pod Sublician din Roma, să fi avut la origine aceeaşi semnificaţie ; adică scopul lor era poate să apere oraşul de influenţa demonilor, abătîndu-le atenţia de la fiinţele în viaţă şi mdreptînd-o asupra păpuşilor, iz-
l gonind apoi toată această sinistră adunare prin aruncarea
| tuturor păpuşilor, pînă la ultima, în fluviu, ale cărui ape le duceau departe în mare. Exact în acelaşi fel indigenii
61

ca să-1 înlocuiască pe bolnav, scăpîndu-1 astiel cie spinu în unele, districte de vest din Borneo, dacă un om cade: deodată greu bolnav, doftorul, care în această parte a lumii' este îndeobşte cîte o femeie bătrînă, ciopleşte un chip din.' lemn şi atinge cu el de şapte ori capul bolnavului, spi» nînd : ,.Acest chip este făcut să ia locul bolnavului ; boală-intră într-însul". Apoi se duce chipul împreună cu puţin' orez, sare şi tutun, puse într-un coşuleţ, la locul care se crede că spiritul cel rău a intrat în om. Acolo, chipul este aşezat în picioare pe pământ, după ce doftoroaia s-a adre¬sat spiritului după cum urmează : ,.0, diavole, iată un chip în locul bolnavului. Eliberează sufletul lui şi umple cu ciumă chipul, căci este mai frumos şi mai bun decit acela". Magicienii bataki pot conjura demonul bolii să iasă din corpul suferindului şi să intre într-un chip făcut din lemn de bananier, care aduce cu faţa unui om'şi este învelit în , ierburi magice ; apoi chipul se îndepărtează repede şi se aruncă sau se îngroapă dincolo de marginile satului. Cîte-i odată, imaginea, îmbrăcată fie bărbăteşte fie femeieşte, după sexul bolnavului, se pune la o răscruce de drumuri sau un alt loc de trecere, în speranţa că vreun trecători! văzînd-o, va tresări de spaimă şi va striga : „Ah ! cutare a murit", deoarece se crede că exclamaţia 11 va înşela pe demonul bolii şi îl va face să creadă că şi-a atins fiorosul ţel ; astfel încît îşi va lua tălpăşiţa lăsînd bolnavul să se însănătoşească. Maidarat, un trib sakai clin peninsula ma-laeză, atiibuie cele mai felurite boli acţiunii unor spirite pe care le numesc nyani; dar, din fericire magicianul poate determina aceste fiinţe răufăcătoare să iasă din bolnav şi
00

din vechiul Caiabar îşi curăţau periodic oraşul de demonii care îl bîntuiau, atrăgându-i, cînd nu băgau de seamă, în! mspăimîntătoarele sperietori de ciori pe care le aruncau apoi în fluviu. Această interpretare a obiceiului romanj este confirmată în oarecare măsură de către Plutarh ' ear& vorbeşte despre ceremonie ca fiind „cea mai. mare dintrej purificări".

CAPITOLUL L!

MAGIA HOMEOPATICA ÎN DIETA DE CA11NE

1 Plutarh, Vitae parallelae. Questiones Romanorum.

Âm descris pînă acum obiceiul de a ucide un zeu la po¬poarele care au ajuns în stadiul agricol al societăţii. Am văzut că spiritul griului sau al altor plante cultivate este reprezentat în mod curent fie sub înfăţişare de om fie ca animal şi că în unele locuri s-a statornicit obiceiul de a ucide în fiecare an fie reprezentantul uman fie reprezen¬tantul animal al griului. Am indicat în mod implicit. într-o parte anterioară a acestei lucrări una din cauzele uciderii spiritului griului : putem presupune că scopul era prote¬jarea lui sau a ei (căci adesea spiritul griului este femi¬nin) împotriva slăbiciunii cauzate de bătrineţe. făcîndu-l să treacă, cît timp mai era încă viguros, într-un succesor tînăr şi robust. în afară de avantajul reînnoirii puterilor divine, este posibil ca moartea' spiritului griului să fi fost considerată inevitabilă sub secerile sau cuţitele secerători-lor şi deci ca adoratorii săi să se creadă obligaţi să accepte resemnaţi dureroasa necesitate. Mai mult încă, am întâlnit obiceiul foarte răspîndit de a mînca zeul ca sacrament, fie sub înfăţişarea unui om sau a unui animal care îl repre¬zintă pe zeu, fie ca pîine avînd formă

de om sau de animal.

«52

63

;!-'

să-şi îndeplinească cu vigoarea necesară sarcinile lor. mili¬tare, civile şi religioase. Indienii zaparo din Ecuador „re¬fuză de cele mai multe" ori, în afară de cazurile cînd nu au încotro, să mănînce carnea vreunui animal mare cum ar fi tapirul sau porcul peccari şi se mulţumesc cu păsări, maimuţe, căprioare, peşti etc. mai ales pentru că, după cum susţin ei, carnea mai grea îi face la fel de greoi ca ani¬malele de la care provine, răpindu-le agilitatea şi aptitu¬dinile pentru vînătoare," l De asemenea, unii indieni din Brazilia . nu mănîncă animalele, păsările sau peştii care aleargă, zboară sau înoată încet, de teamă ca, mîncînd aceste vieţuitoare, să nu-şi piardă agilitatea şi să nu mai poată scăpa de duşman. Caraibii nu mănîncă porc, de teamă să nu aibă ochii mici ca porcii şi nu mănîncă broaşte ţes¬toase de teamă să nu devină greoi şi timpi ca acest animal. La fanif din Africa de vest bărbaţii în floarea vîrstci nu mănîncă niciodată broaşte ţestoase pentru un motiv simi¬lar, închipuindu-şi că, dacă le-ar mînca, ar pierde vigoarea şi agilitatea picioarelor. Dar bătrînii nu pregetă să mănînce broaşte ţestoase pentru că, ei pierzîndu-şi de mult puterea de a fugi, carnea vieţuitoarelor leneşe de picior nu le mai poate face nici un rău.
Dar dacă mulţi primitivi nu mănîncă din carnea ani-
: malelor încete de picior, de teamă să nu devină ei înşişi astfel, boşimanii din Africa de sud mănîncă anume carnea acestor vieţuitoare, şi motivul pe care îl invocă dovedeşte un curios rafinament al filozofiei primitive. Ei işi închipuie
'ţ că vînatul pe care îl urmăresc va fi influenţat, prin sim¬patie, de alimentele aflate în trupul vînătorului ; astfel
1 James Adair, History of the American Indians...

' 5 — Creanga de aur, voi. IV

03

Din punctul de vedere al primitivului motivele de a mînca. astfel1 corpul zeului sînt destul de simple. Primitivul'crede; in general că, mîncînd carnea unui animal sau a unui oiffl îşi însuşeşte nu numai calităţile fizice clar şi calităţile mo^ rale .şi intelectuale caracteristice acelui animal sau ora; astfel cînd fiinţa este considerată divină, primitivul nostru naiv< crede în mod firesc că absoarbe o cantitate din divini¬tate odată cu substanţa ei materială. Este poate bine sa ilustrăm cu cîteva exemple această răspîndită credinţă îa putinţa însuşirii calităţilor sau a diverselor vicii prin inter-; mediul' hranei animale, chiar şi dacă nu se pretinde că această carne ar i'i carnea sau sîngele unui zeu. Doctrina face parte din sistemul atit de ramificat al magiei homeo¬patice.
Astfel, de exemplu, creek, cherokee şi triburile înru¬dite ale indienilor din America de Nord „cred că natura este înzestrată cu puterea de a transmite oamenilor şi ani¬malelor fie calităţile alimentelor cu care se hrănesc, fie pe cele ale obiectelor ce se înfăţişează simţurilor lor ; cel ce mănîncă carne de căprioară este, conform însuşirilor fizice ale acesteia, mai iute şi mai pătrunzător decât omul care se hrăneşte cu carnea ursului greoi sau'cu neajutoratele pa¬sări de pe grămezile de gunoi de prin curţi, cu animalele domestice vlăguite şi încete sau cu carnea porcuiui grăsun care se tăvăleşte prin noroaie. Acesta este motivul pentru care mulţi dintre bătrînii lor recomandă şi spun că odini¬oară cele mai mari căpetenii respectau în dieta lor regula de a nu mînca decît arareori animale, greoaie sau care se . mişcă încet, închipuindu-şi că, dacă n-ar proceda astfel, li s-ar transmite o slăbiciune în tot corpul, împiedieîndu-i
64

încît dacă ai" mînca aniniale iuţi de picior, vînatul ar devenit şi el sprinten şi le-ar scăpa ; dar dacă ar mînca animale :| leneşe la mers, vînaiul ar deveni şi el astfel şi deci l-ar putea ajunge şi omorî. De aceea vînătorii ele antilope evitau | să mănînce mai ales carne de springbok ' iute şi agil şi nici măcar nu l-ar fi atins deoarece credeau că springbokul este o vieţuitoare foarte vioaie care nu doarme în timpul nopţii şi, dacă ei ar mînca springbok, antilopa pe care o. vînau n-ar mai dormi nici ea, nici măcar în timpul nopţii.: Cum ar mai fi putut-o oare prinde ?

r;; Namaqua nu mănîncă carne de.iepure, închipuindu-.şi că i-ar face temători ca un iepure. în schimb consumă carne de leu, sau beau sînge de leopard sau de leu pentru a dobîndi curajul şi puterea acestor animale. Boşimanii nu dau copiilor să mănînce carne de şacal, de teamă să nu-devină laşi ca şacalul, dar le dau să mănînce inimă de leopard pentru a-i face viteji asemeni leopardului. Cînd un wagogo din Africa de Est ucide un leu, îi mănîncă tru¬pul pentru a deveni viteaz ca leul ; dar crede că mîneînd. inima unei găini ar ajunge temător. Dacă într-un kraal zulu izbucneşte o boală gravă, vraciul ia un os de la un cîine. foarte bălrîn, sau de la o vacă bătrînă, de la un taur sau de la un alt animal foarte bălrîn şi îl dă atît celor sănătoşi cît şi celor bolnavi, pentru a-i face să trăiască pînă la o virstă tot atît de înaintată ca şi animalul de la care provine osul. Tot astfel, pentru a reda tinereţea bălrî-nului Aeson, vrăjitoarea Medeea i-a introdus în vine o

' Mamifev din subi'amilia Antilopinae, înrudii cu gazeta ; aria sa de rfispincUre include atît Africa de Sud, cît şi regiunile de la nord de Zambe/.i şi Angola (Antidorcas marsupialis).
tiii
_ *i

fiertură din ficat de căprioară cu viaţă lungă şi din capul unui corb care a trăit mai mult decît nouă generalii de ' oameni.
La dyakii din Romeo de nord-vest tinerii şi luptătorii * nu trebuie să mănînce carne de căprioară, ah lei ar ajunge tot atît de fricoşi cum sînt căprioarele ; dar femeile şi băr¬baţii foarte bătrîni o pot mînca. Totuşi la kayanii din aceeaşi regiune* care împărtăşesc aceeaşi credinţă in le¬gătură cu efectele funeste ale cărnii de căprioară, bărbaţii .îndrăznesc să mănînce această carne primejdioasă cu con-?' diţia să fie fiartă în aer liber, deoarece se crede că în acest caz spiritul temător al animalului se refugiază de îndată în junglă şi nu intră în cel ce o mănîncă. Aîno cred că inima mierlei ele apă este foarte înţeleaptă şi că această /pasăre are darul vorbirii deosebit de dezvoltat. De aceea I ori de cîte ori se ucide o mierlă, pasărea trebuie despicată) imediat şi inima ei trebuie înghiţită pe loc înainte de a fi avut timpul să se răcească sau să sufere cea mai mică vă¬tămare. Cine o înghite astfel va deveni foarte curgător în vorbire, înţelept şi capabil să-şi zdrobească adversarii în orice discuţie. în India de nord poporul crede că mîhcind ochi de bufniţă reuşeşti să vezi în întuneric la fel ca buf¬niţa.
i . Cînd indienii din Kansas porneau la război, avea loc un ospăţ în coliba căpeteniei, mîncarea principală fiind car¬nea de cîine, deoarece, spun indienii, un animal care este atît de viteaz incit se lasă tăiat în bucăţi pentru a-şi apăra stăpînul trebuie să inspire încredere. Locuitorii din insu¬lele Buru şi Aru, din India de Est mănîncă carne de cîine
*5 7
5*
6

BP<. iiCLLu wiiu-i n;tw w\r.^i I^JJ ia iui. JL-'V: au^ţja v-iixi-i <j Uciii^aiuartî
Ir publică a răguşit din pricina strigătelor pe care le scoate | Sn meseria sa, conducătorul trupei o pune să mănînce cîţiva | astfel de viermi, crezînd că aşa îşi va recăpăta vocea şi că I după ce îi înghite va putea striga tot atît de strident ca de | obicei. Locuitorii din Darfur, din Africa centrală, cred că ; sufletul sălăşlueşte în ficat, şi că un om îşi poate mări su-I fletul mîncînd ficatul, unui animal. „Ori de cîte ori se ucide un animal, i se mănîncă ficatul dar cu mare grijă să nu fie atins cu mîna căiţi este socotit sacru ; ficatul se taie in bucăţi mici şi se mănîncă crud, introducîndu-se bucă¬ţile în gură pe vîrful unui cuţit sau al unui beţigaş ascuţit. Cel care a atins din întîmplare ficatul nu trebuie să-1 mănînce şi această interdicţie este privită ca o mare neno¬rocire pentru el." Femeilor nu le este îngăduit să mănînce = ficat, pentru că nu au suflet.
Adesea se mănîncă şi-se bea carnea şi sîngele unor | morţi pentru a absorbi vitejia, înţelepciunea şi alte cali-;- taţi care i-au făcut pe acei oameni vestiţi, sau despre care I se presupune că îşi au lăcaşul în partea corpului pe care o mănînci. Astfel, la triburile de munte din sud-estul Africii se îndeplinesc ceremonii prin care tinerii sînt împărţiţi în corporaţii sau loji şi printre ritualurile de iniţiere există unul despre care se crede că imprimă novicelui curaj, inte¬ligenţă sau alte calităţi. Ori de cite ori este ucis un duşman care s-a distins prin curaj i se scot şi i se ard, pînă se fac cenuşă, ficatul, considerat ca sediu al vitejiei omului, ure¬chile care sînt sediul inteligenţei ; pielea frunţii, care este sediul perseverenţei, testicolele, unde se află puterea lui şi încă alte părţi ale corpului său unde se presupune că sălăş-
69

■pentru a fi curajoşi şi îndeminalici in lupta. i,a papua.şn din districtele Port Moresby şi Motumotu, tinerii mănîncă porc, wallaby l şi peşte mare pentru a căpăta forţa ani¬malului sau peştelui respectiv. Unii indigeni din nordul Australiei işi Închipuie că mîncînd carne de cangur sau de emu 2 pot sări sau alerga mai repede decit pînă a-tunci. La populaţia miri din Assam este la mare preţ carnea de ti¬gru ca hrană pentru bărbaţi ; le clă forţă şi curaj. Dar ea ..nu este pentru femei pentru că le-ar face să aibă mintea prea ascuţită". în Coreea, oasele de tigru sînt considerate superioare oaselor de leopard, ca mijloc ele a insufla cu¬raj. Un chinez din Seul a cumpărat şi a mîncat un tigru întreg pentru a deveni viteaz şi cruci. în legendele norve¬giene, Ingiald, fiul regelui Aunund, era fricos în tinereţe ; dar a devenit, foarte viteaz după ce a mîncat inima unui lup ; Hialto a cîştigat forţă şi curaj, mîncînd inima unui urs şi bîndu-i sîngele.

în Maroc se dă bolnavilor în letargie să înghită furnici, iar dacă mănîncă carne de leu laşul devine curajos : clar poporul nu mănîncă inimă de pasăre pentru a nu deveni temător. Cînd un copil nu învaţă la timp să vorbească, turcii din Asia centrală îi dau să mânînce limbile anumitor păsări. Un indian clin America de Nord credea că rachiul . ■ este o fiertură din inimi şi Jimbi „pentru că, spunea el, după ce-1 beau nu mă mai tem de nimic şi vorbesc mi¬nunat", în" Java trăieşte un mic vierme de pămînt care scoate din cînd în cînd un sunet ascuţit asemănător cu su-

1 Cuvîntul desemnează, generic, o serie de specii de canguri de dimensiuni variabile, dar mai curînd mici (Genul Wallabia). - Specie de pitulice (Dromiceius).

luiesc alte calităţi. Cenuşa se păstrează cu grijă într-un corn de taur, şi în timpul ceremoniilor îndeplinite la circumcizie cenuşa se amestecă cu alte ingrediente făcîn-du-sc din ea un fel de pastă, pe care preotul tribului o împarte tinerilor. Se crede că prin acest mijloc se transmite celor ce mănîncă aceste părţi din corpul mortu¬lui, forţa, curajul, inteligenţa şi celelalte calităţi ale aces¬tuia. Cind tribul basuto din munţi a ucis un duşman i foarte curajos, îi scot pe loc inima şi o mănîncă, crezîn-du-se că le va da curaj şi forţă în luptă. Se spune că în clipa în care Sir Charles M'Carthy a fost ucis de către ashantee în 1824, conducătorii armatei acestora i-au de¬vorat inima sperînd că prin acest mijloc îi absorb curajul. Carnea lui a fost uscată şi împărţită războinicilor cu grade mari îivacelaşi scop, iar oasele sale au fost păstrate multă vreme la Coomassie ca fetiş naţional. Indienii naura clin Noua Granada mîncau inimile spaniolilor cind li se oferea un asemenea prilej sperînd să devină tot atît de neînfricaţi ca temuta cavalerie castiliană. Indienii sioux transformau în praf inima unui duşman viteaz şi inghiţeau praful spe¬rînd că îşi însuşesc astfel curajul celui mort. Deşi de obicei se mănîncă inimă de om pentru a-1 îmbiba pe consumator cu calităţile posesorului originar, am putut vedea că ea nu este singura parte a corpului consumată în acest scop. Luptătorii din triburile theddora şi ngarigo, clin Australia de sud-est, mâncau mîinile şi picioarele inamicilor omorîţi crezînd că vor putea dobîndi pe această cale unele din cali¬tăţile şi curajul acelor morţi. Kamilaroii clin Noua Galie de Sud mîncau atît ficatul cît şi inima unui om curajos pentru a căpăta curajul său. La Tonkin, există de asemenea

o superstiţie populară potrivit căreia ficatul unui om cura¬jos face îndrăzneţ pe oricine îl mănîncă. Chinezii înghit într-un scop analog fierea banditilor vestiţi care au fost executaţi. Membrii populaţiei dyak din Sarawak mîncau palmele şi carnea de pe genunchii celor ucişi de ei pentru a-şi face ei înşişi mîinile mai sigure şi genunchii mai puter¬nici. Tolalakii, renumiţi vînători de capete din Celebesul central, beau sîngele şi mîncau creierul victimelor lor ca eă devină viteji. Italonii din insulele Filipine beau sîngele inamicilor ucişi şi mănîncă o parte din occiputul şi visce¬rele acestora, cx'ude, pentru a dobîndi curajul lor. Pentru acelaşi motiv efugao, un alt trib din Filipine, sug creierul 'inamicilor lor. De asemenea kaii din Noua Guinee Ger¬mană mănîncă creierul duşmanilor ucişi pentru a-şi însuşi forţa acestora. La Kimbunda din Africa de vest, cînd noul rege ajunge la domnie, se ucide un prizonier de război cu¬rajos, pentru ca regele şi nobilii să-i' mănînce carnea şi să obţinăastfel forţa şi curajul său. Faimosul conducător zulu Matuana a băut fierea de la treizeci de conducători, pe ai căror supuşi i-a nimicit, în credinţa că astfel va deveni puternic. După o credinţă zulu dacă mănînci mijloeul frunţii şi sprîncenele unui inamic dobîndeşti facultatea de a privi duşmanul drept în faţă.

înaintea fiecărei expediţii războinice locuitorii din Minahassa, Celebes. luau şuviţele de păr ale unui inamic ucis şi le muiau în apă clocotindă pentru a le extrage curajul ; apoi luptătorii beau această infuzie de vitejie. în Noua Zeelanclă, „conducătorul era atua (zeu), dar existau zei puternici şi zei lipsiţi de putere; bineînţeles fiecare încerca să facă parte dintre cei puter-
71

CAPITOLUL LH
UCIDEREA ANIMALULUI DIVIN

1. V c i d.er e a ş or e c ar ui u i s a cr u. în capi¬tolele precedente am văzut că multe comunităţi îndestul -de avansate pentru a-şi putea asigura mai ales prin agri¬cultură existenţa aveau obiceiul să-şi ucidă şi să-şi mă-nînce zeii cerealelor, fie sub forma lor propriu-zisă de grlu, îorez şi aşa mai departe, fie împrumutîndu-le forme deani-:-male şi oameni. Rămîne să arătăm că triburile de vînători Îşi de păstori, la fel ca popoarele agricole, aveau obiceiul •să ucidă fiinţele pe care le venerau. Printre fiinţele sau izeii vrednici de a fi adoraţi, dacă într-adevăr merită să fie cinstiţi cu acest nume, cărora vînătorii şi păstorii li se închină şi îi ucid, se află animale pur şi simplu şi nu con¬siderate ca întrupări ale altor fiinţe supranaturale. Primul 'nostru exemplu îl oferă indienii din California care, deşi trăiesc pe un pămînt roditor şi sub un cer senin şi tempe¬rat, se găsesc aproape la nivelul cel mai jos al stării de "primitivitate. Tribul acagchemen se închina marelui şore-• car şi celebra o dată pe an o mare sărbătoare, numită Pa-'' nes sau sărbătoarea păsării. în "cinstea lui. Poporul lua cunaştinţă de ziua hotărîtă pentru serbare în seara zilei din
73

nici ; el alcătuia deci un plan pentru a încurpuia »^uunc celorlalţi în al său ; de exemplu cînd un războinic ucidea-J un conducător, îi scotea imediat ochii şi îi înghiţea, de¬oarece credea că atua longa, sau caracterul divin, sălăşlu¬ieşte în acest organ ; astfel el nu se mulţumea numai să ucidă corpul, ci îşi însuşea şi sufletul duşmanului său ; deci, cu cît ucidea mai mulţi conducători, cu atît creştea pro¬priul său caracter divin" l.

Putem înţelege acum uşor de ce un primitiv doreşte să mănînce carnea unui animal sau a unui om pe care îl con¬sideră divin. Mîncînd corpul zeului el îşi însuşeşte o parte din calităţile şi din puterile zeului. Şi dacă zeul este un. spirit al griului, griul este adevăratul său corp ; dacă este un zeu al viţei de vie, sucul strugurelui este sîngele său ; aşadar,, mîncînd pline şi bîncl vin, credinciosul mănîncă adevăralul corp .şi bea adevăratul sînge al zeului săuV Astfel, băutul vinului în ritualurile unui zeu al viţei de vie ca Dionysos nu este un act de orgie, ci un sacrament so¬lemn. Totuşi soseşte momentul cînd oamenii raţionali găsesc că este foarte greu de înţeles cum cineva înzestrat cu un oarecare bun simţ poate presupune că mîncînd pîine sau bînd vin consumă corpul sau sîngele unei divinităţi. „Atunci cînd numim grîul Ceres şi vinul Bachus, spune Cicero, folosim o figură de stil foarte obişnuită, dar credeţi oare că există cineva destul de nebun pentru a-şi imagina că ceea ce mîncăm este un zeu ?" 2

1 R. Taylor, Te lka a Mani, or Neiu Zeeland and its Inhabitnnts (Te lka a Mani, sau Noua Zeelandă şi locuitorii ei), 1870. - Cicero, De natura deorum, III
72

aiu-
. , (,le ori omorau pasarea,
,-(,.,-edeaU că „ori de cu c„™tanes cete-
gult decît aht, credea . ^ d C^ încr,_
ea se înmulţea, «J*m 1 ^ cU ^J»
brâu aceeaşi sârb t^cate erau una şi -^ ^
-uri Pentru înălţarea unui,
• CP luau de îndată masuri P Q împreU|
n^r^^şrr^TrXpnr
-,_,,«« de atenţie ?* ri;vma. JN
aiun şi se ^ ch>, care pare ^ • şi
FSZZZ »rSe ^s* exf Su™:;
oricît de simpla şi de ^ calilornian. El nu
, f, înţeleasa de pron" d -t ca 0 viaw i _
'poate ii W1 „ . , speciilor altl-i ue oericole şi
hâT^^ă Tdmau^^SCV^-a
VldU^4t care ameninţă şi în cele dln ur ^

calamitaU care ^ ^ ^ el 1Şm*rp .ndividulm,
individulu. Dup ş. ya mfllas ^ ^ ^ nUn,
voie, specia va m penlxU a sai_
şi de aceea trebuia* . divme. s ngu^ ^
;ire speciile pc Ca ^nd ca să înlăture caUusUv.ci
care.i poate ^ece Prin gmd ^ ^ carU^nux ^
omoare un ***£*£* că nu a aj««* incă^ ^
^ mai curge put^^ că vi*^^ . cu alte
de vîrstă. El îşi ^âtLi mai liberă mtr-unuin
va curge mai pr-aspoU^ şx ya inUamtt
cuvinte, -im^Xo nouă înllorireşj noi cneigi, - ^
perioadă de v^c^o ^ absm^ar to t
pentru noi acest ra* sa observam ca
Tbsurd este şi obiceiul ^^ inilC v aU ^_
din Samoa îâceau şi ei o as avea ca zcU o
male, de exemplu a bufniţe,
templu spec al (t^ ^^^ cU a]Ulo,u ^
muire circulasauo ^ ^emplulera
spre a-1 repr-zeni y cadrul unei p |
gata, se a"^'altar înălţat «»£££££ ince-1
r"^!^— mătrainS ; cei mai*
Apoi toate colo-colo ca scoase iar căpeteniile
VT™«"c împodobite cu pe« d^u ^
Kulimenite şi r „ aCestoi c-rcn reunin-
tru a tace ui templu şi ^" . ieiuindu-se,
" «* - ^^^rnnntXi, pn^.-r^SSl * stri-
■ "aU " ^tvc^u îelurite seminţe şi cVe-al^ ^ oU
totodată aruncau i && mai bine aşa.
i'^ ^ -'De \"£ Pinole (un tel de «■££* P^es«
' noi ? Ţi-nr b ^ ^ fl plecat, nu ^ f &, se
cum ştim noi şi, daca inarea acestei <* ^
' Şî aşa mai departe.^Dup ^ continuare Uei^
•elua dansul care duia^ap Q femeie care ^
, iwpţi. Ei spuneau ca PWJ_ & prelaCut-o ^
11
■ ' ^ * ^.fti eS-u an de anpjj* ^Mai El.au convinşi -^^^e Va casa ei din nou la viaui,

particular caiiiornian de a ucide şorecarul divin. Folosită in cazul Egiptului, această explicaţie este întărită de ana¬logia cu taurul-zeu Apis, căruia nu i se îngăduia să supra¬vieţuiască un număr mai mare de ani. în ceea ce-1 privea pe zeul-om, scopul limitării în acest mod a vieţii sale era, aşa cum am demonstrat, să-1 apere împotriva slăbiciunii şi şubrezeniei pricinuite de vîrstă. Acelaşi raţionament poate explica obiceiul — probabil mai vechi — de a omorî animalul-zeu în fiecare ^an ■— aşa cum-se proceda cu ber¬becul la Teba. ',
Un detaliu al ritualului teban —■ faptul că se punea pielea pe imaginea zeului — merită o atenţie deosebită. Dacă zeul era la început un berbec viu, reprezentarea lui printr-o imagine trebuie să fi avut o origine mai tîrzie. Dar care să fi fost într-adevăr originea ?. Un răspuns la această întrebare ar putea fi găsit în practica de a păstra pielea animalului ucis în calitatea lui de animal divin. După cum am văzut, califomienii păstrează pielea şoreca-rului ; şi pielea ţapului, ucis pe ogor în timpul recoltei ca reprezentant al spiritului griului este păstrată şi ea în diverse scopuri superstiţioase. într-adevăr, pielea se păs¬tra ca semn sau amintire a zeului sau mai degrabă pentru că în ea se fală o părticică din viaţa divină şi este suficient să fie umplută sau întinsă pe un schelet, ca să devină o imagine deplină a acestuia. La început o imagine de acest fel putea fi reînnoită anual, cea nouă fiind înzestrată cu pielea animalului ucis. Dar de la imaginile anual reînnoite tranziţia la imaginile permanente este uşoară. Am văzut că obiceiul mai vechi de a tăia în fiecare an un nou arbore

credea că zeul continuă să trăiască şi este încarnat în toate I bufniţele vii".

2. Uciderea berbecului s aer u. Primitivul obicei californian de care ne-am ocupat mai sus îşi găseşte echivalentul în religia Egiptului antic. Tebanii şi alţi egip¬teni care îl adorau pe zeul teban Ammon credeau că ber¬becii sînt animale sfinte şi nu-i sacrificau. Dar o dată pe an, la sărbătoarea lui Ammon. ei omorau un berbec şi îmbrăcau imaginea zeului în pielea acestuia. Jeleau apoi-moartea berbecului şi îl îngropau într-un mormînt sacru. •Obiceiul era explicat printr-o legendă1 care spunea că Zcus i s-a înfăţişat odată lui Hercule îmbrăcat în lînă şi avînd cap de berbec Desigur, berbecul nu era în cazul acesta decît animalul-zeu al Tebei. aşa cum lupul era ani-malul-zeu la Lycopolis, iar ţapul.animalul-zeu la Mendes. Cu alte cuvinte, berbecul era însuşi Ammon. într-adevăr, Ammon apare pe monumente jumătate om, avînd trup uman şi cap de berbec. Dar aceasta arată numai că el se găsea in obişnuita stare de crisalidă, prin care trec în mod regulat animalele-zei înainte de a se cristaliza ca deplin antropomorfe. Din această cauză, berbecul nu era omorît ca jertfă adusă lui Ammon, ci drept zeul însuşi, a cărui identitate cu animalul este demonstrată cu foarte multă claritate de obiceiul de a i se îmbrăca imaginea în pielea berbecului ucis. Motivul uciderii ljerbecului-zeu în fiecare an poate să fi fost acela pe care l-am formulat în legătură eu obiceiul general de a ucide zeul, precum şi cu acela

rij, II.

Frazei- a găsit povestită această legendă la Herociot, Isto-

de mai a l'ost înlocuit de practica de a păstra permanent una stîlp de mai, care se acoperea, dealtfel, în fiecare an,. cu'J frunze şi flori proaspete, punîndu-i-se" chiar, anual, un'jj copăcel proaspăt in vîrf. De asemenea, cînd pielea umplută care îl reprezenta pe zeu a fost înlocuită cu o imagine per¬manentă a zeului, din lemn, piatră sau metal, imaginea se învelea anual cu pielea proaspătă a animalului ucis. în] acest stadiu, obiceiul de a ucide berbecul a ajuns să fie interpretat firesc ca sacrificiu oferit imaginii şi explicat printr-o legendă cum este cea a lui Ammon şi Hercule. 3. U c ide r e a şarpelui sac r u. Africa de Vest pare să ofere un alt exemplu de ucidere anuală a .animalului sacru şi de păstrare a pielei acestuia. Negrii din Issapoo, din insula Femando Po, consideră cobra-capella drept zei- ' tatea lor păzitoare, care poate să le dea sănătate sau să le aducă boală, să le dăruiască bogăţii sau să-i pedepsească cu necazuri şi moarte. Pielea uneia dintre aceste reptile se atîrnă cu coada în jos, pe o creangă a celui mai înalt arbore din vatra satului, şi agăţarea pielei pe arbore este o ceremonie anuală. De îndată ce această ceremonie a luat sfârşit, toţi popiii născuţi în anul care a trecut sînt aduşi şi trebuie să atingă cu mîinile coada pielei de şarpte. Este clar că acest din urmă obicei este un mijloc de a pune copiii sub protecţia zeului tribal. în mod asemănător, în Sene-gambia se aşteaptă ca pitonul să viziteze fiecare copil din olanul Pitonului, într-una din primele opt zile după naştere ; şi psylli, un clan al Şarpelui din Africa de demult, avea obiceiul să-şi înfăţişeze şerpilor copiii, crezînd că şerpii nu vor face nici uri rău copiilor clanului.

71!

4. Uciderea br o a şt el or ţestoase sacre. In obiceiurile din California, Egipt şi Fernando Po adora¬rea animalului nu pare a avea vreo legătură cu agricul¬tura, astfel încît sîntem îndreptăţiţi să presupunem că ele datează din epoca de vînătoare sau cea pastorala a societăţii. Acelaşi lucru poate fi spus despre următorul obicei, deşi indienii zuni din Noul Mexic, care îl practică, trăiesc acum în sate înconjurate de ziduri sau în oraşe de un tip aparte şi" practică agricultura, ajta olăritului şi a ţesutului. Dar obiceiul zuni are anumite1, caracteristici care par să-i pla¬seze într-o categorie oarecum diferită de cazurile de pînă acum. Din acest motiv este bine să-1 descriem amănunţit cu cuvintele unui martor ocular. '
„Odată cu solstiţiul de vară, căldura a devenit deosebit de puternică. Fratele meu (adică fratele indian adoptat, J.G.F.) şi cu mine şedeam, zi de zi, în camerele răcoroase de jos ale casei noastre — acesta din urmă (sic, G.F.) ocu¬pat cu neobişnuita lui forjă şi alte scule rudimentare, transforma monezi mexicane în talgere, cingători, cercei, nasturi şi mai ştiu eu ce alte podoabe primitive. Deşi folo¬sea unelte cit se poate de grosolane, operele pe care le realiza cu răbdare şi ingenuitate erau neobişnuit de fru¬moase. Intr-una din zile, pe cînd şedeam lîngă el obser-vîndu-1, o procesiune de cincisprezece inşi a coborît în grabă dealul, venind pe cimp dinspre soare-apune. Erau conduşi în modul cel mai solemn de un preot

sulimenit şi acoperit cu scoici, urmat de purtătorul de torţă numit Shu-lu-wil-si
1 Este vorba de Frank H. Cushing. citat cu My Advenlures in Zuni (Aventurile mele în tribul zuni). The Century mustratei Monthly Magazine, mai 1883.

colţurile întunecate, în jurul vaseiui ^w «ţ..
celor de măcinat şi înapoi în mijlocul camerei, rugindu-se. şi presărînd tainâ pe spatele 'broaştei ţestoase. în cele din urmă, oricît ar părea de ciudat, vieţuitoarea a-a apropiat din nou de omul frînt de dureri de picioare care o adusese. . «Ha ! a exclamat el cu emoţie, iată, vine din nou la mine, ah, ce mare bunăvoinţă îmi arată astăzi părinţii tu¬turor lucrurilor» ş\, treeindu-şi mina cu gingăşie peste animalul care mergea parcă de-a buşilea. a inhalat din palmă adine si prelung, cerînd în acelaşi timp bunăvoinţa zeilor. Apoi şi-a sprijinit bărbia in palmă şi a început să privească cu ochit visători şi larg deschişi cum se tîra uiîtul animal captiv încoace şi încolo, clipind din ochii săi, plini de tainâ, iipindu-se de podeaua netedă, în amin¬tirea elementului unde se născuse. în această situaţie, am îndrăznit o întrebare,
«— De ce nu-1 lăsaţi să plece sau de ce nu-i daţi puţină . apă ?»
Bătrânul şi-a întors încet ochii spre mine privindu-niâ cu un amestec straniu de suferinţă, indignare şi milă, în timp ce membrii familiei care îşi exercitau cultul se holbau la mine plini de oroare sfînlă.
"«— Sărmane frate mezin ! spuse el în cele di ii urmă, nu ştii cit este de preţioasă ? Va muri ? Na va muri ; iţi spun, nu poate să moară.»
«— Totuşi va muri dacă nu-i daţi mâncare şi apă.»
•«— îţi spun că nu poate, muri ; îşi va schimba doar sălaşul şi se va duce înapoi acasă, la fraţii săi. Dar ee să
ai

sau Zeul Focului. După ce oamenii au dispărut, l-am în¬trebat pe bătrânul meu frate ce înseamnă toate acestea.
«Oamenii merg, mi-a spus el, la oraşul Ka-ka, căminul nostru al tuturora».
După patru zile, în amur", costumaţi şi mascaţi cu fru¬moasele dichisuri Ka-k'ok-shi, adică "Dansul Bun», s-au întors păşind în şir, pe aceeaşi cărare, fiecare ducind un coş plin cu broaşte ţestoase vii, care se zvireolcau şi pe Care le priveau şi le purtau eu duioşie, ea o mamă pe copiii ei. Citcva dintre sărmanele reptile, învelite cu grijă în'pături moi, cu capetele şi picioarele din faţă descoperite, stăteau în cîrea pelerinilor acoperiţi eu pene şi păreau nişte cari¬caturi caraghioase dar solemne, ale unor copilaşi şezînd în aceeaşi poziţie. Seara, cinam in camerele de sus, cînd a intrat cumnatul guvernatorului. Familia i-a urat bun venit, ca şi cînd ar fi fost un trimis al cerului. Oaspetele ţinea cu degete tremurătoare una dintre broaştele ţestoase cele mai chinuite si mai rebele. Pe miinile şi pe picioarele lui goale se mai păstrau urme do vopsea, făeîndu-mă să în¬ţeleg că luase şi el parte la solia sfîntă.
«Aşadar aţi fost la Ka-thlu-el-lon, nu-i aşa ?» l-am în¬trebat.
«E*o», a răspuns el ostenit, cu voce răguşită şi tărăgă¬nată, lăsîndu-se jos, cu totul sfîrşit de puteri, pe un sul de piei adus anume pentru el, si punînd grijuliu broasca ţes¬toasă pe podea. Chiar în clipa în care această vieţuitoare şi-a cîstigat libertatea, a şi luat-o la sănătoasa cît o ţineau picioarele ei oloage. Ca la un semn, întreaga familie şi-a. părăsit pe loc farfuriile, lingurile şi paharele şi, înşîăcind cîte un pumn din conţinutul unei cupe sacre cu făină, a

I

HO

^gtg&Nfâi&s*

—

spun ? Cum ai putea şti dumneata ?«■ medita bălrînulJ Apoi, întorcîndu-se din din nou spre bi*oasca ţestoasă or- ■ bită, spuse :
«— Ah! sărmanul şi iubitul meu copil sau părinte] pierdut, sau frate, ce vei fi fost ! Cine ştie oare ? Poate j propriul meu bunic sau mamă !»
Şi începînd să plîngă patetic, femeile şi copiii repetîn- ;
du-i hohotele, şi-a îngropat capul în palme. Plin de sim¬
patie pentru mîhnirea sa, oricît de lipsită de noimă era,
am ridicat broasca ţestoasă la buze şi i-am sărutat cara¬
pacea rece, apoi. aşezînd-o pe podea, am părăsit în grabă

familia lovită de nenorocire, lăsînd-o pradă suferinţelor ei. A doua zi, cu rugăciuni şi multă grijă şi dragoste, pene şi daruri, sărmana broască ţestoasă a fost omorîtă, iar carnea şi oasele ei au fost duse şi aşezate în pîrîu pentru a se putea «reîntoarce încă o dată la viaţa, veşnică printre ai ei, în apele negre ale lacului morţilor». Din carapacea frecată şi uscată cu grijă, s-a făcut o zuruitoare care se loveşte în timpul dansului şi, acoperită cu o bucată de piele de căprioară, mai atîrnă şi acum de grinzile afumate ale casei fratelui meu. Odată, un membru al tribului navajo a încercat să o cumpere dînd în schimbul ei un po¬lonic ; a fost alungat din casă, copleşit de ocări amarnice. Dacă cineva ar îndrăzni să spună că broasca ţestoasă nu mai este în viaţă, observaţia sa ar pricinui un şiroi de la¬crimi şi i s-ar reaminti că ea nu face decît «să-şi schimbe sălaşul şi să mergă să trăiască veşnic în căminul celor dis¬păruţi dintre noi»." - :

în acest obicei întîlnim cea mai clară exprimare a credinţei despre transmigrarea sufletelor omeneşti în tru-

fii

»

" purile broaştelor ţestoase. Teoria transmigraţiei este îm-i părtăşită de indienii moqui care fac parte din acelaşi neam ca şi zuriii. Moquii sînt împărţiţi în clanuri totemice — clanul Ursului, clanul Cerbului, clanul Lupului, clanul Iepurelui şi aşa mai departe ; ei cred că strămoşii clanului au fost urşi, cerbi, lupi, iepuri şi aşa mai departe, după clanul căruia îi aparţin. Zunii sînt şi ei împărţiţi în clanuri, iar totemurile lor se potrivesc aproape întru totul cu cele ale moquilor, unul dintre* ele fiind broasca ţestoasă. Aşa fiind, ideea transmigrării într-o broască ţestoasă este probabil un principiu obişnuit al credinţei lor totemice. Care este în acest caz înţelesul uciderii unei broaşte ţestoase în care se crede că sălăşluieşte sufletul unui consîngean ? Se pare că scopul este păstrarea legăturii cu cealaltă lume, în care se crede că sufletele morţilor s-au adunat laolaltă sub înfă¬ţişare de broaşte ţestoase. Credinţa că spiritele morţilor se întorc din cînd în cînd la vechile lor case este o credinţă obişnuită ; iar oaspeţii nevăzuţi sînt bineveniţi şi primiţi cu bucurie de cei în viaţă, care îi sărbătoresc şi îi trimit apoi să-şi urmeze drumul. în ceremonia zuni, morţii sînt aduşi acasă sub înfăţişarea de broaşte ţestoase şi omorîrea acestora este mijlocul de a trimite (sufletele înapoi în (ara spiritelor. Astfel, • explicaţia generală dată obiceiului de a ucide un zeu nu pare să poată fi aplicată obiceiului zuni, al cărui adevărat sens este oarecum obscur. Obscuritatea care învăluie acest subiect nu este risipită nici de o rela¬tare, mai tîrzie şi mai completă ajunsă pînă la noi, a ce¬remoniei. Din această relatare aflăm că ceremonia alcă¬tuieşte o parte dintr-un ritual întocmit cu grijă, pe care aceşti indieni îl respectă cu prilejul solstiţiului de vară

e*

m

1JU1U-1, 'JLtu, X

insula japoneză Yezo sau Yeaso, precum şi din Sahalin şi din sudul insulelor Kurile. Nu este uşor să definim atitu¬dinea populaţiei aino faţă de urs. Ei numesc acest animal hamut sau „zeu"; dar cum dau acelaşi nume şi străinilor, el nu înseamnă mai mult decât o fiinţă despre care se crede că este înzestrată cu puteri supraomeneşti sau, în orice caz, cu puteri neobişnuite. D© asemenea, se spune că „ursul este principala lor divinitate", „în religia populaţiei aino ursul joacă un rol de seamă", „'dintre animale mai ales ursul formează obiectul unei veneraţii idolatre", „îl idolatri¬zează în felul lor", „nu este nici o îndoială că această vie¬ţuitoare sălbatică inspiră mai multe sentimente care în¬deamnă la cult decît forţele neînsufleţite ale naturii, şi aino pot fi socotiţi drept adoratori ai ursului". Pe de altă parte, ei ucid ursul ori de cîte ori pot : „în vremurile de demult aino socoteau vmătoarea de urşi modul cel mai I bărbătesc şi mai folositor în care cineva poate să-şi pe¬treacă .timpul" ; „bărbaţii îşi petrec toamna, iarna şi pri-I măvara vînînd cerbi şi urşi. Ei plătesc o parte din impozi-I. tele şi taxele la care sînt supuşi cu piei şi se hrănesc cu carne uscată"; într-adevăr, carnea de urs este o hrană prin¬cipală pentru aino care o mănîncă atît proaspătă cît şi să¬rată, iar. blana de urs o folosesc ca îmbrăcăminte. De fapt, cultul pe care îl înfăţişează cei care scriu despre

acest su¬biect pare a fi hărăzit în primul rînd animalului mort. Astfel, deşi ei ucid ursul de cîte ori pot, „ cind împart camea leşului se străduiesc să împace divinitatea al cărei
85

soli să aducă ,.celălalt sine al nostru, broaştele ţestoase"! din lacul sfint Kothluwalawa, unde se crede că se duc su-1 fletcle morţilor. După ce vieţuitoarele au fost aduse la l zuni cu mare solemnitate, ele sînt cufundate într-un vas cu apă şi in jurul lor dansează bărbaţi costumaţi, înfăţişmd zei .şi zeiţe. ...După ceremonie, cei care au prins broaştele l ţestoase le aduc acasă şi, legate de gît, le atîrnă de grinzii pînă dimineaţa, cînd le cufundă in vase cu apă clocotită. Ouăle trec drept o mare delicatesă. Carnea se gustă foarte l rar, în afară de cazul că se foloseşte ca leac pentru vin¬decarea bolilor de piele. O parte din carne se depozitează în riu cu kohakwa (mărgele din scoici albe) şi cu mărgele . din peruzele, ca dar pentru Adunarea Zeilor." Această re-latare îndreptăţeşte deducţia că broaştele ţestoase sînt so¬cotite a fi reîncarnări ale oamenilor murii, de vreme ce sînt numite „ceilalţi sine'" ai zunilor ; într-adevăr ce alt¬ceva ar putea fi ele decît sufletele morţilor în trupuri de broaşte ţestoase, odată ce se vede bine că vin din lacul în care săilăşluicsc spiritele ? Deoarece scopul principal al rugăciunilor şi al dansurilor prilejuite de aceste ceremonii ale solstiţiului de vară pare să fie asigurarea ploii pentru recolte, aducerea broaşielor ţestoase la zuni şi dansul executat în faţa lor poate să aibă scopul dea interveni pe lingă spiritele strămoşilor încarnate in animale, ca să bine-voiască să-şi exercite puterile asupra cerului spre binele descendenţilor lor aliaţi în viaţă.
5. U ci d ere a u r s u l a i s a c r u. La prima vedere, există nelămuriri si în legătură cu sensul sacrificiului
84

reprezentant l-au ucis, prosternîndu-i-se ceremonios si cu-invocaţii de îmbunare ; „cînd un urs a fost omorît, amu' se aşază şi îl admiră, îi fac temenele şi salamalecuri, îl adoră şi îi oferă în dar inao"; „cînd ursul cade într-o cap-cană sau a fost rănit de o săgeată, vlnătorii îndeplinesc o| ceremonie apologetică sau de cîştigare a bunăvoinţei". Craniile urşilor ucişi se bucură de un loc de cinste în co-îl hbele lor sau se atîrnă pe stîlpi sacri lingă colibe şi li se arată un mare respect : li se oferă libaţiuni de bere de mei şi de sake, o băutură îmbătătoare ; şi cei care li se adresează le numesc „apărători divini" sau „preţioase di- ; • vinităţi",. Pe stîlpii sacri de lingă colibe se pun şi cranii de vulpe ; ele sînt socotite famiece împotriva spiritelor rele şi li se cer sfaturi ca unor oracole. Se spune în mod expres : „Vulpea vie este respectată tot atît de puţin ca şi ursul, mai degrabă ei o evită pe cît le stă în putinţă, so¬cotind-o un animal viclean". Prin urmare, ursul nu poate fi considerat cu uşurinţă drept animal sacru al populaţiei aino, nici chiar drept totem, de vreme ce ei nu se numesc pe ei înşişi urşi şi de vreme ce omoară şi mănîncă acest animal fără nici o sfială. Oricum, au o legendă care spune că o femeie a avut un copil de la un urs ; şi mulţi aino care trăiesc îri munţi se mîndresc că ar coborî dintr-un urs. Asemenea oameni sînt numiţi „descendenţi ai ursului" (Kimun Kamui sanikiri) şi cînd vor să-şi manifeste orgo¬liul spun : „Cît despre mine, eu sînt fiu ăl zeului munţilor, sînt urmaş al fiinţei divine care stăpîneşte munţii". înţe-
legînd prin „zeul munţilor" ursul. Este deci posibil, aşa f
86

.cum crede cel mai bun cunoscător de la noi, J. Batchelor1, ca ursul să fi fost totemul clanului aino ; dar Chiar dacă
"ar fi fost aşa, această împrejurare nu explică respectul pe care întregul popor aino îl arată faţă de animal.
Dar aici ne interesează sărbătoarea ursului la aino. Spre sfîrşitul iernii se prinde şi se aduce în sat un pui de urs. Dacă puiul de urs este foarte mic, îl alăptează o femeie aino, dar cînd nu se găseşte o femeie care să-1 poată alăpta, puiul e hrănit tu mina sau* din gură. în timpul zilei ursu¬leţul se joacă în colibă cu topiii, iar cei din casă îi arată multă dragoste. Dar cînd puiul de urs creşte destul de mafe pentru a supăra oamenii, strîngîndu-i în labe sau zgîriindu-i, este

închis într-o cuşcă solidă de lemn, unde rămîne de obicei doi sau trei ani şi este hrănit cu peşte şi fiertură de mei, pînă cînd se împlineşte vremea să fie omorît şi mîncat. Dar „este un fapt uimitor că puiul de urs nu este crescut numai pentru a constitui un prînz bun ; el este consideratei cinstit ca fetiş sau chiar ca un fel de fiinţă superioară". în Yezo sărbătoarea se celebrează de obicei în septembrie sau în octombrie. înainte ca ea să aibă loc, aino îşi cer iertare de la zei, spunînd că s-au purtat bine cu ursul cît timp au putut, acum însă mi-1 mai pot hrăni şi trebuie să-1 omoare. Cel care face un ospăţ cu carnea ursului îşi invită rudele şi prietenii ; într-un sat mai mic aproape întreaga comunitate ia parte la ospăţ ; se invită oaspeţi din sate îndepărtate şi aceştia în general vin pentru că au ocazie să se îmbete fără nici o cheltuială. Invitaţia sună cam în acest fel : „Eu, cutare sau cutare, sînt pe cale să sacrific mica şi iubita făptură divină care sălăşluieşte în munţi. Prietenii şi stăpînii mei iau parte la.
87
-,

,

|
;,iar aiieori se nmijt^c, pu uup .ŞJ. yc namc, -LU omgc o^xt. fa-şi asigura succesul la vînătoare. După ce animalul a fost. ^sugrumat, i se jupoaie pielea şi i se taie capul. Capul se ^pune apoi în fei'eastra dinspre răsărit a casei, unde i se liaşază sub bot o bucată din propria sa carne, împreună cu |un vas cu fiertură tot din carnea ursului, cîteva găluşte î de mei, precum şi peşte uscat. Se adresează apoi rugăciuni £ animalului ucis ; printre altele, ursul este uneori rugat să |se reîntoarcă în lume, după ce a ajuns la tatăl şi la mama isa, spre a fi crescut din'-nou pentru sacrificare. Cînd se l socoteşte că ursul şi-a sfîrşit ospăţul din propria carne, I conducătorul ceremoniei ia vasul cu carnea fiartă, i se l înclină şi împarte conţinutul la toţi cei de faţă. Fiecare, | tînăr sau bătrîn, trebuie să guste puţin. Vasul este numit I.„vasul darului", căci a fost oferit ursului mort. După ce I şi restul cărnii a fost gătit se împarte în mod egal tuturor, F-fiecare primind cel puţin o bucăţică ; a nu fi primit la ce-I remonie însemna excomunicare, excluderea renegatului din I comunitatea aino. Odinioară, ursul trebuia consumat la L ospăţ, pînă la ultima fărîmă, cu excepţia oaselor, dar acum I această regulă nu mai este respectată cu stricteţe. Capul, t despărţit de piele, se pune pe o prăjină lungă, lingă beţele I sacre (inao) din afara casei, unde este păstrat pînă cînd nu mai rămîne altceva din el decit ţeasta goală şi albă. | Craniile aşezate astfel sînt adorate nu numai în timpul • sărbătorii, ci adesea atît timp cît durează craniul. Membrii I populaţiei aino i-au spus D-lui Batchelor că ei cred în-| tr-adevăr că spiritele animalelor adorate sălăşluiesc în cranii ; acesta este motivul pentru care li se adresează numindu-le „protectori divini" şi „scumpe divinităţi".
8'J

v/oj-»e*y . iiv. vuui UUL in mdlta UULU11U vat ct u imil^ it'Ul }JV:
celălalt tărîm. Vino". După ce s-au adunat cu toţii în faţa I cuştii, un vorbitor ales anume în acest scop ţine o cuvîn-/ tare, spunînclu-i ui-sului că va fi trimis la strămoşii săi. Vorbitorul cere iertare pentru.ceea ce au de gînd să facă, nădăjduieşte că animalul nu va fi supărat şi îl consolează, asigurîndu'-l că multe beţe sfinte cu încrustaţii (inao), precum şi multe pite şi vin vor fi trimise împreună cu el' in lunga sa călătorie.- Un discurs de acest' fel, auzit de Dl. Batchclor, sună după cum urmează : ..0, făptură divină, tu ai fost trimisă în lume ca să te.vî-năm". „O, mică şi nepreţuită divinitate, te adorăm ; te im¬plorăm, dă ascultare rugăminţilor noastre. Te-am hrănit şi te-am crescut cu multe greutăţi şi necazuri numai pentru că te iubim atîl de mult. Acum, cînd ai crescut mare, te vom trimite la tatăl tău şi la mama ta. Cînd vei ajunge la ei te rugăm vorbeşte-le în numele nostru şi spune-le ce buni am fost cu tine ; binevoieşte şi vino din nou la noi şi te vom sacrifica." După ce l-au legat bine cu frînghii, ursul este scos din cuşcă şi se aruncă asupra lui o ploaie de săgeţi cu vîrful bont, spre a-1 înfuria. După ce şi-a irosit forţele zbătîndu-se zadarnic, ursul este legat de un stîlp. gîlul i se strînge cu violenţă între două prăjini şi este sugrumat, toţi cei de faţă ajutînd cu mare zel să gî-tuiască animalul pînă cînd moare. în acest timp, un ţintaş bun trage o săgeată în inima fiarei, avînd grijă să nu curgă sînge, deoarece se crede că ar fi foarte rău dacă vreo picătură de singe ar cădea pe pămînt. Totuşi bărbaţii beau de multe ori singele cald al ursului ..pentru ca în¬drăzneala şi alte virtuţi ale animalului să pătrundă în ei",
88

I""TI"1" -

■mi'irirrri"" ■'-—-

Doctorul B. Scheube1 a asistat la ceremonia uciderii ursului în ziua de 10 august la Kunnui, sat din golful Volt cano al insulei Yezo sau Yesso. Deoarece descrierea pe care o face ritualului cuprinde unele amănunte nemen¬ţionate în descrierea precedentă, considerăm potrivit să o rezumăm.

Intrînd în colibă a întâlnit acolo vreo treizeci de aino,' bărbaţi, femei şi copii, îmbrăcaţi în hainele cele mai bune' pe care le aveau. La început, stăpînul casei a oferit o li baţie pe vatra zeului focului, iar oaspeţii i-au urmat exemplul. Apoi s-a oferit o libaţie zeului casei în colţul sacru al colibei. între timp, stăpîria casei, care avusese grijă de urs, stătea singură, tăcută şi tristă, izbucnind din cînd :în cînd în lacrimi. Era limpede că tristeţea ei nu era prefăcută şi că devenea din ce în ce mai adîncă pe măsură ce se desfăşura ceremonia. Apoi, stăpînul casei şi cîţiva dintre oaspeţi au ieşit din colibă şi au oferit libaţii în faţa cuştii ursului. Cîteva picături, au fost oferite şi ursului, într-un vas mic, pe care acesta 1-a răsturnat de îndată. 'Femeile şi fetele au început să joace în jurul cuştii, cu faţa spre ea, îndoind uşor genunchii, apoi îndreptîndu-se şi ţopăind în vîrful picioarelor. în timpul dansului, băteau din palme şi cîntau un cîntec monoton. Stăpîna casei şi cîteva femei bătrîne care îngrijiseră mulţi urşi dansau cu ochii înlăcrimaţi, întinzîhdu-şi braţele spre urs şi vorbin-du-i cu cuvinte drăgăstoase. Cei mai tineri erau mai puţin

1 Frazei- se referă la lucrarea lui B. Scheube, Der Baerencultm und die Baerenfesle der Ainos (Cultul ursului şi sărbătoarea ursu¬lui la aino), în MUiheilungen der deutschen Gesellschaft B.S. und S. Qstasiens (Comunicări ale Societăţii germane de studii Sud-esi asiatice) (Yokohama), Caietul XXII.

pişcaţi ; cîntau, dar şi rîdeau. Stîrnit de zgomot, ursul a început să se învârtească prin cuşcă şi să urle jalnic. Ur¬mătoarele libaţii au fost oferite betelor sacre inao (inabos) care împrejmuiesc colibele aino. Aceste beţe sînt înalte de vreo două picioare şi sînt ascuţite la vîrf în spirală. în vederea sărbătorii au fost puse cinci beţe noi cu frunze de bambus legate de ele. Acest lucru se face întotdeauna cînd se ucide un urs ; .frunzele înseamnă că ursul se va putea întoarce din nou'\la viaţă. în cele din urmă, i s-a îngăduit ursului să iasă din cuşcă, i s-a aruncat o frînghie [în jurul gîtului şi a fost dus undeva în vecinătatea colibei. Bărbaţii, sub îndrumarea unui conducător, au început să arunce în sălbăticiune săgeţi avînd în vîrf mici discuri de lemn. Doctorul Scheube a trebuit să facă la fel. Apoi ursul a fost adus în faţa betelor sacre, i s-a vîrît un băţ în gură, nouă bărbaţi au îngenuncheat lîngă el şi apăsîndu-1 i-au strivit grumazul de o grindă. în cinci minute animajul şi-a dat duhul fără să scoată nici un sunet. între timp, femeile şi fetele au rămas în spatele bărbaţilor unde dansau, je-lindu-se şi lovindu-i pe cei ce ucideau ursul. Leşul ursului a fost pus pe o rogojină în faţa betelor sacre ; şi pe gîtul animalului s-a pus o sabie şi o tolbă de săgeţi luate de pe beţe. Fiind vorba de o ursoaică, leşul a fost împodobit cu un colier şi cu cercei. Apoi i s-a oferit mîncare şi băutură constînd din fiertură de mei, turte de mei şi un vas cu sake. Bărbaţii s-au aşezat acum pe rogojini m faţa ursului mort. oferindu-i libaţii şi bînd vîrtos. între timp, femeile şi fetele, lăsînd la o parte orice semn de tristeţe, jucau vesele, dar nimeni nu le putea întrece pe femeile bătrine.

ponez. A fost tradusă în limba franceză şi arc următorul conţinut : „Cîn;d găsesc un urs tânăr, îl aduc acasă şi femeia ii hrăneşte. Cind a crescut, e hrănit cu peşte şi păsări de curte şi e omorît iarna pentru ficatul său, pe care îl so¬cotesc antidot împotriva otrăvii, viermilor, colicilor şi tul¬burărilor de stomac. Are un gust foarte amar şi nu este I bun de nimic dacă ursul' a fost ucis vara. Măcelul îricepe | • în luna întâi a calendarului japonez. în acest scop, ei pun I capul animalului între"două prăjini lungi pe care vreo | cincisprezece sau şaisprezece persoane, bărbaţi şi femei, Ic strîng ca pe o menghină. După ce ursul a murit îi consuma |'carnea, păstrează ficatul ca leac şi jupoaie pielea care o | neagră şi are de obicei lungimea de vreo şase picioare, cea mai mare lungime fiind însă de douăsprezece picioare. După ce ursul a fost jupuit, cei care au hrănit fiara încep să jelească, apoi fac turte mici cu care îi ospătează pe cei ce i-au ajutat."1

Aino din Sahalin cresc pui de urs şi îi omoară cu ceremonii asemănătoare. Ni se spune că ci nu-1 consideră pe urs zeu, ci numai un trimis pe care îl însărcinează cu cele mai felurite mandate faţă de zeul pădurii. Animalul este ţinut în cuşcă vreo doi ani, apoi este omorît în cursul unei sărbători care se ţine întotdeauna iarna şi noaptea. Ajunul zilei sacrificării este

consacrat bocirii, femeile bă-trîne îşi fac cu schimbul datoria de a plînge şi a suspina
1 Este vorba de: leso-ki, ou description de Vile dlesso, avec une notiee sur la revolte de Samsay-in, composee par l'interprete Kannemon (leso-ki sau descriere a insulei lesso, cu o notiţă des¬pre reuolta lui Samsay-in, alcătuită de interpretul Kannemon), ti¬părită în Malte-Brun, Annales des Voyaqes (Analele călătoriilor), XXIV, 1314.
P5

Cînd petrecerea a ajuns în toi, doi tineri aino, care SCCM seseră ursul din cuşcă, s-au căţărat pe acoperişul colibei şiş au început să arunce turte de mei spre cei aflaţi de faţă; s-au îndesat cu toţii să le prindă, tineri şi bătrini, bărbaţi şi femei. Ursul a fost apoi jupuit şi i s-au scos măruntaiele, i s-a tăiat capul, despărţindu-1 de trup, dar lăsîndu-i pielea ■ să atîrne. Bărbaţii sorbeau cu nesaţ, din cupe, sîngele ani-^ malului. Femeile şi copiii n-au fost văzuţi bînd sînge, deşU obiceiul nu-i oprea să-1 bea. Au tăiat ficatul în bucăţi şi l-au mîncat crud, cu sare, femeile şi copiii primind şi ei, partea lor. Carnea şi organele importante au fost păstrata în casă pînă a doua zi, cînd au fost împărţite celor care luaseră parte la ospăţ. Doctorului Scheube i s-a oferit sînge şi ficat. In timp ce se scoteau măruntaiele ursului,: femeile şi copiii dansau acelaşi dans pe care l-au executat şi la început, dar nu în jurul cuştii, ci m faţa betelor sacre. La acest dans, femeile bătrine, care fuseseră voioase cu o clipă mai înainte, vărsau acum din nou lacrimi. După ce s-a scos creierul din capul ui'suiui şi după ce l-au mîncat cu sare, craniul, fără piele, a fost atârnat de o prăjină lingă beţele sacre. De asemenea şi băţul care-i fusese vuit pe gît a ;£ost fixat pe o prăjină şi tot aşa sabia şi tolba de! săgeţi pe care le atîrnaseră de cadavru. Sabia şi tolba au fost luate după vreo oră, dar restul a rămas pe loc. întregul grup, bărbaţi şi femei, dansau cu mare larmă în faţa stâl¬pului şi un alt rînd de băutură, din care s-au împărtăşit şi femeile, a încheiat serbarea.
Probabil că prima relatare publicată a sărbătorii ursului la populaţia aino este cea făcută în 1G52 de un scriitor ja-
92 "

HHWM

–

în faţa cuştii ursului. Către miezul nopţii sau In zori foarte' devreme, un orator adresează fiarei o lungă cuvîntară aduci n'du-i aminte cit de mult au îngrijit-o, cum au lvră-> riit-o, cum au scăldat-o în râu şi cum s-au străduit să-i fie cald şi să se simtă bine. „Acum, continuă el, ţinem o mare sărbătoare în cinstea ta. Dar nu fi înspăimîntat. Nu-ţi \ vom face nici un rău. Nu vom face decît să te omorim şT să te trimitem la zeul pădurii care te iubeşte. îţi vom oferi un ospăţ bun, cel mai bun pe care l-ai mîncat vreodată împreună eu noi, te vom jeli cu toţii laolaltă. Acel aino care te va. ucide este cel-mai bun ţintaş de la noi. Iată-1 aici, plînge şi îţi cere iertare ; nu vei simţi aproape nimic totul se va petrece foarte repede. Trebuie să înţelegi că nu te putem hrăni la nesfîrşit. Am făcut destul pentru tine ; acum, la rîndul tău, trebuie să te sacrifici pentru noi. Vei cere lui Dumnezeu să ne trimită la iarnă multe vidre şi zibeline, iar la vară multe foci şi mult peşte. Nu uita soliile noastre, te iubim mult şi copiii noştri îşi vor aminti întotdeauna de tine." După ce ursul s-a ospătat pentru ultima oară în emoţia generală a spectatorilor, bă-trînele, vărsînd lacrimi amare, iar bărbaţii scoţînd strigăte înăbuşite, el este bătut cu cureaua, nu fără greutate şi primejdie, şi, după ce a fost scos din cuşcă, este tras cu o funie sau fcîrît, după starea de mînie în care se află, şi pus să înconjure de trei ori cuşca, apoi casa stapînului său şi în cele din urmă casa oratorului. Apoi este legat de un arbore şi acoperit cu beţele sacre, ascuţite (inao) in modul obişnuit, iar oratorul îi adresează din nou o lungă cuvîn-tarc, care durează uneori aproape pînă în zori. „Amin-teşte-ţi, strigă el, aminteşle-ţi ! îţi amintesc din nou în-
94

ttreaga ta viaţă şi serviciile pe care ţi le-am adus. A,eum e rîndul tău să-ţi faci datoria. Nu uita ce ţi-am cerut. Vei spune zeilor să ne dea belşug ; vînătorii noştri să se în-
.toarcă de la pădure încărcaţi cu blănuri rare şi cu animale bune de mâncat ; pescarii să găsească mulţime de foci pe maluri şi în mare, şi plasele lor să pleznească de greutatea ; peştelui: Numai tu eşti nădejdea noastră. Spiritele rele
• îşi bat joc de noi şi de multe ori ne sînt potrivnice şi rău¬
voitoare, dar ele se vor»înclina în faţa ta. Ţi-am dat hrană,
; fericire şi sănătate ; acum te ucidem pentru ca să ne
• trimiţi în schimb bogăţie, nouă şi copiilor noştri." Ursul,
din ce în ce mai posac şi mai agitat, ascultă fără convin¬
gere, păşind iarăşi şi iarăşi în jurul arborelui şi urlînd a

jale, pînă în clipa în care primele raze ale răsăritului de
: soare luminează scena ; atunci un arcaş îi ţinteşte o săgeată în inimă. Imediat după ce 1-a săgetat, arcaşul îşi aruncă arcul şi se azvîrle la pămînt, iar bătrînii şi bătrânele fac acelaşi lucru, plângând în hohote şi jeluin-du-se. Apoi oferă fiarei ucise o mâncare făcută din orez
j şi cartofi sălbatici şi, după ce i-au vorbit exprimîndu-şi compătimirea şi mulţumindu-i pentru tot ce a făcut şi tot ce a pătimit, îi taie capul şi labele şi le păstrează ca pe nişte obiecte sacre. Urmează un banchet cu'sângele şi pielea ursului. Odinioară, femeile nu puteau lua parte la ospăţ, dar acum participă şi ele alături de bărbaţi. Toţi cei de faţă beau sîngele cald ; carnea se fierbe —■ obiceiul nu îngăduie să fie friptă. Deoarece rămăşiţele ursului nu pot fi aduse în casă pe uşă, iar casele aino din Sahalin nu au ferestre, un om se urcă pe acoperiş şi lasă să cadă înăuntru carnea, corpul şi pielea, prin deschizătura coşului. Apoi i
85

*:ciune şi i se închină. Apoi i se frige carnea care se mănincă
|in vase speciale de lemn sculptate cu multă fineţe. Ghi-
î'liakii nu mănincă carnea crudă şi nici nu beau sîngele aşa
;cum face populaţia aino. Creierul şi măruntaiele se mă-
î;HÎncă la sfîrişit ; iar ananiul, acoperit în continuare cu sur-
[cele, se pune într-un arbore în apropierea casei. Apoi cîntă
I cu toţii şi, atât bărbaţii cit şi femeile dansează,
, •' imutînd urşii. i
Călătorul rus L.. vort Schrenck1 şi tovarăşii săi au ■ asistat la o asemenea sărbătoare a ursului în satul Tcbach, ;' locuit de ghiliaki, în ianuarie 1856. Vom extrage din po-11 vestirea sa cîteva detalii care nu sînt redate în relatările IImai scurte pe care le-am expus in rezumat pină acum.' IUrsul, ne spune acest călător, joacă un rol deosebit în viaţa i popoarelor din regiunea fluviului Amur şi din Siberia,' pînă în Kam,ciatka, dar nicăieri nu i se acordă o importanţă • atât de mare ca la ghiliaki. Mărimea uriaşă la care işţjunge animalul în valea Amurului, ferocitatea sa. aţâţată : :de foame şi faptul că se arată adesea fac din el cel mai \temut animal de pradă din regiune. Nu este deci de mirare ! că imaginaţia ghiliakiior este obsedată de el, şi îl încon-. joară, atît viu cît şi mort, cu un fel ele halo de teamă ^superstiţioasă. De exemplu, potrivit credinţei, dacă un ghi-ÎJiak cade în lupta cu un u.r,s, sufletul său transmigrează în fcorpul fiarei. Oricum, carnea sa reprezintă o atracţie ire¬zistibilă pentru gustul ghiliakiior, mai ales cînd animalul i.a fost ţinut în captivitate cîtva timp şi hrănit cu peşte,
1 Frazer îl citează pe L. von Schrenck, cu lucrarea .sa Reisan
und Forschungen im Amur-Landa (Călătorii şi investigaţii în ţinu-
i turilc Amurului), III, 1891. :'
• *-'•; 97-.
Uf—■ Creanga de aur, voi. IV ••'-.■'

ee oferă ursului orez şi cartofi sălbatici şi se pun lingă el| o pipă, tutun şi chibrituri. Obiceiul cere ca oaspeţii să mia nîncc întregul animal înainte de a pleca ; este interzis să" se folosească sare şi piper ; şi nici o bucăţică de came nui poate fi dată clinilor. Cind ospăţul s-a terminat, capul este' duls în adîneul pădurii şi depus pe o grămadă de cranii del urs albite şi mucegăite, rămăşiţe ale unor ospeţe similare; din trecut.
Ghiliakii, populaţie tungusă din răsăritul Siberiei,': ţinea, o dată pe an, în ianuarie, o sărbătoare a ursului dej acelaşi fel. „Ursul formează obiectul celei mai rafinate so¬licitudini din partea întregului sat şi joacă rolul principat; în ceremoniile lor religioase."1 Se împuşcă o ursoaică bă~ trină şi puiul ei este crescut în sat, dar nu este alăptai; Cîn'd ursul a ajuns destul de mare, este scos din cuşcă şi tîrît prin sat. Dar întîi şi întîi este dus la malul râului, cre-zîndu-ise 'că prin acest procedeu fiecare familie va pescui mult peşte. Este purtat apoi" prin .fiecare.casă din sat, unde. i. se oferă peşte, rachiu şi altele. După credinţă, dacă ursul intră în casă a'duce cu sine binecuvîntare ; şi dacă adul¬mecă mâncarea este tot semn de binecuvîntare. Cu toate acestea ei sîeiie şi supără animalul, îl îmbrâncesc şi îl gâ¬dilă fără întrerupere, astfel încît ursul devine morocănos şi urîciois. După ce a fost dus în fiecare casă ursul este legat de un stîlp şi ucis cu săgeţi. Apoi i se taie capul care se acoperă cu surcele şi se pune pe masa unde începe de îndată ospăţul. Aici oamenii îşi cer iertare de la sălbăti-
1 V. Leo Sternberg, Dic Religion der Giljaken (Religia ghttia-kilor), în Archiv fur Religionswissenschaft (Arhiva de ştiinţă a reli¬giei), VIII, 1905.
9C

mmummtmMm

–

hrană «are, dxipă părerea ghiliakilor, dă cărnii de ura UA gust delicios. Dar, pentru- a se bucura nepedepsiţi de^ această mîncare aleasă, ei consideră necesar să îndepli¬nească o lungă serie de ceremonii al căror scop este să amăgească ursul -viu, arătiîndu-i respect, şi să liniştească supărarea animalului mort, prin cinstirea adusă spiritului său plecat. Seninele de respect încep îndată după captai rărea fiarei. Ursul e adus acasă în triumf şi ţinut într-o cuşcă, şi toţi sătenii îl hrănesc pe rîrid. Căci, deşi a fost capturat sau cumpărat de un singur om, el aparţine, în¬tr-un fel, întregului sat. Carnea ursului va fi mîncată de toţi la un ospăţ comun, deci trebuie să contribuie cu toţii la "îngrijirea lui, atât timp cit ursul este în viaţă. Perioada cât este ţinut în captivitate depinde de vîrstă. Urşii bă-tr'ini nu sînt ţinuţi decît cîteva luni ; puii de urs sînt crescuţi pînă ajung pe deplin maturi. Cînd s-a depus pe ui'sul captiv un strat gros de grăsime- e semn că trebuie să înceapă sărbătoarea care are loc întotdeauna iarna, de" obicei în lima decembrie, dar, uneori, şi în ianuarie sau februarie. La sărbătoarea descrisă de călătorii ruşi şi care a durat destul de multe zile s-au ucis şi s-au mâncat trei urşi. Animalele sînt purtate de mai multe ori in procesiune şi silite să intre în fiecare casă din sat, unde îi se oferă mîncare pentru a le cinsti şi a le arăta că sînt oaspeţi bine¬veniţi. Dar, înainte ca animalele să-şi înceapă turneul de vizite, ghiliakii săreau coarda de faţă cu ele şi, poate, după cum L. von Schrenck este înclinat să creadă, chiar iu cinstea lor. In noaptea din ajunul omorului, cei trei urşi au fost purtaţi îndelung, la lumina lunii, pe oglinda riului Îngheţat. In acea noapte nimeni în sat nu a dormit. A doua

zi, după ce animalele au fost duse din nou pe malul râpos i*al rîului şi puse să înconjoare de trei ori copca din care ■ femeile din sat îşi luau apă, au fost omorîte cu săgeţi, în-Rr-un loc ales dinainte, nu departe de sat. Locul sacrifi¬ciului sau al execuţiei era socotit sfînt, fiind înconjurat <Ie beţe jupuite de coajă, pe virful cărora atîrnau ciorchini Ide aşchii. La ghiliaki ca şi la aino asemenea beţe sînt sim¬bolurile obişnuite care însoţesc toate ceremoniile religioase. După ce casa a fost*pregătită şi împodobită pentru pri-'imirea urşilor, pieile animalelor, cu capetele atîrnînd de : ele, se a'duc în casă, dar nu pe uşă, ci pe fereastră, şi se - at'îrnă pe un fel de laviţă în faţa căminului, unde se gă¬teşte carnea. La ghiliaki numai bătrînii au înaltul privi¬legiu de a fierbe carnea, urşilor ; femeile şi copiii, flăcăii şi băieţandrii nu pot participa la gătit. Această îndeletni¬cire se săvîrşeşte cu grijă şi pe îndelete, cu oarecare solem¬nitate, în cazul descris de călătorii ruşi, oala a fost mai întîi înconjurată cu un strat gros de surcele, apoi umplută cu zăpadă, nefiind îngăduit să se fiarbă carnea de urs în .apă. între timp s-a atîrnat sub botul urşilor o albie mare de lemn ; pe o latură a albiei era sculptat în relief un urs, iar pe cealaltă o broască rîioasă. După ce leşurile au fost tăiate bucăţi, fiecare labă, înainte de a fi pusă în oală, a fost aşezată pe pămînt în faţa urşilor, ca şi cînd li s-ar fi cerut acestora permisiunea ; carnea fiartă se pescuia din •cală cu ajutorul unui ciriig de fier şi se punea în faţa urşilor pentru ca ei să fie primii care-şi miros propria carne. De îndată ce se termina tăiatul slăninii în fîşii, acestea se atîrnau în faţa urşilor şi apoi erau puse, tot în faţa lor, într-o albie mică de lemn. La sfîrşit se tăiau şi

într-un loc nu prea îndepărtat de sat. AICI se mgropau toate oasele, cu excepţia craniului. Apei se 'tăia un arbore finăi- la câteva degete deasupra solului, se crapă buturuga ;şi se Vîra craniul în despicătură. Cind creşte iarba peste acest loc, craniul piere şi nu mai poate fi văzut, iar aceasta este sfîrşitul ursului.

Dl. Leo Sternberg a descris şi el .sărbătoarea ursului la ghiliaki. Descrierea sa coincide în esenţă cu relatările an¬terioare, dar unele caracteristici merită să fie sublimate. După părerea lui Sternberg, sărbătoarea se ţine de obicei în onoarea unei rude dec'edate : ruda ei cea mai apropiata cumpără sau prinde Un pui de urs şi îl hrăneşte timp de doi sau trei ani pînă cînd ajunge potrivit pentru sacrifi¬care. Numai unii oaspeţi de seamă (Narch-en) se bucura de privilegiul de a mîraca din carnea ursului, gazda şi membrii clanului ei mănîncă fiertură de

carne ; cu acest prilej se pregătesc şi se consumă mari cantităţi din această fiertură. Oaspeţii de onoare (Narch-en) trebuie să aparţină clanului în care s-au măritat fetele gazdei şi celelalte . femei ale clanului său : unul dintre oaspeţi, de obicei gi¬nerele gazdei, este însărcinat să omoare ursul cu o săgeată. Pielea, capul şi carnea ursului ucis se aduc în casă, dar nu pe uşă, ci prin gaura hornului ; sub capul ursului se pune o tolbă cu săgeţi, iar alături se pune tutun, zahăr şi alte merinde. Se crede că sufletul ursului va lua sufletele acestor lucruri cu sine în îndepărtata sa călătorie. Pentru gătitul cărnii ursului se foloseşte un vas special, iar focul trebuie aprins cu ajutorul unei aprinzători sfinte din cre¬mene .şi «ţel, care aparţine clanului şi trece din generaţie în generaţie, dar nu poate fi folosită la aprinderea focului
101

M
1

1

/

*,,

oc jjuneciLi ni vase mici toate măruntaiele sălbăticiunilor.' între timp femeile făceau legături din eîrpe bălţate, carej după apusul soarelui, se legau în jurul boturilor urşilor chiar sub ochi, „pentru a zvînta lacrimile ce curgeau din ei".
După ce era dusă la bun sfîrşit ceremonia ştergerii la¬crimilor bietului Moş Martin, ghiiiakii aflaţi de faţă se, apucau zeloşi să-i înfulece carnea. Zeama obţinută prin fierberea cărnii se împărţea tuturora. Căucele de lemn, blidele şi lingurile cu care ghiiiakii mîncau fiertura şi carnea urşilor în aceste ocazii erau făcute anume pentru acea sărbătoare ; erau împodobite cu multă grijă, cu în¬crustaţii reprezentînd urşi sau alte născociri in legătură cu animalul ori cu sărbătoarea şi oamenii arătau o puter¬nică teamă superstiţioasă să se despartă de ele. După ce oasele erau curăţate, se puneau înapoi în oala în care se l'ierlsetee carnea. Iar după ce ospăţul festiv se încheia, un bătriri se aşeza în uşa casei ţinând în mină o ramură de brad cu care, pe măsură ce oamenii ieşeau, îi lovea uşor pe fiecare din oei care mîncaseră din carnea sau din gră¬simea ursului, probabil ca un fel de pedeapsă pentru felul în care se purtaseră cu animalul demn de a fi adorat. După-amiază, femeile dansau un dans ciudat. Cîtva timp dansa o singură femeie, torsionindu-şi partea superioară a corpului în cele mai extravagante poziţii şi ţinînd în miini o ramură de brad sau un fel de castaniete ele lemn.' O altă femeie o acompania, bătînd darabana pe grinzile casei cu1 nişte ciocănele. Von Schrenck crede că după ce se consuma carnea ursului, oasele şi craniul erau duse în mod solemn de oamenii cei mai bătrini undeva în pădure,
100

decît în aceste ocazii solemne. Din multele alimente pre-'î gătite pentru hrănirea poporului adunat se pune o porţie , într-un vas special şi se pune vasul înaintea capului ur¬sului : obiceiul este denumit „hrănirea -capului". După omo-rirea ureului, se sacrifică cîini, în perechi de femele şi masculi. înainte de a fi gîtuiţi, ciinii sîn't hrăniţi şi invitaţi . să se ducă la stăpinul lor pe cel mai înalt munte ca să-şi schimbe pieUe şi să se reîntoarcă în anul următor sub în¬făţişare de urşi. Sufletul ursului mort pleacă la acelaşi stăpîn. care este totodată şi stăpinul pădurii virgine ; el pleacă încărcat ,cu darurile care i s-au făcut, însoţit de su¬fletele clinilor, precum şi de sufletele betelor sacre cură¬ţate, care au un rol de seamă în sărbătoare.

Populaţia go'ldi, vecinii ghiliakilor, se poartă faţă da-1 urs într-un mold foarte asemănător. îl vînează şi îl omoară ;. dar uneori prind un urs viu ,şi îl ţin într-o cuşcă, îl hrănesc bine, numindu-1 fiul şi fratele lor. Apoi, în cursul unei mari sărbători, ursul este scos din cuşcă, purtat în proce¬siune cu felurite semne de adine respect şi în cele din urmă este ucis şi mîncat. „Craniul, fălcile şi urechile se atîrnă într-un copac, ca mijloc de apărare împotriva spiritelor rele ; dar carnea se mănîncă şi este savurată, goldii cre-zînd că cei care o consumă devin îndemânatici la vînătoare şi curajoşi."
Orotchii, altă populaţie tungusă din regiunea Amur, ţin o sărbătoare a ursului, avînd în mare

aceleaşi caracte¬ristici. Oricine prinde un pui de urs consideră că are dato¬ria să-1 crească într-o cuşcă timp de vreo trei ani, pentru ca apoi să-1 ucidă în public şi să-i mănînce carnea, împre¬ună cu prietenii săi. Sărbătoarea fiind a comunităţii, deşi
m

• i mi

■■IM in

este organizată de particulari, în fiecare sat orotchi oame¬nii se îngrijesc cu schimbul să aibă cîte una pe an.. Ursul este scos din cuşcă şi dus, cu fringhii, prin toate colibele, însoţit de popor înarmat cu suliţe, arcuri şi săgeţi. La fie¬care colibă ursul şi cei care îl conduc primesc mîncarc şi băutură. Plimbarea durează cîte va zile pînă cînd se vizi¬tează toate colibele nu numai în satul propriu, ci şi în satul învecinat. Zilele acestea sînt petrecute în glume şi jocuri pline de vesejie. Ursul este apoi legat de un copac sau de un stilp de lemn şi este omorît de mulţime cu o ploaie de săgeţi, fript şi mîncat. La orotchii de pe rîul Tundja femeile iau parte la sărbătoarea ursului, in timp ce la orotchii de pe rîul Vi femeile nu au voie nici măcar să se atingă ele carnea de urs.
în comportarea acestor triburi faţă de ursul captiv se întîlnesc trăsături care cu greu pot fi deosebite de un cult. Se pot cita, de exemplu, rugăciuni care i se adresează atît cînd e mort cît şi cînd e viu ; daruri de alimente, incluzînd bucăţi din propria sa carne, puse înaintea craniului ani¬malului ; obiceiul ghiliakilor de a duce animalul viu la rîu pentru a obţine peşte" din belşug şi plimbarea lui din casă în casă pentru ca fiecare familie să primească bine-cuvîntarea sa, întocmai cum în Europa un arbore de mai sau un reprezentant al spiritului arborelui este dus din casă în casă, primăvara, pentru a difuza pretutindeni, fără părtinire, energiile proaspete ale naturii reînviate. De ase¬menea, participarea solemna la consumul cărnii şi a singe-lui său şi mai ales obiceiul aino de a împărţi conţinutul cupei care a fost sfinţită prin aşezarea ei în faţa fiarei ucise, sugerează un procedeu sacramental şi această su-
it 03

roarecare pane am marne puteri aie animaiuiui, mai aies I-curajul şi forţa acestuia. Nu este de mirare deci că îl soeo-Ptesc im binefăcător atît de mare şi că se poartă faţă de el |ţcu atît de mult respect şi atita afecţiune.
0 oarecare lumină poate fi aruncată asupra atitudinii ţ ambigue a populaţiei aino faţă de urşi, comparînd-o eu |r tratamentul similar pe care îl aplică altor vietăţi. De cxem-Fplu, ei consideră vulturul-bufniţă drept divinitate bună, î care prin strigătele sale pţevine oamenii împotriva perico-l lelor care îi ameninţă şi îi apără de ele. De aceea este iubit, |i se arată încredere şi este afdorat cu cea mai mare sinceri-ţ tate ca mediator divin între oameni şi Creator. Variatele : nume care i se conferă exprimă deopotrivă divinitatea lui fe'şi rolul său de mediere. De cîte ori se oferă prilejul, una I dintre aceste păsări divine este capturată şi închisă într-o j;' colivie, unde este onorată cu numiri afectuoase ca „prea I cinstit zeu" sau „mică şi iubită divinitate". Cu toate aces-I tea. vine vremea ca mica divinitate să fie gîtuită şi trimisă, i"m calitatea ei de mediator, să ducă un mesaj zeilor mai ' însemnaţi sau însuşi Creatorului. Rugăciunea adresată I vulturului-bufniţă inainte de a fi sacrificată are următorul ■ conţinut : „Iubită zeitate, te-am crescut pentru că te iubim ;: şi acum sîntem gata să te trimitem ia părintele tău. îţi oferim hrană, inao, vin şi prăjituri ; du-le la părintele tău I şi el va fi foarte mulţumit. Cînd vei ajunge la dînsul spu-; ne-i : «Am trăit vreme îndelungată printre aino, un tată 1 aino şi o mamă aino m-au crescut. Vin acum la tine. Am adus felurite bunătăţi. Cit timp am trăit în ţara aino am văzut multă durere. Am văzut că unii oameni sînt stăpi-\ niţi de demoni, unii au fost răniţi de fiare, unii au fost
103

'TMiTr-iiH'iri

gecM.it- ran: Luiiuuimici ut' piacuca g1u.11aK.11ur ue a rezerva; vase speciale pentru carne şi de a o găti pe un foc aprins1 cu ajutorul unui dispozitiv sacru care nu se foloseşte nici-: odată in afara acestor ocazii religioase. Într-adevăr, cel mai important cunoscător de la noi al religiei aino, rev. John Balchelor, consideră că respectul ceremonios pe care] aino îl manifestă faţă de urs este o adorare şi afirmă că; animalul face fără îndoială parte dintre zeii lor. Desigur aino par să folosească, fără nici o reţinere, pentru urs nu-J mele care la ei desemnează divinitatea

(Kamui); dar, aşa, cum dl. Balchelor însuşi observă, acest nume se foloseşte cu diferite nuanţe de sens şi este aplicat unei mari varietăţi de obiecte, astfel încît nu putem trage cu deplină siguranţă concluzia că, utilizîndu-se acest termen pentru urs, el este într-adevăr socotit drept o divinitate. într-adevăr, ni se spune în mod expi^es că aino din Sahalin nu-l consideră pe.urs drept, zeu, ci numai drept un trimis la zei, iar mesa¬jul pe care1 ei îl'încredinţează animalului, la moartea aces¬tuia, sprijină această afirmaţie. După cît se pare şi ghilia-kii privesc ursul drept un trimis care duce daruri Stăpî-nului Muntelui, ele care depinde bunăstarea poporului. Ei se poartă faţă de animal ca şi cind ar fi o fiinţă avînd un rang mai înalt decît omul, de fapt ca faţă de o divinitate minoră a cărei prezenţă în sal, atît timp cît este adăpos¬tită şi hrănită, răspîndeşte binefaceri, mai ales ţinînd la distanţă cetele de spirite rele, care stau tot timpul la pîndă aşteptînd oamenii ca să le fure lucrurile şi să le distrugă trupurile prin boli şi lipsuri. Dealtminteri, consumînd car-. neaj sîngele sau fiertura făcută din*carnea ursului, ghilia-kii, aino şi goldii sînt cu toţii de părere că dobîndesc o;
104

striviţi de alunecările pămîntului,-alţii au suferit naufragia," '■:, iar alţii au fost loviţi de boli. Părinte, ascultă-mă, şi gră- I beşte-te să-ţi arunci privirile spre ei şi să-i ajuţi.» Dacă I voi face astfel părintele tău ne va ajuta.-'
Aino ţin de asemenea vulturi în colivii, îi cinstesc ca I pe nişte divinităţi şi le cer să apere poporul de nenorociri.-1 Totuşi ei sacrifică pasărea şi, cînd sînt gata să o facă, i se I roagă, spunînd : „O, scumpă divinitate, o, pasăre divină, \ ascultă, rogu-te, cuvintele mele. Tu nu faci parte clin această : lume, căci lăcaşul tău este lîngă Creator şi vulturii săi de aur. Aşa fiind, îţi dăruiesc aceste inao, pite şi alte lucruri '; de preţ. Suie-te pe inao şi înalţă-te la lăcaşul tău în ceru¬rile scăldate în lumină. Cînd vei ajunge acolo, adună zei¬tăţile cele asemenea ţie, şi mulţumeşte-le în numele nos-j tru că au condus lumea. întoarce-te clin nou, te implor, şi ; înclrumă-ne. O, scumpă divinitate, mergi în pace." De ! asemenea, aino venerează şi şoimii, îi ţin în curte şi îi jert¬fesc. Cînd soseşte clipa omorîrii unui şoim, trebuie să se j adreseze pasării următoarea rugăciune : ,,0, şoim divin, tu care eşti un vînător atît de priceput, fă să coboare înde-mînarea ta şi asupra mea". Dacă şoimul este tratat cum se cuvine în captivitate şi dacă i se înalţă rugăciuni înainte de a fi ucis, el îl va ajuta fără îndoială pe vînător.
!> Astfel aino speră să tragă foloase, pe diverse căi, în urma uciderii fiinţelor pe care, cu toate acestea, le tra¬tează ca divine. Aşteaptă ca ele să ducă mesaje la rudele lor sau la zeii din lumea suprapămînteană ; nădăjduieşte * să dobîndească harurile lor, înghiţind părţi din trupul acestora sau pe alte oăi; şi, după cit se pare, aşteaptă reîn¬truparea lor în această lume, ceea ce îi va da putinţa să te
106 '

•prindă şi să le ucidă din nou, culegîad iarăşi toate binefa¬cerile care decurg din omor. Căci. în rugăciunile adresate ursului şi vulturului ritual, înainte de a li se da lovitura in cap, aino îi invită să se reîntoarcă, ceea ce pare să indice limpede o credinţă în viitoarea lor reînviere. Dacă ar exista unele îndoieli în legătură cu aceste credinţe, ele pot fi risipite de mărturia dlui Batchelor după care „aino sînt ferm convinşi că spiritele păsărilor şi animalelor ucise la vînătoare şi oferite ca* jertfă revin la viaţă pe pămînt, sub ?• înveliş trupesc; şi cred, de asemenea, că ele apar aici ? anume pentru folosul oamenilor şi mai ales al vuiătorilor aino". „Aino, ne spune dl. Batchelor, ucid şi mănîncă ani¬malul, după cum ei înşişi mărturisesc, pentru ca un altul să poată veni în locul său şi să aibă aceeaşi soartă", iar cînd I a 6osit. timpul ca animalele să fie sacrificate „li se adre-; seză rugăciuni, formulîndu-se cererea să vină din nou I spre a oferi hrană pentru un alt ospăţ, ca şi cind pentru ele [ar fi o onoare şi chiar o plăcere să fie ucise şi mîncate în acest fel. într-adevăr, aceasta este credinţa poporului." Această ultimă observaţie se referă în mod special, după cum arată contextul, la sacrificarea urşilor.
Astfel, printre foloasele pe care aino le aşteaptă de la uciderea animalelor pe care le idolatrizează, imul dintre cele mai substanţiale este cel de a se ghiftui cu carnea şi sângele lor, atît cu acel prilej, cit şi mai târziu în altele ase¬mănătoare, iar această plăcută perspectivă derivă, la ria¬dul ei, din credinţa fermă in nemurirea spirituală şi în reînvierea trupească a animalelor moarte. Mulţi primitivi din multe părţi ale lumii împărtăşesc o credinţă asemă¬nătoare, care a dat naştere la o varietate de obiceiuri bizare.
107

m luat . pupul UJ. mc nwjiivt;, şi unexc ioane întemeiate de a ' proceda astfel. Căci, nu încape vorbă, primitivul nu este l jatît de lipsit nici de logică şi nici de spirit practic pe cît i-ar părea unui observator superficial ; el meditează pro¬fund asupra problemelor care îl privesc în mod nemijlo¬cit, raţionează în legătură cu ele şi, cu toate că uneori . concluziile sale sînt foarte diferite de ale noastre, nu pu¬tem să nu-i acordăm creditul unei meditaţii răbdătoare şi

îndelungate asupra unor probleme fundamentale ale existenţei umane. în împrejurarea de faţă, dacă pe de o parte el se poartă cit urşii în general ca faţă de vietăţi cu desăvîrşire subordonate nevoilor omului şi pe de altă parte alege din această specie anumiţi indivizi pentru a le aduce omagii ce se transformă aproape în zeificare, nu trebuie să aie grăbim să-1 declarăm neraţional şi nelogic, ci trebuie să privim noi înşine din punctul său de vedere, să vedem lu¬crurile aşa cum le vede el şi să ne dezbărăm de ideile preconcepute care colorează atît de puternic concepţiile noastre despre lume. Procedînd astfel, vom descoperi pro¬babil că, oricît de absurd ne-ar părea comportamentul său, în general primitivul acţionează totuşi potrivit unei suc¬cesiuni de raţionamete care i se par în armonie cu faptele pe care le cunoaşte în limitata sa experienţă. îmi propun să ilustrez aceste afirmaţii în cursul capitolului care ur¬mează, unde voi încerca să arăt că ceremonialul solemn al sărbătoririi ursului la aino şi la alte triburi clin nord-cstul Asiei nu este decît un exemplu deosebit de izbitor al respectului pe care primitivul îl manifestă de obicei, după principiile filozofiei sale rudimentare, faţă de animalele pe care le ucide şi le mănîncă.
*A 109

\

—i __

dintre care vom desa-ie unele. Deocamdată nu este lipsi» de importanţă să observăm că sărbătorile solemne cu pri-v< lejul cărora aino, ghiliakii şi alte triburi îşi ucid urşii îm-;^ blînziţi in cuşti, cu manifestări care exprimă respect şi'j durere, nu sînt probabil altceva decît o extindere sau apo- l teoza unor ritualuri similare pe care vînătorul le îndepli-neşte pentru orice urs sălbatic pe care are norocul să-1 ' ucidă în pădure. în legătură cu ghiliakii sîntem informaţi ' în mod expres că acesta era scopul. „Pentru a înţelege sem-nificaţia ritualului ghiliak, spune dl. Sternberg, trebuie să amintim în primul rînd că sărbătorile ursului nu sînt-; celebrate, cum greşii se presupune de obicei numai la uci¬derea unui urs crescut anume, ci şi în toate ocaziile în care ghiliakii reuşesc să omoare un urs la vînătoare. Este adevă¬rat că în asemenea cazuri sărbătoarea are proporţii mail puţin impunătoare, dar ea rămine în esenţă aceeaşi. Cind leşul şi, pielea ursului ucis în pădure se aduc în sat, li se face o primire triumfală cu muzică şi cu ceremonial solemn. Capul se aşază pe o laviţă sfinţită, i se pune dinainte hrană şi i se fac daruri, întocmai ca la omorîrea unui urs crescut anume ; de asemenea, cu acest prilej se întrunesc oaspeţi de seamă (Narch-en). Se sacrifică cîini şi osemintele ursu¬lui se păstrează în acelaşi loc şi cu aceleaşi semne de respect ca şi osemintele unui urs de casă. Aşadar marea sărbătoare de iarnă nu este decît o extindere a ritualului care se respectă cu prilejul uciderii oricărui urs.;'
Astfel, aparenta contradicţie în practica acestor tri¬buri care venerează şi aproape zeifică animalele pe care le vînează, le omoară şi le mănîncă în mod obişnuit nu este chiar atît de flagrantă cum ni se pare nouă la prima ve*.
108

CAPITOLUL LIH
1MBUNAREA ANIMALELOR SĂLBATICE DE CĂTRE VÎNĂTORI
Explicarea vieţii prin teoria unui suflet imanent şi practic nemuritor primitivul nu o limitează doar la fiin¬ţele omeneşti, ei o extinde la lumea însufleţită în general. Fi-ocedînd astfel, este mai generos şi poate mai logic decît, omul civilizat", care refuză de cele mai multe ori animale¬lor privilegiul nemuririi, privilegiu revendicat pentru sine însuşi. Primitivul nu este atît de orgolios ; el crede de obicei că animalele sint înzestrate cu sentimente şi cu o inteligenţă similare celor ale omului şi că, asemenea oame¬nilor, ele posedă un suflet care supravieţuieşte morţii corpului, fie pentru a rătăci ca spirite lipsite ,de corp, fie pentru a reveni la viaţă sub o formă trupească. l Astfel, în ochii primitivului, care ,practic pune toate vieţuitcarele pe picior de egalitate cu omul, omorul şi consumarea unui animal trebuie să arate cu totul altfel (decît pentru noi, care considerăm inteligenţa animalelor mult inferioară faţă de a noastră şi nu admitem că ele ar fi înzestrate cu suflete nemuritoare. De aceea, potrivit principiilor filosofiei sale rudimentare, vînătorul primi-
HO

tiv care ucide un animal se crede expus la răzbunare fie din partea spiritului acestuia, lipsit de corp, fie a tuturor celor¬lalte animale din aceeaşi specie, pe care le socoteşte legate ca şi oamenii, prin rudenie şi prin obligaţii de sînge, ceea ce înseamnă că ele trebuie să resimtă vătămarea făcută unuia dintre ai lor. Primitivul îşi impune deci ca regulă să cruţe viaţa animalelor pe care nu are nici un motiv specia! să le ucidă,,sau cel puţin pe a animalelor

sălbatice şi peri¬culoase, gata oricînd să se răzbune sîngeros pentru ucide-derea unuia din neamul lor. Crocodilii sînt animale de acest fel. Ei nu trăiesc' decît în ţările calde unde, de re¬gulă, se găseşte hrană din abundenţă şi unde, fără îndo¬ială, omul primitiv nu este tentat să-i ucidă pentru car¬nea lor tare şi fără gust. Ca urmare, mulţi primitivi cruţă crocodilii sau mai degrabă nu-i omoară decît aplicînd le¬gea talionului, adică pentru a se răzbuna pe crocodilii care au omorît oameni. De exemplu, dyakii din Borneo nu omoară un crocodil decît dacă vreun alt crocodil a omorît miai înainte un om. „Căci pentru ce, spun ei, să comiţi un act de agresiune, cînd crocodilul şi semenii săi se pot răz¬buna atît ,ăe uşor ? Dar dacă aligatorul ia viaţa unui om, răzbunarea devine o obligaţie sacră a rudelor care trăiesc si acestea îl vor prinde pe mâncătorul de oameni, întin-zîndu-i capcane, tot astfel după cum un slujbaş al drep¬tăţii urmăreşte un criminal. Dar, chiar într-un astfel de caz extrem, unii pregetă să se amestece într-o ceartă care nu-i priveşte. ,Se crede că aligatorul mîncător de oameni este urmărit de o dreaptă Nemesis ; şi dacă prind vre-pdată un aligator, sînt profund convinşi că trebuie să fie chiar vinovatul, sau complicele lui."
iu

$• legii pe deplin răzbunată, începe jelirea crocodilului dece-
I dat şi animalul se îngroapă la fel ca o rudă ;• se înalţă un fc- gorgan peste rămăşiţele sale ŞL O piatră indică locul unde » se află capul crocodilului.
K Tigrul este un alt animail primejdios pe cave primi-I tivul preferă să-1 lase în pace, de teamă ca. otnorînd un j exemplar-al acestei specii, să nu-şi atragă duşmănia tutu-I ror celorlalte. Nici \tn argument nu ar putea convinge I un locuitor din Sumutra să prindă sau să rănească un \ tigru, iar asta nu o face decit dacă trebuie să se apere sau I dacă vreun tigru i-a ucis tocmai atunci un prieten sau o r rudă. Cînd un european pune capcane pentru tigri, se \ (pot vedea oameni din vecinătate clucindu-se in timpul I nopţii în acele locuri şi explieînd animalelor că nu ei au \ pus capcanele şi că acestea nici măcar nu au fost puse cu îngăduinţa lor. Băştinaşii de pe colinele situate în apro¬piere de Eajamahall, în Bengal, se feresc să omoare tigri, ; în afară de cazul în care vreo rubedenie de-a lor a fost .... răpusă de un tigru, în acest caz pleacă în expediţie pentru a vîna şi omorî un tigru ; şi, după ce şi-au realizat scopul, îşi pun anemiile şi săgeţile pe capul animalului şi invocă i zeul, declarând că au ucis animalul pentru a răzbuna .pierderea unui tovarăş. Răzbunarea lor fiind acum înde¬plinită, ei jură să nu mai atace vreun alt tigru, altfel de-,cît într-un caz similar de provocare.
Indienii din Carolina nu fac nfcri un rău şerpilor cînd Si întâlnesc şi trec pe cealaltă parte a drumului, crezind ,că dacă ar omorî un şarpe rudele reptilei ar nimici, în schimb pe unii din fraţii sau rudele lor. La fel indienii
•?' !.'■■ 113
- 8

Ua şi memorii popuia\iei ayaK. înaigtaiu um UU.*HJU*£<M>-
car nu omoară niciodată un crocodil, „decît pentru a-şi răzbuna un prieten devorat de .un crocodil. Ei cred că nimicirea fără nici un motiv a uneia dintre aceste reptila va fi urmată de pierderea unei vieţi omeneşti, după prin¬cipiul legii talionului (lex lalionis)." ' Popoarele caro trăiesc în apropierea lacului Itasy din Madagascar adresează în fiece an o proclamaţie crocodililor, veslindu-i 'că vor răz¬buna moartea prietenilor lor omorînd, în schimb, tot atî-ţia crocodili şi prevenind toţi crocodilii de bună-eredinţâ să nu le stea în cale, pentru că nu tor le caută g ii cea vă, ci îi urmăresc .numai pe confraţii lor cu intenţii rele şi caro au răpit vieţi omeneşti. Unele triburi din Madagascar cred 06 sînt urmaşii crocodililor şi, potrivit acestei pă¬reai, văd în, aceste solzoase reptile un om şi un frate în toate privinţele. Dacă vreunul din aceste animale uită pînă înlr-atît cine este, încît să-şi devoreze fratele, con¬ducătorul tribului sau, în lipsa acestuia, un bătrîn cunos¬cător al obiceiurilor tribului se .duce, in fruntea tuturor locuitorilor, la malul apei, şi somează familia celui vinovat să-1 predea legii. Apoi se pune o momeală în cîrligul undi¬ţei şi se aruncă undiţla în rîu sau în lac. A doua zi fra¬tele vinovat sau un membru al familiei sale este tras la mail şi după ce l-au făcut să înţeleagă, printr-un intero¬gatoriu sever, ce crimă a făptuit, este condamnat la moarte

i

1 Inlorma|iile referitoare la populaţiile malgaşe sîn! din Uev. W. Ellis, History of Madagascar (Istoria Madagascarului), I, L838 ; în sprijinul aewtor informaţii Frazei- mai citează alte două lucrări alo Hcv. J. Sibree, T/te Great African Island (Marca insulă, afri¬cană), lilGO şi Divination among the Malagasy (Divinaţia la malgagi), Folk-lorc, IU UU»2).

—M

Seminale miţă şarpele cu elopotei, temîndu-se că sufletul şarpelui mort şi-ar îndemna rudele să-J răzbune. Indienii pherokee, oonsideră că şarpele cu clopoţei este şeful tribu¬lui şarpelui, temîndu-se de el şi respectîndu-1 ca atare. jPutini cherokee s-ar încumeta să .ucidă un şarpe eu clo¬poţei, afară doar de cazul că nu ar avea altă scăpare, dar şi atunci trebuie să-şi ispăşească crima cerînd iertare Spiritului şarpelui, fie el însuşi, fie prin intermediul unui preot, potrivit unei formule tradiţionale. Dacă nu se iau | aceste precauţiuni, rudele şarpelui mort vor trimite pe careva dintre ai lor să-J răzbune ; aceştia va sta la pîndă în calea ucigaşului şi îl va omorî, muşcîndu-1. Nici un cherokee de rând nu îndrăzneşte să omoare un lup dacă Se poate descurca altfel ; asta întrucât are credinţa că ru¬dele animalului ucis i-ar răzbuna fără îndoială moartea fşi că arma folosită la comiterea crimei nu ar mai fi efi¬cace în viitor decît dacă un vraci ar purifica-o şi ar înde¬părta vraja. Totuşi anumite persoane care cunosc ritua¬lurile de expiere pentru o asemenena crimă pot ,ucide lupi .nepedepsite şi sînt angajate cîteodată să o facă de către cei ale căror vite sau capcane pentru peşti au avut de suferit din cauza lupilor. în Jebel-Nuba, un district 'din Sudanul de răsărit, este interzis să atingi cuiburile, sau să .scoţi puişorii unei anumite specii de plasare neagră, care seamănă cu mierJla noastră, deoarece poporul crede că ru¬dele păsării ar răzbuna răul făcut ridicînd vîntul aducă¬tor de furtună, care ar nimici recoltele.
Evident, primitivul nu poate cruţa toate animalele. Pe unele dintre ele oricum .trebuie să le mănînee, altfel pîere de foame, şi cmd ,se pune întrebarea dacă trebuie să
IM

piară el însuşi sau animalul, primitivul este în adevăr /obligat să-şi învingă temerile şi să-i ia acestuia viaţa. Dar, în acelaşi timp, el trebuie să facă ;tot ce-i stă în pu-jtinţă ca să-şi liniştească victimele şi rudele acestora. Chiar atunci cînd ucide animalul, primitivul îl asigură de res-pcctul său, se străduieşte să justifice sau să ascundă con¬tribuţia pe care o are la omor şi promite să-i cinstească rămăşiţele aşa cum se cuvine. Alungîndu-le astfel spaima ,de moarte, el speră să-şi împace victimele du soarta şi să-i convingă pe semenii acestora să vină şi să se lase şi ei" omorâţi. De exemplu,1 locuitorii din Kamciatca respec¬tau principiul să nu ucidă niciodată un animal de uscat sau de mare, fără a-i cere mai întâi iertare şi fără a-1 ruga să nu le ia fapta în nume de rău. I se ofereau animalului rjuci. de cedru şi alte bucate pentru a-1 face să creadă că nu este o victimă, ci un invitat la ospăţ. .Ei credeau că, .procedînd astfel, nu se vor speria celelalte animale din aceeaşi specie. De exemplu, după ce au ucis un urs şi s-au /ospătat din belşug cu .carnea lui, gazda aducea capul ur¬sului în faţa adunării, îl înfăşură cu iarbă şi îi oferea .diferite bunătăţi. Apoi, punea pe seama ruşilor moartea ursului şi îi cerea animalului să se răzbune pe ei. îl ruga, de asemenea, să spună şi celorlalţi urşi cit de fbine s-au purtat-cu el pentru ca să vină şi ei fără teamă. .Locuitorii din Kamciatca tratau cu acelaşi respect ceremonios fo¬cile, leii de mare şnalte animale. 'Mai mult, ei aveau obi¬ceiul să introducă rămurelele unei plante ce seamănă cu iarba ursuiui .în gura animalelor omorîte ; apoi îndemnau (hîrciffle rînjite să nu se teamă şi să spună tovarăşilor lor
> 115
8*

j.u.v-juna ?i pun VHI3JL uoi^e. pu ia picuea şi capul ursului şi tuia dintre femei îmbracă pielea, dansează în acea piele şi ii roagă pe urs să nu se înfurie, ci să fie .bun cu oamenii. I se aduce animalului mort carne pe un blid de lemn, spu-nînd u-i-.se : „Mănîncă, prietene". Se îndeplineşte apoi o /ceremonie avînd scopul să-1 facă ,pe ursul mort sau, mai bine^.spus, pe spiritul său să se ducă acasă la el. 1 se dau ursului merinde .pentru drum, caltaboşi sau carne de ren,
•toate înfăşurate^într-iun sac cu iarbă. Pielea ursului se •umple cu iarbă şi'ianimalul este .purtat in juruă casei, ore-
aâhdu-se că va pleca apoi spre soare-răsare. Scopul acestor ceremonii este să apere oamenii împotriva mîniei ursului ,ucis şi a rudelor sale şi să le asigure pe această cale suc¬cesul în viitoarele vînători de urşi.. Finlandezii încercau să-i convkigă.pe urşii omorîţi că nu ei i-au ucis ; că ar fi icăzut dintr-un pom sau că si-au găsit moartea într-un fel oarecare. Mai mult decît < at'i't. organizau în cinstea animalului o sărbătoare funerară, la sfîrşitul căreia barzii ţineau auvîntări lungi, rugîndu-i stăruitor să povestească celorlalţi urşi despre înalta consideraţie cu care a fost tratat, pentru ca şi aceştia să-i urmeze exemplul şi să Ivină spre a fi ucişi. Cînd laponii reuşeau să ucidă un urs şi să (Scape nepedepsiţi, îi mulţumeau pentru că nu i-a rănit, nu le-ia distrus măciucile şi suliţele cu care l-au lovit de .moarte şi îl rugau să nu-şi răzbune moartea trimi-Iţîndu-le furtuni sau alte nenorociri. Apoi se ospătau din carnea lui.
Veneraţia vînătorului pentru ursul pe care-1 ucide şi îl mănâncă în mod obişnuit poate fi Mîlnită

în toată aria de nord a vechii lumi, de la strîmtoarea Behring pînă în
m

.ospitalitate atît de caldă. După ce ostiakii vînează şi ucid-^ ursul, ii taie capul şi îl atîrnă pe un copac. Se adună apoi ' în. cerc şi îi aduc onoruri divine.. După aceasta aleargă la leşul lui, văicărindu-se şi spunînd : „Cine te-a ucis ? Ruşii. Cu ce ţi-au tăiat capul ? Cu un topor rusesc. Cu ce te-au jupuit ? Cu un cuţit făcut de ruşi." îi mai spun apoi că penele care au dus în zbor săgeata provin din aripa unei; păsări .străine şi că nu au făcut altceva decît să azvîrle ►săgeata. Ei'fac toate acestea deoarece cred că spiritul ră-itacitor al insului ucis îi va ataca cu cel dintâi prilej, dacă jiu îl. domolesc în acest chip. Alteori umplu pielea ursului cu fin şi, după ce şi-au sărbătorit victoria prin .cântece batjocoritoare şi ocări, după ce l-au scuipat şi l-au izbit cu picioarele, ridică animalul pe labele de dinapoi „şi apoi, pentru o bună bucată de vreme, îi acordă toată veneraţia cuvenită unui zeu protector". Cînd koryakii au ucis un .urs sau un lup, ceata lor jupoaie pielea, iar unul dintre ei ■ se. îmbracă au pielea animalului. Apoi joacă în jurul omu-, lui 'astfel îmbrăcat in pielea animalului, spunând că nu ei l-au omorât ci altcineva, în general un rus. Cînd ucid o vulpe n. jupoaie, îi înfăşoară trupul cu iarbă şi îi cer să se ducă să spună tovarăşelor ei ce bine a fost primită în os-peţie şi cum a căpătat o haină nouă în locul celei vechi. :Un scriitor mai nou ne-a descris mai amănunţit ceremo¬niile koryakilor l. El ne.spurte că, în momentul în care se aduce în casă un urs mort, femeile ies să-3 întîmpine

!

'1 W. Jochelson, The Konjak; 1908 (The Jesup North Pacific Expedition — Expediţia Jesup din Pacificul de nord), voi. VI, Memoir of the American Museum of Natural Hislory (Memoriu al Muzeului american de istorie naturală).
HG

MM

mu ilii.il

Laponia. Ea reapare, sub forme analoage, in (America de Nord. Indienii din America considerau vînătoarea urşilor un evenkuenit important pentru care se pregăteau prin posturi şi purificări ^deilungi. înainte de a pleda, ei ofe¬reau .sacrificii de ispăşhe pentru sufletele urşilor omorîţi în Vînătoxile de pînă atunci şi îi implorau să le acorde vî-nătorilor întreaga lor bunăvoinţă. Cind vînătorul omora un iurs, îşi aprindea pipa şi, vuind un capăt al ei în gura ursului, sufla în pipă, umplîndu-i astfel gura cu fum. îi cerea apoi ursului să nu fie supărat pentru că a fost ucis şi să nu-i facă nici un rău «în cursul vînătorii ce urma. Se ifrigea şi se mînea întreg animalul, căci nu era îngăduit să rămînă nici măcar o bucăţică de carne. Leşul, vopsit In roşu şi albastru, era atârnat de un stilp şi oratorii i se adresau, eopleşindu-1 cu laude. Cind membrii tribului ptt'awâ, aparţinind clanului Ursului, omorau un urs, îl ■ îmbiau la un prînz din propria sa carne şi îi vorbeau după pum urmează : „,Nu ne purta supărare că te-am omorît. Eşti înţelept ; vezi doar că ne sînt înfometaţi copiii. Ei te dubesc şi vor să te aibă în trupul lor. Oare nu este o glorie Bă fii mîncat de copiii unui conducător ?" La indienii jiootka din Columbia Britanică, după uciderea unui urs, /animalul era adus şi aşezat în picioare în faţa marelui (conducător, pe cap i se punea o pălărie de conducător /împodobită ou modele decorative şi i se presăra puf alb jpe blană. Apoi se aducea în faţa lui o tavă cu mmcăruri pi era îmbiat, prin cuvinte şi gesturi, să mănînce. ,Apoi animalul era jupuit, pus la fiert şi mîncat. . Acelaşi respect îl arată vînătorii şi altor .animale peri-puloase pe cave Ic prind cu ajutorul capcanelor şi le omoară.

■

in>

In .timp ce aruncă o ploaie de suliţe asupra unui elefant, ..vânătorii cafri strigă : „Nu ne .omorî, mare căpitan, nu ne lovi şi nu ne călca în picioare, eonducătorule atotputernic". Pupă ce a murit, îi cer iertare şi pretind că .moartea sa nu a fost decît o întâmplare nefericită. Ca dovadă de respect îi îngroapă trompa ou piuită ceremonie şi solemnitate ; păci, apun ei, „■elefantul este un mare domn şi trompa este braţul său". înainte de a ataca un elefant, cafrii ama-X-osa înalţă strigăte, cerînd animalului să le ierte omorul pe care-1 vor comite, >prefăcîndu-se a fi prea umilii săi supuşi şi îi explică ce mare nevoie au de colţii sui pentru a-şi face din ei mărgele şi alte lucruri de trebuinţă. După ce l-au ucis îl îngroapă în pămînt împreună cu vîrful trom¬pei şi cu cîteva din obiectele pe care le-au.fabricat din fil¬deş, sperînd că în acest mod vor înlătura nenorocirea care altfel i-ar lovi. La unele triburi din Africa orientală, cînd se ucide un leu, se aduce leşul animalului în faţa regelui, care îi prezintă omagiile sale, prosternîndu-se pînă la pă-rnhiit şi frecîndu-şi obrazul de botul animalului. în unele regiuni ale Africii orientale, negrul care ucide un leopard este legat fedeleş si adus în faţa conducătorilor, căci a ucis «pe unul asemenea lor. Negrul ,se apără explicînd că leo¬pardul este conducător, al pădurii însă, deci este un străin: Atunci este pus în libertate şi i se dă o recompensă. Dar leopardul ucis este dus în sat cu o pălărie de căpetenie pe cap şi noaptea se dansează în cinstea sa. Baganda se item mai ales de spiritele bivolilor pe care i-au omorît şi încearcă întotdeauna să liniştească aceste temute spirite; J3aganda nu ar aduce sub nici un motiv într-un sat sau
1.19

singe şi-a spălat corpul cu sîngele şi cu excreţiile anima¬lului, rugind sufletul hipopotamului să nu-i poarte duş-
■jtnănie pentru că 1-a ucis şi i-a .spulberat astfel speranţele unei viitoare maternităţi ; a rugat de asemenea fierbinte spiritul animalului să nu aţîţe alţi hipopotami ca să-i răz-
; bune moartea, răsturnîndu-i barca şi înecîndu-1. i Indienii din Brazilia se tem de jafurile pisicii 'sălba-
: tice, aninial asemănător cu leopardul. Cînd au prins un rîs în capcană, îl omoară ,|şi îi duc leşul în sat. Acolo fe¬meile îl împodobesc cu pene de diferite culori, îi pun bră-jţări în juriul labelor şi plîng, spunînd : „Te rugăm să nu
'te.răzbuni pe copiii noştri pentru că ai fost prins şi ucis din pricina propriei tale neştiinţe. Căci nu noi te-am. în¬şelat, ci ai căzut în capcană tu însuţi. Soţii noştri nu pun curse decît pentru animalele bune de mîncat : ei n-au ibănuit niciodată că te vor prinde. Deci sufletul tău să nu-i "îndemne pe tovarăşii tăi să-ţi răzbune moartea lovind în Copiii noştri." Cînd un indian Picioare-ncgre a prins în capcană vulturi şi i-a omorât, îi aduce acasă într-un adă¬post .numit adăpostul vulturilor, anume pregătit pentru primirea lor, in afara cătunului. Acolo înşiră păsările pe jos, pe un singur rînd, le sprijină capetele pe un bat şi in¬troduce cîte o bucăţică de carne uscată în ciocul fiecărei păsări, pentru ca spiritele vulturilor morţi să se ducă şi să spună celorlalţi vulturi cit de bine se poartă cu ei indienii. Astfel, (cind vînătorii indieni din regiunea Orinoco au ucis yn animal, îi deschid gura şi toarnă în ea cîteva picături dintr-uh lichid pe care îl poartă de obicei la ei. pentru ca puffiefluO! animalului ucis să spună semenilor săi ce bună
121

nîncă întotdeauna carnea de pe capul acestuia în cîmp ^ deschis. Aşază apoi craniul într-o mică colibă construită I anume, unde varsă drept ofrandă bere şi roagă spiritul t să rămînă acolo şi să nu le facă vreun.rău.
Un alt animai înfricoşător căruia vînătorul primitiv iii ia viaţa bucuros şi totuşi tremurând de spaimă, este ba-1 Jena. După ce au omorît o balenă koryakii din nord-estul Siberiei lac mare serbare, întemeiată în esenţă pe cre¬dinţa că balena ucisă a venit in acel sat in ospeţie, că VSM răniine, acolo un timp pe durata căruia i se arată tot res¬pectul, că se va reîntoarce apoi în mare şi îşi va reînnoi vizita în cursul anului următor, că îşi va convinge rudele să vină şi ele, vorbindu-le despre ospitalitatea cu care a fost întîmpinată. Potrivit credinţei koryakilor, balenele, ca .şi .toate celelalte .animale, alcătuiesc un singur trib, sau ,mai bune spus o singură familie de indivizi înrudiţi, care itrăiesc în sate ca şi koryakii. Ele îşi răzbună o rudă ucisă şi sînt recunoscătoare dacă le primeşti cum se cuvine. ,,Cînd locuitorii insulei SfînLa Măria, din nordul Madagas¬carului, se duc la vînătoare de balene îşi aleg ca ţintă a atacului balene tinere'" şi „cer cu sfială iertare mamei, explicînd necesitatea care îi determină să-i omoare odrasla, rugind-o să bincvoiască să se scufunde sub apă , ,în timp ce vor făptui omorul, pentru ca sentimentele ei materne să nu fie jignite-de un spectacol ,care nu poate deoît să o îndurereze profund".. Un vinător ajumba a omorît. iun hipopotam femelă din lacul Azyingo din Africa occi¬dentală ; capul animalului a fost retezat, i s-a despicat burta şi i s-au scos măruntaiele. Apoi vînătorul, gol, a intrat
120

m^ătmtâm

<

primire i s-a făcut, iar aceştia, bucuraşi de prilejul unei;» primiri deopotrivă de plăcute, isă vină şi ei in grabă spre]j n fi lucişi. Cînd un indian teton întâlneşte la drum un pă-'i ianjen cenuşiu sau un păianjen cu picioare galbene îl; omoarăv căci i s-ar întîmpla o nenorocire dacă nu ag face-o. Este însă foarte atent ca păianjenul să nu-şi deai geamia că îl omoară. Dacă păianjenul ar prinde de veste ce soaiHtă îl aşteaptă, sufletul lui s-ar duce să-i vestească] pe ,ceilailţi păianjeni şi uinul dintre ei iar veni cu siguranţă-<să răzbune moartea rudei sale. Aşadar, strivind insecta," indianul spune : ,,0 Bunicule Păianjen, fiinţele tunetului; ■te omoară". (Şi păianjenul este strivit pe loc încredinţat de adevărul acestor spuse. Sufletul său aleargă probabil să-i vestească pe ceilalţi păianjeni că fiinţele tunetului! l-au ucis, iar acest lucru nu poate pricinui rău nimănui.-Căci, într-adevăr, ce pot face păianjenii cu picioare cenuşii! sau păianjenii cu picioare galbene împotriva fiinţelor tu¬netului ?
' - Dar primitivul .nu doreşte să întreţină relaţii bune nu¬mai ou vieţuitoarele primejdioase. Este adevărat că res¬pectul ee-'l poartă animalelor sălbatice este, ,într-o oare-' care măsură, proporţional cu forţele şi ferocitatea aees-,tora. Astfel primitivii stien din Cambodgia, crezînd că toate animalele an jurn suflet ce colindă pretutindeni după] moarte, cer iertare animalului cind îl ucid, de teamă ca sufletul lui să nu vină şi să-i chinuie. Ei ii oferă şi sacri¬ficii, dor sacrificiile sini proporţionale cu mărimea şi cu forţa animalului. Ceremoniile prilejuite de moartea unui elefant şînt îndeplinite cu o pompă deosebită şi durează şiipte jrile. Indienii din nordul Americii fac deosebiri de
122

|acelaşi fel. „Ursul, bivolul şi castorul sânt munidos (divi-
fnităţi) care le asigură hrană. Ursul este o fiară de temut
feşi bună de mîncat1. Pentru urs se îndeplinesc ceremonii
|ÎD jdiirsul căiJora animalul este rugat să se lase imîncafc,
tdeşi se ştie că acest lucru nu-i poate fi prea plăcut : «Te
romorîm, dar nu eşti nimicit.» Capul şi labele jivinei sini
f obiecte de veneraţie... Şi alte animale sînt tratate în mod
ţsimilar din motive similare... Multe, animale manidos, ne-
l fiind primejdioase, sînt tratate adesea cai dispreţ — terra-
\ pinul, nevăstuica, diliorul etc."1 Deosebirea este instructivă.
^Animalele de temut, sau cele bune de mîncat, ori cele
;;oare posedă ambele însuşiri, sînt tratate cu (multă ceremo-
f nie şi respect ; jcele ce ,nu sînt nici de temut, nici bune de
[• mîncat sînt dispreţuite. Am văzut pînă acum exemple de
•, veneraţie faţă de animalele care sînt deopotrivă temute
Fşi bune de mîncat. Rămâne ,să dovedim că un respect ase-
i mănător se arată şi animalelor care, fără a fi temute,
l sint fie bune de mîncat, fie apreciate pentru pielea lor.
Cînd vînătorii de zibelină din Siberia au prins unul
(dintre aceste animale, nimănui nu-i este îngăduit să-l
vadă şi |Se.crede că, dată s-ar vorbi (de bine sau de rău
despre animalul capturat, niciodată nu ar mai putea fi
. prinsă o altă /zibelină. Un vânător a fost auzit înărturisin-
du-şi credinţa că zibelinele aud la o mare depărtare, cit
de la ei la Moscova. El spunea că principala cauză pentru
care vînatul zibelinelor a devenit atât de anevoios este că
au fost trimise la Moscova cîteva 'zibeline vid. Acolo au
fost privite cu mare uimire ca nişte animale ciudate şi zi-
1 H. R. Sch.oolcraft, Indum Tribes of the United States (Triburi ăe indieni din Statele Unite), 1853—1856.
123

tor şi îi ofereau tutun ; iar după terminarea vînătorii un orator rostea am discurs funebru pentru castorii morii. El le lăuda (spiritul şi înţelepciunea. „Nu veţi mai auzi, spunea oratoriul., .vocea poruncitoare a căpeteniilor voas¬tre pe care le-aţi ales dintre castorii războinici pentru a vă da legi. Limba voastră, ipe care vracii o înţeleg alît de bine, nu va mai răsuna pe fundul lacului. Nu

veţi mai purta război cu fiorosul vostru duşman lutrul. Nu. cas¬tori ! în schimb, pieile voastre (vor fi folosite pentru cum-, pararea armelor, -şunca ivoastră afumată o vom duce co¬piilor noştod şi vom opri câinii să vă mănînee oasele care sînt atîf de tari." 1
Indienii din (America tratau elanul şi cerbul ou acelaşi respect scrupulos şi din acelaşi motiv. Oasele lor nu tre¬buiau să fie date clinilor sau aruncate în foc, grăsimea nu trebuia să cadă în foc, deoarece se credea că sufletele animalelor moarte văd şi comunică celorlalte animale, vii sau moarte, ce se întâmplă cu corpul lor. Căci, dacă leşu-|. rile lor ar fi maltratate, animalele din această specie nu s-ar miai lăsa prinse, nici în lumea aceasta nici în lumea ce va -să vie. La chiquiţii din "Paraguay exista obiceiul ca vraciul să întrebe bolnavul dacă nu a mîncal carne de căprioară sau de broască (ţestoasă şi dacă acesta răspun¬dea afirmativ, vraciul spunea : „Această faptă te omoară. Sufletul animalului ţi-a intrat în corp pentru a răzbuna răul pe care il-ai făcut." Indienii din Canada nu mîncau fetuşii ,de elan înainte de sfîrşitul sezonului de vînătoare ;

1
;1
' îfl

lH
M
'^9
1

1 Frazor îl citează pe Rene de Chateaupriand cu Voyages en Amerique (Călătorii în America), 1370.
125

f

belinele n,U pot .răbda acest lucru. O altă cauză. deşi mi-'.: noră, pentru care se pilind din ce in ce niai puţine zibe-3 line, este spune el, aceea că acum lumea este mult mail rea decît odinioară, astfel .încît uneori vînăturuO ascunde fi zibelina pe rare a prins-o, în loc să io adauge la stocul' comun. Zibelinele nu pot suferi nici această comportare,) spunea dînsul. Vînătorid din Alaska păstrează oasele zibe-; linelorjşi ale castorilor timp de un an, într-un loc unde nul pot ajunge câinii. Apoi le îngroapă cu deosebită grijă, „de teamă ca spiritele ce veghează asupra castorilor şi zibeli-nelor să nu creadă căysînt privite cu dispreţ iar vînătorii să nu le mai poată prinde sau omorî vreodată".1 Indienii din Canada aveau, de asemenea, grijă să nu-şi lase clinii să roadă oasele de castor, cel puţin anumite oase. Ei îşi' dădeau cea mai maro osteneală să le adune şi să le păs--treze, iar cind castorul era prins în plasă le aruncau în rîu. Indienii i-au răspuns unui iezuit care voia să le do-: vedească că un castor nu poate şti ce se întîmplă cu oasele lui : „Nu ştii nimic despre vînătoarea de castori şi totuşi-încerci să ne spui acum poveşti despre ea. înainte ca acest animal să fie mort de-a binclea, sufletul face ocolul colibei omului care îl ucide şi observă cu grijă tot ce se întîmplă cu oasele sale. Dacă oasele sînt date crinilor, cei-, lalţi castori vor prinde de veste şi nu se vor mai lăsa prinşi. (Dar dacă oasele sînt aruncate în foc sau în rîu, castorii sînt pe deplin mulţumiţi ; şi mai ales sînt foarte recunoscători plasei cu care au fost prinşi." înainte de a vîna castorul, vînătorii înălţaţu o rugăciune Marelui Cas-
1 J. C. Gmelm, Rcise durch Siberien (Călătorie prin Siberia), II, 1751—1752.
124

«■MMI
fc

altfel elanii-mamă ar 'fi devenit sperioşi şi nu s-ar maiî fi lăsat prinşi.
In insulele Timor-laut din arhipelagul indian pescartffl atlmă în casă carapacele tuturor broaştelor ţestoase pe"; care le-a prins. înainte de a porni să prindă o altă broască,! eJ se adresează carapacei ultimei broaşte ţestoase pe caref a omorî t-o, vîrîndu-i betel între fălci şi rugind spiritul] animalului să-şi convingă surorile sale din mare să vină şii să se lase prinse. în districtul Paso din centrul Celebesu-* Kii vînătorii păstrează maxilarele căprioarelor şi porcilor-! mistreţi omorîţi şi le atîrnă în casă, lîngă vatră. Apoi spun; acestora : „Strigaţi tovarăşilor voştri,

ca bunicii, nepoţii: sau copiii, să nu se îndepărteze'1. Ei cred că sufletele că-'". prioarelor şi ale porcilor morţi zăbovesc 'pe lingă maxilare! şi atrag pe ale celor vii care sînt astfel ademeniţi în pla¬sele vînătorului. Primitivul şiret foloseşte deci nnimaiek. pe care le-a ucis ca momeală pentru a atrage spre pier¬zanie animalele vii.
Indienilor lengua din Gran Chaco le place să vînezej struţi, dar după ce aiu omorît o asemenea pasăre şi ii aduc corpul 'în ,sat, iau măsuri pentru a 'amăgi spiritul răzbună¬tor al victimei lor. Ei cred că, trecînd primul şoc firesc'1 al morţii, spiritul struţului îşi revine 'şi se repede să-şi caute corpul. Acţionînd pe baza acestei atît de înţelepte soco¬teli, indienii rup pene de pe pieptul păsării şi le 'împrăştie din loc în loc pe dr)um. La fiecare grămadă de pene spiritul se opreşte pentru a se întreba : ...Aci se află oare tot trupul meu sau numai o parte din el ?" îndoiala îl face ră .se tot oprească şi astfel, zăbovind în faţa fiecărei grămezi, cînd ' se'decide în fine să-şi continue drumul, după ce a pierdui

—i»

120

t un timp preţios cu acest periplu în zig-zag, ivînătorU au şi
tajuns ataşă la adăpost sigur, iar spiritul păgubit se va
l învirti în van în jurul satului, 'unde nu are curajul să intre.
Eschimoşii din strîmtoarea Behfing cred că sufletele
animalelor marine, ale focilor, morselor, 'balenelor moarte, rămin legate de băşica lor şi că, aruncînd băşicile în mare, I se dă sufletelor acestora posibilitatea să se reîncarneze în , corpuri noi, prin aceasta înmulţindu-se vînatul pe care îl -' urmăresc şi îl omoară vîniţorii. Acţionînd pe baza acestei ; credinţe, fiecare vînător scoate şi păstrează cu grijă băşi¬cile tuturor animalelor marine pe care le ucide ; iar la o sărbătoare solemnă, celebrată o dată pe an iarna, băşicile . care conţin sufletele tuturor vieţuitoarelor marine, omo-rîte în cursul anului, sînt cinstite cu dansuri şi ckir'uri de . alimente în încăperea pentru adunări ale obştei, apoi băşi-■ pile se aruncă în apă prin copci făcute anume în ghiaţă ; . aceasta deoarece eschimoşii primitivi îşi închipuie că su¬fletele animalelor, foarte mulţumite de felul cum au fost :. tratate, vor reveni la viaţă luînd iarăşi chip de foci, morse i şi balene, care se vor îngrămădi de bună voie ca vînătorii să le ucidă din nou cu lovituri de suliţă, de harpon sau altcumva.
Pentru motive similare un trib a cărui hrană se obţine în întregime sau cel puţin în parte din pescuit se poartă cu peştele cu toată grija cuvenită cinstei şi respectului pe care îl merită. Indienii din Peru „adorau pastele pe care îl pes¬cuia u în mari cantităţi şi spuneau că primul peşte care a fost creat în. lumea superioară (aşa numeau ei cerul) a dat viaţă tuturor celorlalţi peşti din specia respectivă şi a avut grijă să trimită un număr mare din copiii săi pentru a. le
127

„„„„ M.^vnoiui iicuiuez oagarci', predicatorul pentru peşti se mîndroa foarte mult cu clocienţa sa care era deo¬sebit ele înflorită. In fiece seară, după cină. odată asigurat că lumea s-a adunat şi fiecare se află la locul său păstrînd o linişte desăvârşită, vorbitorul se adresa peştelui. Cuvîn-tarea sa spunea că huronii nu ard oasele de peşte. „Apoi, dezvoltînd această temă cu glas mieros, ruga fierbinte, conjura, invita şi implora peştii să vină şi să se lase prinşi, să fie curajoşi şi să nu le.fie teamă de nimic, fiindcă nu fac altceva decît se pun în slujba prietenilor lor care îi res¬pectă şi nu le ard oasele." Indigenii din insula Duke of York: împodobesc in fiece an o barcă cu flori şi ferigi, o încarcă, 'sau se fac că o încarcă, cu monezi din cochilii şi o lasă în voia valurilor, pentru a-i despăgubi pe peşti pentru tovară¬şii lor prinşi şi mîncaţi. Este obligatoriu să te porţi cu con¬sideraţie mai ales faţă de primii peşti pe care îi prinzi, pen--tru a-i împăca pe ceilalţi, deoarece se crede că atitudinea acestora va fi influenţată de primirea făcută peştilor pnnşi mai întîi. în consecinţă, maorii aruncă întotdeauna înapoi în mare primul peşte pe care l-au prins, „rugîndu-1 Răpâde-menească'şi alţi peşti să vină şi să se lase prinşi".
Cinci peştii prinşi sînt primii din acel sezon, preeauţiu-nile ce se iau sînt şi mai severe. Cînd somonul începe pri¬măvara să urce în susul apei, este tratat cu deosebit respect de triburile

care, la fel ca si indienii de pe coasta Paeifieu-lui clin America de Nord, se hrănesc în mare parte cu acest • peşte. în Columbia Britanică, indienii ieşeau în întîmpi-.

V:

y

1 Frazei- a cunoscut cartea lui F. Gabriel Sagard, Le Grand Voyage du Pays des Hurons (Marea călătoria in ţara kuronilor), 1865.

L

Creanga ele aur, voi. iv

125

dau mai multe sardele de.cit orice alt peşte, adorau sar-.:1 (ielele ; în'alte părţi calcanul ; în altele rechinul ; iar înl altele carasul auriu, datorită frumuseţii sale ; sau racul; * sau, în, sfîrşit, în lipsa unor alţi zei mai importanţi, crabii.'-g acolo unde nu existau alţi peşti sau nu se pricepeau ei să-i fj prindă şi să-i omoare. Cu alte cuvinte, aceştia adorau ca I zei peştii de care aveau cea mai mare nevoie." ' Indieniif kwakiutl din Columbia Britanică cred că, atunci cînd omori;I un somon, sufletul său se întoarce în ţara somonilor. De -, aceea nu uită să-i arunce oasele şi rămăşiţele în mare, pen-. tru ca sufletul să le poată însufleţi din nou odată cu reîn¬vierea somonului. Dar dacă i-ar arde oasele, sufletul ar fi pierdut şi somonul nu ar mai avea cum să revină la viaţă. La fel indienii ottawa din Canada, crezînd că sufletele peş¬tilor morţi .au trecut în alte corpuri de peşti, nu ardeau niciodată oasele de peşte, de teamă să nu supere sufletele j peştilor, care nicicînd n-ar mai veni în plasele lor. De ase¬menea, huronii se păzeau să arunce oasele de peşte în foc, de teamă că sufletele peştilor se vor duce şi îi vor preveni pe ceilalţi peşti să nu se lase prinşi, căci huronii le vor arde oasele. Ba mai mult, ei aveau şi oameni care ţi¬neau cuvîntări peştilor ca să-i convingă să vină şi să se lase prinşi. Un predicator bun era foarte căutat, crezîndu-se că ' îndemnurile unui om deştept dau mari rezultate în atra¬gerea peştilor în plase. în satul de pescari nurorii în care a
1 Citatul este din Garcilaso de la Vega, Royal Commentaries of the Yiicas, First Part, bk I, cap. 10, voi. I.
m
—

f

narea primilor peşti care înotau în susul apei : „Lo iăceauj temenele şi le spuneau : -«Peştilor, peştilor, sînteţi cu toţiy căpetenii, da, sînteţi căpetenii cu toţii»". La populaţia tlin-1 git din Alaska, primul îletan al sezonului este atins nu3 mai cu multă precauţiune, i se vorbeşte ca unui conducător] şi se organizează o serbare în cinstea sa ; după aceea pes-j cuitul continuă. Primăvara, cînd bat vînturile călduţe dinjj sud şi cind somonul începe să urce rîul Klamath, karokiii din California dansează în cinstea lui, pentru a-şi asigurat un pescuit abundent. Unul dintre indieni, numit Kareyal sau Zeul-om, se retrage în munţi şi posteşte timp de zece! zile- Cînd se întoarce, oamenii fug din calea lui, iar el seî duce spre rîu, ia primul somon prins, mănîncă o parte din; peşte şi cu ceea ce rămîne aprinde focul sacru al băii dej abur. ,.Nici unui indian nu-i este îngăduit să mănînce sol mon înaintea executării acestui dans şi nici în timpul celor zece zile următoare, chiar dacă familia sa ar fi lihnită de' foame." Karokii cred de asemenea că un pescar nu va prinde somoni dacă parii din care este făcut bordeiul său de pescar au fost luaţi de pe malul î'îului, unde somonul" i-ar fi putut vedea. Parii trebuie aduşi de pe vîrful celui anai înalt munte. Tot astfel pescarul va auunci în van şi dacă foloseşte aceiaşi pari, în anul următor, pentru barăci sau colibe,, „deoarece bătrînul somon le-a povestit celor tineri despre ei". Există un peşte favorit al populaţiei aino care apare în rîuri în mai sau în iunie. Aino se pregătesc de pescuit respeetînd regulile de puritate rituală, iar în timp ce bărbaţii sînt plecaţi la pescuit femeile rămase acasă trebuie să păstreze o tăcere absolută, căci altfel peştele le va' auzi si se va tace nevăzut. Primul peşte prins este adus

V">

t::o

ţ-acasă şi vîrît printr-o mioă deschizătură de la capătul co¬
libei, dar nu pe uşă ;.dacă ar fi introdus pe uşă „ceilalţi
F'peşti l-ar zări cu siguranţă şi ar dispărea". Această credinţă
lpoate explica în parte obiceiul practicat de alţi primitivi
:'care îşi duc uneori prada în colibe, nu pe uşă, ci pe fereas-
fţră, prin gaura coşului sau printr-o deschizătură făcută
: anume în spatele colibei. . /
B La unii primitivi, un motiv special de respectare a oa-j.selor vînatului şi, în general, ale animalelor pe care le ? mănîncă este credinţa c^ aceste oase, dacă sînt păstrate, se j-vor reacoperi cu timpul de carne şi animalul va reveni la ;viaţă. Se poate.astfel înţelege interesul vînătorului de a ilasa intacte oasele, căci distrugerea lor ar însemna mieşo-I rărea cantităţii de vînat în viitor. Mulţi indieni minnetaree „cred că oasele bizonilor ucişi, curăţate de carne, se aco--peră din nou cu carne proaspătă, sînt însufleţite de o viaţă nouă şi se îngraşă suficient pentru ca bizonii să poată fi i omorîţi încă o dată în luna iunie a anului următor". De ;; aceea în preriile vestice ale Americii se pot vedea cranii de bivoli care aşteaptă reînvierea, rînduite în.cercuri şi gră¬mezi simetrice. După ce au mîncat un cîine, dacota îi adună cu grijă oasele, le curăţă, le spală şi le îngroapă, „pe de o parte, după cum se spune, pentru a arăta neamului dinilor că mîncînd un dine nu voiau totuşi să fie lipsiţi de respect faţă de specia însăşi şi, pe de altă parte, deoarece cred că oasele animalului se vor însufleţi şi vor da naştere unui nou animal". Cînd sacrifică un animal, laponii pun întot¬deauna la o parte oasele, ochii, urechile, inima, plămînii, organele sexuale [dacă animalul este mascul] şi bucăţi de carne provenind de la fiecare din membrele sale. După

9* 10

m

lei -cred că deseîntecele rostite în timpul vmătorii îşi pot
fpierde însuşirile magice şi că, drept urmare, animalul ucis.
>:poate să revină 'Ulterior la viaţă şi să scape. Pentru a pre-
peni o "asemenea catastrofă, ei taie animalului, de îndată
ce 1-a ucis, tendoanele genunchilor. Cînd eschimosul din
:-'Alaska a ucis o vulpe „taie cu grijă tendoanele tuturor
labelor animalului, pentru a împiedica spiritul să redea
viaţă corpului şi să plece. Dar aceasta nu este singura mă-
'•sură pe care o ia prevăzătorul primitiv pentru a face in-
'"ofensiv spiritul victimei sale. Pe vremuri, cînd se duceau
fia vînătoare şi omorau prima vulpe, aino aveau grijă să-i
' pună căluş în bot pentru a împiedica spiritul animalului
6ă iasă şi să-şi vestească tovarăşii că vînătorul se apropie.
Ghilyakii de pe Amur scot ochii focilor omorîte, de teamă
■pa spiritul lor să nu-1 recunoască pe cel ce 1-a omorît şi
să-şi răzbune moartea" împiedieînd vînătoarea de foce.
în afara animalelor de a căror forţă şi ferocitate se • teme omul primitiv şi în afara celor pe care le venerează datorită binefacerilor pe care le aşteaptă de la ele, mai există şi o altă categorie de vieţuitoare pe care crede, cîte-odată, că trebuie să şi le apropie prin cult şi sacrificiu. Este vorba de paraziţii care invadează recoltele şi îmbol¬năvesc vitele. Pentru a scăpa de acest duşman de moarte, gospodarul recurge la mai multe procedee superstiţioase dintre care unele, este adevărat, ţintesc să distrugă vier¬mii sau să-i sperie, în schimb altele urmăresc să le cîştige prietenia şi să-i convingă să cruţe roadele pămîntului şi animalele. Astfel, ţăranilor estonieni din insula Oesel le este teamă de gărgăriţă, insectă care distruge grîul. Ii dau un nume.cît mai ■frumos şi dacă vreun copil vrea să ucidă

133

ce-au mîncaţ ce a rămas din carne pun oasele şi alte ră<| măşiţe 'anatomice, înşiruite in ordine, într-un sicriu şi le£ îngroapă cu ritualul obişnuit, crezînd că zeul căruia i-a-j fp>t sacrificat animalul va îmbrăca din nou oasele cu carne.] şi îl va readuce la viaţă în Jabme-Aimo, lumea subpămm-:; teană a morţilor. Citeodată, după ce se înfruptau dihtr-uM urs, se

pare că se mulţumeau să-i îngroape în acest fel oa-j Bele. Astfel, laponii credeau că renaşterea animalului ucis: va avea loc în altă lume, asemănîndu-se sub acest raport' cu locuitorii din ^Kamciatca, pentru care orice vieţuitoare,: pînă şi o musculiţă, reînvie din morţi, trăind apoi sub pal irnint. Pe de altă parte, indienii din America de Nord cre*j deau în reînvierea animalelor' în această lume. Obiceiul' po care îl au mai ales popoarele din Mongolia de a umple pielea unui animal sacrificat sau de a o întinde pe o ramă! indică mai degrabă o credinţă în reînvierea de acest ultim_ fel. Faptul că mulţi primitivi refuză să sfărâme oasele ani¬malelor pe care le-au mîncat sau sacrificat, poate avea ca temei fie credinţa în reînvierea acestor animale, fie teama de a speria alte vieţuitoare din aceeaşi specie şi de a jigni spiritele animalelor ucise. Grija pe care o au indienii din-America de Nord şi eschimoşii de a nu lăsa dinii să roadă oase de animale.nu este decît o precauţiune pentru a evita sfărâmarea acestor oase.
Dar pină la urmă, reînvierea vînatului mort poate avea şi urmări nedorite, ceea ce unii vânători încearcă să evite, tăind vînatului tendoanele de la genunchi spre a; împiedica animalul sau spiritul lui să se trezească şi să scape fugind. Acesta este motivul invocat de vînătorii koui' din Laos pentru a explica obiceiurile pe care le practică ;
1?.2
t

■mniinirmitiiiirni

/

o gărgăriţă, i se spune : ,,N-o ucide ! cu cit îi vom Tace noiî mai mult rău, cu alît mai mult rău ne va face ea. nouă".* Dacă găsesc o gărgăriţă nu o omoară, ci o îngroapă. Unii-1 o pun chiar sub o piatră pe cîmp şi îi oferă griu. Ei credl că procedând astfel gărgăriţele se potolesc şi vor face mai 3 puţin rău.flLa saşii din Transilvania1, pentru a îndepărtai vrăbiile din grîu,. semănătorul aruncă primul griu de să-J mintă înapoi, peste cap, spunînd : „Asta-i pentru voi, vră-? biilor". Pentru a apăra griul de păduchii paraziţi. semă-:: nălorul închide ochii şi aruncă trei pumni de grăunţe de ovăz în direcţii diferite. El este sigur că. după ce le-a fă¬cut acest dar, insectele vor cruţa griul. în Transilvania; griul este apărat împotriva tuturor păsărilor, animalelor sau insectelor în felul următor : după ce a însăminţat, se-mănătorul mai trece o dată dintr-un capăt în celălalt all ogorului, imitind gestul de împrăştiere a sămînţei, dar ^cu mina goală. El spune în acelaşi timp : „Semăn acum pen¬tru animale ; semăn pentru tot ce zboară şi se tîrăşte, pen¬tru tot ce umblă şi stă în picioare, pentru toţi cei ce chită şi sar, în numele Tatălui ete,'7Iată un procedeu german de a curăţa o grădină de omizi. După apusul soare¬lui, sau la miezul nopţii, gospodina ori o altă femeie din familie, ocoleşte grădina trăgînd o mătură după ea. Femeia nu are voie să se uite înapoi şi trebuie să mur¬mure fără întrerupere : „Bună seara, mamă omidă, vino la biserică cu soţul tău". Poarta grădinii se lasă deschisă pînă a doua zi dimineaţa.
Citeodată, gospodarul caută să găsească, faţă de viermi, o cale de mijloc între o asprime prea mare, pe de o parte.

şi slăbiciune şi indulgentă, pe'de altă pari»; binevoitor, dai* hotăiit, el îşi temperează severitatea prin îngăduinţă. Un vechi tratat grecesc asupra agriculturii îl sfătuieşte pe gospodarul care vrea să-şi scape ogoarele de şoareci să procedeze după cum urmează : „Ia o foaie ele hîrtie şi scrie aceste cuvinte : «Vă conjur, şoareci aici de faţă, să nu-mi ;faceţ.i niciodată vreun rău şi să nu îngăduiţi niciodată vreunui alt şoarece să mi-1 facă. Vă dau cîmpul de colo [arată aici cîmpul pe eare l-ai ales] ; dar dacă vă mai prind vreodată pe'aici, jur pe "numele Mumei zeilor că vă rup în şapte.» Scrie acest text şi pune hîrtia pe o piatră necioplită, pe ogor, înainte de răsăritul soarelui, avînd grijă ca partea scrisă să fie mafară." în Ardeni se spune ,că pentru a scăpa de şobolani trebuie să rosteşti următoarele cuvinte : „Erai verbum, apud Deum vestrum. ' Şobolani masculi şi femele, vă conjur în numele Marelui Zeu să ieşiţi din casa mea, din toate lăcaşurile mele şi să vă duceţi în cutare sau cutare loc, pentru a vă sfârşi zilele acolo. Decretis, reversis et de-semlxirassis virgo polens, clemens, justitiae. 2" Apoi scrieţi aceleaşi cuvinte pe cîteva bucăţi de hîrtie ; îndoiţi-le şi puneţi una dintre hîrtii sub uşa pe care

ies şobolanii şi alta pe drumul pe care-1 vor lua. Acest descântec trebuie făcut la răsăritul soarelui. Se spune că acum câţiva ani un fermier american a scris şobolanilor a scrisoare foarte curtenitoare, spunmdu-le că recoltele sale nu sînt prea abundente, că nu-i poate hrăni în tot cursul iernii, că a fost foarte bun cu

1 Era cuvint de la zeul vostru (lat.).

2 Formulă magică în latina medievală, avind aproximativ ur¬ mătorul înţeles: „Fecioară puternică şi milostivă, [fii] de partea dreptăţii condamnîndu-i, întoreîndu-i din cale şi descotorosuidu-ne de ei".

părăsească şi să se ducă la vreunul dintre vecinii săi care; au mai multe cereale. Americanul a prins documentul cu
un ac pe un stUp din hambarul său, pentru ca şobolanii să-l$ poată citi.
Se presupune cîteodată că scopul dorit poate fi atins,','; purtindu-te cu deosebită amabilitate faţă de unul sau doi indivizi din specia vătămătoare, anume aleşi, 'in timp cea faţă de ceilalţi te porţi cu cea mai mare asprime. în insula Bari din Italia de Est şoarecii care distrug orezarii le sînt prinşi în mare număr şi arşi la fel cum se and, cadavrele. Dar doi dinlro şoarecii făcuţi prizonieri sînt lăsaţi în viaţă şi pri¬mesc în dar un pachet mic cu rufe albe. Oamenii se în¬clină în faţa lor ca în faţa unor zei şi le redau libertatea. Cind păsările şi insectele bintuie fermele dyakilar mari¬timi sau ale ibanilor din Sarawak. aceştia prind cile un individ din fiecare soi de vieţuitoare dăunătoare (o vrabie, o lăcustă şi aşa mai departe), îl pun într-o băncuţă din scoarţă, plină cu merinde, apoi dau drumul pe rîu bărcu-ţei şi odioşilor ei pasageri. Dacă acest procedeu nu alungă paraziţii, dyakii recurg la un altul, pe care îl socotesc, mai eficace. în acelaşi scop. Fac un crocodil din lut, în mărime naturală, şi îl pun pe cîmp. uncie îi oferă alimente, rachiu de orez, îmbrăcăminte şi îi sacrifică o pasăre şi un porc. Cîştigat prin aceste daruri, ferocele animal înfulecă de în¬dată toate vieţuitoarele care înghit lacom recoltele. în Al¬bania, dacă ogoarele şi viile sînt distruse de lăcuste sau de gîndaci, cîteva femei, ou părul despletit, se adună la¬olaltă, prind două-trei insecte şi merg cu ele, în cortegiu funerar,, pînă la izvor sau pî.rîu, unde le îneacă. Apoi una

. . ' _ ."" " • '•""• ""-«*»«: ş; gmaaci care ne jefuiţi '!l
î?i W femeile reiau în cer cântecul funebru. Celebrind •astfel înmormmtarea cîtorva lăcuste şi gîndaci. femeile • spera sa aducă moarte tuturora. în Siria: cind omizile nă-.padeaucîmpulsau via, fecioarele adunate prindeau o fcmda, «r una dintre fecioare juca rolul mumei omizU Fe^ fetemgropau apoi omida si.0 jeleau. ..Muma" era apoiin-fotapma la locul unde se aflau omizile Şi acolo Se 0 ^olau, pentru ca toate omizile să părăsească gSa

CAPITOLUL LIV
TIPURI DE SACRAMENT ANIMAL
I

1. Tipuri de sacra ro e ti t ! a e g i p l e n i şijH la p o p ti"t a (; i a a i n o. S-ar părea acum că sîntem în' măsură să înţelegem modul ambiguu în care aino şi gha liakii se poartă faţă de urs. Am arătat că demarcaţia neta; pe care noi o trasăm între om. şi animalele superioare nul există pentru primitiv. Multe dintre celelalte animale ii apar că fiindu-i egale sau chiar superioare nu numai înj forţă, ci şi în inteligenţă ; iar dacă nevoia îl împinge să le: ia viaţa, el se simte Îndatorat, clin grijă pentru proprii lui siguranţă, să o facă într-un mod cit mai inofensiv cu putinţă, nu numai pentru animalul in viaţă, ci şi pentru" spiritul său plecat ca şi pentru toate celelalte animale dioj aceeaşi specie, care ar fi ofensate de un ultragiu adus vre¬unuia dintre ele, tot aşa cum un trib primitiv răzbuna pre-
membru al tribului. Am
judiciul sau jignirea adusă unui
văzut că printre numeroasele procedee prin care primiţi vul încearcă să compenseze răul făcut animalelor ce i-ai căzut victimă, unul constă în a manifesta o aleasă cinstire faţă de câţiva membri ai speciei, anume aleşi, deoarece, se pare, o asemenea comportare este privită ca.

îndrep-
îăţindu-1 să-i extermine nepedepsit pe ceilalţi membri ai speciei, pe care poate pune mâna. Acest principiu explică, !poate. atitudinea, la prima vedere inexplicabilă şi contra¬dictorie, a populaţiei aino faţă de urs. Carnea şi pielea ursului îi asigură curent hrana şi îmbrăcămintea ; dar ipentru că ursul este un animal inteligent şi puternic, este necesar să se ofere speţei urşilor o satisfacţie, sau com-Eensaţie, pentru pierderea. suferită prin moartea atîtor membri ai săi. Această "satisfacţie sau compensaţie constă kn creşterea unor urşi tineri care sînt înconjuraţi cu res-Ipect cit timp sînt în-viaţă şi sint ucişi cu dovezi de nemă-[suratădragoste şi devoţiune. Astfel ceilalţi urşi se liniş¬tesc şi nu răzbună moartea unuia dintre ai lor, atacîndu-i [pe ucigaşi sau părăsind ţinuturile, ceea ce i-ar lipsi pe jraino de unul din mijloacele lor de subzistenţă.
Cultul primitiv al animalelor se împarte astfel in două tipuri care, într-un fel, sînt fiecare reversul celuilalt. Pe de o parte, animalele sînt adorate şi de aceea nu sînt nici ucise, nici mâncate. Pe de altă parte, animalele sînt ado¬rate pentru că sînt omorîte şi mîncate în mod curent. în ambele tipuri de cult animalul este adorat în vederea unor feete pe care trebuie sau nu să le săvârşească şi în urma cărora primitivul speră să tragă foloase. în primul tip de [cult profitul se manifestă fie sub forma pozitivă de pro¬tecţie, sfat şi ajutor pe care animalul le oferă omului, fie sub formă negativă, cînd animalul se abţine să facă răul care îi stă în putinţă să-1 făptuiască. în cel de-al doilea tip, avantajul material constă în carnea şi pielea animalu¬lui. Cele două tipuri de cult sînt în anumită măsură anti¬tetice ; în unul dintre ele, animalul nu este mîncat pentru
1,'iU

I

.. „^ pacuji-i pare să ofere exemple ale ambelor tipuri de sacrament. „Triburile de păstori, spune Adolf Bastian1, fiind cîteodată obligate să-şi vîndă cire¬zile străinilor care pot să nu aibă nici un respect faţă de oase, ca Uită să îndepărteze pericolul ce ar urma unui ase-,menea sacrilegiu, consacrând un animal din cireada ca obiect de cult, cmîncîndu-l în mod sacramental în sînul 1 Adolf Bastian (1C2G—1905) — etnolog şi călător german. După ani de călătorii în ţinuturile Orientului îndepărtat, publică o lu¬crare despre popoarele din Asia de est în 6 volume (18Gb'—1871). Observaţiile sale sînt pătrunzătoare, dar nesistematice. Frazer îl. citează cu Verhandlungen ăer berliner Gescllschaft fur Anthropo-logie. Etimologie und Urgeschichte (Dezbaterile Societăţii berlineze de antropologie, etnologie şi preistorie), 1870—1871.
..uuvut, u^.ii tuiiuK.-ie tipuri pot îi practicate de acelaşi pc~ por, după cum putem constata în cazul indienilor din Ame¬rica de Nord oare îşi adoră, pare-.se, şi îşi cruţa animalele totem şi, totodată, adoră animalele şi peştele cu care se. hrănesc. Indigenii din Australia practică totemism.ul sub forma cea mai primitivă care se cunoaşte ; dar nimic nu indică limpede că aceşti indigeni ar încerca, precum in¬dienii din America de Nord, să-şi apropie animalele pe care le omoară şi le mănîncă. Mijloacele adoptate de aus¬tralieni pentru a-şi procura vînat par a se sprijini în pri¬mul rind nu pe. împăcare,, ci pe magia simpatetică, prin¬cipiu la care recurg şi indienii din America de Nord, în acelaşi scop. Aşadar indigenii din Australia reprezintă,: fără îndoială, un stadiu inferior şi mai vechi al progresului uman în comparaţie cu cel propriu indianului american; s-ar părea deci că, înainte de a recurge la adorarea vîna-tului ca mijloc de a-şi asigura o pradă îmbelşugată, vînă-torii australieni au încercat să obţină acelaşi rezultat prin magie simpatetică. Acest lucru ar mai demonstra că ma¬gia simpatetică este unul din primele mijloace cu ajuto¬rul cărora omul se străduieşte să adapteze forţele naturii] la nevoile sale, lucru demn de crezare.
Există două tipuri distincte ale obiceiului de a ucide un zeu animal, corespunzînd celor două tipuri diferite ale cultului animalului. Pe de o parte, cînd animalul adorat: este cruţat în viaţa de toate zilele, el este totuşi ucis — şi cîteodată chiar mîncat — în ocazii rare şi solemne. Am dat exemple ale acestui obicei, propunând şi o explicaţie

unui membru al speţei implică f- uciderea zeului, care se ispăşeşte pe loc, cerîndu-i-se ier-|ţ tare şi adueîndu-i-se ofrande, mai ales dacă animalul este ?■ puternic şi periculos : şi, în afară de această ispăşire obiş¬nuită şi cotidiană, există o ispăşire specială, anuală, în care l individul din respectiva specie este ucis cu dovezi de ne-[• mărginit respect şi devoţiune. Este evident că orice ob-Eservator poate confunda cu uşurinţă cele două tipuri de ucidere sacramentală — cel egiptean şi cel aino, cum le vom numi pentru a le diferenţia ; şi, înainte de a putea spune cărui lip îi aparţine un anumit exemplu, este ne¬cesar să stabilim dacă animalul ucis

sacramental aparţine unei specii de regulă cruţate sau unei specii pe care tri¬bul are obiceiul să o omoare. In primul caz, exemplul aparţine tipului egiptean de sacrament, în cel de al doilea caz, tipului aino.
141
Practica triburilor de păstori belor tipuri de .sacr olf Bastian *, fiind zile străinilor care pot

familiei, cu uşile închise, tratînd apoi oasele cu tot reopec-^l tul şi îndeplinind toate ceremoniile ce ar trebui, de fapt,;» efectuate pentru fiecare animal în parte, dar care, fiind j săvîrşite cu multă atenţie pentru animalul care le repre-vl zintă, se consideră că au fost îndeplinite pentru toate eele-Jl lalte. Asemenea ospeţe de familie pot fi întilnite la-dife-S rite popoare, mai ales la cele. din Caucaz. La abhazieni, : emd primăvara păstorii, încinşi peste şale şi purtîndu-şi a toiagul în mînă, îşi iau masa comună, ceremonia poate fi f| considerată deopotrivă un sacrament şi un legămînt de.3 ajutor şi de protecţie mutuală. Căci cel mai puternic dintre toate leg amin tele este cel însoţit de consumarea ca hrană a unei substanţe sacre, deoarece sperjurul nu poate scăpa de zeul răzbunării pe care 1-a introdus în •corpul său şi 1-a asimilat." Acest fel de sacrament este de tip aino sau ex¬piator, deoarece are scopul să ispăşească faţă de specie / eventualul rău făcut indivizilor. Calmucii oferă o ispăşire -bazată pe un principiu analog, însă variind în detalii, pen¬tru di, a căror carne constituie unul dintre principalele lor alimente. Calmucii bogaţi au obiceiul să consacre un ber¬bec alb, sub numele de „berbecul cerului" sau .,berbecul spiritului". Animalul nu este niciodată tuns sau vândut; dar ,oînd îmbătrâneşte, iar proprietarul său doreşte să consacre un altul, berbecul cel bătrin trebuie, ucis şi mân¬cat la o masă la care sînt invitaţi şi vecinii. într-o zi so¬cotită fastă, în general toamna, cînd oile sînt grase, vrăji¬torul omoară berbecul cel bătrîn, după ce 1-a stropit cu lapte. Carnea animalului să mănâncă, scheletul său se arde cu o parte, din grăsime pe un altar din f în ; pielea, capul şi picioarele sînt apoi atârnate.
142

Iniidnim un exemplu de sacrificiu de tip egiptean Va ioda. popor de păstori din sudul Indiei, a cărui hrană o constituie in mare măsură laptele de bivoliţă. Toda consi¬deră, -pînă la un anumit punct, bivolul ca fiind sacru şi „poporul ii tratează cu multă bunăvoinţă, chiar cu un anu¬mit grad de adorare". Ei nu mănîncă niciodată carne de bivoliţă şi foarte rar carne de bivol. Se cunoaşte o singură excepţie de la această a doua regulă. O dată pe an, toţi adulţii din ■ sat se adună la o ceremonie în cursul căreia se^omoară şi se mănînqă un viţel foarte tînăr avînd, după .<ât se pare, mai puţin de o lună. Animalul este dus într-un colţ întunecos al pădurii satului şi aici este omorît cu o .măciucă făcută din arborele sacru al poporului toda (Mil-lingtonia). Se aprinde un foc sacru prin frecarea unor bucăţi de lemn, carnea viţelului se frige pe cenuşa fier¬binte a-anumitor arbori şi 'se mănîncă nuniai de către bărbaţi, femeilor nefiindu-le îngăduit: să ia parte la adu¬nare. Este singura ocazie cînd toda consumă carne de bivol. După cît se pare, membrii tribului madi sau moru, . din Africa centrală, a cănii, principală avuţie o constituie vitele, cu toate că practică şi agricultura, ucid sacramen¬tal un miel în anumite ocazii. Doctorul Felkin ' descrie astfel obiceiul : ,,Şe practică, la date fixe, cred că o data pe an, un obicei demn de menţionat. Nu am putut afla exact semnificaţia acestui obicei. Se pare totuşi că cere-
1 Alături de alte studii ale lui R. E. Felkin despre triburile cent.ral-al'riemie (madi, moru, waganda ele.) Frazer citează Notes on the Madi or Moru Tribe of Central Africa (Note despre tribul madi sau moru din Africa centtală), în Proceedivgs of tlrj Royăl Society of Edinburyh (Lucrările Societăţii Recjale din Edinburghî, Xll, 1882—1384.

gata." Durerea manifestată în acest mod de popor la uci¬derea anuală a mielului pare să arate că mielul ucis este un animal sacru sau divin, a cărui moarte o jelesc adora-! itorii săi, la fel cum locuitorii Californiei jeleau moartea şorecarului sacru, iar egiptenii moartea berbecului teban. Ungerea fiecărui credincios cu sîngele mielului este o formă de comuniune cu divinitatea ; ca purtător al vieţii divine, el se aplită pe corp în loc să fie înghiţit, ca atunci cînd îi bei sîngele, sau îi mănînci carnea. ■
2. Pr o ce siuni cu animale sacre. Acea mo¬dalitate de comuniune In care animalul sacru este dus din casă în casă, pentru ca toţi să se poată bucura ele un strop din harul său divin, a fost exemplificată prin obiceiul ghiliak de a plimba ursul prin sat înainte de a fi omorît. Un trib al Şarpelui din Pundjab practică o formă analoagă de comuniune cu şarpele sacru. O dată pe an, în luna sep¬tembrie, toate castele şi religiile se închină şarpelui, timp de numai nouă zile. La sfîrşitul lunii august mirasanii, imai ales cei din tribul Şarpelui, fac un şarpe din aluat, îl vopsesc în roşu şi negru şi îl pun pe un coş de vînturat. Ei poartă coşul de-a lungul şi de-a latul satului şi cînd intră într-o casă spun : „Zeul fie cu voi toţi î Orice rău .să se depărteze de voi ! Fie ca să dea rod cuvîntul pro¬tectorului vostru (Gugga) !" Apoi prezintă coşul cu şar¬pele spunînd : „O

pită mică de făină ; un boţ de unt : de-1 veţi asculta pe şarpe, veţi prospera tu şi toţi ai tăi !". Trebuia propriu-zis să se dea în dar o pită şi unt, car acest .lucru se întîmpla foarte'rar. Totuşi fiecare dădea cîte ceva,
145

par foarte trişti şi sînt cuprinşi de veselie cind aceasta aj luat si'irşit. Iată ce se întîmplă : un număr mare de per- ■ soane de toate virstele se adună şi se aşază în jurul unor pietre puse într-un cerc la marginea drumului (care e în
realitate o potecă îngustă). Un băiat alege un miel deosebit de frumos pe care îl plimbă de patru ori in jurul mulţi¬mii adunate. La trecerea mielului rup cu toţii cîîeva fire din lina acestuia şi le pun în păr sau pe vreo altă parte a corpului lor. Apoi mielul este dus spre pietre unde este omorît de un bărbat care face parte dintr-un cin preoţesc ; acesta ia puţin din sîngele mielului şi stropeşte cu el de patru ori mulţimea. Apoi unge cu sînge pe fiecare parti-j cipant în parte. Pe copii îi înseamnă cu un cerculeţ de sînge la extremitatea interioară a omoplatului ;' femeilor şi tinerelor fete le face un semn deasupra sinilor şi Ln-. seamnă bărbaţii pe amindoi umerii. în cele din urmă în¬cepe să arate tîlcul ceremoniei şi să îndemne poporul să fie bun... Cînd acest discurs, cîteodată foarte lung, se ter¬mină, lumea se ridică ; fiecare depune o frunză în cercul de pietre sau lingă el, apoi pleacă cu ioţii dînd semne de mare bucurie. Craniul mielului se atîrnă de un arbore în apropierea pietrelor, iar carnea rămasă pe el este mân¬cată de săraci. Această ceremonie se îndeplineşte uneori în proporţii mai reduse. Dacă o familie se află în mare cumpănă din pricina unei boli sau unei pierderi grele, prietenii şi vecinii se adună şi se omoară - un miel ; se crede că omorîrea mielului înlătură orice rău în viitor. Acelaşi obicei se practică la mormîntul prietenilor dece¬daţi, precum şi cu prilejulunor bucurii, ca de exemplu

144

'

_

unei impmi ae grozamă şi, în ziua de Sfintul Ştefan, c
poartă din casă în casă, cîntînd :
Pitulicea, iată pitulicea, regină peste păsări, ,S-a prins, de Sjintul Ştefan, in tufele, de grozamă
E mică, dar neamul ei e mare Ospălează-ne, rogu-le, bună slăpină !
Li se dădeau bani sau cîte ceva de mîncare (pîinc, unt, ouă etc.) şi copiii se ospătau seara. în prima jumătate^ secolului al XIX--lea se mai prac¬ticau obiceiuri similare în unele părţi din sudul Franţei. Astfel la Carcasson, anual, în prima duminică din decem¬brie, tinerii din strada Sfîntul Ion ieşeau din oraş înar¬maţi cu beţe şi loveau cu ele tufişurile pentru a descoperi pitulicea. Primul care dobora o pitulice era proclamat rege. Apoi, se întorceau cu alai în oraş, iar regele păşea în frunte purtind pitulicea legată de o prăjină. în seara ultimei zile a anului,'regele şi toţi cei ce luaseră parte la vînătoarea pitulicii defilau pe străzile oraşului, la lumin . lori (Mor, în bătaia tobelor şi în cîntec de flaut. Copiii se opreau la poarta fiecărei case, iar unul dintre ei scria cu creta pe poartă vive le roi / şi numărul anului care urma să în¬ceapă, în dimineata Bobotezei regele trecea din nou eu alai şi mare pompă, purtînd coroană, mantie albastru .şi sceptru. în faţa lui duceau pitulicea, atîrnată de capătul unei prăjini împodobite cu o ghirlandă împletită din măslin.verde, stejar şi câteodată din vîsc crescut pe stejar. După ce lua parte la slujba mare, ţinută la biserica paro¬hială a Sfîntului Vincenţiu, regele, înconjurat de ofiţeri şi de garda sa, făcea cîte o vizită episcopului, primarului,
.149

o asemenea pasăre, o ucideau şi o legau de capătul unei prăjini cu aripile întinse. Apoi o purtau în procesiune din casă în casă. cîntînd următoarele versuri :
I
Am vînat pitulicea pentru Robia Bobbin, Am vînat pitulicea pentru Jack Can, Am vînat pitulicea pentru Robin Bobbin, Am vînat pitulicea pentru toată lumea.
După ce treceau pe la toate casele şi adunau cît puteau de mulţi bani. aşezau pitulicea într-o raclă şi o duceau, în convoi, la cimitirul parohiei, unde îi făceau un mormînt şi o îngropau „cu cea mai mare solemnitate, cîntîndu-i în limbii celor din Man cîntece funebre cărora le spun

pro¬hodul păsării, după care începe Crăciunul." După termi¬narea îngropăciunii, grupul aflat în afara cimitirului al¬cătuia un cerc şi se dansa în sunetele muzicii.
Un autor din secolul al XVIII-lea 1 spune că în Irlanda „şi astăzi ţăranii vînează şi omoară, pitulicea în ziua de Crăciun, iar a doua zi (de Sfîntul Ştefan) pasărea este purtată prin oraş spânzurată de ghiare, între două cercuri ce se întretaie în unghi drept şi se face în fiecare sat o pro¬cesiune alcătuită din bărbaţi, femei şi copii, care cîntă un refren irlandez şi o proclamă regele tuturor păsărilor". „Vînătoarea pitulicii" se mai practică pînă în zilele noas¬tre în unele părţi din Leinster şi Connaught, în ziua de Crăciun sau de Sfîntul Ştefan copiii vînează şi omoară pi¬tulicea, o leagă, între vrejuri de ilice şi iederă, de capătul
1 Ch. Vallancey, CoUcdanea de rebus Hibernicis, IV, 1786. 143
i!

magistraţilor şi notabililor din localitate, strîngînd de pre¬tutindeni bani pentru cheltuielile banchetului regal care urma să se ţină în acea seară şi care se termina cu dans. , Paralelismul dintre acest obicei al „vînătorii pitulicii" I şi unele dintre obiceiurile pe care le-am studiat, printre altele procesiunea ghiliakilor cu ursul şi a indienilor cu şarpele, este prea bătător la ochi pentru a pune sub sem¬nul întrebării apartenenţa lor la aceeaşi sferă de idei. Ani¬malul adorat este ucis o dată pe an cu solemnităţi spe¬ciale şi, înainte sau îndată după moartea sa, este purtat din poartă în poartă, pentru ca fiecare dintre închină¬torii săi să poată primi o parte din însuşirile divine ce emană, potrivit credinţei lor, de la zeul mort sau muri¬bund. Procesiunile religioase de acest fel trebuie să fi ocupat un loc important în ritualul popoarelor europene din timpurile preistorice, judecind după numeroasele urme care au supravieţuit în obiceiurile populare. De exemplu, în ultima zi a anului, sau Hogmany cum era numită, în ţinuturile deluroase ale Scoţiei exista obiceiul ca un om să se îmbrace în piele de vaca şi să se ducă, astfel îmbră¬cat, din casă în casă, însoţit de flăcăi, fiecare înarmat cu un băţ de care era legată o bucată de piele netăbăcită. Omul îmbrăcat în piele de vacă făcea de trei ori înconju¬rul1 casei deiseal, adică după cursul soarelui, în aşa fel încît să aibă mereu casa în dreapta, iar ceilalţi îl urmau, lovind pielea cu beţele şi făcînd în acest mod un zgomot asurzitor ce semăna cu huruitul tobelor. în toată această hărmălaie izbeau şi în zidurile casei. Cînd erau poftiţi să intre, unul dintre ei se oprea în picioare în prag şi făcea urări familiei, rostind următoarele cuvinte ■. ,,Domnul să

: !

150

binecuvînteze această casă şi tot avutul ei, vite, pietre şi păduri ! Să aibă întotdeauna carne, rufe şi hrană din belşug şi cei ce locuiesc în ea să se bucure de multă sănă¬tate !"' Apoi fiecare pîrlea In foc o bucăţică din pielea care era legată de băţul său şi o purtau pe la nasul tuturor celor din casă, oameni şi animale. Se credea că acest procedeu îi va pune la adăpost de boli şi de alte nenorociri, mai ales de cele ce puteau veni de la vrăjitori în tot cursul anului următor. Întreaga ceremonie se numea calluinn, ceea ce era în legătură cu marele zgomot pricinuit de lovirea pielei. Obiceiul este practicat în Hebride, inclusiv în Sf. Kilda, cel puţin în cea de-a doua jumătate a seco¬lului al XVIII-lea şi se pare că a supravieţuit deslul de tir/iu în secolul al XIX-lea.

_UIIULC! bucxuui .şi intelectuală socotesc prin¬cipiul suferinţei prin substituţie drept ceva de la sine in-Şţeles şi-1 practică în mod curent. In paginile ce urmează, fvoi ilustra concepţia şi practica aceasta, aşa cum se întîl-Kesc la primitivi. în simplicitatea lor lipsită de orice văi, 'nemascată de-rafinamentele metafizicii şi de subtilităţile ".teoretice.
Procedeele ..la care recurge primitivul viclean şi egoist Ipentru a-şi uşura viaţa pe socoteala vecinului său sînl -numeroase ; nu putem cita decit citeva exemple tipice lalese din multe altele. Trebuie să observăm încă de la în¬ceput că nu este necesar ca răul de care cineva Încearcă -.să scape să fie trecut unei alte persoane ; răul poate fi .transmis tot atît de bine unui animal sau unui obiect ; este Rdeyărat că. în acest din urmă caz, obiectul nu este adesea t.dccit un instrument prin care răul se trece asupra primei ■pensoane care îl atinge. în unele insule din răsăritul In¬diei se crede că epilepsia poate fi vindecată, lovind obra-[zul bolnavului cu frunzele ■ anumitor „arbori .şi aruneîn-tdu-le apoi departe. Se crede că boala trece în frunze şi feste îndepărtată odată cu ele. Pentru vindecarea durerii ide dinţi, unii negri din Australia pun pe obraz o lance în-■■ călzită. Lancea se aruncă apoi departe şi durerea de dinţi f pleacă odată cu ea, sub înfăţişarea unei pietre negre nu¬mită karriitch. Asemenea pietre se găsesc pe dealurile bă~ Rrîne şi pe colinele de nisip. Ele sînt adunate cu grijă şi [azvîrlile în direcţia

duşmanului, pentru*a-i pricinui dureri ide dinţi. Bahima, un popor de păstori din Uganda, suferă adesea de abcese ascunse : „leacul lor este să transfere

■3
1
1
•
"" 1
*' \nM
'i!|

153

CAPITOLUL LV
TRANSFERUL RÂULUI

1. Transferul în obiecte neînsufleţite. Am descris practicii uciderii zeului la popoarele aflate în stadiile de vînători, păstori şi agricultori, şi am încercat să explic cauzele care le-au determinat să adopte un obicei atît de curios. Rămâne să mai scoatem în evidenţă un as¬pect al obiceiului. Citeodată nenorocirile şi păcatele între¬gului popor sint trecute asupra zeului care moare şi se consideră că acesta le va pi-elua pentru totdeauna, poporul răanmînd inocent şi fericit. Ideea că putem trece vina şi su¬ferinţele noastre asupra unei alte fiinţe, oare le va purta pentru noi, este familiară spiritului primitiv. Ea provine dintr-o confuzie evidentă între corporal şi spiritual, între material şi imaterial. Pentru că poate trece o sarcină de lemne sau de piatră de pe spatele său pe spatele altuia, primitivul îşi închipuie că este tot atît de posibil să treacă asupra altuia, care o va duce în locul său. şi greutatea durerilor şi a necazurilor proprii. Primitivul acţio¬nează potrivit acestei idei şi rezultatul este un număr in¬finit de procedee cu totul lipsite de caritate, destinate să treacă asupra altuia toate relele pe care nu le poate su-
152
»

5 9
•3
3 .A *S 2 "3.
>c3 3 Xi
Cu o cy
C CJ o u
— 4) d G
CB V „, G
ev
(30
G
°Jr*
Xi
s |

Z> ta
G
3 <y 5 *-} £ «3 « ^
Cu T3 £ ev
in ^
I'8
3 fj ,H
°5 B

N Xi
. G
ca
O
3 43 G ca
1
ci r3
to t-i
O -.
• V ^ 'cj

ca
cu 'C
K 3
-3
•fi. G
Ci ci) P-i
Cu
ca >
2
s
.3 ^ o 3
Cu cj 'a cn s
q ca
-t y s-i
'3 3
"43 G O G
Ou CJ -G ^
G G >G O-1 G
J t* Cu .^ Cu

ca y cu
* i S"3 sfa
"" $y 5rt cu ■ S5 tî
3 S g > ^ B
£ g o, cu &
«2 "« " 3 g
<U CU "*~ cy g
tfl XS)C(J X3
cy rG G CJ
ta ca
•G '3
'.3 c;
•=? B XJ
tf>
CJ G
„ cy
>7$ O
ca
s
Cu G
ca xi
Cu G
_ g -îi
Xi Cu -^
•G 3
35 cu
G cy
& S
ca -s
G >S
5 2
cu 'Co

io3 0
. >G CV co
1 l
G
B, ca ._<
<a ŞJ «
y cj 3
° G
a -a g ai
>ca ., G
Cu
K xj >G w >ca S
G 2
G W3
H
G °
G -g, ^
a g « 5 +î | ta cv G
« xi ca
co
G
G <W
cfl
?S (r5 Ti '^
5 S " fi C
Xi Xi
CJ O
l-w1» # g "9 -* = —* xi ty ,.
0
Un
3*5-S
CB
y -G
to o G G
G «3 v. w. u> y cjG t>0 O _G 2 «g +» §
G G
xs c a _ _ .
o £ G cu ^
t9 a s - c % „ .s > _:
u >cs .g 3 ' , fi P P
+». 51 v a s fi N
—< r-t O Rl T* O £■
s
Pu,ca"
^5 g s G <y w o ^ °
■ ni O
0
3
* ai q -R. H s :; 5 B •? b 8 & §
CU --^ rt
<y 0) xi
-a 3 "g «
*> ^ 3 "3 '5
■Sr a cy rt >c3
X! <,H CJ Cu H
« G ;3 ^
>C3
3 § 1 1 o ^ , ,cs 2 <y 3 .5 § £
2 G
3 o. t^.^-o
G Cu ca- S
G
CJ

£ o
5
3
« T a a & i 1
■ C3 „ - ied M a c} u ,ă Cu - f-«
§■•3 3 3
O i îu
G ev
r£3 .^3 CV
bO T3.
CJ
cy «
■g .; • CJ .
Cu ÎS Xi 3
O
G
s
G rt
.3 S
CU
•c
.^ a>
cy cj
3 j-

I
.p
o
T3
Cil

bia, cind izbucneşte ciuma, locuitorii duc o cămilă prin'J|K-l'n gnicnor i-a spus odată unui malgaş că-i. este scris să toate cartierele oraşului pentru ca animalul să poată lujBE:"piară de moarte sîngeroasă, dar că ar putea scăpa de asupra sa flagelul. Apoi îl gîtuie într-un loc sacru şi işi|||"această soartă îndeplinind un anumit ritual. Omul, pur-
închipuie că au scăpat, dintr-un foc, şi de cămilă şi dej ciumă. Se spune că în cazul unei molime de vărsat, pri-a mitivii din Formosa alungă demonul bolii într-o scroafa,: taie apoi urechile animalului şi le ard, crezînd că în acest, mod scapă de flagel. .
'La malgaşi, vehiculul cu care surghiunesc spiritele; rele poartă numele de faditra. ' Faditra este un obiect oarecare ales de către sikidy (consiliu de divinaţie) pentru"; a duce cu el tot răul sau bolile care ar putea vătăma ferii cirea, liniştea sau prosperitatea unui individ. Faditra poater fi o mînă de cenuşă, monezi topite, o oaie, un dovleac sau'; orice alt lucru desemnat de sikidy. După ce obiectul a foşti ales, preotul înşiră în faţa acestuia toate relele care ari putea .cădea pe capul persoanei respective, apoi porunceşte ca faditra să le ducă pe pustii pentru totdeauna. Dacă
tind. un vas mic plin cu singe pe cap, trebuia să se urce ^pe spatele unui taur iar de acolo, să verse sîngele pe capul taurului şi apoi să-1 alunge departe în deşert, de unde să ■nu se mai poată întoarce niciodată.
Batakii din Sumatra îndeplinesc o ceremonie numită §.,.blestemul pus să-şi iâ zborul". Dacă o femeie este sterilă, "se aduc zeilor ofrandă trei lăcuste, reprezentînd un cap de vită, un bivol şi un cal. Se dă apoi drumul unei rîndunici, cu o rugăciune ca blestemul să cadă asupra păsării şi să-şi ia zborul odată cu ea. „Malaezii cred că dacă le intră în casă un animal care de obicei nu caută să se adăpostească la un loc cu oamenii este o prevestire rea. Dacă pasărea sălbatică intră în casă, trebuie prinsă cu grijă, unsă cu ulei, Japoi trebuie să i se dea drumul afară, rostindu-se o for-ulă prin care i se cere să-.şi ia zborul luînd cu ea toate ^nenorocirile şi necazurile celor din casă". Se pare că în
„ ,^ f,.,, „n ,7Î,M,I1 c n •§ antichitate femeile din Grecia făceau la fel cu rîndunicile faditra este cenuşă se sufla peste ea, pentru ca vmtul s-o £
răspîndească. Dacă este vorba de bani, banii se aruncă în 1 fundul apei sau într-un loc unde nu mai pot fi găsiţi nici-^ odată. Dacă este oaie, animalul este dus departe, purtat pe umeri de un bărbat care aleargă din răsputeri, bombă¬nind şi arătîndu-se peste poate de furios împotriva faditrei

"^pe care le prindeau in casa : turnau ulei peste ele şi le lăsau apoi să zboare, pe cît se pare pentru a îndepărta I nenorocul de casă. Huţulii din Carpaţi îşi închipuiau că pot * face să dispară pistruii odată cu prima rândunică pe care o văd primăvara, spălindu-şi faţa într-o apă curgătoare şi spunînd : „Rîndunică, rîndunică, ia-mi pistruii şi fă-mi pentru relele pe care le duce. Dacă este dovleac, e dus pe Wobrajii rumeni"
t
umeri o bucată de drum, apoi cel ce îl poartă îl izbeşte dej
I
1 V. nota de la pag. 112.
Itulen (Credinţa in farmece la »**£ GnZ?î5gxn, ÎS*
Frazer citează pe R. F. Kaindl, Zauberglaube bei den Hu-

l!)fi

ir>7

1 ' . . .

La populaţia badaga de pe colinele Neilghen-y din Ini dia meridională, la moarte, se trec păcatele defunctul™ asupra unui bivol tînăr. în acest scop, oamenii se aduni; în jurul cadavrului şi îl scot în afara satului. Acolo un bărjj trîn al tribului, stînd în picioare la capul mortului, rosteşte sau cîntă un pomelnic al păcatelor pe care un badaga \& poate comite, iar cei de faţă repetă, -după el, ultimul «■ vînt la fiecare vers. Mărturisirea păcatelor se repetă dijj trei ori. „Se spune de obicei că numărul total al păcatelor pe care un om le poate comite se ridică la o mie trei sute. Presupunînd că defunctul le-a comis pe toate, cel ce în-| deplineşte ceremonia strigă cu voce puternică : -Nu opri | zborul lor către picioarele pure ale Zeului». Cînd termină,! întreaga adunare cântă cu glas tare : «Nu opri zborul lor», 'jj Cel ce oficiază intră în amănunte şi strigă : «A ucis şar¬pele ce se tîrăşte. E un păcat.» De îndată, toată lumea reia' ultimul quvînt : «E un păcat». în timp ce oamenii strigă,-cel ce îndeplineşte ceremonia pune mâinile pe bivol. Pa- j catul este transferat acestuia. Şi aşa întregul pomelnic este] parcurs în acest mod impresionant. Cînd ultimul strigat *Să ne, fie tuturora bine» se stinge, cel ce a îndeplinit ce-1 remonia lasă locul altuia, mărturisirea se repetă şi toată lumea strigă : «E un păcat». Ceremonia se repetă şi a treia bară. Apoi, într-o tăcere solemnă, se dă drumul bi¬volului/' Ca şi ţapul ispăşitor al evreilor, bivolul nu trebuie să fie pus niciodată la muncă lumească. La o mmormîn-tare badaga la care a asistat A. C. Clayton1, bivolul a .fost
1 Rev. A. C. Clayton nu este citat cu nici o lucrare in legături cu funeraliile la tribul badaga. Cele două citate provin, respectiv,

>jius de trei ori în jurul coşciugului şi i s-a pus mina mo?» iotului pe cap. „Se credea că în acest fel animalul lua asu~ :pră-şi toate păcatele decedatului. Bivolul a fost apoi gonit cît mai departe pentru ca să nu contamineze pe nimeni şi "se spunea că nu va fi vîndut niciodată, ci va fi considerat animal sacru. La baza acestei ceremonii se află ideea că pă-:catele mortului intră în bivol sau că povara ispăşirii trece asupra lui. Se spune că animalul dispare curînd şi că nu 'jse mai află niciodată niniic despre el."
3. Transferul în oameni. Oamenii joacă şi ei câteodată rolul de ţapi ispăşitori, atrăgînd asupra lor răul ce ameninţă pe alţii. Cînd un cingalez este foarte bolnav şi cînd doctorii nu mai pot face nimic, se cheamă un dan¬sator pentru demonizaţi care, aducînd jertfe diavolilor şi dansind ascuns sub măştile socotite potrivite pentru ei, determină diavolii bolii să iasă, unul după altul, din corpul bolnavului în al său. După ce a reuşit să extragă în acest mod cauza bolii, iscusitul dansator se întinde într-un si¬criu şi, făcînd pe mortul, este dus la loc deschis în afara satului. Acolo, lăsat singur, revine curînd la viaţă şi se gră¬beşte sa-şi ceară recompensa. în anul 1590, în Scoţia, o vră¬jitoare cu numele Agnes Sampson a fost acuzată că l-ar
din : E Thurston, Casies and Tribes of Southern India (Caste şi tri¬buri în India meridională), 1909 — v. şi E. Thurston, Ethnographic Notes in Southern India (Note etnografice în India meridională) — şi Captain H. Harkness, Description of a Singular Aboriginal Uace inhabithig the Summit of the Neilgherry H'ilîs (Descrierea unei rase izolate de băştinaşi, care locuieşte pe vîrfu] dealurilor Neilgherry), 1832.

C39

K-tele muribundului, în schimbul unei sume de zece mii de | rupii. Sfântul astfel, pregătit să se jertfească pe altarul da-fctoriei intră în camera bolnavului şi—1 strânge în braţe pe ra-r jahul muribund, spunîndu-i : „O, rege, iau toate, păcatele . tale şi toate bolile tale asupra mea. Fie ca măria-ta să tră-' iască ani mulţi şi să aibă o domnie fericită." După ce s-a 5 încărcat în acest mod cu păcatele bolnavului, brahmanul l este trimis departe de ţară, de uncie nu i se mai permite să Prevină vreodată. Lâ Utch Kurgan, în Turkestan, dl. Schuy-Kler a văzut un bătrân despre care se spunea că îşi. dştigă l.cele trebuincioase traiului, încărcmdu-se cu păcatele mor-Kţilor şi petreeindu-.şi întreaga viaţă în rugăciuni pentru su-I Getele lor.
în Uganda, cînd armata se întorcea din război şi cînd
I zeii îl preveneau pe rege, prin oracole, că un rău s-a legat
\ de soldaţi, se alegea o sclavă dintre prizonieri spre a fi tri-
L'misă, sub pază puternică, înapoi la frontierele ţării de unde
la venit, însoţită de o vacă, o capră, o găină şi un cîine din
■pradă. Acolo li se rupeau membrele şi erau lăsaţi să
' moară ; căci erau prea schilodiţi să se mai poală tîrî înapoi
în Uganda. Pentru a se asigura transferul răului, se frecau
oamenii şi animalele cu şomoioage de iarbă care erau apoi
legate de victime. După îndeplinirea acestor ceremonii,
î: armata era declarată pură şi ostaşii se puteau reîntoarce în
capitală. De asemenea, cînd se urci pe tron, noul rege al
Ugandei rănea un om şi îl trimitea ca ţap ispăşitor la
i Bunyoi-o pentru a duce cît mai departe ţoală impuritatea
cu care regele sau regina puteau fi pătaţi.
; : 161
H — Creanga cie aur, voi.]V

11. V'llIV.A_V_<iV
1.4n cuauiic i.vuuvi i AVV.
i-a transmis-o un vrăjitor din părţile de vest pe cînd a ai'la la Dumfries şi pe care a luat-o asupra ei şi a păstraţi gemînd şi îndurînd dureri înspăimîntătoare pînă în zor cînd s-a auzit zgomot mare în casă". Zgomotul era pric nuit de eforturile pe care le făcea vrăjitoarea ca să trar. fere boala din ea intr-o pisică sau într-un ciine, cu aji torul hainelor. Din nefericire procedeul a dat greş, în par Animalul a scăpat de boală, care a ajuns la Alexande Douglas din Dalkeith, iar pe acesta l-au lăsat puterile şi murit, în timp ce Robert Kers, primul bolnav, s-a însâ>;| nătoşit.
„într-o regiune din Noua Zeelandă, s-a socotit necesari să se săvîrşească o expiaţiune ; s-a făcut o slujbă unei per-1 soane, crezîndu-se că toate păcatele tribului se transferai asupra acesteia ; s-a legat în prealabil de corpul ei o tul-j pină de ferigă cu care omul a sărit în rîu şi acolo a dezle-i gat-o, lăsînd-o să plutească spx-e mare odată cu păcatele pej care le transporta." în situaţii deosebit de critice, păcatele] rajahului din Manipur erau trecute asupra altcuiva, în ge-1 neral asupra unui criminal care obţinea iertarea rajahului] suferind în locul acestuia. Pentru a efectua transferul,! rajahul şi soţia sa, îmbrăcaţi în haine scumpe, se îmbăiau; pe o estradă de scânduri ridicată în bazar, iar criminalul şedea, ghemuit dedesubt. Odată cu apa ce se scurgea pestei ei se spălau şi păcatele lor şi căpeau pe capul ţapului ispă-j şitor. Pentru ca transferul să fie desăvîrşit rajahul şi soţial sa îl îmbrăcau pe substitut cu hainele lor scumpe, iar ei,' purtînd haine noi, se amestecau prin po'por pînă în amurg,j La Travancoi'e, cînd rajahul îşi simte sfîrşitul aproape, se
160

4. Transferul rău lu i, î n E ur u p u. Pîaăl acum, exemplele de transfer al răului au fost luate, în ceaja mai mare parte, din obiceiurile popoarelor primitive sau'J bărbate. Dar încercări analoage de a trece povara propria J boli, a nenorocirii şi a propriilor păcate asupra unei ala persoane, asupra unui animal sau obiect nu au fost rarei nici la naţiunile civilizate din Europa, atît în vechime, cîtj şi în timpurile modeme'. Un remediu roman împotriva febrei J consta în-tăierea unghiilor bolnavului şi fixarea unghiilor 1 tăiate, cu ceară, înainte de răsăritul soarelui;

pe uşa unuij vecin 1 ; astfel febra' trecea de la bolnav la • vecinul său/J Grecii recurgeau probabil la metode de acelaşi fel; căci Pla-1 ton", stabilind legi pentru statul său ideal, credea că ar fi exagerat să se spere că oamenii nu vor fi alarmaţi, găsind anumite figuri din ceară prinse pe porţile lor, pe mormin- jj tele rudelor lor sau la încrucişări de drumuri. în secolul aQ IV-lea al erei noastre, Marcellus din Bordeaux8 prescriu un remediu împotriva negilor, care se-bucură încă de marc trecere la superstiţioşii din diferite părţi ale Europei. Tre¬buie să atingi negii cu atîtea pietricele cîţi negi ai ; apoi înfăşori pietricelele într-o frunză de iederă şi le arunci pe un drum umblat. Cel ce le va ridica va lua negii, iar tu vei scăpa de ei. Uneori indigenii din insulele Orkney îmbăiază un bolnav, apoi aruncă apa pe o poartă, crezînd că boala 11 va părăsi pe acesta şi va pătrunde în prima persoană care va păşi pe poartă. Un remediu bavarez împotriva febrei cere să scrii pe o bucată de hhlie : „Fugi de-aicea, fierbin-
> Acest obicei este menţionat de Pliniu, Naiuralis HiStoria, XXVÎH.
5 Flaton, Legile, XI, 12. 'vvvr<,
s Manceilus, De medicament»- (Despre medicamente), XXXtv.
I<«

ţeală, nu sînt acasă", şi să pui hîrtia în buzunarul cuiva. : Acesta face febră, iar bolnavul scapă. Iată un remediu pre- j . scris în Boemia pentru aceeaşi boală. Ia o oală goală, du-o Pa ci răspîntie, arunc-a acolo şi ia-o la fugă. Prima persoană . care se va lovi de oală va face febră, iar tu te vei vindeca. Adesea în Europa,- ca şi la primitivi, oamenii se stră-'. duiesc să treacă o durere sau o boală de la un om la un animal. Scriitori serioşi din antichitate recomandau, cînd erai muşcat de un scorpion, să încaleci, cu faţa spre coadă, pe un măgar sau să*.şopteşti la urechea animalului : „m-a înţepat un scorpion" ; ei credeau că şi într-un caz şi in celălalt durerea va trece de la om la măgar. Marcellus aminteşte mai multe remedii de acest fel. Iată de exemplu, un remediu pentru durerile de dinţi : încalţă-te eu cizme şi stai în aer liber pe pămînt. Prinde o broască de cap, scuipă-i în gură, apoi roag-o să ia cu dînsa durerea şi las-o să plece. Dar ceremonia trebuie îndeplinită într-o zi şi la o oră fastă. în Cheshire, nu arareori afta sau spuzeala din gura sau din gîtul copiilor se tratează cam în acelaşi mod. Se ţine cîtva timp capul unei broaşte tinere în gura bolna¬vului despre care se crede că va fi vindecat, broasca pre-luînd boala de la el. „Te încredinţez, spunea o femeie bă-trînă, care aplicase adesea acest remediu, că auzeam biata broască tuşind şi ţipînd de ţi se rupea inima cîteva zile de-a rîndul ; ţi-ar fi îngheţat sîngele în vine dacă ai fi auzit-o pe biata vieţuitoare tuşind într-un asemenea hal în gră¬dină." în Northamptonshire, Devonshire şi în Ţara Galilor, un remediu pentru tuse consta în a pune un fir de păr al bolnavului între două felii de pîine cu unt şi a da acest sandivş unui cîine. Animalul prelua în acest fel tuşea de
10
M3.
n*

'-.-

care bolnavul scăpa. Citeodată se trece boala la un animal, I împărţind mîncarea cu el Astfel la Oldenburg. dacă suferi I de friguri, pui un castronaş cu lapte îndulcit în faţa unuil cîine i-ostind : ,.Noroc bun, dine ! ia tu boala să.mă fac eu;; bine !" Apoi, după 'ce dinele a lăpăit o parte din lapte, I sorbi si tu o gură ; dinele trebuie să lăpăie din nou, la fel| trebuie să sorbi şi tu din nou ; după ce şi tu şi cîinele aţii sorbit din lapte pentru a treia oară, animalul va fi apucat I de faguri, iar tu vei scăpa de ele.
în Boemia, un remediu contra figurilor este să mergi în pădure înainte ca soarele să fi ajuns la amiază şi să cauţi '■ un cuib de becaţină. Cînd I-ai găsit, ia unul dintre pui şi'} ţine-1 lingă tine timp de trei zile, apoi întoarce-te în pădure şi redă becaţinei libertatea. Febra te va părăsi de îndată." Becaţină a luat-o. De asemenea, în timpurile Vedelor vechii ■ hinduşi scăpau de oftică prin mijlocirea unei gaiţe albastre. Ei spuneau : „Oftică ia-ţi zborul departe, ia-ţi zborul cu gaiţa albastră ! Oh, fă-te nevăzută odată cu furtuna dez¬lănţuită şi cu vîrtejul de vint !" în satul Llandegla din Ţara Galilor există o biserică închinată fecioarei martirej Sfinta Tecla, unde se vindecă, sau se vindeca, epilepsia trecînd-o într-o pasăre. Bolnavul îşi spăla mai întîi mem¬brele într-un puţ sacru din apropiere, arunca în puţ patru bănuţi, cii ofrandă, înconjura He trei ori puţul şi recita de trei ori Tatăl nostru. Se punea într-un coş o pasăre, cocoş sau găină, după sexul bolnavului ; apoi se ocolea cu ea mai întîi puţul, după aceea biserica. Pe urmă bolnavul intra în biserică şi rămînea întins sub masa de împărtăşanie pînă în zorii zilei. în cele din urmă dăruia şase bămiţi şi pleca,' lăsînd pasărea în biserică. Dacă pasărea murea se credea

'hva uoaia, ue care persoana .scăpase acum, a trecut în ea. In r 1855, bălrînul paracliser- al

satului îşi aducea foarte bine Saminte că a văzut păsările împleticindu-se din cauza boli-*lor care le-au fost transmise.
Se întîmplă adesea ca bolnavul să încerce să treacă ne¬norocirea sa într-un obiect neînsufleţit oarecare. La Atena există o capelă mică a Sfîntului Ion Botezătorul construită la picioarele .unei vechi coloane. Spre această coloană se îndreaptă cei'ce suferă de friguri, crezînd că dacă atîrnă un fir cerat înj interiorul coloanei frigurile îi vor părăsi şi ivor trece în coloană. în Brandenburg se spune că, dacă suferi de ameţeală, trebuie să te dezbraci pînă la piele şi K.să alergi de trei ori în jurul unui cîmp plantat cu in după [.apusul soarelui. în acest mod, inul va prelua ameţeala, iar ; tu vei scăpa de ea.
Dar lucrul cel mai des folosit în Europa ca receptacol l pentru bolile şi suferinţele de toate felurile este arborele f'sau tufişul. In Bulgaria, un remediu împotriva frigurilor [^.consta din a ocoli de trei ori, în fugă, o salcie, la răsăritul ; soarelui,-ştrigînd : „Frigurile să te scuture pe tine şi 'soarele să mă-încălzească pe mine". în insula grecească Karpathos, preotul leagă o aţă roşie în jurul gîtului bolna-. vului. A doua zi dimineaţa prietenii acestuia scot aţa şi :se duc pe o colină unde o leagă de un arbore, crezînd că astfel trec boala la arbore. Italienii încearcă să vindece fri¬gurile într-un chip asemănător, priponindu-le într-un copac. Seara bolnavul leagă în jurul încheieturii de la mîna stingă un fir pe care, a doua zi dimineaţa, îl atîrnă de un arbore. Se crede că frigurile sînt legate în acest fel de arbore şi bolnavul scapă de ele, dar trebuie să bage de

seamă să nu mai treacă prin apropierea arborelui, căcr altfel frigurile şi-ar rupe legăturile şi l-ar ataca din nou.1 în Flandra, un remediu împotriva malariei este să te duci,' dimineaţa devreme, la o salcie bătrînă, să faci trei noduri pe una din crengile copacului, spunînd: ..Ziua bună, babo.jj ţine răceala din mine, ziua bună, babo !", apoi'trebuie să J ,te întorci şi s-o iei la fugă. fără să mai priveşti înapoi. Lai Sonnebcrg, dacă vrei să-ţi vindeci guta trebuie să faci un« nod pe creanga unui brad tînăr, spunînd : „Domnul să te,j bineouvînteze, nobile brad. Iată îţi aduc guta mea. Fac aici i un nod cu care îmi leg guta. în numele..." etc.
O altă cale de a trece guta de la om la arbore este ur- 9 mătoarea. Taie unghiile bolnavului şi cîteva fire de păr dei pe picioare. Fă o gaură într-un stejar, vîră unghiile şi pă¬rul, astupă gaura şi unge-o cu balegă de vacă. Dacă timp de trei luni de-acum încolo bolnavul nu mai suferă de gută, fii convins că stejarul s-a îmbolnăvit de gută în locul său. în Cheshire, dacă vrei să scapi de negi, trebuie să-i freci cu o bucată de slănină, să despici scoarţa unui frasin şi să vîri slănina în scoarţă. Negii vor dispărea curînd de pe mina ta şi vor reapărea sub forma unor excrescenţe sau noduri pe scoarţa arborelui. La Berlchampstead, în Hert-fordshire, existau anumiţi stejari care au fost vestiţi timp îndelungat pentru vindecarea malariei. Transferul bolii asupra arborelui era simplu, dai- dureros. Se ţintuia de ste¬jar o şuviţă din părul bolnavului ; apoi, printr-o zmucitură, se lăsau atît părul cît şi frigurile în arbore.

CAPITOLUL LVI
IZGONIREA PUBLICA A SPIRITELOR RELE

1. Omniprezenţa de mo ni lo r. Am explicat şi ilustrat în capitolul precedent principiul primitiv al transferului răului la o-altă persoană, la un animal sau la un obiect. Dar mijloace analoage au fost folosite pentru î';a scăpa o întreagă comunitate de diferitele rele care o . chinuiau. Asemenea încercări de a scăpa dintr-un foc de toate suferinţele care apasă obştea şînt departe de a fi rare sau ieşite din comun ; dimpotrivă, ele au fost făcute :;în multe ţări şi, din accidentale cum erau, tindeau să de¬vină periodice şi anuale.
Este necesar un anumit efort ca să ne reprezentăm structurile mentale care dictau aceste experienţe. Cres¬cuţi într-o concepţie despre lume care goleşte natura de spiritualitate şi face din ea cauza neştiută a unei serii de impresii asupra simţurilor noastre, ne vine greu să ne punem în locul primitivului, căruia aceleaşi impresii îi apar sub forma spiritelor sau ca o acţiune a acestora. Se¬cole de-a rândul, armata spiritelor, care ne împrejmuia atît de strâns altădată, s-a îndepărtat tot mai mult, alungata de bagheta magică a ştiinţei, mereu mai departe de vatra

1CT

■

■

de roiurile lor, ca să poală respira, în sfîrşit, mai în voie 'şi să-şi-vadă liniştit de treburi, cel puţin o bucată de vreme. De aceea, efortul popoarelor primitive de a mătura din calea lor toate relele ia îndeobşte forma unei mari vî-nători pentru scoaterea şi izgonirea diavolilor şi spiritelor
• din ascunzişurile lor. Primitivii cred că, dacă ar putea scăpa
:de blestemaţii lor călăi, ar începe în viaţa lor o eră nouă
de fericire şi puritate, iar poveştile despre Eden şi despre :poetica vîrstă de>aur de odinioară ar fi din nou adevărate. 2. ,1 z g onir e a spiritelor rele în anumite ■prilejuri. Putem înţelege aşadar de ce aceste purificări -generale ale răului, la care primitivul recurge din timp în [timp, iau adesea forma unor expulzări a demonilor prin •forţă: Omul primitiv vede în spiritele rele cauza multora, dacă nu chiar a celor mai multe din necazurile care îi ppvesc, şi îşi închipuie că, odată scăpat de ele, totul ar (merge mai bine. Experienţele colective de izgonire a rele-' lor acumulate într-o comunitate pot fi împărţite în două categorii, după cum relele surghiunite sînt nemateriale şi '.'invizibile sau sînt încarnate într-un purtător material sau într-un ţap ispăşitor. în primul caz izgonirea spiritelor rele este directă sau imediată ; în cel de-al doilea, izgoni¬rea este indirectă sau mediată, altfel spus, printr-un ţap ispăşitor. Să începem prin a da exemple in legal ură cu. \ primul caz.
în insula Rook, între Noua Guinee şi Noua Britanic,
• dacă s-a întâmplat o nenorocire, toţi locuitorii aleargă, ţipă,
strigă, blestemă şi izbesc aerul cu beţele pentru a goni
: diavolul pe care îl consideră autor al nenorocirii. Diavolul

4
■:■;'

10'J

' M

şi de căminele noastre, de chilia ruinată şi de turnul aco-Ji perit cu iederă, de poienile bintuite şi de lacul singuratic,» de norii negri, despletiţi, care scuipă fulgerul şi de acciaS străvezii şi moi pe care se culcă luna argintie sau carc-Jj tivesc cu dîre de flăcăii roşii amurgul aurit. Spiritele şi-au,-J părăsit chiar şi ultima lor fortăreaţă cerească, şi nici co-"3 pui nu mai cred că bolta azurie e un văl care ascundea privirii muritorilor splendorile lumii celeste. Numai in.l visurile poeţilor sau in elanurile pasionate ale oratoriei |] mai putem "întrezări ultima fluturare, a flamurilor armatei» ce bate in retragere, numai în ele putem auzi bătăile ari-a pilor lor nevăzute, ecou! risului lor sardonic sau adierea.;! vreunei muzici îngereşti ce se pierde in depărtări. Pentru3 primitiv însă lucrurile stau cu totul altfel. în imaginaţia! sa. în lume mai mişună tot' soiul de fiinţe pe care o filo- 'a zofie mai cumpănită le-a şters de pe faţa pământului. Zei-jl tăţile şl spiriduşii, spiritele şi demonii îi mai dau încă .3 tircoale, fie că este treaz, fie că doarme. Ele îi pîndesc 1 urmele paşilor, îi orbesc simţurile, pătrund în el, ii hăr- § ţuiesc, îl înşală şi îl eh in u ie în mii de chipuri răutăcioase şi capricioase. Nenorocirile ce se abat asupra lui, pierderile care îl lovesc, suferinţele pe care le îndură le atribuie în mod curent, dacă nu magiei duşmanilor săi, cel puţin su- 1 parării, furiei sau capriciilor spiritelor. Prezenţa lor con¬stantă îi oboseşte, răutatea lor neîndurătoare îl exaspe- 1 rează ; e chinuit de dorinţa arzătoare de a scăpa pentrul .totdeauina de ele şi, din cînd în cînd, aflat la ananghie, pierzindu-şi cu totul răbdarea, se aruncă cu ferocitate îm¬potriva călăilor săi şi*"face un efort disperat ca să alunge. de pe pământ toată haita de demoni, să cureţe văzduhul
163

■ BIIT i

este alungat, pas cu pas, din locul unde s-a întîmplat neno^l
rocirea pînă la mare, iar clnd oamenii ajung la ţărm, stri-j
gătele şi loviturile se înteţesc, pentru a-1 izgoni din insulă
El se retrage de obicei în mare sau în insula Lottin. Indfl
genii din Noua Britanie atribuie boala, seceta, recoltele''*
proaste, într-un cuvînt toate nenorocirile, influenţei sp9
ritelor rele. în consecinţă, în perioadele cînd multă lume x\
îmbolnăveşte şi moare, de exemplu la începutul sezonului l
ploilor, toţi locuitorii unei regiuni, înarmaţi cu crengi şil
măciuci, se duc, la lumina lunii, pe ogoare, unde lovesc şi]
bat pămîntul pînă în zori, scoţrnd ţipete sălbatice şi ere-'
zind că în acest fel vor alunga demonii ; în acelaşi scopj
aleargă prin sat purtînd torţe aprinse. Se spune că ind3
genii din Noua Caledonie cred că toate relele sînt provocata
ele un spirit puternic şi răuvoitor ; de aceea, pentru al
.scăpa de el, se sapă, din cînd în cînd, o groapă mare în:
jurul căreia se adună întregul trib. După ce blestemă de-,
monul, oamenii umplu groapa cu pămînt şi îl bat cu pieioa-j
rele, scoţind strigăte puternice. Procedeul se numeşte in-
mormîntarea spiritului rău. La tribul dieri, cînd se dez-'
lănţuie o molimă gravă, vracii îl alungă pe Cootchie adică,
pe diavol, lovind pămîntul din interiorul aşezării sau din
preajma acesteia cu coada împăiată a unui cangur, pînă
cînd izbutesc să gonească demonul destul de departe de
sălaşul lor.
Dacă un sat a fost lovit de un şir de nenorociri sau a izbucnit o epidemie gravă, locuitorii din Minahassa, Cele-' bes, le pun pe seama demonilor care au năpădit satul şi care trebuie izgoniţi. într-o dimineaţă, în zori, toţi locui-.torii, bărbaţi, femei şi copii îşi părăsesc locuinţele, imn-:

:<

.du-şi bimurile cu ei, şi se mută în colibe provizorii, con-: struite în afara satului. Aici petrec mai multe zile aducind ofrande şi pregătindu-se pentru ceremonia finală. în cele îdin urmă, bărbaţii, unii purtînd măşti, alţii cu faţa înne-'grită si aşa mai departe, dar toţi înarmaţi cu săbii, puşti, isuliţe sau mături, se strecoară în tăcere şi cu luare-aminte inapoi in satul părăsit. Apoi, la un semn al preotului, încep să alerge ca nebunii pe .drumuri, în toate direcţiile, intră şi ies din case şi de sub ele (casele fiind ridicate pe piloni), scot strigăte ascuţite şi lovesc pereţii, porţile şi ferestrele ca să alunge demonii. Preotul şi restul norodului sosesc cu focul sacru şi înconjură de trei ori fiecare casă şi fie¬care scară ce ducea înăuntru, purtînd focul cu ei. Duc apoi focul în vatra unde se fierb bucatele şi acesta trebuie să
Îlardă timp de trei zile fără întrerupere. Demonii sînt acum alungaţi şi o mare bucurie cuprinde întreaga populaţie. Alfoorii din Halmahera pun epidemiile pe seama dia¬volului care le aduce din alte sate. in consecinţă, pentru |a scăpa locuitorii de boală, vrăjitorii alungă diavolul. Pil ■ primeşte de la toţi sătenii o haină de preţ şi o ăsază pe patru vase pe care le duce în pădure, lăsîndu-le în locul unde se crede că s-ar afla diavolul. Apoi, îl improşeă pe
l diavol cu ocări şi îl pofteşte să părăsească locul. în insu¬lele Kei din sucl-vestul Noii Guinee, spiritele rele. care sînl cu totul diferite de sufletele morţilor, alcătuiesc o oaste puternică. Aproape fiece arbore şi peşteră este lăca-l'şu] unuia dintre aceşti diavoli, care sînt foarte irascibili si se pot înfuria la oea mai mică provocare. Ei îşi manifestă | nemulţumirea aducind boli şi alte necazuri. De aceea, în 'perioadele cînd se abate o nenorocire asupra obştii, de

RiXftpung cu saDiue, uespiemu <iaui w onuga ţi-« moij,», pgongurile şi tobele fac un zgomot asurzitor. Cuprinşi de groază în faţa acestui atac furios, diavolii se strecoară prin ferestruică, coboară pe frânghia de frunze de palmier şi o,iau la sănătoasa. Toate uşile şi ferestrele, iii afară de ferestruica de pe acoperiş, fiind închise, diavolii nu mai bot intra înapoi în casă. în caz de molimă se procedează în acelaşi fel. Se închid.toate porţile satului, in afară de una singură ; toată lumea strigă, se bat toate tobele şi gongurile, se îrivîrtesc toate săbiile. în acest fel diavolii pilit alungaţi şi se închide în urma lor şi ultima poartă. în următoarele opt zile, satul se află sub stare de asediu şi nimeni nu mai poate intra în el.
Cînd într-un sat din Birmania a izbucnit holera, toţi bărbaţii valizi se urcă pe acoperişuri şi izbesc în dreapta şi-n stânga cu bambuşi şi scurtături de lemn, iar restul populaţiei, bătrâni şi tineri, aflată jos, bate tobele, suflă în trompete, scoate strigăte şi urlete lovind podelele, pere¬ţii, izbind tingirile de cositor şi tot ce poate face tărăboi: Se |crede că această zarvă, repetată trei nopţi la rînd, are un efect deosebit şi alungă diavolii holerei. Cînd vărsatul a apărut pentru prima oară la kumii din sud-estul Indici, s-a crezut că este vorba de un diavol venit din Araean. Satele au fost puse sub stare de asediu, nimănui nemaifiuv du-i îngăduit să intre sau să iasă. O maimuţă a fost omo-| rîtă, izbind-o de pămînt, apoi leşul maimuţei a fost sp'm-zurat'la poarta satului. Sîngele animalului, amestecat cu pietricele mici din râu, a fost răspîndit pe case, pragul fiecărei case a fost măturat cu coada maimuţei şi diavolul
a fost conjurat să plece. [■*'■/
U—

exemplu cind izbucneşte o epidemie şi cind toate celelalt^H remedii au dat greş, întreaga populaţie, cu preotul in £runte,1j se duce într-un loc situat la o oarecare depărtare de m sat. Acolo, la asfinţitul soarelui, se înalţă doi stîlpi uniţi* printr-o bară pusă cruciş, de care se leagă saci cu orez,;! simulacre de puşti din lemn, ce se rotesc pe un pivot, gon-j! guri, brăţări etc. Apoi, după ce s-au rînduit cu toţii în» jurul stîlpiior-într-o tăcei-e de moarte, preotul îşi ridică! glasul strigînd spiritelor, în propria lor limbă, după cura.-î urmează : „Ho ! ho ! ho ! Voi spirite rele care sălăşluiţi în I arbori, voi spirite rele care trăiţi în peşteri, voi spirite relea care locuiţi în pămînt, vă dăm aceste puşti, aceste gonguri -l etc. Să înceteze boala şi să nu mai moară atîta lume din >| cauza ei !" Apoi fiecare aleargă acasă, luînd-o la fugă cît.3 31 ţin picioarele.
în insula Nias, cînd cineva este foarte bolnav şi toate 1 celelalte leacuri au fost încercate în zadar, vrăjitorul pur-;! cede 3a scoaterea diavolului care pricinuieşte boala. Se i înfige un par în faţa casei şi se întinde o frînghie de pal-1 mier din vîi-ful parului pînă la acoperişul casei. Vrăjitorul' ee urcă pe acoperiş cu un porc, ii omoară şi-1 dă de-a ros-) togolul de pe acoperiş pînă jos. Diavolul, dornic să pună! mina pe porc, se grăbeşte să coboare de pe acoperiş, îolo-3 sind în acest scop frînghia din frunze de palmier, în timp, ce un alt spirit, benefic, invocat de. vrăjitor îl împiedică! să se urce din nou pe acoperiş. Dacă acest leac dă greş,' oamenii îşi spun că trebuie să mai fie şi alţi diavoli care stau la pîndă prin casă. In acest caz se pune la cale o vînă-. toare generală. Se închid toate uşile şi ferestrele, în afară de o singură ferestruică din pod. Oamenii aflaţi în casă
372

Cind o epidemie face ravagii pe Coasta de Aur din ves¬tul Africii, oamenii ies cîteodată înarmaţi cu măciuci şi cu |j torţe Cii să alunge spiritele rele. La un semn, loeuitoriigl uiiînd îngrozitor, încep să lovească in toate colţurile case-*^ lor, să alerge pe străzi ca nebunii, fluturînd torţe ,?i des-, a picînd aerul în toate direcţiile. Larma continuă pînă cind J cineva vesteşte că diavolii, intimidaţi şi speriaţi, şi-au luat 1 în sfîrşit tălpăşiţa printr-o poartă a oraşului sau satului; 3 oamenii aleargă după ei, îi urmăresc o bucată de drum pînâi în pădure şi le poruncesc să nu mai lacă nicidecum cale-n- '; toarsă. Izgonirea diavolilor este urmată de un masacru general al tuturor cocoşilor din localitate, de teamă ca nuj| cumva, prin cucurigu! lor fără rost, să trădeze diavolilor3 îrrfuriaţi calea spre vechile lor lăcaşuri. Cind boala lovea un sat huron şi cînd toate leacurile se dovedeau ineficace, indienii recurgeau la o ceremonie numită lonouyroyc^ „care este, spuneau ei, născocirea cea mai de seamă" şi mijlocul . cel mai potrivit pentru a alunga din oraş sau din sat diavo-lii şi spiritele.rele care pricinuiesc şi aduc toate bolile şi beteşugurile de care suferă corpul şi mintea lor". Aşa fiind, într-o seară, oamenii au început să gonească prin sat ca . nebunii, spărgînd şi răstumind tot ce întâlneau prin coli¬bele lor. Au aruncat foc şi tăciuni aprinşi pe străzi şi an alergat toată noaptea ţipînd şi cîntînd fără răgaz. în noap- | tea aceea fiecare a visat cîte ceva, un cuţit, un. dine, o piele etc. ; şi odată cu zorile au început să meargă din colibă în colibă cerînd daruri. Le primeau în tăcere pină ce li ee dădea chiar obiectul pe care ii visaseră. Primindu-1, scoteau un strigăt de bucurie şi se repezeau afară din co-
rn
-r

Hjbă. felicitaţi de toţi cei de faţa. Se credea că cei ce primeau t'biecU'i văzut în vis îşi aveau sănătatea asigurată şi că, '■'dimpotrivă, cei ce nu primeau obiectul jinduit îşi socoteau destinul pecetluit. '.Cîteodată, în loc să gonească diavolul bolii din casă, «primitivii'preferă să-1 lase să o stâpinească in linişte, luîn-|'du-şi ei înşişi valea şi avind grijă ca diavolul să nu-i ur-l'mărească. Cind se îmbolnăveau de vărsat, boală pe care o atribuiau uneltirilor, unui spirit rău. patagonezii îşi pără¬seau bolnavii şi fugeau, despicînd aerul cu armele .şl arctn-f cînd apă în toate părţile pentru a goni temutul diavol care îi urmărea : şi cînd, după mai multe zile de umblat, ajun-: geau :ntr-un loc undi sperau să fie în afara puterii diavo¬lului, î;i aruncau din precauţiune toate armele tăioase cu capăuii ascuţit îndreptat înspre locul de unde au plecat, de parcă ar fi dat piept cu o şarjă de cavalerie. De aseifle- ■ nea, cind indienii lule sau tonacote din Gran Chaco cădeau pradă unei epidemii, încercau întotdeauna să scape prin fugă, urraînd o cale sinuoasă şi niciodată una dreaptă, căci, spuneau ei. dacă boala i-ar fi urmărit, şerpuirile drumului ar obosi-o atît de mult, incit nu i-ar putea ajunge niciodată, Cind sini decimaţi de vărsat sau de o altă boală infecţioasă, indienii din New Mexioo îşi schimbă. în fiece zi locuinţa, retrăgindu-se în ţinuturile muntoase cele mai ascunse .şi alegîndu-şi desişurile cele mai spinoase, în speranţa că
I vărsatului îi va fi frică să nu se zgîrie în mărăcini şi noi-i va mai urmări. Cînd câţiva chinezi. în trecere prin Rangoon, s-au îmbolnăvit de holeră, umblau cu săbiile scoase din teacă pentru a îngrozi diavolul şi şi-au petrecut ziua as¬cunşi în tufişuri pentru ca diavolul să nu-i poată găsi.
175

li
o.
I

•

j I

răpuşi de oboseală, s-au odih¬nit întreaga noapte şi chiar cîteva ore după răsăritul soa¬relui ; păreau convinşi că au gonit spiritele timp de două¬sprezece luni. Băştinaşii îndeplineau aceeaşi ceremonie Ja fiecare popas de-a lungul rîului şi mi s-a spus că acest obicei se celebra in fiecare an."
Bineînţeles, unele anotimpuri ale anului sînt conside¬rate ca deosebit de.potrivite pentru surghiunirea de obşte a diavolilor. Un asemenea moment cade spre sfârşitul ier¬nii, arctice, cîndi soarele se iveşte iar Li orizont, după o absenţă de multe săptămîni sau chiar de luni de zile. Ca urmare, la Point Barrovv, extremitatea cea mai nordică din Alaska şi aproape a întregii Americi, eschimoşii aleg momentul revenirii soarelui pentru a alunga spiritul ma-■lefic, Tuna, din toate casele. Membrii expediţiei polare a Statelor Unite care au iernat la Point Barrovv au asistat Ja ceremonie. S-a aprins un foc în faţa casei primăriei şi eîte ■ o femeie bătrână a fost pusă la intrarea fiecărei locuinţe. Bărbaţii s-au adunat în jurul primăriei, în timp ce feme¬ile tinere şi fetele alungau spiritele din locuinţe cu cuţi¬tele, înfigîndu-le pe furiş pe sub culcuşuri şi sub pieile de căprioară şi conjurîndu-1 pe Tuna să plece. Cînd au .socotit că spiritul a fost scos din orice bîrlog şi din cotloanele ceJe mai ascunse, l-au zvirlit prin gaura dinainte pregătită în podea, gonindu-1 afară cu strigăte puternice şi cu o agitaţie furibundă. între timp, bătrînele aşezate la intrarea caselor învârteau un cuţit lung prin aer pentru 'a-1 împiedica pe Tuna să se reîntoarcă. Fiecare grup alunga spiritul spie ■foc, îndemnîndu-1 să se arunce în flăcări. S-au strâns în jurul focului, în semicerc, şi cîteva căpetenii au început să
177
12

rele. Din ocazională, izgonirea spiritelor rele tinde .-i"| devină periodică. S-a ajuns să se creadă că este de doijfl et\ eliberarea de spiritele rele să se săvîrşească la sonî3| în general o dată pe an, pentru ca oamenii să poată începe-l o nouă viaţă, descătuşaţi de toate influenţele rele carejl s-au adunat pe capul lor vreme îndelungată. Unii negrii din Australia alungau în fiece an de pe meleagurile lor | spiritele morţilor. W. Ridley l a asistat la o asemenea cere>8 monic pe malurile rîului Barwan. „Douăzeci de persoane,1» bătrîni şi tineri, alcătuind un cor, cîntau şi băteau tactuli cu bumeranguri... Deodată, de sub un strat de scoarţă/ a.j| apărut un om, cu corpul albit cu lut ele pipă, cu capul şia faţa brăzdate-de linii roşii şi galbene şi cu un mănunchi 1 de pene fixate pe un băţ cam la două picioare deasupra! creştetului. Omul a stat cu totul nemişcat timp de vreo3 douăzeci de minute, privind în zare. Un băştinaş aflat în| apropiere mi-a spus că era în căutarea spiritelor celorj morţi. In cele din urmă a început să se mişte foarte

încey «poi s-a năpustit deodată, agitîndu-se in toate părţile şi| I învîrtind o cracă, de parcă ar fi gonit nişte duşmani nevă-| I zuţi pentru noi. în clipa în care credeam.că această pan-'[tomimă se apropie de sfîrşit, alţi zece negri împodobiţi lai | fel, s-au ivit deodată din spatele arborilor şi întreaga trupă ';. a pornit o luptă aprigă împotriva misterioşilor atacanţi. •
în sfîrşit, după cîteva evoluţii rapide, în care şi-au desfă-
■ f
1 Rev. William Riclley" este citat cu lucrările: Kamilaroi ani I other Australian Languages (Kamilaroi şi alte limbi australiene), I 1D75 şi Report on Australian Languages and Traditions (Relatart asupra limbilor şi tradiţiilor australiene), Journal oj Anihropofa gical Institute, II (137.3).

. I

acuze spiritul, iar după ce şi-au ţinui cuvîntarea. ■-fiecare ^ şi-a scuturat cu furie hainele, cerîndu-i spiritului să-1 lase în pace şi să se arunce in văpaie. Doi oameni au înaintai, avînd carabinele încărcate cu gloanţe oarbe, iar al treilea j a adus un vas plin cu urină pe care a aruncat-o în flăcării. în acea clipă unul dintre bărbaţi a tras un glonţ în foc, iar coloana de abur care s-a ridicat a primii un al doilea glonţ menii să-i pună capăt lui Tuna, cel puţin pentru cil va timp.
Tirziu, toamna, cînd furtunile se dezlănţuie asupra ţinu-Utlui lor şi cînd vînlul sparge crusta subţire de ghiaţâ care' abia mai încinge marea, cînd banchizele purtate de curenţi ■ se izbesc unele de altele şi se sfărîmă cu bubuituri răsună¬toare şi cînd sloiurile se îngrămădesc haotic unele peste altele, eschimoşii din Ţara Baffin cred că aud vocile spiri¬telor care populează văzduhul încărcat de rele. In aceste clipe, spiritele defuncţilor zgilţîie furioase colibele in care nu pol intra şi vai şi amar de nefericita fiinţă pe care reuşesc să pună mina : se îmbolnăveşte curînd .şi moare. Atunci spiritul unui cîine enorm, fără păr, urmăreşte cîinii vii care, la vederea lui. mor cuprinşi de convulsiuni şi crampe. Nenumăratele spirite ale răului se dezlănţuie, aducînd boala şi moartea, ghinionul vînătorilor şi furtuna. Cei mai de temut dintre aceste stafii care bîntuie sînt Sedna, stăpîna infernului, şi tatăl ei. în puterea cărora cad eschimoşii morţi. Pe cînd celelalte spirite mişună în ape şi în văzduh, Sedna se ridică de sub păm'mf. E un sezon în care vrăjitorii au mult de lucru. în fiecare casă ii poţi auzi cum cîntă, cum se roagă şi cum invocă spiritele, şe-zînd într-o obscuritate mistică în fundul colibei, la lumina

|" slabă a unei lămpi de ulei, cu flacără scăzută. Cea mai grea ţ- sarcină din toate este aceea de a o alunga pe Sodna şi ea cade în seama celui mai puternic vrăjitor. Se încolăceşte o frînghie pe pddeaua colibei, în aşa fel incit la vtrf să I rămînă o mică-jdeschizătură,. ce reprezintă gura de aerisire ijfVde la adăpostul unei laci. Doi vrăjitori stau în picioare lingă t ea ; unul dintre ei ţine încordat o suliţă de parcă ar pindi la marginea unei găuri de focă, în plină iarnă ; celălalt ţine un harpon. Un.al treilea vrăjitor, ghemuit în fundul colibei, murmură un icîntec magic pentru ca s-o atragă pe [Sedna în .acel loc. La un moment dat, poate fi auzită cum :- se apropie sub podeaua colibei, cu respiraţia sa zgomo¬toasă ; iese prin gaură, se aruncă harponul şi Sedna se - retrage cu iuţeală, înfuriată, trăgînd după ea şi harponul, . iar.cei doi oameni trag fringhia din toate puterile. Lupta e dîrză, dar în cele din urmă, printr-un efort supraomenesc, r Sedna se smulge şi se întoarce în lăcaşul ei din Adlivun.
i
Cînd se scoate harponul din gaură se vede că e plin de : sînge, şi vrăjitorii îl arată cu mîndrie ca dovadă a înde-mînării lor. Astfel, Sedna şi celelalte spirite rele au fost în fine alungate şi a doua zi sărbătoresc cu mic, cu mare - evenimentul. Dar mai trebuie să fie' cu băgare de seamă, ■ căci Sedna, rănită şi furioasă, atacă orice persoană întîlnită în afara colibei sale ; de aceea poartă cu toţii amulete pe vîrful glugii, care să-i apere împotriva ei. Amuletele sînt făcute din bucăţi din primele veşminte pe care le-au pur¬tat după naştere.
I
Irochezii inaugurau anul nou în ianuarie, februarie sau martie (perioada varia), cu o „sărbătoare a visurilor" ase¬menea celei pe care o respectau huronii în anumite ocazij.

„^ ui ia uu aiual grosolan din mălai. Aluatul era de două feluri. Unul era jramîntat cu sînge de copii de la cinci pînă la zece ani ; sîngele se obţinea făcîndu-i pe copii să sîngereze între sprîncene. Cele două feluri de aluat se coceau separat, căciîntrebuinţarea lor era diferită. Pentru a celebra sărbă¬toarea, fiecare familie se aduna la casa fratelui celui mai mare ; iar cei ce nu aveau un frate mai mare se duceau la cea mai apropiată rudă mai in vîrstă. în aceeaşi scară, itoţi cei ce postiseră în timpul zilei îşi spălau corpul -;i, luînd puţin din aluatul frămîntat

cu sînge, îl frecau pe ,cap, pe faţă, pe piept, pe umeri, pe braţe şi pe picioare, 'ca să scape de toate bolile pe care le aveau. Apoi, capul familiei ungea pragul casei cu acelaşi aluat şi îl lăsa acolo, ca semn că cei din casă şi-au îndeplinit abluţiunile şi. şi-au curăţat corpul. în acelaşi timp, Marele Preot celebra ace¬leaşi ceremonii în templul Soarelui. De îndată ee soarele răsărea, poporul i se închina şi îl ruga să alunge toţi de¬monii din oraş, apoi postul se termina şi toţi mîncau din aluatul frămîntat fără sînge. După ce s-au închinat <i au sfîrşit postul, ceea ce se înlîmpla la o oră hotărîtă dinainte, pentru ca să poată adora Soarele toţi ca unu), un incaş ^de sînge regal ieşea din fortăreaţă, ca trimis al Soarelui, îmbrăcat în veşminte bogate, cu . mantia înconjurîndu-i corpul şi purtînd o suliţă în mînă. Suliţa era decorată, în-cepînd din vîrf şi pînă la miner, cu pene de diferite culori prinse cu inele de aur. Trimisul cobora colina fortăreţe}, învîrtindu-şi suliţa ameninţător, pînă cînd ajungea în mij-'■ Jocul pieţei mari, unde se înălţa, ca o fîntînă, urna de aur ■ folosită pentru ofranda din sucul fermentat de porumb.
181

multe sapianniu, uviuinuuiu un *^ «^ -
şi femei, felurit deghizaţi, se duceau din colibă în colibă,|| distrugind şi aruncînd la pămînt tot ce le ieşea în cale. Era» o vreme de dezmăţ general ; se presupunea că oamenii sînt.l scoşi din minţi şi că, în consecinţă, nu sînt răspunzători de -J ceea ce fac. Mulţi foloseau această ocazie ca să pună capătul unor datorii mai vechi, maltratîndu-i pe cei pe care îi urau,« udîndu-i cu apă rece ca ghiaţa, aruncînd pe ei murdării ţ sau cenuşă fierbinte. Alţii puneau mina pe tăciuni sau pe cărbuni aprinşi şi îi aruncau în capul cui le ieşea în cale. Singurul mod de a scăpa de aceşti apucaţi era să ghiceşti ce au visat. într-una din zilele sărbătorii avea loc cere- _; moniy alungării spiritelor rele din sat. Bărbaţii, îmbrăcaţi. în piei de fiare sălbatice, purtînd măşti hidoase şi avînd mîinile ascunse sub carapace de broaşte ţestoase mergeau din colibă în colibă făcînd un tărăboi îngrozitor ; în fiece, colibă scoteau lemnele din foc şi împrăştiau, cu mîinile goale, cenuşa şi jeraticul pe podea. Mărturisirea generală a păcatelor ce preceda sărbătoarea era probabil o pregă¬tire pentru izgonirea din comunitate a influenţelor rele ;' era un mijloc de a scăpa poporul de păcatele sale de moarte, adunîndu-le şi aruncîndu-le pe pustii. Incaşii din Pena celebrau în septembrie o sărbătoare numită Situa, care avea scopul să izgonească din capitală şi din împre- ' t jurimile ei toate bolile şi necazurile. Sărbătoarea cădea în septembrie, deoarece ploile încep în această perioadă şi, odată cu ele, izbucneau deobicei tot felul de boli. Ca pre¬gătire pentru sărbătoare, oamenii ajunau în prima zi cu lună după echinocţiul de toamnă. După ce au postit în-
tso
/
rn.lt ■■■■■l-II>-

MM

■

Acolo îl aşteptau alţi patru incaşi de sînge regal, cu su-| liţe în, mină şi poalele hainelor sumese pentru ca să fie gata de'fugă. Trimisul le atingea la toţi patru suliţele cui lancea sa. spunîndu-le că Soarele le poruncea, lor trimişii'j săi, să alunge spiritele rele din oraş. Cei patru incaşi se.l despărţeau şi coborau alergînd cele patru drumuri regale ce duceau afară din oraş, în patru zări. în timp ce trimişii | alergau, toţi locuitorii, cu mic cu mare, ieşeau la porţile caselor şi, cu mari strigăte de bucurie şi de veselie, îşi scu¬turau hainele ca de colb şi spuneau :-„Piară spiritele rele. Cit de mult am aşteptat această sărbătoare. O, ziditorule a toate îngăduie-ne să trăim pină in anul ce vine. să mai vedem'o sărbătoare ca aceasta". După ce-şi scuturau hai¬nele, îşi treceau mîinile pe cap, pe braţe şi pe picioare, ca şi cînd s-ar spăla. Toate acestea se tăceau pentru izgonirea diavolilor din case, pentru ca trimişii Soarelui să-i poată expulza din oraş ; şi se petreceau nu numai pe străzile unde alergau incaşii, ci pretutindeni în oraş. Dansau cu toţii, şi însuşi incaşul juca în mijlocul lor ; şi se scăldau In rîuri şi în izvoare, spunînd că bolile vor fi scoase din trupurile lor. Apoi luau cu toţii torţe mari din paie, legate cu sfoară. Le aprindeau, le treceau din mină în mină şi se loveau unul pe altul cu ele, spunînd : „Tot răul să se facă nevăzut". între timp, alergătorii fugeau cu suliţele în afara oraşului, la mai mult de un sfert de leghe, unde-i aşteptau alţi patru incaşi care primeau suliţele din mîinile lor şi alergau cu ele mai departe. Astfel suliţele erau pur¬tate în lanţ de alergători pe o distanţă de cinci sau şase leghe, la capătul căreia alergătorii se spălau în rîuri, apoi îşi spălau şi suliţele pe care le înfigeau în pămînt, însem-

nînd o frontiera pe care spiriteic rele gonite să nu o mai poată trece.
Negrii din Guineea izgonesc în fieco an diavolul din toate oraşele lor, cu multă ceremonie, la o dată hotăxită anume în acest scop. La Axim, pe Coasta de Azur, aceasta surghiunire anuală este precedată de o sărbătoare de opt Sile, în timpul căreia oamenii se dedau veseliei şi bucuriei, joacă, sar şi-cîntă şi li se îngăduie libertatea desăvârşită de a ocărî cît le place, astfel înoît pot da în vileag, fără nici o" oprelişte şi fără teă-i ameninţe vreo pedeapsă ori măcar să fie întrerupţi, toate fărădelegile, josniciile şi furturile comise de-mai-marii lor ori de oameni de rînd. în a opta zi, alungă diavolul cu un strigăt asurzitor, alergînd după el . şi lovindu-1 cu beţe, cu pietre sau cu orice le cade în mină. Cînd l-au gonit destul de departe de oraş, se întorc cu toţii acasă. în acest fel, diavolul este alungat din peste o sută de oraşe deodată. Ca să nu se mai întoarcă în casele lor, femeile spală şi freacă toate vasele de lemn şi de argilă, „pentru a le curăţa de. toate murdăriile şi de diavol".
La Cape Coast Castle, pe Coasta de Azur. un englez a asistat, la 9 octombrie 1844, la ceremonie şi o descrie după cum urmează *. „Astă-seară, a avut loc ritualul anual de iz¬gonire a lui Abonsam, duhul rău, din oraş. De îndată ce tunul de la ora opt a răsunat în fort, oamenii au început să tragă focuri de puşcă prin casele lor, scoţîndu-şi afară toate lucrurile, izbind în fiecare colţişor al casei cu beţe etc. şi scoţînd strigăte cît mai ascuţite cu putinţă, pentru
1 Narralive of CQ.pitg.in James Fawekner's Travels of the Coast of Benin, West Africa (Istorisirea călătoriilor căpitanului Ja¬mes Fawekner pe Coasta Beninului, Africa de vest), 1837.

Urmează trebuie să posteşti şi să nu aprinzi nici un foc. A doua zi dimineaţa, femeile îşi mătură vatra şi locuinţa şi adună gunoiul pe blide sparte de lemn. Apoi poporul înalţă rugăciuni, spunînd : „O voi, boli ce vă aflaţi în corpul .nostru si ne chinuiţi, astăzi am venit să vă gonim". Cu toţii aleargă atunci, cit îi ţin picioarele înspre muntele Adaklu, lovindu-se peste gură şi strigînd : „Ieşiţi chiar azi ! Ieşiţi chiar.azi ! Tot ce-i dătător de moarte, afară, chiar azi ! Spirite rele, afară cu voi, afară cu tot ce ne prici-nuieşte dureri de1 cap, afară ! La Anlo şi Adaklu să se ducă toate relele, acolo-i locul lor !".Ajunşi la un anumit arbore. 5pe muntele Adaklu, ei aruncă gunoaiele şi se întorc acasă. La Kiriwina, în sud estul Noii Guinee, după ce se stringea recolta de igname noi, poporul ţinea sărbătoarea şl juca mai multe zile ; pe o estradă înălţată anume în acest scop se expuneau un număr mare de bunuri, cum ar fi brăţări, monede indigene şi aşa mai departe. Cinci se în¬cheia sărbătoarea, tot poporul se aduna şi izgonea spiritele din sat strigînd, lovind în stîlpii casei şi râsturnînd toate obiectele sub care se putea bănui că se ascunde un spirit |,viclean. Locuitorii i-au explicat unui misionar că au os¬pătat spiritele, le-au oferit tot felul de daruri şi că acum a venit vremea ca ele să-şi ia tălpăşiţa. Nu au văzut oare dansurile şi n-au auzit cântecele, nu s-au ghiftuit cu sufLe-tele ignameior, n-au luat in stăpinire sufletele banilor şi toate celelalte obiecte preţioase expuse pe estradă? Ce alt¬ceva mai puteau, dori spiritele ? Trebuiau deci să spele putina.

ţ
\
•

•

a înspăimînta diavolul. Inchipuindu-şi că l-au izgonit din| casă, au început să alerge pe străzi, să arunce peste totl torţe aprinse, să strige, să urle, să izbească beţe unele de*! altele, să bată în cratiţe vechi, făcînd larma cea mai asur¬zitoare pentru a-1 goni din oraş în mare. Timp.de patru eăptămîni înainte de împlinirea ritualului, totul e cufundat într-o tăcei'e de mormînt ; nu este îngăduit să se tragă fo¬curi de armă, nu se bate nici o tobă, oamenii nu pălăvră¬gesc între ei. Dacă, în răstimpul acestor săptămmi, doi indigeni se ceartă şi fac zgomot în oraş, aceşti făptaşi sînt aduşi de îndată în faţa regelui şi condamnaţi să plătească daune mari. Dacă un cîine, un porc, o oaie sau o capră sînt găsite rătăcind pe drumuri, oricine poate omorî sau lua animalul, iar proprietarul nu are dreptul la nici o despă¬gubire. Această linişte are scopul să-1 înşele pe Abonsam, pentru ca. luat pe neaşteptate, să fie cuprins de spaimă şi Bă poată fi izgonit. Dacă cineva moare în acest interval de muţenie generală, rudele sale nu au dreptul să plingă pînă ce nu se încheie cele patru săptămîni."

Citeodată. se fixează data izgonirii anuale a spiritelor | rele în funcţie de sezonul agricol. Astfel, la hosii din Togo, 1 în Africa de vest, izgonirea are loc înainte ca poporul să guste noile igname. Căpeteniile cheamă preoţii şi magi- . elenii şi le spun că poporul va mînca acum igname proas¬pete şi se va bucura, de aceea ei trebuie să purifice oraşul şi să îndepărteze spiritele rele. în consecinţă, spiritele rele, vrăjitoarele şi toate necazurile ce au căzut pe capul poporu-, lui sînt virile în şomoioage de frunze şi de plante-agăţă¬toare legate de prăjini, iar acestea sînt scoase clin oraş şi înfipte în pământ pe diferite drumuri. în timpul nopţii ce
13-4

La hosh din nord-estul Lndiei, marea sărbătoare a anu-: lui este sărbătoarea recoltei, celebrată în ianuarie, cînd/ hambarele gem de grîne şi cînd oamenii, după cum spun ef* înşişi, sînt plini de răutate. „Ei sînt stăpîniţi de ciudata idea că în această perioadă bărbaţii şi femeile sînt atît de încli-' naţi spre viciu încît este neapărat necesar, pentru binele" lor, să deschizi o supapă şi să dai, pentru o vreme, Mu liber pasiunilor." 1 Ceremoniile încep cu sacrificarea a trei păsări în cinstea zeului satului, un cocoş şi două găini, dintre care'; una trebuie să fie neagră. Împreună cu ele se oferă flori ale. arborelui Palas (Butea jrondosa), pîine făcută din făină de: orez precum şi seminţe de susan. Ofrandele sînt prezentate de către preotul satului, care se roagă ca, în cursul anului ce vine, ei şi copiii lor să fie feriţi de nenorocire şi de boli, ploile să cadă, la timpul potrivit şi recoltele să fie îmbelşu¬gate, în unele locuri se înalţă rugăciuni şi pentru sufletele morţilor. Se crede că în această perioadă a anului bîntuie un spirit rău şi pentru a scăpa de el bărbaţii, femeile şi co¬piii înconjură satul şi îl străbat în lung şi-n lat înarmaţi cu: beţe, de parcă ar hăitui un vînat, cîntînd un cîntec sălbatic şi strigînid din toate puterile pînă cînd'sînt siguri că spiritul cel rău a fost pus pe fugă. începe apoi veselia şi oamenii beau bere de orez pînă cînd ajung în starea potrivită pentru dezmăţul ce urmează. Sărbătoarea devine acum „o satur-nală, în cursul căreia slugile îşi uită îndatoririle faţă de stăpîni, copiii, nu mai ţin seama de buna-cuviinţă datorată părinţilor, bărbaţii încalcă respectul faţă de femei şi fe¬meile pierd orice noţiune de modestie, gingăşie şi blîndeţe;

1 E. T\ Daltori, Descriptive Ethnology o/ Bengal descriptivă a Bengalului), 1872.

(Etnologia

ele devin nişte bacante prada furiei". De obicei, hosii sînt liniştiţi şi reţinuţi, politicoşi şi tandri cu femeile. Dar, în ţoiul acestor sărbători, „firea lor pare să treacă pe moment, printr-o schimbare. Fiii şi fiicele vorbesc grosolan cu pă¬rinţii lor, iar aceştia răspund copiilor tot atît de urît ; băr¬baţii şi femeile devin aproape animalici, dîndu-şi friu liber tuturor pornirilor amoroase." Mundarii, înrudiţi şi vecini cu.hosii, celebrează sărbătoarea cam în acelaşi fel. „Ase¬mănarea cu saturnaliile este cît se poate de completă, de¬oarece pe timpul festivităţilor lucrătorii sînt bine trataţi de către stăpînii lor şi li se îngăduie să le vorbească acestora în deplină libertate. E sărbătoarea recoltei, sfîrşitul trudei unui an Întreg şi un scurt răgaz înainte de a o lua de la început." * .
La unele triburi din Hindukush, ca şi la hosi şi mundari, izgonirea diavolilor are loc după seceriş. După ultima re¬coltă de toamnă adusă acasă, oamenii cred că este necesar să alunge spiritele rele din grînare; Se mănîncă un fel de fiertură, iar capul familiei îşi ia puşca şi trage un foc în podea. Apoi iese din casă şi îşi tot încarcă arma, trăgînd focuri pînă cînd săculeţul de pulbere se goleşte ; şi toţi ve¬cinii procedează la fel. Ziua următoare este o zi de bucurie. La Chitral această sărbătoare este numită „vînătoarea dia¬volului." La rîndul lor, khondii alungă diavolul în peri¬oada semănăturilor şi nu pe vremea secerişului. Ei se închină atunci lui Pitteri Pennu, zeul îmbogăţirii şi al cîş-tigului de tot felul. în prima zi a sărbătorii se face o căruţă primitivă cu ajutorul unui coş aşezat pe cîteva bucăţi de lemne şi rotile de bambus in chip de roţi. Preotul conduce căruţa mai întîi la casa căpeteniei ereditare a tribului,
m

casă, diavolii o iau la fugă spre ospăţul ce li s-a pre-ătit, dar acolo preotul îi primeşte cu blesteme care, în cele urmă, îi fac să plece din district. Cînd au plecat toţi. înă la unul, vacarmul se transformă într-o linişte de mor-t care se prelungeşte pînă a doua zi. Se crede că diavo-i sînt dornici să se întoarcă la vechile lor locuinţe, şi pen-a-i face să creadă că în faţa lor nu stă Bali cea adevă¬rată, ci o insulă, pustie, nimeni nu trebuie să se mişte din ă timp de douăzeci şi patra de ore. Se întrerupe pînă şi nunca obişnuită din gospodărie, chiar şi pregătitul hranei; umai paznicii se pot arăta pe străzi. Se atîrnă împletituri spini 'şi frunze la toate intrările pentru a-i împiedica străini să intre. Această adevărată stare de asediu se dică

numai în a treia zi şi, chiar şi atunci, este interzis să se lucreze în orezarii sau să se facă tîrguri în piaţă. Cea [mai mare parte dintre oameni rămîn în continuare acasă şi îşi petrec timpul jucînd cărţi sau bătînd zarurile.
La Tonkin, un theckydaic adică izgonirea în comun a spiritelor rele avea loc de obicei o dată pe an, mai ales dacă mortalitatea era mare printre oameni, printre elefanţi sau caii din staulul obştei sau printre vitele din ţinut „şi răul se punea pe seama spiritelor malefice ale celor omoriţi pen¬tru trădare, răzvrătire, conspiraţie împotriva vieţii regelui, generalului sau prinţilor ; aceşti morţi, drept răzbunare pentru osînda îndurată, sînt porniţi să distrugă totul şi să-vîrşesc mari grozăvii. Ca să se apere, oamenii, minaţi de superstiţie, au instituit acest theckydaw ca mijloc de a-1 igoni pe diavol şi de a curăţa ţara de spii'itele rele." Ziua hotărîtă pentru ceremonie era îndeobşte 25 februarie, la o lună după anul nou care începea la 25 ianuarie. Pînă atunci
189
jL_ A ■■ .:: .

căreia i se dă întiietate în toate ceremoniile agricole. AcoloJj preotul primeşte cîte o mînă de sămînţă din fiecare soi şii cîteva pene. Se duce apoi la toate celelalte case din sat, pri-fi mind de la fiecare aceleaşi lucruri. în cele din urmă, căruţă^ este dusă pe un cîmp în afara satului, urmată de toţi tinerii care se iau la trîntă şi lovesc furios în aer cu ciomege lungi.i Sămînţa dusă astfel in afara satului se numeşte „porţia| spiritelor rele care nimicesc sămînţa". „Se crede că în că-1 rută au fost duse şi spiritele, iar dacă li se dă în seamă^ căruţa cu tot ce este în ea, nu mai au nici un motiv să dis-,: trugă restul de grîu de sămînţă."
Locuitorii din Bali, insulă la est de Jawa, practică izgo¬nirea periodică a diavolilor cu mari ceremonii. în general,' momentul ales pentru izgonire este ziua ,,cu lună neagră", în cea de a noua lună a anului. Cînd diavolii au fost lăsaţi mai multă vreme nescărmănaţi se spune că ţara este „caldă" şi preotul porunceşte să fie luaţi la goană cu forţa, căci altfel întreaga insulă ar deveni de nelocuit. în ziua hotărîtă, oamenii din sat sau din district se adună la tem¬plul principal. Aici se pun, la o răspîntie, bucate pentru ■diavoli. După ce preoţii au rostit rugăciuni, sunetul unui corn îi pofteşte pe diavoli să se înfrupte din masa ce le-a fost pregătită. In acelaşi timp, o mulţime de oameni vin j şi îşi aprind torţe la lampa sfîntă care arde în faţa mare- I lui preot. De îndată, urmaţi de mulţimea privitorilor, ei sej împrăştie in toate direcţiile, bătînd străzile şi drumurile şi I strigînd : „Piei ! Du-te pe pustii". Pretutindeni pe unde trec, cei rămaşi acasă se grăbesc să ia parte la izgonirea , diavolilor, lovind cu un zgomot asurzitor în porţi, în grinzi, în vînturătoarea de orez şi aşa mai departe. Astfel alungaţi
1C4

ml iar rauiacaiorn erau yniuy* "• «<- *r- r -—- «c < Pînă dnd tirul ajunge la poarta din afară a oraşului. Astfel
sigiliu putea fi folosit din nou. La sfîrşitul satumaliilor| |.diavolii sînt goniţi, pas cu pas. După ce s-au luat aceste spiritele rele erau gonite. Se desfăşura o paradă cu trupei I măsuri, se leagă o frînghie sfinţită în jurul zid
fusese o perioadă de sărbători, cu tot felul de petreceri şr un dezmăţ general. Toată luna, marele sigiliu se ţineaj închis într-o cutie întoarsă cu faţa în jos şi legea era, cum-s-ar spune, aţipită. Toate divanurile de judecată erau în-' chise, debitorii nu puteau fi urmăriţi, micile încălcări ale legii, furturile lipsite de importanţă, atacurile rămâneau nepedepsite ; nu erau luate în seamă decît trădarea şi omo¬rul, iar răufăcătorii erau ţinuţi în temniţă pînă cînd marele mari de pedestraşi şi era scoasă artileria, cu steagurile fiu turînd în bătaia vîntului şi cu toată pompa de război; „generalul începea prin a aduce ofrande de carne sufletelor acelor criminali şi duhurilor malefice (căci la ei se obiş¬nuia astfel şi era conform tradiţiei să fii ospătat înaintea execuţiei), îi poftea să bea şi să mănânce, apoi îi învinuia, într-o limbă ciudată, cu ajutorul unor litere, senine şi al- | tele, de nenumărate delicte şi crime pe care le-au comis, <le exemplu faptul că au adus tulburare în ţară, că au omorî t elefanţii şi caii, fărădelegi pentru care merită sal fie pedepsiţi şi izgoniţi din ţară. După toate aceste acuzaţii, se trăgeau salve de'tun ele mare calibru ca ultim semnal; imediat toată artileria şi flintele se descăreau pentru/ca îngrozitorul lor bubuit să pună diavolii pe fugă ; mărginiţi cum erau, credeau cu tărie că i-au izgonit cu adevărat." !| în Cambodgia, izgonirea spiritelor rele avea loc în luna1 martie. Se adunau şi se aduceau în capitală bucăţi de statuii sparte şi de pietre sfărîmate, considerate lăcaşuri ale dia*
'-Brnest Yaung, The Kingdom of the Yellow Robe (Regata robei galbene), 1808.

Bolilor. Aici erau aduşi cit mai mulţi elefanţi cu putinţă, •în seara cînd ieşea luna plină se trăgeau salve de armă şi elefanţii, scoşi din fire, se năpusteau să pună diavolii pe fugă. Ceremonia se îndeplinea trei zile în şir. în Siam izgo¬nirea demonilor are loc anual, în ultima zi

a anului care se încheie. Se trage o lovitură de tun, din palat, ca semnal ; postul vecin răspunde şi aşa mai departe, din post în post,
(_. _, . „.Jurilor ora¬
şului-pentru a împiedica diavolii izgoniţi să se reîntoarcă.
Fringhia este făcută din fire rezistente şi este vopsită în
dungi roşii, galbene şi albastre.
S-ar părea că expulzările anuale ale diavolilor, vrăji¬toarelor sau influenţelor nefaste erau un fapt obişnuit la paginii din Europa, dacă judecăm după vestigiile pe care le-au lăsat obiceiurile de acest fel la descendenţii lor de astăzi. Astfel la wotyakii1 păgîni. popor finic din Rusia ' de răsărit, toate fetele tinere din sat se adună în ultima zi a anului sau de Anul Nou, înarmate cu beţe avînd vîrfurile despicate în nouă. Fetele lovesc cu ele în toate colţurile "casei şi ale curţii, spunînd : „îl gonim pe Satan din sat".
îApoi beţele se aruncă în rîul ce curge in apropierea satului şi Satan pluteşte în josul rîului o dată cu ele, pînă ajunge în satul vecin, de unde trebuie să fie izgonit din nou. în unele sate surghiunirea se desfăşoară altfel. Bărbaţii neîn¬suraţi primesc de la fiecare casă din sat crupe de ovăz,
carne şi rachiu. Duc toate acestea la cîmp, aprind un foc
1 Populaţie balto-finLcă, care trăia în reghmdle răsăritene ma¬ritime din jurul Leningradului.

m

,vuiu perepi cu o măciucă din lemn de tei. în acelaşi tscop, Ftrag focuri de puşcă, înfig cuţite în pămînt şi vîră bucăţi p.mici de lemn aprinse în crăpături. Ei sar de asemenea peste K-focurile ceremoniale, scuturîndu-şi hainele, iar în unele re-Fgiuni suflă în cerni lungi din scoarţă de tei pentru a speria '-.spiritul cel rău. Cînd spiritul s-a refugiat în pădure, aruncă ^în copaci o ploaie de brînzoaice şi ouă rămase de la ospăţ, în Europa creştină, vechiul obicei păgîn de a izgoni pu-■ terile răului în anumite perioade ale anului a supravieţuit pînă în epoca modernă. în unele sate din Calabria, luna martie este inaugurată prin izgonirea vrăjitoarelor. Totul .se petrece noaptea, în bătaia clopotelor bisericii cînd oame¬nii aleargă pe străzi strigînd : „A sosit martie". Ei spun că în luna martie vrăjitoarele dau tîrcoale pretutindeni, şi ce¬remonia se repetă toată luna în fiecare zi de vineri. După cum era de aşteptat, vechiul ritual păgîn a fost preluat în sărbătorile Bisericii. în Albania, în ajunul Paştelui, tinerii
aprind torţe din lemn ri l sfîrşit le aruncă î
aşinos şi merg cu ele prin sat. La in rîu strigînd : „Ha, Kore ! te aruncăm în .... nu te mai poţi întoarce nici-i. odată", în Silezia, ţăranii cred că în Vinerea Mare bîntuie j vrăjitoarele şi pot făptui orice rău. De asemenea în împre¬jurimile Oels-ului, în apropiere de Strehlitz, locuitorii se ; înarmează, în această zi, cu mături vechi şi gonesc vrăji-I toarele din case şi din vetre, din ogrăzi şi din grajduri, fă-
I nu, ca pe aceste torţe, ca să
mentele pe care le-au adus cu dînşii şi rostesc cuvintele l „Du-te pe pustii, nu intra în casă". Se întorc apoi în sat şi intră în toate casele unde sînt femei tinere, pe care le înşfacă şi aruncîndu-le în zăpadă spun : „Părăsi-v-ar du-: hui bolii-'. Resturile de crupe de ovăz. şi alimente se împart la toate casele după cantitatea pe care au dat-o, şi fiecare familie consumă partea ce-i revine. Potrivit spuselor unui wolyak din districtul Malmyz, tinerii aruncă în zăpadă pe oricine găsesc acasă şi obiceiul se numeşte „izgonirea lui"J Satan" ; mai mult încă, se aruncă în foc şi o parte din cru¬pele de ovăz fierte, cu cuvintele : „O zeule, nu ne pedepsi cu boală şi ciumă, nu ne da pradă spiritelor pădurii"'. Dar cea mai veche formă a ceremoniei este cea practicată de wotyakii din gubernia Kazan. Mai întîi se aduce la amiază ofrandă Diavolului. Apoi toţi bărbaţii se adună călări, în mijlocul satului, şi hotărăsc cu ce casă să înceapă. După ce ţ cad la înţelegere, lucru ce dă loc adesea unor discuţii aprinse, bărbaţii leagă caii de uluci şi se înarmează cu bice, măciuci de lemn de tei şi mănunchiuri de ramuri aprinse. Ei cred că ramurile aprinse îl înspăimîntă de moarte pe Satan. Astfel înarmaţi şi scoţînd strigăte înspăimîntătoarţţ scotocesc prin toate colţurile casei şi ale curţii apoi închid uşa şi scuipă după diavolul pe care l-au alungat. Bărbaţii merg astfel din casă ir) casă, pînă cînd izgonesc diavolul de peste tot. Apoi încalecă pe cai şi ies.din sat, scoţînd ur-
lete sălbatice şi lovind cu măciucile în toate părţile. Cîndf ,. , . Ceremiştii (sau marii) tfnt „

j tuiuiii sint o populaţie de tip fir limbă se înrudeşte cu limbile penmice şi cu mordvina. teritoriu situat între cursurile rtnni«
nic, a căror
-urile riurilor Ve^g:7^tkO-Pau -
«ncultori, pescari, tîr^orl
ies din sat îşi aruncă măciucile departe şi mai scuipă încă o dată după diavol. Ceremiştii, un alt popor finic din
, . ,- ,-• ' . . .. 1 "mba se înrudeşte cu 1^
teritoriu situat între ci
t,d- &mt o populaţie de

192

I 13 — Creanga de aur, voi. IV

193

Boemia se practică încă şi acum, sau cel puţin se practica pînă nu demult, obiceiul de a izgoni vrăjitoarele. în noaptea i Valpurgiilor. Astfel, în munţii clin Boherwald, toţi tinerii din sat se adună după apusul soarelui pe o înălţime, dacă se poate la o răspîntie, şi pocnesc cîtva timp din bice, toţi odată,'cît pot de tare. Zgomotul goneşte vrăjitoarele; aceste fiinţe malefice nu mai pot face rău pe toată întinderea unde se aude pocnetul de bici. în unele locuri, în timp ce tinerii plesnesc din bice, păstorii sună din corn. şi suncteJc
<"=i aiirlp Dină departe î;
cîo.d o zarva ctl se poate de mare şi un tărăboi de nu sa mai înţelege om cu om.
Hntelege om cu om_ folosit pe„tru goniră,
ta Europa centrala. mom~V Valpurgiilor, ajunul
)ţii, gonesc negieşn, »»«.j
Cele douăsprezece zile dintre Crăciun şi Bobotează sînl şi ele stăpînite de vrăjitoare. Astfel, în unele părţi ale Si-leziei, oamenii ard răşină de pin. în fiecare noapte între Crăciun şi Anul Nou, pentru ca fumul să alunge vrăjitoa¬rele şi spiritele rele cît mai departe de casele şi acareturile lor., iar în ajunul Crăciunului şi al Anului Nou trag focm i ' Ide puşcă peste cîmpii şi pajişti, în tufişuri şi arbori, şi în-' făşoară în paie pomii fructiferi, pentru a împiedica spiritele ; să le facă vreun rău. în ajunul Anului Nou, care este ziua Sfîntului Silvestru, tinerii din Boemia se înarmează cu puşti, se aşază în cerc şi trag de trei ori în aer, Ceremonia l se numeşte „împuşcarea vrăjitoarelor" şi se crede că sperie I şi izgoneşte spiritele. Ultima din cele douăsprezece ale mistice este Bobotează sau „a douăsprezecea noapte", iai în diferite părţi ale Europei, a fost aleasă drept cel maî ni-merit moment pentru izgonirea puterilor răului. La Brun-nen, pe lacul Lucerna, băieţii pornesc în ajunul Boboteşti | o procesiune, purtînd torţe şi făcînd zgomot mare cu su¬nete de corn, clinchete de clopoţei, pocnete de bici şi aşa
J 9S
r->3* ii
v
mese om oiee, pa.MUJ1. ... prelungi,"ai căror ecou se aude pînă departe în tăcx ♦.nopţii, gonesc negreşit vrăjitoarele.
vrăjitoarelor, este sau era. noaptea Valpurgiilor. ajunul silei de 1 mai, cind se credea că puterea funestă a acestor, fiinţe malefice ajungea la culme. De exemplu. în Tirol, ca şi în alte părţi, izgonirea puterilor răului în această peri¬oadă primeşte numele de „arderea vrăjitoarelor'". Ea se petrece la 1 mai, însă pregătirile încep cu multe zile înainte într-o joi. la miezul nopţii, se tac legături din lemn răşinos, cucută din cea pătată cu negru şi roşu, rozmarin şi ramuri de porumbar. Aceste mănunchiuri se păstrează şi la 1 maî cîţiva oameni cărora Biserica trebuie să le acorde în pre- | fiabil iertarea tuturor păcatelor, le ard. în ultimele trei zilej| din aprilie, se puritică toate casele at urnind u-le cu ienupăr'j şi vimanţ. Ceremonia „arderii vrăjitoarelor" începe h-J 1 mai cind clopotele sună vecernia şi se lasă amurgul- Bar- I baţii şi.băieţii lac larmă mare. pocnind din bice, sunînd din f clopoţei, lovind în oale şi crătiţi ; femeile poartă cădelniţe;.' elinii sini scoşi din lanţ şi aleargă în toate părţile lătrind şt ehelălăind. Cind încep să bată clopotele bisericii se aprind legăturile de crenguţe legate de stîlpi şi se arde tâmîie. I Apoi se sună toţi clopoţeii de la porţi şi cei care anunţă oral mesei prin case, se zăngăne oalele şi crătiţele unele de al¬tele, cîinii latră, toată lumea trebuie să facă zgomot. îu această zarvă se strigă din răsputeri : ..Fugi de-aicea, vrăjitoare, fugi. de nu vrei s-o păţeşti !;; Se aleargă de suple ori în jurul caselor, curţilor şi al satului. Vrăjitoarele

sânt scoase cu fum din ascunzişurile lor şi alungate. în unele părţi ale Bavariei şi la germanii din

CAPITOLUL LVII
ŢAPfl ISPĂŞITORI PUBLICI
i 1. 1 z g o n i r e a s pir i t e l o r r ele î n car nat e.
\ Pînă acum ne-am ocupat de acel tip de izgonire a spiritelor :L rele dintr-o comunitate pe care l-am denumit direct sau I nemijlocit. In acest caz, spiritele rele sînt invizibile, cel | puţin pentru ochii obişnuiţi, şi mijlocul de eliberare constă, .. de cele mai multe ori. în a bate aerul în gol şi a produce o I hărmălaie în măsură să înspăimînte spiritele rele şi să le I facă să-şi ia zborul. Rămîne să ilustrăm acum al doilea tip f de surghiunire în care influenţele demonice sînt întrupate j' într-o formă vizibilă sau cel puţin se crede că un medium f material poate fi încărcat cu ele şi, asemeni unui cărăuş, I le poate scoate din oameni, din sat sau din oraş.
Populaţia porno din California, Ia fiecare şapte ani, pune la cale o izgonire a diavolilor, şi în atari împrejurări aceştia sînt înfăţişaţi de bărbaţi mascaţi. ,,Douăzeci ori -treizeci ele bărbaţi se împopoţonează cu găteli de arlechin, se ferchezuiesc cu sulimanuri barbare şi îşi pun oale cu păcură pe cap, apoi se duc pe ascuns în munţii din api-o-piere. Aceşti bărbaţi îi personifică pe diavoli. Un crainic se urcă pe acoperişul casei pentru adunări şi ţine o cuvîntare
197

nu vor face destulă larmă vor avea roade sărace peste an.^ De asemenea, in Labruguiere, canton din sudul Franţei, în:| ajunul Bobotezei lumea aleargă pe străzi sunînd din clo-| pote, izbind în tingiri şi făcînd tot ce se poate pentru am stîrni un adevărat vacarm. Apoi, la lumina torţelor şi a -mănunchiurilor de crengi aprinse, scot urlete asurzitoare, j gperînd că astfel vor goni din oraş toate spiritele şi toţi! diavolii rătăcitori.

in faţa mulţimii. La un semnal Violării cu o scară mai înainte, oamenii mascaţi coboară din munţi cu oalele de păduvă aprinsă pe cap şi cu lot acel inspăimîntător cortegîM de larmă, mişcare şi cost uniat ie pe care mintea primitivi» lut ş'i-1 poate imagina ca să-i înfăţişeze pe demoni. Femeile,? şi copiii îngroziţi Eug din calea lor mmcmd pămîntul, băr3j biaţii îi Înghesuie într-un cerc şi. după principiul că împo¬triva satanei trebuie luptat cu foc şi pară. agită tăciuni aprinşi in aer. strigă, ţipă şi. ca ieşiţi din minţi, se aruncă asupra diavolilor setoşi de pradă şi de strige, născînd un, spectacol-infricoşăito-r şi virind spaima în inimile sutelor de femei-a<luniate la faţa locului, care strigă, leşină şi se ţin scai de pretinşii lor apărători. In cele din urmă. diavolii izbu-' ţese să pătrundă în casa pentru adunări, iar cel mai curajos dintre bărbaţi intră in casă şi duce tratative cu ei. Pentru a încheia toată această farsă bărbaţii îşi arată vitejia, izgo¬nesc diavolii din clădire şi, luptind cu zarvă mare şi tă¬răboi, îi pun pe lugâ acoperiţi de ruşine, spre munţii de unde au venit." Primăvara, de îndată ce frunzele sălciilor pe malul rîului ajungeau la maturitate indienii mandan îşi celebrau marea sărbătoare anuală, una dintre caracteristi¬cile ei [iind izgonirea diavolului. Un bărbat, vopsit cu negru] spre a simboliza pe diavol apărea din cîmpie, intra în sat, gonea şi speria femeile şi imita mişcările bivolului într-un dans consacrat bivolului în scopul de a-i asigura o prăsilă bogată în cursul anului următor. In cele din urmă, era alungat din sat. femeile urmărindu-1 cu fluierături şi ocări, lovindu-1 cu beţe şi împroşcîndu-1 cu noroi.
Unele triburi indigene din Queonsland-ul Central cred într-o fiinţă primejdioasă, numită Molonga, care se furi-
HM
■J-,, ■■ ... ..■„,.-■

sază nevăzută, ucide bărbaţii şi necinsteşte femeile dacă nu.se îndeplinesc anumite ceremonii. Ceremoniile durează Seinei nopţi şi sint alcătuite din dansuri Ia care iau parte , numai bărbaţii, pictaţi şi împodobiţi în chip fantastic. In a cincea noapte,' Molonga însuşi, înfăţişat de vn bărbat 'acoperit cu ocru roşu şi cu pene, purtînd o suliţă lungă, împodobită şi ea-cu pene, se năpusteşte din beznă spre spectatori, da parcă ar vrea să treacă prin ei. Se prbdui < mare agitaţie, 'se aud ţipete şi strigăte. însă după un nou atac simulat", diavolul piere în întuneric. în ultima noapte ; a anului, palatul regelui Cambodgiei se curăţă de diavoli. ^Elefanţii gonesc din curţile palatului bărbaţi cu faţa spoită ;în chip de diavol. După ce au fost izgoniţi, se întinde în 'jurul palatului un fir de bumbac sfinţit pentru a nu-i lăsa să se reîntoarcă. La Munzerabad, district clin Misore. în India de Sud, cînd a izbucnit holera sau vărsatul în Weo comună,

locuitorii se adună şi invocă demonul bolii cu .ajutorul unei imagini de lemn, pe care p duc. de obicei la miezul nopţii, în comuna învecinată. Locuitorii acestei co¬mune trec în acelaşi fel imaginea la vecinii lor, şi astfel demonul este expediat dintr-un sat în altul, pînă cînd ajunge la malul lacului în care este axvîrîil ir, cric din ş.urmă.
De cele mai multe ori însă, demonii izgoniţi nu s5ot reprezentaţi în nici un fel, dar se presupune că'sînt pre¬zenţi, invizibili, în vehiculul material şi vizibil cu ajutorul căruia sînt duşi în altă parte. Este bine să-deosebim aîei izgonirile ocazionale şi izgonirile periodice. Să în-eepern cu primele.

;T

! 99

nîndu-şi unul altuia vestea, cu marc oucune, îovina m gonguri şi în felurite instrumente cu clopoţei.
Şi în alte insule indiene din răsărit se recurge la cere¬monii similare. Astfel în Timor-laut pentru a înşela de¬monii care provoacă boli se lasă să plutească pe mare, în voia vîntului şi a curenţilor, o mică pirogă în care se află imaginea unui om, avînd alături toate cele trebuincioase pentru o lungă' călătorie. Cind se porneşte piroga, poporul strigă : ,,0,' molimă, pleacă de aici ; du-te, la ce bun să stai în sărmajna noastră ţară ?" Trei zile după ceremonie, se omoară un porc şi se închină o parte din el lui Dudilaa, cel care trăieşte în soare. Unul dintre bărbaţii cei mai bă-trini" spune : „O, stăpîne încărcat de ani, mă rog ţie, fă-i' sănătoşi pe nepoţi, pe copii,-pe femei şi pe bărbaţi, ca să fim în stare să mîncăm carne de porc şi orez şi să bem vin de palmier. Eu îmi voi ţine făgăduiala. Mănîncă partea ce ţi se cuvine şi dă-le sănătate oamenilor din sat". Dacă piroga se opreşte într-un loc populat, boala va izbucni acolo. "De aceea, cînd o pirogă se împotmoleşte pe mal se iscă o mare tulburare în populaţia de pe coastă, şi oamenii o ard imediat, deoarece diavolii fug de foc. în insula Buru, piroga purtînd demonul bolii are lungimea de vreo două¬zeci de picioare, este înzestrată cu pînze, lopeţi, ancore şi aşa mai departe şi este doldora de merinde. O zi şi o noapte întreagă poporul bate în gonguri şi tobe şi se aruncă asupra demonilor înspăimântaţi. A doua zi dimineaţa, zece tineri viguroşi lovesc oamenii cu ramuri înmuiate într-un vas de pămînt cu apă. Aleargă apoi la malul mării, pun ramurile în pirogă, lansează în mare grabă o altă barcă şi, cu ajutorul ei, trimit departe în larg, corabia încărcată
20i

2. I z g o ft ir e a ocazională a spiritelor^ rele î n 1 r - u 11 vehicul matetial. Vehiculul5 care transportă demonii poate fi de diverse feluri. Cel mai-5 obişnuit este o corăbioară sau o barcă mică. Astfel în| districtul sudic al insulei Ceram, se face o corăbioară pe I care oamenii o umplu cu orez, tutun, ouă şi aşa mai de-'J parte, strinse de la întreaga populaţie. Pe catarg se ridică I o pînza mică. Cînd totul este pregătit cineva strigă cui voce puternică : ,,0, holeră, vărsat, friguri şi pojar, voi| . care aţi stat atît de mult la noi şi ne-aţi pustiit atît de I crunt, de astăzi încetaţi să ne. mai bîntuiţi cu molima, căci I iată, ara pregătit această corabie pentru voi şi v-am adus merinde pentru călătorie. Nu veţi duce lipsă de mîncare, I nici de frunze de betel, nici de nuci de areca şi nici de '; tutun. Părăsiţi-ne, plecaţi peste ape, pe aici nu mai aveţi I ce căuta, mergeţi într-un ţinut cit mai îndepărtat. Fie ca I mareele toate şi toate vînturile să vă poarte iute, să vă| lase acolo, iar noi în viitor să trăim sănătoşi şi bine şi să nu mai'vedeţi niciodată lumina soarelui". Apoi zece sau doisprezece bărbaţi duc corabia la mal, lăsînd-o să piu- 1 tească în bătaia vîntului dinspre uscat, încredinţaţi că au scăpat de boală pentru totdeauna, sau cel puţin deocam¬dată. Dacă boala îi loveşte (din nou, sîn»t siguri că nu este.. una şi aceeaşi, ci o alta cu totul diferită, \pe care o gonesc;: la timpul potrivit în acelaşi fel. Cînd corabia încărcată-cu demoni dispare în depărtări, cei care au dus-o pînă la mal' se întorc în sat, unde strigă : ,,Boala s-a dus acum, a dispărut, a fost gonită, a plecat pe mare cu corabia". Auzind aceste strigăte, oamenii ies alergînd din case, spu-
200

—

cu boli. Acolo o părăsesc şi cineva strigă : „Vărsat, pleacă; "tată-moşule, pleacă de bună voie, bă mai bînlui şi prin altă lară : ţi-am pregătit merinde pentru călătorie, de-acum nu mai avem nimic să-ţi dăm". După ce au ajuns,din nou la mal, se îmbăiază cu toţii. în această ceremonie este lim¬pede că oamenii sînt loviţi cu ramuri, spre a-i scăpa de demonii bolii, despre care se crede că trec în ramuri. De aici graba cu care ramurile sînt puse în pirogă şi du.se ' departe în largul mării. în districtele din interiorul Cera-mului, cînd bîntuie vărsatul sau alte boli, preotul loveşte toate casele cu ramuri sfinţite, pe care le aruncă apoi în rîu spre a fi duse în mare ; în acelaşi, fel, la wotiakii din Rusia beţele folosite la izgonirea diavolilor din sat se aruncă în rîu. pentru ca apele să ducă departe încărcătura plină de nenorociri. Ideea de a pune în barcă păpuşi în-truchipînd bolnavii, pentru a-i ademeni pe diavoli să alerge după'ele nu este neobişnuită. De exemplu, cele mai multe dintre triburile păgîne de pe coasta insulei Borneo în--cearcă să alunge epidemiile după cum urmează. Ele cioplesc una sau cîteva imagini grosolane de om clin măduva pal¬mierului sago şi le aşază pe o plută sau pe o barcă, mică, ori pe un vas malaez complet echipat şi încărcat eu orez şi cu alte alimente. Vasul este acoperit eu flori de palmier areca şi cu panglici făcute din frunzele acestuia, şi astfel împodobit i se dă drumul să plutească în larg, dus de reflux, purtînd cu el bolile, după credinţa naivă a acestor oameni sau după cum le place să nădăjduiască.
De multe ori vehiculul purtător al demonilor sau boli¬lor strînse chntr-o întreagă comunitate este un animal sau \
202

un ţap ispăşitor. In provinciile centrale ale Indici, cînd ,'într-un sat izbucneşte holera, fiecare se retrage, • după .apusul soarelui, în casa sa. Preoţii trec atunci pe străzi şi iau cîte un pai de pe acoperişul fiecărei case, iar aceste .paie sînt arse pe un altar aflat în partea de răsărit a satu¬lui, la un loc cu daruri, constînd din orez, unt topit şi ' curcuma. Se gonesc pui vopsiţi cu chinovar în direcţia fu¬mului şi se crede că aceştia duc şi boala cu ei. Dacă acest lucru nu slujeşte la nimic, se recurge la ţapi şi în cele clin urmă la porci. Cînd la bharii, mallanii şi kurmii din India bîntuie holera, ei iau o capră sau o bivoliţă — animalul trebuie să fie neapărat o femelă si să fie cit mai negru cu putinţă —, apoi, după ce i-au legat pe spate, într-o pînză roşie, cîteva. grăunţe, cuişoare şi miniu de plumb, îl go-• nesc din sat. Animalul este alungat dincolo de marginea satului şi nu este lăsat să se mai reîntoarcă. Uneori bivo¬liţa se înseamnă cu roşu şi este alungată pînă în salul apropiat, ducînd boala cu ea.
La dinka, popor de păstori de pe Nilul Alb. fiecare fa-.milie consacră o vacă. Dacă războiul, foametea sau altă ca¬lamitate publică ameninţă ţara, căpeteniile satului cer unei anumite familii să-şi precloa animalul consacrat pentru a fi folosit ca ţap ispăşitor. Femeile duc vila pînă ia rîu şi apoi o trec pe malul celălalt, ca să rătăcească acolo în pus¬tietate şi să cadă pradă fiarelor. Apoi femeile se reîntorc în tăcere ifără să .privească înapoi ; ele cred că. o singură pli¬vire dacă aruncă în urmă, ceremonia şi-ar pierde orice efect. Cîncl. în 1857, indienii aymara din Bolivia şi Peru au fost loviţi de ciumă, au încălţat hainele bolnavilor de ciumă
203

.3. 1 zg o nir e a periodică a spiritelor rele tntr - un vehicul mate r i a l. Izgonirea relelor cu ajutorul unui ţap ispăşitor sau a altui purtător material tinde, ca şi aceea nemijlocită, a relelor nevăzute, să devină periodică, dintr-un motiv asemănător. Astfel, în fiecare an, de obicei în luna martie, populaţia din Leii, Moa şi Lakor, insule din Arhipelagul Indian, îşi izgoneşte toate bolile în •mare. Ei construiesc o pirogă lungă de vreo şase picioare, o înzestrează cu pînze, lopeţi, cîrmă şi tot felul de alte obiecte, iar fiecare 'familie pune în ea puţin orez, fructe, o pasăre de curte, două ouă, insecte care produc pagube ogoa¬relor şi aşa mai departe. Apoi o lasă să plutească în larg, spunînd : „la de aici toate bolile du-le în alte insule, du-le pe alte meleaguri, în ţinuturile care se întind, spre răsărit, acolo unde răsare soarele". Populaţia biaja din Borneo tri¬mite în fiecare an o barcă mică, încărcată cu păcatele şi nenorocirile oamenilor. Echipajul oricărui vas care întîl-neşte din întâmplare această barcă piază-rea va fi lovit de toate relele aflate în ea. Duşunii din Tuaran, un district nordic din Borneo britanic, practică în fiecare an un obicei asemănător. Ceremonialul este cel mai important din cursul întregului an. Scopul său este să aducă noroc satului în anul care urmează, alungind în mod solemn toate spiritele rele care s-au adunat în case ori în jurul acestora în -ultimele 12 luni. Sarcina de a pune pe fugă demonii şi de a-i scoate din sat revine mai ales femeilor. îmbrăcate în cele mai fru¬moase haine pe care le au, ele străbat în procesiune satul. Una dintre femei duce într-un coş purtat pe spate un pur-celuş de lapte şi toate poartă nuiele, cu care lovesc purce-luşul într-un anume moment ; guiţatul animalului ajută la
205

pe o lama neagră, au stropit hainele cu rachiu şi apoi au-; alungat animalul în munţi, sperînd că

va duce molima cu el.'
Uneori ţapul ispăşitor este om. De exemplu, zeii pre¬vesteau, din cînd în cînd, pe regele din Uganda că vrăjma¬şii săi bunyoro foloseau magia .împotriva lui şi a poporului său pentru a-i face să piară de foame. Spre a preîntîmpina o asemenea catastrofă, regele trimitea un ţap ispăşitor la graniţa cu Bunyoro, ţara duşmanului. Ţapul ispăşitor era sau un bărbat cu un băiat, sau o femeie cu copilul ei, aleşi din cauza vreunei infirmităţi cu care îi însemnaseră zeii şi după care victimele trebuiau recunoscute. Odată cu victi¬mele omeneşti se trimiteau o vacă, o orătanie şi un cîine, purtaţi cu toţii sub pază straşnică, pînă în ţara pe care a indicat-o zeul. Acolo se rupeau membrele victimelor şi erau lăsate să moară cu încetul, fiind prea schilodite ca să se mai, poată întoarce acasă. Se credea că astfel boala sau flagelul 'au fost transferate la victime şi au fost trimise înapoi, prin ele, în ţara de unde au venit.
Unele triburi indigene din China aleg un bărbat cu muşchi foarte puternici spre a juca rolul ţapului ispăşitor, ca mijloc de apărare împotriva ciumei. După ce şi-a mînjit obrazul cu vopsea, el se maimuţăreşte în fel şi chip pentru a atrage înrîurirea molimei ciumei şi celelalte influenţe dăunătoare numai asupra lui. Bărbatul este asistat de un preot. în Punjab, un leac împotriva ciumei este să angajezi un bărbat din casta Chamar, să-1 întorci cu spatele spre sat, să-1 însemni cu o seceră încinsă la roşu şi să-1 trimiţi în junglă luînd ciuma cu el. Bărbatul nu trebuie să se uite înapoi.

atragerea spiritelor rătăcitoare. în fiecare casă femeile joacă si cîntă, scuturînd castaniete sau lovind talgere şi zornăind clopoţei de bronz pe care îi ţin în amîndouă mîi-nilc. După ce spectacolul a fost repetat în fiecare casă din sat, procesiunea coboară spre rîu şi spiritele rele pe care femeile le-au gonit din case le însoţesc pe acestea pînă la malul apei. Aici s-a pregătit o plută care aşteaptă legată la mal. Pluta poartă daruri de alimente, haine, oale pentru fiert şi săbii, şi este împodobită cu o mulţime de efigii de bărbaţi, femei, animale şi păsări, toate făcute clin frunze de sagotier'. Spiritele rele se urcă pe plută şi, cînd s-au adu¬nat toate, oamenii o împing în mijlocul rîului, să fie luată de curent şi să ducă cu ea demonii. Dacă pluta se împot¬moleşte în apropierea satului, este dcspotmolită în mare grabă, căci altfel pasagerii ei nevăzuţi ar folosi acest prilej pentru a coborî şi a se reîntoarce în sat. In cele din urmă suferinţele purceluşului, al cărui guiţat a ademenit diavolii de prin cotloanele unde stăteau la pîndă, încetează, de¬oarece este omorît, iar hoitul lui se aruncă.
în fiecare an, la începutul anotimpului secetos, locuito¬rii insulei Nicobar poartă prin sate o corabie în miniatură. Diavolii sînt izgoniţi din colibe şi încărcaţi pe corăbioară, iar aceasta este dusă în larg de vînt. Un catihet a descris ceremonia la care a asistat la Car Nicobar în iulie 1897. Timp de trei zile oamenii au fost ocupaţi să întocmească două vase plutitoare, in formă de canoe echipate cu pînze 'şi încărcate cu anumite'frunze care posedă preţioasa caii-tate de a goni spiritele. In timp ce tinerii construiau vasele,
1 Specie de palmier al cănii trunchi conţine o substanţă făi¬noasă, înlreiiuiiiţntă în alimentaţie (Metroxylon).

exorciştii şi cei mai în vîrstă şedeau într-o casa cînlînd. pe rînd, cântece ; dar de cele mai multe ori ieşeau şi patrulau pe ţărm, înarmaţi cu nuiele, şi împiedicau diavolul să intre in sat. A patra zi a solemnităţii, purta un nume ce însemna „Izgonirea diavolului pe vasul cu pînze". Seara toţi sătenii se adunau, iar femeile aduceau coşuri cu cenuşă şi frunze pentru izgonirea diavolului. Frunzele se împărţeau tuturor celor de faţă, tineri şi bătrîni. Cînd totul era pregătit, un grup de bărbaţi voinici, însoţiţi de o ceată de magicieni ducea unul dintre vasele plutitoare la ţărmul mării, luînd-o de-a dreapta cimitirului din sat şi acolo îi dădeau drumul . pe apă. De îndată ce oamenii veneau înapoi, un alt grup de bărbaţi ducea celălalt vas plutitor la ţărm şi îi dădeau şi acestuia drumul pe apă, prin stingă cimitirului. Odată por¬nite bărcile încărcate cu demoni, femeile aruncau cenuşă de pe ţărm şi mulţimea striga, spunînd : „la-ţi tălpăşiţa, diavole, ia-ţi tălpăşiţa şi nu te mai întoarce niciodată !" Vîntul şi fluxul fiind prielnice, canoele se îndepărtau cu re¬peziciune în larg; şi toată noaptea oamenii petreceau cu mare veselie deoarece diavolul a plecat spre Chowra. Şi în alte sate din Nicobar diavolii sînt izgoniţi într-un mod ase¬mănător o dată pe an ; dar ceremoniile se lin în momente diferite şi în locuri diferite.
Multe triburi indigene din China celebrează o mare sărbătoare în luna a treia a fiecărui an. Este un prilej de bucurie generală şi prin ea poporul crede că a nimicit cu desăvârşire toate relele din ultimele .12 luni. Presupusa dis¬trugere are loc în felul următor. Un vas mare de pămîul umplut cu praf de puşcă, pietre şi bucali de Fior se îngroapă

c pi ui uase şi cenuşa focurilor din ziua precedentă. Apoi imaginile încărcate cu demoni sînt 'înşfăcate în mare grabă, duse cu o mare procesiune pe ma¬lul rîului şi aruncate în apă în

bătaia tobelor. Refluxul le duce în larg şi oraşul e curăţat de fantome şi diavoli pentru Şti.doi ani.
ţ Şi în Europa se cunosc izgoniri similare ale relelor în¬carnate, în seara,duminicii Pastelor, ţiganii, din sudul Eu¬ropei iau o cutie de lemn, uşoară, prinsă ca într-un leagăn .între două scîndurj încrucişate. în cutie se pun ierburi şi plante de leac, împreună cu hoitul uscat al unui şarpe sau al unei şopîrle pe care fiecare trebuie să-1 fi atins în prea¬labil cu degetele. Se înveleşte apoi cutia în lînă albă si ro¬şie, iar bărbatul cel mai bătrîn o duce din cort în cort şi, în cele din urmă, o aruncă într-o apă curgătoare, dar nu înainte ca fiecare membru al grupului să fi scuipat în ea, iar. vrăjitorii să fi rostit cîteva farmece. Ţiganii cred că în¬deplinind această ceremonie alungă toate bolile care altfel i-ar lovi în cursul anului ; şi dacă cineva ar găsi cutia şi ar deschide-o din curiozitate, pe el şi pe ai lui i-ar potopi toate bolile de care ceilalţi au scăpat. Ţapul ispăşitor cu ajutorul căruia se izgonesc din comu¬nitate relele care. s-au adunat timp de un an este cîteodată un animal. De exemplu, la populaţia garo din Assam „în afară de sacrificiile pentru cazuri izolate de boală, există şi anumite ceremonii pe care întreaga comunitate sau între¬gul sat le săvîrşeşte o dată pe an şi care au scopul să-i 'apere pe locuitori de primejdii în pădure, de boală şi de tot
20»
,

bolile şi nenorocirile din anul trecut şi, făcîndu-le praf şi j pulbere, se crede că s-au spulberat bolile şi nenorocirile'! înseşi. Sărbătoarea este prilej de mari chefuri şi beţii. 1
La Old Calabar, pe coasta Guineei, diavolii şi fantomele sînt sau erau izgonite o dată la doi ani. Printre spiritele I alungate din bîrloguri se află şi sufletele c-elor care ai» miluit în timpul scurs de la ultima purificare a oraşului. Cu'l trei săptămîni sau cu o lună înainte de izgonire, care potri- I vit unei relatări avea loc în noiembrie, se fac din împleti- ' turi.'sau din lemn efigii primitive, înfăţişînd oameni şi ani-J| male cum ar fi crocodili, leoparzi, elefanţi, boi şi păsări ; -efigiile se împodobesc cu panglici şi cu tot felul de zorzoane şi se aşază în.faţa porţii fiecărei case. Cam la ceasurile trei în dimineaţa zilei hotărîte pentru ceremonie, întreaga populaţie, într-o stare de agitaţie sălbatică, iese pe străzi şi, făcînd un zgomot asurzitor, începe să'gonească toţi de¬monii şi toate fantomele din ascunzişurile lor în efigii, spre ia fi scoşi odată cu ele din locuinţele oamenilor. In acest scop, cete de oameni colindă străzile bătînd în uşi, trăgînd focuri de armă, izbind în tobe, suflînd în trîmbiţi, sunînd din1 clopote, lovind între ele crătiţi şi tingiri, strigîncl cu putere şi făcînd, cu alte cuvinte, tot zgomotul de care sint în stare,-ca să trezească demonii. Vacarmul durează pînă aproape în zori, cîndîncepe să se potolească încetul cu în¬cetul şi se stinge cu desăvîrşire la răsăritul soarelui. între timp, casele au fost conştiincios dereticate şi se crede că toate spiritele înspăimîntate s-au înghesuit, claie peste grămadă, în efigii sau în panglicile -şi zorzoanele lor flutu-
208
<

felul de întâmplări, nefericite in viitoarele 12 luni. Cea mai-f însemnată dintre aceste ceremonii este Asonglata. La-?J marginea fiecărui sat mare se pot zări pietre înfipte InM pămmt pălind, la prima vedere, a fi aşezate, fără nici o'2 -ordine'sau metodă. Pietrele sint cunoscute sub numele ăeM asong şi pe ele se oferă sacrificiile cerute de Asongtata. Se | sacrifică un ţap, iar peste o lună se crede că trebuie sacri- •'< ficat un langur (maimuţă entelVus) pau un şobolan. Sej leagă animalul ales cu o frânghie în jurul gâtului şi doi băr¬bii ţi, câte unul din fiecare parte, îl Urăsc pe la toate casele-g din sat. Este dus pe rând înăuntrul fiecărei case, iar întreg timp sătenii adunaţi izbesc în pereţii din afară pentru a . înspăimânta şi goni orice spirit rău care s-ar fi adăpostit ân| casă. După ce s-a ocolit în acest fel întregul sat, maimuţa sau şobolanul sînt duse la marginea satului unde animalele J sînt sfîrtecate cu o'lovitură de dao, apoi sînt atârnate pe 03 cruce de bambus înfiptă în- pământ. In jurul animalului crucificat se înfig iţărusşi lungi şi ascuţiţi de bambus, care alcătuiesc un fel de chevaux de frise1. Ţăruşii comemorează vremurile cînd o asemenea pavăză înconjura din toata părţile satele pentru a împiedica intrarea duşmanilor, ia» acum sînt un simbol al protecţiei contra bolilor şi primej¬duirii vieţii de către animalele sălbatice din păduri. Lan-. gur-vil necesar în acest scop se vînează cu câteva zile mai înainte, dar, dacă este cu neputinţă să se prindă vreunul, el poate fi înlocuit cu o maimuţă de culoare castanie ; nu, este îngăduit să se folosească hulock. Aici maimuţa sau şoa-g recele crucificat este ţapul ispăşitor public care, prin sufe-

1 împrej miiire* defensivă ocsatra cavaleriei,
g'oiimpoTfte şi ţepuşe CCr.).

alcătuită din tufe

rinţele şi moartea sa in numele celorlalţi, scapă popoJuJ iu
H orice boii şi restrişte in anul ce vine. ,
De'asemenea, într-o anumită zi a anului, bhotiya din Juhar, Himalaia de vest, iau un dine .şi îl îmbată cu băuturi l/alcoolice şi haşiş sau cînepă şi, după ce l-au îndopat cu tot Pfelul de bunătăţi, înconjui"ă cu el satul şi apoi îi dau dru-l'mul. în cele din urmă îl alungă şi îl omoară lovindu-1 cu E.beţe şi pietre şi cred că dacă procedează astfel nici o boală $i ori nenorocire nu. va lovi satul în cursul amilul următor. mia unele părţi din Breadalbane exista,odinioară obiceiul ca 3rîn ziua Anului Nou să se ducă un cîine la poartă să i se dea Ro bucată de pîine şi apoi să fie gonit strigîndu-i-se : „Piei Pde-aici, cîine ! Moarte de om ori pierdere de vite de-ar fi fssă lovească această casă pînă se-ncheie anul, pe capul tău fcsă cadă !" în Ziua Ispăşirii, care se ţinea în a zecea zi â'ţn |.luna a, şaptea, marele preot evreu îşi punea amîndouă mîi-rnile pe capul unui ţap viu şi mărturisea toate nedreptăţile I comise de fiii lui Israel, iar după ce itrecea astfel păcatele I poporului asupra animalului, îl gonea in deşert.
; Ţapul ispăşitor asupra căruia se trec periodic păcatele ţ mulţimii poate fi şi o fiinţă omenească. La Onitsba, pe Ni-I ger, se sacrifica-a anual două fiinţe cmcoieştî peni io a spăla \ păcatele ţării. Victimele se cumpărau prin subscripţie pu-\ blică. Tuturor pei'soanelor care au comis păcate mari în ■ 'cursul anului trecut, cum ar fi incendierea, furi ui, adulte-fjul, vrăjitoria şi aşa mai departe, li se cerea să contribuie icu 23 nguga, ceva:mai mult de două lire. Banii astfel strînşi ' erau duşi undeva în interiorul ţării şi cu ei se cumpărau ■_ jioună persoane bolnăvicioase ,;spre a ii sacrificate pentru f răscumpăra rea tuturor acestor păcate îngrozitoare — una
u*

lor1 a fost martor la sacrificarea uneia dintre aceste vioS| ele sale cuvinte sau gemete înainte de a-şi da sufletul
time. Era o femeie, în vîrstă de vreo 19 sau 20 de ani. Aij fost tîrîtâ cu faţa la pămînt, de la casa regelui pînă la rîu, I pe o distanţă de vreo două mile, iar mulţimea care o înso-jg ţea striga : „Ticăloşie ! ticăloşie !" Scopul era să „alungei nedreptăţile din ţară. Tîrau trupul femeii fără nici o milă, întrucît îşi duceau cu el propriile lor păcate. Se spune că 5 asemenea obiceiuri se practică şi astăzi în secret de multe;, triburi din delta Nigerului, cu toată vigilenţa guvernării britanice. La negrii yoruba din.Africa de vest „victima-; omenească aleasă pentru sacrificiu, care poate fi om liber sau sclav, poate să se tragă dintr-o familie nobilă sau bo- : ' gata sau poate fi de condiţie umilă, este numită, după ce a fost aleasă şi desemnată in acest scop, oluwo. în perioada] detenţiunii victima este hrănită din belşug şi i se dă tot ce;-doreşte. Cînd soseşte clipa sacrificiului, este purtată de'; obicei pe străzile oraşului în ca're-şi are reşedinţa suvera¬nul ce o va sacrifica pentru binele domniei şi al fiecărei fa-' milii sau individ de sub puterea sa, ca să ducă cu sine păcatele, vina, nenorocul şi moartea tuturor. Pentru a as¬cunde identitatea victimei se aruncă peste ea cenuşă şi; cretă, faţa i se mînjeşte tot cu cretă, în vreme ce, din timp în timp, din case ţîşnesc oameni ce-şi pun mîinile pe vic¬timă, trecînd astfel asupra ei păcatele, vina, necazurile şi moartea lor." După ce s-a încheiat purtarea victimei, eal
1 S. Crowther şi J. C. Taylor, The Go.rpel of the Banks of the'
Niger. ' '"■
212

în Siam era obiceiul
iu semnalul unei explozii de bucurie a mulţimii care crede â sacrificiul a fost acceptat şi mînia divină domolită.
ca într-o zi a anului să se aleagă o
femeie ruinată de desfrîu, şi să fie purtată pe o litieră pe toate străzile, însoţită de muzica tobelor şi oboaielor. Noro¬iul ii'azvlrlea ocări şi o împroşca cu noroi; după ce era dusă jai-n întregul oraş o*aruncau pe o grămadă de gunoi sau pe1 JttL-gard de spini,dincolo de zidurile cetăţii, interzieîndu-i tru totdeauna să păşească înlăuntrul lor. Credeau că tfel femeia atrage asupra sa toate influenţele primej-loase ale văzduhului si ale spiritelor rele. Batakii din Su-raatra oferă ca sacrificiu public, pentru a purifica ţara şi a obţine bunăvoinţa zeilor, fie un cal roşcat fie un bivol. Se spune că odinioară, de acelaşi stîlp se lega şi un bărbat, iar cînd se omora animalul, omul era alungat; nimeni nu mai putea să-i dea adăpost, să-i vorbească sau sâ-i dea de mîn-care. Se presupunea, fără îndoială, că victima duce cu sine ■păcatele şi nenorocirile poporului.

Uneori ţapul ispăşitor este un animal sacru. Poporul idin Malabar împărtăşeşte x'espectul hindus faţă de vacă. ■socotind că uciderea şi consumarea unei vaci „este o crimă tpt'atît de odioasă ca şi omorârea unui om sau un asasi¬nat cu bună ştiinţă". Totuşi, -brahmanii trec păcatele po¬porului asupra uneia sau mai multor vaci şi atît vacile, cit şi păcatele cu care aceste animale sînt încărcate, sînt ••izgonite într-un loc hotărît de brahmani". Cînd vechii Tşgipteni sacrificau un taur, conjurau toate relele, care .altfel ar fi căzut pe ei înşişi şi pe ţara Egiptului, să cadă

■i ■ ii'

pe capul acestuia, iar apoi vindeau capul taurului grecii ori îl aruncau într-un rîu. Nu se poale spune Insă că . timpurile cunoscute de noi egiptenii ar fi adorat tai; în general, căci se pare că taurii erau omorîţi şi muica în mod obişnuit. Dar multe împrejurări duc la condu că la început egiptenii considerau toate vitele drept sacre,! atît taurii cit şi vacile. Căci ei socoteau nu numai vacile ca fund sfinte şi nu le sacrificau niciodată, dar nici tauriii nu puteau fi sacrificaţi, dacă nu aveau anumite caracal rustici'naturale ; un preot examina fiecare taur înainte dej a fi sacrificat ; dacă avea caracteristicile cerute. îşi punea" pecetea pe animal ca. semn că poate 'fi jertfit ; omul care* jertfea un animal fără pecete era osîndit la moarte. Mai1 mult declt atît. cultul taurilor negri Apis şi-Mnevis, ades al celui dinţii, juca un rol important în religia egip teană : taurii care mureau de moarte bună erau înmor mîntaţi eu grijă in suburbiile oraşelor şi osemintele lo erau adunate din întregul Egipt şi îngropate într-un sin¬gur loc : iar la jertfirea unui taur eu prilejul marilor ritua¬luri ale lui bis, toţi adoratorii îşi loveau pieptul si îl je^ leau. Aşadar, în generat, sîntem, se pare, îndreptăţiţi să deducem că taurii erau consideraţi la început, la fel cum erau considerate vacile dinlotdeauna. drept sacri, şi că taurul ucis, pe al cărui cap s-au potopit toate nenorocirile poporului, fusese odinioară tap ispăşitor divin. Pare destul; de verosimil că mielul pe care membrii populaţiei madi din Africii Centrală îl ucid în fiecare an este ţap ispăşitor di¬vin şi aceeaşi presupunere poate explica parţial sacrifica¬rea broaşte.; ţestoase de către zuni.
214

în tine, ţapul ispăşitor poate fi un. om divin. Astiel, în i'îjoiembrie, gondii din India îl slăvesc pe Ghansyam Deo, «protectorul recoltelor şi spun eră la sărbătoarea sa zeul Bfcsuşi coboară pe capul unuia dintre cei ce i .se închină, iar ■acesta cade deodată într-un fel de criză şi, după ce se cla-i.îină un timp, aleargă in junglă unde se crede că va înne-|'.buni dacă va fi lăsat singur. E adus înapoi, dar- nu-şj vine lin fire timp de o zi sau două. Poporul crede că un astfel de îtjesn este ales ca ţap ispăşitor pentru păcatele celorlalţi oa-ptteni din sat. Albanii clin Caucazu] de răsărit ţineau în |templul Lunii un număr de sclavi sacri şi mulţi. dintr<: u ■nud inspiraţi de zei, făceau profeţii. Dacă unul dini;*? Eaceşti oameni arăta mai multe simptome de Inspiraţie sau me nebunie decît cele obişnuite şi rătăcea singuratic prin tpăduri, la fel ca gondul în junglă, marele preot îl lega leu un lanţ sfîntşi îl ţinea in. lux şi belşug timp de un an. |La sfîrşitul anului era frecat cu uleiuri şi dus spre a fi [sacrificat. Un bărbat, rare se ocupa anume cu uciderea [acestei victime omeneşti şi care prin practică îndelungă B&pătase îndeminare, ,so ivea din mulţime şi înfigea <• ■ u-lliţă sacră intre coastele victime.', străpungîndu-i mima. ■Felul m care cădea omul ucis era o prevestire în legătură foi bunăstarea comunităţii. Apoi se ducea corpul într-un fjoc unde poporul se urca pe el ca un fel de ceremonie de Durificare. Această ultimă împrejurare indică îr, mod olar BŞ "păcatele poporului erau trecute asupra victim i, l:i fel cum treceau preoţii evrei păcatele popor ului u.::upja ţapu¬lui ispăşitor,' punindu-şi mîinile pe capul-animaluluj. De¬oarece se credea că omul este posedai de spiritul divin,
215

wşeşae necruţător cu amenzi. Severitatea lui Jalno alungă Ritoate păturile lucrătoare din oraşe pină cînd trec cele două-Kzeci şi trei de zile. Dar cînd mirenii pleacă, vine clerul. WToate mănăstirile budiste din ţinut, pe o distanţă de multe K'mile in jur, îşi deschid porţile şi îşi revarsă pensionarii. ft Toate drumurile care duc spre Lhasa coborînd din munţii l[învecinaţi sînt înţesate de călugării care se grăbesc spre & capitală, unii pe jos, alţii călare, pe cai, măgari sau pe boi care mugesc, cărîndu-şi cu toţii cărţile de rugăciune şi bli¬dele pentru gătit. Sînt atît de mulţi, încît din cauza lor este greu să străbaţi străzile şi pieţele oraşului, împurpu¬rate de reflexele veşmintelor roşii pe care ei le poartă. Domneşte o dezordine şi o zăpăceală de nedescris. Cete de sfinţi părinţi străbat străzile, cîntîndu-şi rugăciunile sau scoţînd- strigăte sălbatice. Se

întîlnesc, se îmbrâncesc, se ceartă, se bat ; nasuri care sîngerează, ochi învineţiţi, ca-^ pete sparte — se dau şi se primesc lovituri în toată voia. De dimineaţă pînă seara, de cînd se crapă de zi şi pînă în amurg, călugării înveşrnîntaţi în roşu fac slujbe în aerul îmbîcsit de tămîie al marelui templu Maehindranath, cate¬drala din Lhasa, şi acolo se îmbulzesc călugării de trei ori pe zi ca să primească de pomană ceai, supă şi bani. Ca¬tedrala este o clădire vastă, aşezată în mijlocul oraşului şi înconjurată de bazaruri şi dughene. Zeităţile din interior sînt bogat încrustrate cu aur şi pietre preţioase.
După douăzeci şi patru de zile puterea lui Jalno înce¬tează, dar o preia din nou şi timp de zece zile acţionează tot atît de arbitrar ca mai înainte. în prima zi din cele zece preoţii se adună din nou ia catedrală, înalţă rugăciuni "Domnului, ca să ferească poporul de boală şi de alte rele
217

pentru a duce cu sine păcatele şi nenorocirile poporului]] In Tibet ceremonia ţapului ispăşitor prezintă cîteva trăsături deosebite K Noul an tibetan începe cu luna nouă] care apare în jurul datei de 15 februarie. Timp de două-' zeci şi trei de zile după aceasta, în capitala ţinutului, Lhasa,< cîrmuitorilor în funcţie li se ia conducerea ţării şi este uvŞ credinţată acelui călugăr din mănăstirea Debang care se oferă să plătească cea mai mare sumă pentru un asemenea' privilegiu. Persoana care a cîştigat licitaţia este numită' Jalno şi face el însuşi cunoscut faptul că a obţinut puterea,' străbătînd în acest scop străzile oraşului Lhasa cu un baston de argint în mînă. Călugării din toate mănăstirile' şi templele învecinate se adună ca să-i aducă omagii. Jalno îşi exercită autoritatea în modul cel mai arbitrar în pro-' priul său beneficiu, toate amenzile pe care le stoarce fiind , ale sale, ca răscumpărare. Profitul pe oare-1 obţine este de aproape zece ori mai mare decit suma plătită pentru acordarea privilegiului. Oamenii săi străbat străzile pen¬tru a descoperi orice faptă a locuitorilor care ar putea fi socotită o greşeală. în această perioadă se pun impozite pe toate casele din Lhasa şi cea mai mică ofensă se "pedep-
1 Pentru descrierea obiceiului legat, de Jalno. Frazei* combină mai multe versiuni, aparţinînd lui : J. L. Dutreuil de Rhins, Mis-sion Scienlijique dans la Haute Asie 1890—1895 : Recii du Voyage (Misiune ştiinţifică în Asia de Nord 1890—1895 : Povestire a că¬lătoriei), 1897 ; L. A-Waddell, The Buddism of Tibet (Budismul in Tibet), 1895 ; W. Wordville Rockhill, Tibet, a Geographical, Ethno-graphical, and Historical Sketch, derived from Chinese Sources (Tibet, schiţă geografică, etnografică si istorică, extrasă din izvoare chineze), Journal of thc Roţ-cil Asiatic Society for 1813 (Jurnalul Societăţii Asiatice Regale pentru 1811).
216

şi .,ca dar de împăciuire sacrifică un om. Omul nu est omorît cu tot dinadinsul, dar ceremonia la care este supt se dovedeşte adesea fatală. I se aruncă grăunţe pe cap şil| i se vopseşte obrazul, jumătate. în alb, jumătate în negru". Vopsit în chipul acesta grotesc şi ducînd o haină de piele;l 6ub braţ este numit Regele Anilor şi stă în fiecare zi înj piaţă de unde îşi ia tot ce doreşte şi se plimbă în toatea părţile scuturînd o coadă neagră de iac1 peste capetele! oamenilor, care îşi transferă astfel nenorocul asupra lui.'l în ziua a zecea, toate trupele din Lhasa se duc la templula cel mare şi se aliniază în faţa lui. Regele Anilor este scos | din templu şi primeşte mici daruri de la mulţime. Apoi îl v] batjocoresc pe Jalno spunîndu-i : ,,Ceea ce simţim cu cele;! cinci simţuri nu este iluzie, toată învăţătura ta e minei-~, noasă", şi alte lucruri de acelaşi fel. Jalno, care îl repre¬zintă în această perioadă pe Marele Lama, respinge aceste păreri eretice ; cearta se înfierbîntă şi, în cele din urmă, cele două părţi hotărăsc s-o scoată la capăt dînd cu zarul, Jalno oferindu-se să schimbe locul cu ţapul ispăşitor, dacă. zarurile îi sînt potrivnice. Dacă Regele Anilor cîştigă, se prevede mult rău ; dar dacă câştigă Jalno, bucuria este mare, deoarece acest cîştig dovedeşte că adversarul său a iost acceptat de zei ca victimă care să ia asupra sa toate • păcatele poporului din Lhasa. Oricum soarta 11 favorizează întotdeauna pe Jalno, căruia zarul îi cade neabătut pe s;ase, în timp ce adversarul său nu are niciodată altceva deeît unu. Acest lucru nu este atît de extraordinar cît ar părea la prima vedere, căci zarul lui Jalno nu este.mai'cat
1 Animal rumegător din Tibet, mai mic decît bivolul, acoperit
cu păr lung. (Poephagus grunniens). . ...
?.!!!

cu alte numere decît cu şase,, iar cel al adversarului său |; numai cu unu. Cînd vede degetul "Providenţei îndreptat £ atît de direct împotriva lui. Regele Anilor se îngrozeşte p şi o ia la goană călărind un cal alb. ducînd cu el un dine alb, o pasăre albă, sare şi altele, toate acestea fiindu-i puse | ,1a dispoziţie de stăpmire. Mai are încă obrazul vopsit ju-?, mălaie alb, jumătate negru şi poartă în continuare man~ S.iaua de piele. Întreaga populaţie îl urmăreşte, strigînd, aţipind şi trăgînd salve de gloanţe oarbe după el. Alungat s^ astfel din oraş, este'închis timp de

şapte zile în marea ca¬meră ă spaimelor din mănăstirea Samyas. înconjurat de imagini monstruoase şi înspăimintătoare de diavoli, de piei de şerpi uriaşi şi de animale sălbatice. Se duce apoi ;;, în.munţii Chetang, unde trebuie să rămînă exilat cîteva . luni sau chiar un an, trăind într-o vizuină strimtă. Dacă moare înainte de scurgerea acestui timp, poporul spune că este un semn prevestitor, dar dacă supravieţuieşte, îi l este îngăduit să se reîntoarcă la Lhasa şi să facă din nou pe ţapul ispăşitor în anul ce urmează.
Acest ceremonial ciudat, care continuă să fie respectat în depărtata capitală a budismul ui — Roma Asiei — este interesant, deoarece prezintă mai multe straturi de men-lahtate religioasă, clar delimitate, reînviind un lung şir de mînituitoîri divini, ei înşişi mântuiţi, de sacrificii şi de is¬păşiri prin substituţie, de zei ce trec printr-un proces de fosilizare şi care, atît timp cît îşi menţin privilegiile, sint uşuraţi de toate poverile şi pedepsele divinităţii. în Jalno putem discerne, fără a forţa în mod neîngăduit lucrurile, un urmaş al acelor regi 'temporali, zei muritori, care îşi. cumpără, cu preţul vieţii lor, un fel de scurtă concesiune
213

^ 0.^11. oe socoiea lârâ îndoială că, pentru o oaie neagră şi încărcată de belele, laţul era şi aşa destul de Itlarg, două-trei fire de nisip îin clepsidră fiind prea destul Rpentru cel care-şi prăpădeşte zadarnic atîţia ani preţioşi. KPrin urmare, în măscăriciul cu obrazul boit care face acum Efşolticării în piaţa din Lhasa, alungind soarta rea cu o coadă Wăe iac negru, putem vedea foarte bine pe sr-bsti tutui unui «■substitut, pe vicarul unui vicar, pe locţiitorul pe spinarea «căruia s-a pus o-sarcină grea luată de pe umeri mai nobili. K'Dar firul conducător, dacă l-am urmat în mod corect, nu |;'se opreşte la Jalno ; el duce direct la însuşi preotul din g/Lhasa, Marele Lama, aJ cărui vicar temporar este Jalno. K- Analogia cu multe obiceiuri din numeroase ţări duce la I' concluzia că atunci cînd un individ sanctificat se înjoseşte fcrenunţînd pentru un timp la puterea sa spirituală şi tre-Rcînd-o în mâinile unui substitut, o face, mai precis o făcea E cîndva, pentru singurul motiv că înlocuitorul urma să W moară în locul său.
Astfel, prin negura anilor neluminaţi K de făclia istoriei, tragica figură a papei budismului — vi-' |, carul asiatic al lui Dumnezeu pe pământ — apare întu-Knecată şi tristă, asemeni aceleia a omului-zeu care lua asu-E pră-şi necazurile poporului, ori a Bunului Păstor care-şi r jertfea viaţa pentru turma sa.

4. D e s p r e ţapii i s p ă ş itori î n g e n e r a l.

i Examenul de pînă acum asupra obiceiului izgonirii de către f*o comunitate a relelor acumulate într-un sat, într-un oraş t sau într-o {ară ne îndeamnă ia cîteva observaţii generale.
In primul rînd, nu mai încape discuţie că atî't ceea ce lam numit izgonirea nemijlocită cit şi izgonirea mijlocită
I 221

'J^lllKJ UD!*^ CDU.U5H-
tutul temporar al Marelui Lama ; faptul că îşi ia, sau şi-aia luat odinioară, riscul de a fi el însuşi ţap ispăşitor poate*; fi considerat ca aproape sigur, avînd în vedere că propune I să ia locul adevăratului ţap ispăşitor — Regele Anilor — '| dacă hotărîrea zarului îi este potrivnică. E adevărat câ mo-a dul cum se apelează acum la hazard i-a redus oferta la o | simplă formă goală. Dar asemenea'forme nu răsar de lai sine ca ciupercile peste noapte. Dacă în prezent ele sînt.; formalităţi fără viaţă, învelişuri goale lipsite de orice sem- ; nificaţie, putem fi siguri că odată aveau şi viaţă şi sens ; dacă în prezent sînt numai cărări înfundate care nu duc nicăieri, putem fi siguri că duceau, altă dată, undeva, chiar dacă numai la moarte. Faptul că moartea era în vechime sfîrşitul pentru ţapul ispăşitor tibetan, după ce-şi făcea cîtva timp de cap prin piaţă, este o deducţie pe care ne-o putem asuma. Analogia o sugerează ; gloanţele oarbe trase împotriva lui, credinţa că moartea lui este un semn favo¬rabil, toate acestea o confirmă.
Nu este de mirare că Jalno, după ce plătea atît de scump rolul de zeitate prin sub¬stituţie pentru cîteva săptămîni, prefera să moară tot prin înlocuitor la împlinirea termenului. Această datorie du¬reroasă, dar necesară, a fost aşadar trecută asupra vreunui biet amărît, de la marginea societăţii, vreun nenorocit că-. ruia nu-i era uşor pe lume şi era gata să se descotoro¬seascâ de viaţă după cîteva zile, dacă-şi putea face toate capriciile în acest răstimp. Să observăm că în vreme ce timpul îngăduit substitutului originar — Jalno — era mă¬surat cu săptămînile, timpul acordat înlocuitorului acestuia la rîndul său a fost redus la cîteva zile, zece după unii,
220

a spiritelor rele au ia bază aceeaşi intenţie ; cu alte cu-, vinte, oricum şi-ar imagina oamenii spiritele rele, ca in-' vizibile sau încarnate într-o formă materială, este un fapt-! cu totul

subordonat obiectului principal al ceremoniei, care. este pur şi simplu purificarea de toate relele care s-au abătut asupra unui pepor. Dacă se caută o legătură care^ să unească între ele cele două tipuri de expulzare, ea s-ar, putea afla în obiceiul de a goni relele pe o litieră sau într-o,; barcă. Căci aici, pe de o parte, relele sînt invizibile şi intangibile iar, pe de altă parte, întîînim şi un vehicul vizibil şi tangibil care le scoate din comunitate. Ţapul is¬păşitor nu este altceva decît un asemenea vehicul.
în al doilea rînd, cînd se procedează periodic la purifi¬carea generală de rău, intervalul dintre două ceremonii este de obicei un an, iar momentul din an cînd are loc cere¬monia coincide de obicei cu o anumită schimbare a ano¬timpului, uşor de observat, cum este începutul sau sfîrşitul iernii în zona arctică şi în zona temperată şi începutul sau Bfîrşitul sezonului ploilor la tropice. Creşterea mortalităţii, pe care asemenea schimbări climatice o pot produce, mai} ales la populaţiile înapoiate prost hrănite, prost îmbrăcate şi cu locuinţe nesănătoase, este pusă de omul primitiv pe_ " seama acţiunii demonilor care, în consecinţă, trebuie izgo¬niţi. Astfel, în regiunile tropicale din Noua Britanie şi Peru, diavolii sînt, sau erau, expulzaţi la începutul sezonului ploios : pe coastele posomorite ale Ţării Baffin ei sînt iz¬goniţi la apropierea asprului vînt arctic. Fireşte că.atunci cînd tribul a trecut la agricultură, momentul izgonirii ge-j nerale a diavoli]oi- este astfel ales incit să coincidă cu una din marile epoci ale anului agricol, ca semănatul sau cu-
222

sul recoltei ; dar cum acestea coincid şi ele în mod firesc schimbarea anotimpurilor, nu rezultă că trecerea de la reapta vînătorii sau păsloritului la cea agricolă implică vreo mutaţie a perioadei in caro se ţine aoo.sl nune ritual anual. După cum am văzut, unele comunităţi agricole din
■ India şi Hindukush efectuează purificarea generală de de¬moni la cules, iar altele în timpul semănatului. Dai', in
dorice anotimp al anului ar. avea loc. izgonirea generală a
diavolilor marchează începutul anului nou. Căci. înainte
! de a intra în noul p.n, oamenii se îngrijesc să se scuture
; de necazurile care i-au hărţuit în trecut : aşa se face că la
| -alît de multe comunităţi anul nou se inaugurează cu izgo-
;riirea solemnă şi publică a spiritelor rele. / în al treilea rind, trebuie să observăm că. de obicei, ^această izgonire publică şi periodică a diavolilor este pro¬cedată sau urmată de o perioadă de libertinaj general. în
: cursul, căreia opreliştile obişnuite ale societăţii sînt înlătu¬rate, iar toate încălcările, cu excepţia celor prea grave,
"pot rămîne nepedepsite. In Guineea şi în Tonkin perioada de libertate precede izgonirea demonilor din comunitate; şi suspendarea cârmuirii legiuite din Lhasa. anterioară iz¬gonirii ţapului ispăşitor, poate fi o relicvă a unei perioade, Similare de libertinaj general. La populaţia ho din India perioada de libertate este ulterioară izgonirii diavolului.. La irochezi nu este prea limpede clacă ca precede sau ur¬mează izgonirea diavolilor. în orice caz. extraordinara slă¬bire a regulilor curente de comportare în asemenea ocazii poate fi explicată fără îndoială prin purificarea generală de relele care o precedă sau o urmează. Pe ele altă parte, rind ştiu că se apropie o eliberare generală de rele şi ier-

'i
y

223

l'gradă morţii. Astfel poate ajunge uciderea unui zeu să fie
;™ confundată uneori cu executarea unui criminal.
Dacă ne întrebăm de ce trebuie ucis un zeu pentru a lua asupra sa şi a duce cu el păcatele şi necazurile poporu¬lui, putem presupune că, în practica folosirii divinităţii ca ţap ispăşitor, întîlnim un amestec' între două obiceiuri care au fost odinioară distincte şi independente. Pe de altă parte, am văzut că se obişnuia sâ se ucidă un zeu-om sau animal pentru a-i salva viaţa divină de vicisitudinile vîrstei. Am văzut de asemenea că'exista obiceiul de a efectua o

izgo¬nire generală a relelor şi păcatelor o dată pe an. Dacă se intîmpla ca vreun popor să combine aceste două obiceiuri, rezultatul era folosirea zeului muribund ca ţap ispăşitor. La început, zeul nu era ucis pentru a lua păcatele cu dînsul, ci pentru a salva viaţa divină de decrepitudinea vîrstei înaintate ; dar, fiindcă el oricum trebuia ucis. oamenilor le-a trecut, pesemne, prin minte că pot folosi foarte bine prilejul pentru a-i pune pe umeri greutatea suferinţelor şi păcatelor lor, să le poarte cu sine în lumea necunoscută de dincolo de mormînt. Folosirea divinităţii ca ţap ispăşitor lămureşte carac¬terul ambiguu sub care, după cum am văzut, apare obiceiul popular european al „izgonirii Morţii". Am expus moti¬vele ce ne îndreptăţesc să credem că în această ceremonie

f..aşa-numila Moarte era iniţial spiritul vegetaţiei, ucis anual primăvara, pentru ca să revină la viaţă cu toată vigoarea
| tinereţii. însă, aşa cum am atras atenţia, unele caracteristici ale ceremoniei nu pot fi explicate doar pe baza acestei ipoteze. Acestea sînt bucuria cu care se duce efigia Morţii pentru a fi îngropată sau arsă şi teama şi oroarea pe care
225
P 15 — Creanga de aur, voi.' IV

liber pasiunilor, fiind încredinţaţi că ceremonia ce vine^ va spăla păcatele spre care se îndreaptă atît de grabnicii Pe de altă parte, cînd tocmai a avut loc ceremonia, min-1 ţile oamenilor sînt eliberate de sentimentul opresiv, sub| puterea căruia trudesc în general, sentimentul unei at¬mosfere în care colcăie demonii ; drept urmare, la prima-revărsare de bucurie ei depăşesc limitele impuse de tra-3 diţii şi de morală. Cînd ceremonia are loc în timpul cu-« leşului, exaltarea simţurilor este stimulată şi de bunăstarea' fizică datorată hranei îmbelşugate.
în al patrulea rînd, trebuie să punem cu deosebire în evidenţă folosirea unui om sau a unui - animal divin drept ţap ispăşitor ; într-adevăr, ceea ce ne interesează aici in mod strici este obiceiul de a izgoni relele pe baza credinţei că acesie rele sînt trecute asupra unui zeu, ulterior omorît. Putem bănui că obiceiul de a folosi un om sau un animal divin ca ţap ispăşitor este răspîndit pe scară mult mai largă decît apare din exemplele citate. Căci, aşa cum am arătat, obiceiul de "a omorî zeul datează dintr-o perioadă atît de-timpurie a istoriei omenirii, încît, cu trecerea timpului, chiar dacă practica lui continuă, i se poate da o interpre-, tare eronată. Caracterul divin al animalului sau al omului este dai uitării şi ei sînt consideraţi mai degrabă simple victime. Lucrurile par să se întîmple în acest fel mai ales] cînd este vorba de uciderea unui om divin. Căci, pe mă-j sui-ă'ce un popor se civilizează, chiar dacă nu renunţă cu totul la sacrificiile omeneşti, îşi alege, cel puţin, victimele numai din rînd ui acelor nenorociţi care oricum ar fi daţi,
224
I

o resimt cei ce o transportă. Dar aceste trăsături dovin"a inteligibile de îndată ce presupunem că Moartea nu era I
numai zeul muribund al. vegetaţiei, ci si un ţap ispăşitor* public, asupra căruia treceau toate relele ce se abătuseră ; asupra poporului timp de un an. Cu un asemenea prilej, I bucuria esle naturală şi la locul ei, iar dacă zeul muribund tipare ca obiect al acelei groaze şi ororI care nu sînt legate,',-la drept vorbind, de el. ci de păcatele şi nenorocirile cu, care este încărcat, acest lucru se intîmplă numai din cauza .; dificultăţii de a dovedi, sau cel pul/m de a marca, deose-^ birea dintre povară şi purtătorul ei. Cînd această povară! este funestă, cel ce o duce va provoca frică şi lumea va" fugi de ei. ca şi cînd ar avea el însuşi acele însuşiri pri- I mejdioase pe care nu face altceva decît să.le transporte,: Am văzut, de asemenea, că şi popoarelor din răsăritul In¬diei le este teamă şi se feresc de bărcile încărcate cu boli şi păcate. Concepţia că în aceste obiceiuri populare Moar-; tea este atît ţap ispăşitor, cit şi reprezentant al spiritului divin al vegetaţiei, se sprijină într-o anumită măsură şi pe împrejurarea că izgonirea ei se celebrează întotdeauna pri-, măvara, mai ales de către, popoarele slave. Căci. anul înec-" pea la slavi primăvara ; şi astfel, într-unui din aspeefelej &ale, ceremonia, ,,alungării Morţii"' poate fi un exemplu al foarte răsptnditului obicei de a izgoni relele acumulate în" anul care s-a scurs, înainte de a intra într-un an nou.

1
CAPITOLUL LVUI
OAMENI FOLOSIŢI DREPT ŢAPI ISPĂŞITORI
. ■ IN ANTICHITATEA CLASICA i
1. O m u l-ţ a p is p ă ş i t o r î n R o ni a antic o.

Sîntem.acum în măsură să studiem folosirea omului — ţap ispăşitor în antichitatea clasică. în fiece an, in ziua de 14 martie, un om îmbrăcat în piele de animal era purtat în procesiune pe străzile Romei, lovit cu vergi lungi şi albe, apoi alungat din oraş. Omul era numit MamUiius Veturius, adică „bătrînul Marte" şi, cum ceremonia avea loc în ajun de cea dinţii lună plină a vechiului an roman (care începea la 1 martie), omul îmbrăcat în piei trebuia să-1' reprezinte pe Marte din anul ce s-a scurs şi care era izgonit la începutul noului an. Dar Marte era la origine nu zeu al războiului, ci al vegetaţiei, căci lui Marte îi • adresau plugarii romani rugi pentru creşterea-griului şi a viţei de vie. a arborilor fructiferi şi a cringurilor ;' lui Marte şi numai lui îi adresa colegiul de preoţi al Fraţilor Arvali, a căror îndatorire era să aducă sacrificii pentru recolte, rugăciunile sale ; şi tot lui Marte i se sacrifica în octombrie, după cum am .văzut, un cal pentru ca secerişul să fie bogat. De asemenea, lui Marte, sub titlul său de
VJ-J

11

2. O mul-ţ a p ispăşitor in Grecia an¬tică. Şi la vechii greci folosirea unui om ca ţap ispăşitor era obişnuită. In oraşul de baştină al lui Plutarh, Chero-nea, magistratul principal al cetăţii îndeplinea o ceremonie de acest fel la pritasneu şi, de asemenea, fiecare cap de fa¬milie o îndeplinea acasă. Ceremonia era numită „izgonirea foamei". Un sclav era bătut cu nuiele de agnus castus şi gonit cu cuvintele : „Piară foamea, să vină în loc sănătatea şi bogăţia". Pe cînd Plutarh ' îndeplinea funcţia de ma¬gistrat principal al 'oraşului său natal, a celebrat această ceremonie la pritaneu şi a relatat discuţia prilejuită ulte¬rior de acest obicei.
Dar în Grecia civilizată, obiceiul ţapului ispăşitor îm¬brăca forme mai întunecate decît ritualul inocent pe care ■ îl prezida blîndul şi piosul Plutarh. De cîte ori Marsilia, una dintre cele mai active şi mai strălucitoare dintre co¬loniile greceşti, era pustiită de ciumă, un om din sărăcime se oferea singur ca ţap ispăşitor. Era întreţinut un an întreg pe cheltuiala statului şi i se serveau mâncăruri deli¬cate şi alese. După ce anul se împlinea, era îmbrăcat în haine sfinţite, împodobit cu ramuri binecuvîntate şi con¬dus prin tot oraşul, înălţîndu-se rugi pentru ca toate ne¬norocirile poporului să cadă pe capul lui. Apoi era gonit din oraş sau poporul îl omora cu pietre dincolo de zidurile acestuia. Atenienii întreţineau în mod regulat, pe chel-. tuiala statului, cîteva fiinţe degradate şi fără căpătîi, iar cînd o calamitate, ca ciuma, seceta, foametea se abătea asu¬pra oraşului, doi dintre aceşti declasaţi erau sacrificaţi ca

1 Plutarh, Vitae parallelae. Quesţiones conviviales.
229

„Marje al pudurilor" (Marş Silvanus), îi aduceau plugarii : ofrande pentru sănătatea vitelor lor. Am văzut mai înainte -*j că există o credinţă comună după care vitele se află sub I patronajul special al zeilor arborilor. Şi, în sfîrşit, închi- '< narea lunii de primăvară, martie, lui Marte pare â-1 de¬semna drept divinitate a vegetaţiei care înmugureşte. Ast¬fel obiceiul roman de a-1 goni pe vechiul Marte la începu¬tul noului an, primăvara, este identic cu obiceiul slav al ,.alungării Morţii", dacă explicaţia pe care am dat-o în le¬gătură, cu acest <din urmă obicei este exactă. Eruditii au remarcat asemănarea acestor două obiceiuri, dar se. pare că i-au considerat pe Mamurius Veturius şi personajele ce-i corespundeau din obiceiurile slave drept reprezentanţi ai anului încheiat, mai degrabă.decît ai vechiului zeu al ve¬getaţiei. Este posibil ca mai tîrziu asemenea ceremonii să fi fost aşa interpretate chiar de cei ce le practicau. Dar personificarea unui interval de timp este o idee prea ab¬stractă pentru a fi primitivă. Oricum, se pare că în cere¬monia romană, ca şi în cea slavă, cel ce-1 întruchipa pe zeu a fost tratat nu numai ca o divinitate a vegetaţiei, ci şi ca ţap ispăşitor. Izgonirea sa implică această din urmă calitate, căci nu există nici o raţiune să se alunge din oraş zeul vegetaţiei în calitatea sa de zeu al vegetaţiei. Dar lucrurile se prezintă altfel dacă zeul este totodată şi ţap ispăşitor ; în acest caz devine necesar să fie scos în afara hotarului, pentru a duce în alte ţinuturi toate ne¬norocirile cu care a fost încărcat. Şi, de fapt, Mamurius Veturius era izgonit pînă în ţara oscanilor. duşmanii 3 Romei.
I
22S , ' —; . •
»

mumii i
ţapi ispăşitori. Una dintre victime era sacrificată pentru.' bărbaţi, iar cealaltă pentru femei.

Prima purta în jurul; gîtului un colan dm smochine negre, cea de-a doua unî colan din smochine albe. Se pare că uneori victima ucisâl pentru femei era o femeie. Victimele erau purtate prin| tot oraşul, apoi erau sacrificate, fiind omorâte, pe cit se' pare. prin lapidare, dincolo de zidurile oraşului. Dar ase¬menea sacrificii nu se îndeplineau doar în împrejurările extraordinare ale unor calamităţi publice : se pare ca înj fiece an-la sărbătoarea. Thargelia, în mai, erau scoase ia-afara oraşului şi ucise cu pietre două victime, una pentruj bărbaţi, cealaltă pentru femei. Oraşul Abdera din Tracia; era purificat în mod public o dată pe an şi un cetăţean, i ales anume în acest scop. era omorîl cu pietre, ca ţap is¬păşitor, sau jertfă prin substituţie. în vederea apărării vieţii tuturor celorlalţi locuitori : cu şase zile înaintea exe¬cuţiei, victima era excomunicată. ..pentru ca numai ea să | fie încărcată cu toate păcatele poporului". Leucadienii aruncau în fiecare an în mare, ca ţap is¬păşitor, un criminal, de pe Stînca îndrăgostitului. Dar, pentru a-i uşura căderea, legau de el păsării vii şi pene şi o întreagă flotilă de mici luntri ii aşteptau că să-1 prindă şi să-1 ducă dincolo de fruntarii. Aceste precauţiuni ome-noase reprezentau probabil îmblinzirea unui obicei mai vechi. în virtutea căruia ţapul ispăşitor era. aruncat în mare ca să se înece. Ceremonia leucadiană se ţinea în perioada sacrificiului pentru Apolo. care ayea în acest loc un tem¬plu sau un sanctuar, in alte părţi, exista obiceiul să se arunce k> fiece an un Unăr in mare, rostindu-se o rugă ;
230

,',Fii tu necurăţenia de care ne lepădăm". Se credea că această ceremonie scapă poporul de necazurile ce-1 pin-
şsc sau, după o interpretare puţin diferită, popon.il se scumpără plătindu-şi datoria faţă de zeul mării. Obiceiul ipului ispăşitor, aşa cum îl practicau grecii din Asia Mică S'-In secolul VI î.e.n. era următorul. Cînd cetatea era bîntuită de ciumă, de foamete sau de vreo altă calamitate, se alegea o persoană pocită sau schiloadă pentru a o încărca cu toate
'. nenorocirile ce copleşeau comunitatea. Victima era dusă
' într-un loc potrivit unde i se puneau în mînă smochine uscate, pîine de orz şi brînză. Victima le mînca. Apoi era lovită de şapte ori peste organele genitale cu ceapă de mare şi cu ramuri de smochin sălbatic şi alţi arbori sălbatici, în timp ce fluierele cîntau un anumit cîntec. Vic-
' tima era apoi arsă pe un rug făcut din lemnul arborilor din pădure ; cenuşa sa se azvîrlea în mare. Se pare că grecii din-Asia practicau în fiecare an un obicei analog, la sărbătoarea secerişului, Thargelia.
Fără îndoială, în ritualul descris victima nu era lovită
u
l cu ramuri de smochin sălbatic şi aşa mai departe numai
[|,pentru a-i mări suferinţele, căci cu ajutorul unui simplu
i
băţ s-ar fi putut obţine acelaşi rezultat. Adevărata sem-
l nificaţie a acestei părţi a ceremoniei a fost explicată d'^
W. Mannhardt'. El scoate în evidenţă că cei vechi atri-
l buiau cepei de mare puterea magică, de a înlătura in-
['fluenţele nefaste, în care scop o atîmau la porţile caselor
L . f 5
'.şi o foloseau în ritualurile de purificare. Astfel, obiceiul
l arcadian de a biciui imaginea lui Pan cu ceapă de mare,

1 W, Mannhandt, Mithologische Forschungen.
231

„, j.uiaivn aceluiaşi principiu, putem înţelege de ce Mamurius Veturius ei~a biciuit cu vergele, de ce era lovit sclavul în ceremonia din Chaeronea cu agnus castus, ar¬bore căruia i se atribuiau proprietăţi magice, de ce în unele părţi ale Europei momîia Morţii este atacată cu bite şi pietre şi de ce criminalul care juca rolul zeului la Babilon era biciuit înainte de a fi crucificat. Oricum, scopul nu era să intensifice agonia

martirului divin ci, dimpotrivă, să alunge boaite influenţele; rele de care putea fi copleşit în clipa supremă.
Pînă acum am presupus că la Thargelia victimele ome¬neşti reprezentau în general spiritele vegetaţiei ; dar, aşa cum a observat W. R. Paton *, se pare că aceşti nenorociţi" se travesteau mai ales în spirite ale smochinului. Paton scoate în evidenţă că practica numită caprificare, — o fecundare artificială a smochinilor cultivaţi prin a'oîr-narea unor tulpini de smochini sălbatici între ramurile lor —, are loc în Grecia şi în Asia Mică în luna iunie, cam la o lună după data Thargeliei, şi el avansează supoziţia că âfîrnarea unor smochine albe şi negre de gîtul celor două victime, una reprezentând bărbaţii, iar cealaltă femeile, putea fi imitaţie directă a practicii caprificării, menite, pe baza principiului magiei imitative, să favorizeze fecunda¬rea smochinilor. Şi, deoarece caprificarea este, de fapt, o că¬sătorie a smochinului mascul cu smochinul femelă, Paton mai presupune că împerecherea arborilor, potrivit aceluiaşi : principiu al magiei imitative, putea fi reprodusă printr-o
1 W. K. Paton, The ®otpp.eaiâ and the Story o/ the Fall f<[>«p-HX/.& şi povestea căderii), Revue d'Arheologie, IV, Serie IX, 1007.
233

eu lolDa gouia, xreouia sa u avui scopui au u^d ^"^H^ zeul, ci de a-1 purifica de influenţele vătămătoare care îl, împiedicau să-şi exercite funcţiile sale divine ca zeu care-trebuia să aducă vînat vînătorului. De asemenea, intenţia celor ce loveau ţapul ispăşitor peste organele genitale cu cepe de mare era fără îndoială de a-i elibera puterile de reproducere ,de orice piedică sau vrajă făcută de diavoli sau de alte fiinţe răufăcătoare ; şi cum Thargelia era o săr¬bătoare timpurie a secerişului, celebrată în mai şi la care era sacrificat anual un ţap ispăşitor, trebuie, să recunoaştem în acesta un reprezentant al zeului care zămislea şi fer¬tiliza 'vegetaţia. Reprezentantul zeului era ucis în fiecare an in scopul pe care l-am indicat, acela de a menţine viaţa divină într-o stare de continuă vigoare, ferită de slăbiciu¬nile vîrstei ; şi, înainte de a fi ucis, era cu totul firesc ca energiile sale reproductive să fie stimulate, pentru a fi transmise în plină activitate succesorului său, noul zeu sau' noua încarnare a celui vechi, despre care se presupunea, fără indoială, că-i lua imediat locul după ce era omorît. Un raţionament analog trebuie să fi dus la un tratament similar al ţapului ispăşitor şi în împrejurări deosebite, cum era de exemplu seceta sau foametea. Dacă recoltele nu erau pe măsura aşteptărilor, plugarii atribuiau acest fapt declinului energiei generatoare a zeului a cărui sarcină este să producă roadele pământului. Se putea crede că zeul se afla sub puterea unei vrăji sau că devenea bătrîn şi slab. In consecinţă, era ucis în persoana reprezentantului său, cu toate ceremoniile descrise, pentru ca revenind la viaţă să
232
♦

■: n"-'"*r'T— "
căsătorie simulată sau chiar printr-o căsătorie reală între cele două victime omeneşti, dintre care se pare că una era, iHeodută, femeie. După această părere, obiceiul de a lovi organele genitale ale victimelor omeneşti cu ramuri de • smochin sălbatic şi cu ceapă de mare era o vrajă destinată fcă activeze posibilităţile de reproducere ale bărbatului şi femeii care întruchipau, pe moment, smochinii masculi şi I femele, despre a căror căsătorie, reală sau simulată, se credea că stimulează pomii să dea rod.
Interpretarea dată obiceiului de a lovi omul-ţap ispăşi-tor cu anumite plante este confirmată prin nenumărate analogii. Astfel la populaţia kai din Noua Guinee germană, cînd cineva doreşte ca mlădiţele bananierilor săi să poarte cît mai repede fructe, le loveşte cu un băţ tăiat de la un bananier care a dat rod. Evident. în acest caz se crede că iertilitat-ca se află în ramura tăiată dintr-un pom fertil şi poate fi transmisă, piin atingere, bananierilor tineri. De asemenea, în Noua Caledonie locuitorii lovesc uşor plan¬tele de taro cu o ramură, spunînd : .,Lovesc acest taro ca să crească" ; apoi sădesc ramura în pămînt la capătul ogoru-. lui. La indienii brazilieni de la gurile Amazonului, cînd un bărbat doreşte să-i crească dimensiunile organului genital, ■. 51 loveşte cu fructul unei plante acvatice numită aninga, care creşte din abundenţă pe malurile fluviului. Fructul, care nu este comestibil, seamănă cu o banană şi este ales în mod evident pentru scopul arătat datorită formei sale. Ceremonia trebuie celebrată cu trei zile înainte sau cu trei zile după luna nouă. în comitatul Bekes din Ungaria fe¬meile sterile se fertilizează lovindu-le cu un băţ care a fost

I

.234

folosit 'mai înainte pentru despărţirea unor dini ce se îm¬perecheau. Aici se presupune bineînţeles că in băţ se află o putere fertilizantă, care se transmite femeilor prin atin¬gere. Toradja din Celebesul central cred că Dracaena ler-minalis posedă un suflet puternic, pentru că odată ce o tai. creşte din nou foarte repede. De aceea cînd cineva este bol¬nav, prietenii 11 lovesc uneori peste creştetul capului cu frunze de Dracaena, ca să fortifice sufletul slăbit al bolna¬vului cu ajutorul sufletului puternic al plantei.
Aceste analogii sprijină deci interpretarea pe care. ur-
inîndu-i pe predecesorii mei W. Mannhardt şi W. R. Paton,
:. am dat-o loviturilor pe care trebuiau să le îndure victimele
. omeneşti cu ocazia sărbătorii greceşti a secerişului. Thar-
gelia. Aceste lovituri peste organele genitale ale victimelor
■ cu plante şi ramuri verzi proaspete pot ii explicate în mo-
•' dul cel mai firesc ca farmece menite să mărească bărbaţilor
şi femeilor, puterile procreaţiei, fie transmiţîndu-le Fertili-
. tatea plantelor şi a ramurilor, fie eliberîndu-le de influenţe
-
răufăcătoare ; si această interpretare este confirmată de I
observaţia, că cele două victime reprezentau cele două sexe,
una pe cel masculin, cealaltă pe cel feminin. Perioada anului cînd se celebra ceremonia şi anume vremea seceri -l şului griului slujeşte perfect teoria după care ritualul avea o t semnificaţie agricolă. Dealtfel, faptul că ceremonia era des¬tinată anume fertilizării smochinilor pare a fi sugerat pu¬ternic, de şiragurile de smochine negre şi albe aliniate d? gîtul victimelor, precum şi de lovirea organelor genitale cu ramuri de smochin sălbatic, căci procedeul se aseamănă întru totul cu acela prin care cultivatorii din ţinuturile gre-

wo va purtător de cuvînt sau ca incarnare a zeilor nu pentru înaltele sale calităţi morale sau pentru rangul său social. Suflul divin coboară deopotrivă asupra celor bunica' şi asupra celor răi. asupra celor mari ca şi asupra celor umili. Aşadar, dacă grecii din Asia. şi Alena sacrificau deobicei oameni pe care îi priveau drept zei încarnaţi, pre-supunerea^ că în zorile istoriei latinii, pe jumătate barbari, practicau în pădurea Aridei un obicei analog nu are nimic neverosimil'în sine.
Dar, pentru ca argumentul nostru să nu poată fi com¬bătut, este de dorit să dovedim că în Italia antică obiceiul de a ucide un om ce reprezenta un zeu era cunoscut şi practicat şi în alte părţi decît în dumbrava aricianä. îmi propun să fac acum această dovadă..
3. S al ur n al iii e r o m a n e. Am văzut că la multe ■popoare exista o 'perioadă anuală de libertinaj, cînd res¬tricţiile obişnuite ale legii şi moralităţii erau date la o parte, cînd întreaga populaţie se. deda unei veselii si voioşii ieşite din comun şi cînd pasiunile cele mai tainice găseau o ieşire care nu le-ar fi fost niciodată îngăduită în cursul vieţii obişnuite, mai cumpătate şi mai sobre. Asemenea izbucnii! ale forţelor îngrădite ale naturii umane, care degenerau prea adesea în orgii sălbatice de desfrîu şi crimă, au loc în mod obişnuit la sfîrşitul anului şi sînt foarte des asociate, după cum am avut prilejul să arăt, cu un sezon agricol, mai ales semănatul sau secerişul. Cea mai bine cunoscută din¬tre aceste perioade de libertinaj şi de la care, în limbile moderne, se trage numele tuturor celorlalte, este perioada
2.17

cnuaie, cu şi in epoca modernă. Keamintindu-ne rolul im-, portant al fertilizării artificiale a curmalului, nu numai în agricultură, dar şi în religia Mesopotamiei, n-avem temei, se pare, să ne îndoim că tot astfel şi fecundarea artificială a smochinului şi-a revendicai, la rîndul ei, un loc în ritualul solemn al religiei greceşti. -
Dacă aceste consideraţii sînt întemeiate, putem trage următoarea concluzie: dacă victimele omeneşti ale Tharge-liei au.avut în perioada clasică tirzie mai ales rolul de ţapi ispăşitori publici, care luau asupra lor păcatele, nenoro¬cirile şi suferinţele întregului popor, într-o perioadă ante¬rioară aceste victime erau considerate încarnări ale vege¬taţiei, poate ale griului, dar mai ales ale smochinului ; iar loviturile pe care le primeau şi moartea ce li se hărăzea aveau în primul rînci scopul de a înviora şi reîmprospăta puterile vegetaţiei care începea să se ofilească şi să tîn-jească sub căldura toridă a verii greceşti.
Explicaţia dată aici ţapului ispăşitor la greci, dacă este corectă, previne o obiecţiune care ar putea fi adusă împo¬triva teoriei principale a acestei cărţi. într-adevăr, teoriei că preotul din Aricia era ucis ca reprezentant al spiritului dumbrăvii i s-ar putea aduce obiecţia că un asemenea obicei nu are nici o analogie în antichitatea clasică. Am în¬făţişat însă motivele pe baza cărora se poate crede că fiinţa omenească pe care grecii din Asia o omorau periodic şi oca¬zional era tratată întotdeauna ca o încarnare a unei divi¬nităţi a vegetaţiei. Este probabil că persoanele alese de ate-nieni pentru a fi sacrificate erau trata.te şi ele ca divine. Faptul că

aceste persoane erau nişte lepădături ale socie-
230

Satumaliilor. Această celebră sărbătoare cădea în decem¬brie, ultima lună a anului roman şi se credea că celebrează^ vesela domnie a lui Saturn, zeul semănăturilor şi al agri¬culturii care, într-un trecut Îndepărtat, a domnit ca rege drept şi binefăcător în Italia, i-a adunat laolaltă pe munte- ■ nii necioplţi şi risipiţi prin toate locurile, i-a învăţat să cultive pămîntul, le-a dat legi şi a domnit în pace. Domnia j sa a fost legendara Vîrstă de Aur : pămîntul dădea roade din belşug ; nici un zvon de război sau de neînţelegere nu tulbura fericirea lumii, nici o poftă nesăbuită de cîştig nu otrăvea sîngele ţărănimii harnice- -si mulţumite. Sclavia şi proprietatea privată erau necunoscute, oamenii stăpineau totul în comun. în cele din urmă, zeul cel bun, regele bine¬voitor, a dispărut brusc din această lume ; dar amintirea lui a fost păstrată vreme îndelungată, s-au înălţat altare în cinstea lui, iar multe coline şi dîmburi din Italia îi poartă numele. Totuşi o umbră neagră întuneca strălucitoarea tradiţie a domniei sale : se spunea că altarele sale erau. min-jite de sîngele victimelor omeneşti, înlocuite, în vremuri mai blînde, cu efigii. în descrierile Saturnaliilor, pe care ni le-au lăsat scriitorii antici nu se află decît puţine sau chiar i nici o urmă a acestei laturi sumbre a religiei zeului. Ospe-ţele şi orgiile şi goana nebună după plăceri par a l'i caracte¬risticile acestui carnaval al antichităţii, aşa cum se petrecea el timp de şapte zile pe străzile, în pieţele publice şi în casele vechii Rome, de la 17 pînă la 23 decembrie. ■ ; Dar' nici una dintre caracteristicile acestei sărbători nu este mai izbitoare, nici una nu a atras mai mult atenţia an-
238

Esticilor înşişi decît libertatea îngăduită sclavilor in această £.. perioadă. Deosebirea dintre oamenii liberi şi sclavi era srpentru un timp abolită. Sclavul putea să-şi ocărască stăpî-«Vnul, să se îmbete la fel ca mai marii săi, să stea la masă cu ei şi nu i se adresa nici un cuvînt de dojana pentru purtări . care, în orice alt moment, ar fi fost pedepsite cu biciuirea, temniţa sau moartea. Mai mult deoit atit, stăpînii ajungeau ipînă acolo, încît îşi schimbau locurile la masă cu sclavii lor şi îi serveau chiârei, iar numai după ce ilotul mînca şi bea l după pofta inimii, masa era curăţată şi pusă pentru stăpîn. Această inversare a rangurilor mergea atit de departe, încît fiecare gospodărie se transforma pentru o vreme într-o pa¬rodie de republică în care înaltele funcţii publice erau în¬deplinite de sclavi, care dădeau ordine si impuneau legea ca şi cînd ar fi fost'într-adevăr investiţi cu (oale demni-1 tăţile consulului, ale pretorului şi ale judecătorului. Abia 'f.- ca o palidă reflectare a puterii care se acorda în acest chip sclavilor la Saturnalii, oamenii liberi trăgeau şi ei la sorţi, în aceeaşi perioadă, un simulacru de regalitate. Cel hotărît de soartă purta titlul de rege şi dădea ordine glumeţe şi caraghioase supuşilor săi temporari. Putea să poruncească unuia să amestece vinul, altuia să-1 bea, unui al treilea să joace sau să-şi rîdă de sine însuşi, ori să poarte în spinare o cîntăreaţă din flaut înconjurînd cu ea casa. Dacă ne amintim că libertatea îngăduită sclavilor în timpul sărbătorii trecea drept o imitaţie a societăţii din epoca lui Saturn şi că în general Saturnaliile erau conside¬rate a nu fi altceva decît o renaştere sau o restaurare pro-

I

~ v*. ^j.m-<~i uu z,ne înaintea sărbătorii, trăgeau la sorţi, dintre ei, un bărbat tînăr şi frumos pe care ii îmbrăcau în haine regeşti, făcîn-du-1 să-semene cu Saturn. Astfel îmbrăcat, şi urmat de o mulţime de soldaţi, flăcăul se plimba prin mulţime avînd toată. libertatea să-şi dea frîu liber pasiunilor şi să guste orice plăcere, chiar dacă ar fi fost dintre cele mai josnice şi mai ruşinoase. Domnia sa era veselă, în schimb era scurtă şi sfîrşea tragic ; căci, odată cu scurgerea celor trei¬zeci de zile şi cu sosirea sărbătorii lui Saturn, îşi tăia gîtul. pe altarul zeului pe care îl reprezenta. în anul 303 e.n. sor-ţile au căzut asupra soldatului creştin Dasius, dar acesta a refuzat să joace rolul zeului păgîn şi să-şi mînjească ulti¬mele zile de desfrîu. Ameninţările şi argumentele coman¬dantului său, ofiţerul Bassus, n-au reuşit să-i zdruncine ho-tărîrea şi în consecinţă a fost decapitat, după cum relatează martirologia creştină cu o minuţioasă precizie, la Durosto-rum, de către soldatul Ion, vineri, 20 noiembrie, în a două¬zeci şi patra zi a lunii, la ora a patra.
După oe profesorul Cumont a publicat această relatare, caracterul ei istoric, negat şi privit cu neîncredere, a primit o puternică confirmare printr-o interesantă descoperire. în cripta catedralei care domină promontoriul Ancona s-a păstrat, printre al le vestigii de un deosebit interes, un sar¬cofag de marmură albă purtînd o inscripţie grecească, scrisă cu caracterele folosite în secolul lui Justinian şi avînd ur¬mătorul conţinut : „Aici zace Sfîntul martir Dasius, adus din Durostorum-'. Sarcofagul din biserica San Pellegrino

1G

241
~-~ ■•1- "

a IUIOUI iege care conaucea petrecerea îl re- I prezenta poate, la origină, pe însuşi Saturn. Această pre- f supunere este puternic sprijinită, dacă nu chiar definitiv I confirmată, de o relatare foarte curioasă şi interesantă al modului în care celebrau Saturnaliile soldaţii romani can-a tonaţi pe Dunăre, sub domnia lui Maximian şi Diocleţian. Relatarea face parte dintr-o istorisire a martiriului Sfînţu- I lui Dasius, descoperită într-un manuscris grecesc aflat în i biblioteca din Paris şi publicată de către profesorul Franz Cumont ' din Gând. Două descrieri mai scurte sînt consem¬nate în manuscrisele aflate la Milano şi la Berlin ; una dintre ele a văzut lumina zilei mai demult, într-un volum obscur tipărit la Urbino, în 1727 ; dar se pare că importanţa ei pentru istoria religiei romane, atît veche cît şi modernă, nu a fost sesizată pînă cinci profesorul Cumont a atras atenţia savanţilor asupra acestor trei istorisiri, publicîn-du-le pe toate la un loc, acum cîţiva ani. După aceste isto¬risiri care par a fi toate autentice şi dintre care cea mai lungă pare să se sprijine pe documente oficiale, soldaţii ro¬mani din Durostorum, în Moesia inferioară} celebrau în

1 Franz Valery Mărie Cumont (1868—1947) — istoric belgian al religiilor. Cele mai importante lucrări ale sale se referă la mitraism, maniheism, păgînismul roman si alte aspecte ale reli¬giilor vechi. A întreprins călătorii şi cercetări arheologice în Ana-tolia şi Siria. Erazer a cunoscut şi a folosit pentru cartea sa Textes et monuments figurez relatifs aux Mysteres de Mithra (Texte şi monumente figurative referitoare la Misterele lui Mithra), 1894— 1899, Recherches sur le manicheisme (Cercetări asupra maniheis¬mului) şi Les religions orientales dans le paganisma romain (Reli¬giile orientale în păgînismul roman), 1909.

240
♦

una.
H fost mutat în .1848 în cripta catedralei, sub al cărui al principal se odihnesc, după cum ne indică o inscripţie laţi in zidărie, osemintele martirului împreună cu cele ale altoiţi doi sfinţi. Nu ştim cînd a fost depus sarcofagul în biserica^ San E^ellegrino, dar ni se spune că în anul 1650 se afla acolo.-? Putem presupune că osemintele sfîntului au fost transpun tate la Ancona pentru a fi adăpostite aici. cindva în secolele: frămîntate ce au urmat după martiriul său,, cînd Moesia a; Cost ocupată şi jefuită de hoardele succesive ale năvălito¬rilor barbari. Oricum, pare sigur, pe baza dovezilor, indel pendente una de alta,.dar care se sprijină reciproc, ale mar-tirologiei şi ale monumentelor că Dasius nu a Cost un sfiită legendar, ci un om adevărat, care a murit pentru credinţa sa la Durostorum, în primele secole ale erei noastre. Ailînd-istorisirea martiro.loguluî anonim, astfel confirmată în ceea ce priveşte principalul fapt pe care-1 relatează, şi anume martiriul Sfîntului Dasius. putem accepta cu temei şi rela¬tarea privind cauza martiriului şi modul în care s-a desfă¬şurat acesta, cu atît mai mult cu cit descrierea sa este pre-. cisă, concretă şi cu desăvîrsire lipsită de orice elemente miraculoase. Trag deci concluzia că descrierea celebrării saturnaliilor la soldaţii romani este demnă de încredere. ■ «, Această relatare aruncă o lumină nouă şi lugubră, asu¬pra funcţiei Regelui Saturnaliilor, vechiul Domn al Ne¬buniei, caro conducea orgiile de iarnă la Roma, în timpul lui Horaţiu şi al lui Tacit. Ea pare să dovedească că Regele Saturnaliilor nu a fost întotdeauna un simplu bufon sau măscărici, a cărui unică grijă era ca distracţia să devină cît mai. nestăvilită şi glumele cit mai nesăbuite, în. timp ce

242

«uvătaia tocului strălucea, si trosnea în cămine si o mul-"ţane; petrecăreaţă umplea străzile, iar Soracte 'îşi arăta, rprin aerul rece, departe spre miazănoapte, culmile acope-Ete de nea. Dacă îl comparăm pe acest comic monarh al Veseliei şi metropola civilizată cu groaznicul său duplicat fiâm tabăra primitivă de pe Dunăre şi ne amintim nesi'îrşitul sşir de personaje similare, caraghioase, dar tragice, care, în Bte epoci şi pe alte meleaguri, purtînd coroane false şi toge Kyînd însemnat pe 'ele sceptrul, jucîndu-şi mica farsa timp Ke cîteva ore sau de fcîteva zile, murind apoi înainte de feceme ele.o moarte violentă, nu ne rnai putem îndoi că în. Blegele Saturaaliilor de la Roma, aşa cum eisite descris de [scriitorii clasici, nu vedem declt o slabă copie emasculată a \'acelui original ale cărui trăsături puternice ne-au fost din ■fericire păstrate

de autorul obscur al Martiriului Sjîntului Dasius. Cu alte cuvinte, relatarea Satumaliilor făcută de , martirolog se apropie atît de mult de relatările unor ritua--luri similare practicate în alte părţi şi pe. care- acesta nu le l putea cunoaşte, încît exactitatea descrierii sale poate fi con¬siderată ca stabilită; şi deci, atâta timp cît obiceiul de a-1 da '■■ pe falsul rege pradă morţii, ca reprezentant al zeului, nu se . putea naşte din obiceiul de a-1 însărcina să prezideze o săr¬bătoare a veseliei, pe cînd situaţia inversă se putea uşor în¬tâmpla, sîntem îndreptăţiţi să credem că, într-o epocă an-: ţerioară mai barbară, în Italia, exista obiceiul, pretutindeni unde era adorat Saturn, de a alege o persoană care juca ; rolul şi se bucura o vreme de toate privilegiile tradiţionale ale lui Saturn, iar apoi murea de propria sa mînă, sau de mina altuia, prin.cuţit, prin foc sau prin spînzurătoare, în
I 243
ie*

litatea pe cmc ,?ic, u
botează, Episcopul Nebunilor în evul mediu, Abatele Ne¬buniei sau Stăpînul Desmăţului sînt personaje de acelaşi fel-şi multe au avut poate o origine analogă. Fie că a fost aşa sau nu, putem totuşi conchide cu probe suficiente că, dacă Regele Pădurii la Aricia trăia şi murea încarnind o divinitate a pădurii; el avea în vechime o pereche a sa la Roma, reprezentată de bărbaţii ucişi an de an în rolul Re¬gelui Saturn, zeul seminţelor semănate şi al celor ee în¬colţesc.

sul a îmblînzit pi~obabil crudul obicei atît la Koma, cu şi ^ alte oraşe mari, cu mult înaintea secolului lui August şi i-dat forma inocentă pe care o are la puţinii scriitori antl care acordă cîte o scurtă însemnare sărbătorii Regelui Sa turnaliilor. Dar, în regiuni mai îndepărtate, obiceiul maii vechi şi mai aspru a durat probabil încă multă vreme ; şi% chiar dacă, după unificarea Italiei, guvernul din Roma a-i suprimat'barbarul obicei, amintirea lui putea să mai fie;| păstrată de ţărani şi putea să ducă, din cînd în cînd, aşa'l cum se întîmplă şi la noi cu cele mai primitive forme de.*5 superstiţie, la o reînviere a practicării sale, mai ales la sol-'.3 daţii primitivi de la marginile îndepărtate ale imperiului, 3 asupra cărora autoritatea de odinioară a Romei începea să \ aibă efecte din ce în ce mai slabe.
S-a subliniat adesea asemănarea Saturnaliilor antice cu l Carnavalul din Italia modernă ; dar în lumina tuturor fap¬telor ce ni s-au înfăţişat, ne putem întreba dacă această asemănare nu este, de fapt, o identitate. Am văzut că. în Italia, în Spania şi în Franţa, adică în ţările unde influenţa; Romei a fost mai durabilă şi mai pătrunzătoare, caracteris¬tica cea mai evidentă a Carnavalului este un personaj bur-' lese, personificare a sărbătorii, şi care, după o scurtă carieră de glorie şi dezmăţ, este împuşcat, ars sau nimicit în alt mod, în public, spre prefăcuta jale sau sincera desfătare a mulţimii. Dacă această părere despre Carnaval, sugerată aici, este corectă, grotescul personaj nu este decît un succe¬sor al vechiului Rege al Saturnaliilor, stăpînul petrecerilor, un om în carne şi oase care îl reprezenta pe Saturn şi care,

244

JCAPJIOLVL LIX
UCIDEREA ZEULUI ÎN MEXIC
Nici un popornu pare să fi practicat obiceiul de a sam- l vfica reprezentantul uman al unui zeu în chip atît de obişnuit şi cu atît a solemnitate ea aztecii din vechiul Mexic. Cu-. noaştem bine ritualul acestor sacrificii faimoase, căci a fost descris amănunţit de. spaniolii care au cucerit Mexi¬cul în, secolul al XVI-lea şi a căror curiozitate a fost spo-rită de descoperirea, în această tară îndepărtată, a unei re- ' ligii barbare şi crude care avea nenumărate puncte de ase¬mănare cu, doctrina şi ritualurile propriei lor biserici. „Ei luau, spune iezuitul Acosta, prizonierul pe care îl consi¬derau potrivit şi, înainte de a-1 sacrifica idolilor lor. îi dădeau numele idolului şi îl împodobeau cu aceleaşi po¬doabe Cii ale aceluia, spun'înd că îl întruchipează. Cită vreme dura această înscenaie?, un an în anumite sărbă¬tori, şase luni sau chiar mai puţin în altele, îl venerau şi i tie închinau ca propriului lor idol : şi în Uit acest timp . omul mfinca, bea şi se veselea. Cînd trecea pe străzi, mul¬ţimea venea să i se închine, fiecare îi oferea daruri, îşi aducea copiii sau rudele bolnave ca să-i vindece şi să-i bi-
24G '

1

fnecuvînteze -.şi ii îngăduia să iaca tot ce-i poftea inima, ISar ii însoţeau întotdeauna zece sau

doisprezece oameni Fpentru a-1 împiedica să fugă. faj- uneori, ea să poată fi ve-fc&rat şi în timp te trecea, eînta dintr-un fluier mic, pentru K înştiinţa poporul să fie pregătit a i. se închina. Odată so-ksită ziua sărbătorii şi odată ce ajungea îndestul de gras îl Hfcideau, îl sfîşiau şi îl mîncau, şacrifieîndu-î în chip so-Bemn.
Putem -ilustra acum prin exemple amănunţite descrie¬rea globală a obiceiului. La sărbătoarea numită-Tu:1;cat)., £cea mai importantă sărbătoare a anului mexican, se saeri-|îica, în fiece an, un tînăr în rolul lui Tezcatlipoea, „zeul Beilor", după ce a fost întreţinut şi adorat timp de un an 'întreg, ca fiind întruparea însăşi a acestei puternice, divi-, nităţi. După părerea bătrîn.ului călugăr franciscan Sahu-, gun1, cel mai bun cunoscător al nostru în ceea ce priveşte religia aztecilor, sacrificiul, omului-zeu se petrecea la Paşti, [sau cu cîteva zile mai tîrziu, astfel încît, dacă lucrurile stă-I teau într-adevăr aşa, sărbătoarea aztecilor ar corespunde, în ceea ce priveşte data, precum şi caracterul ceremonia¬lului ei, cu sărbătoarea creştină a morţii şi a reînvierii Mîntuitorului. Mai precis, el ne spune că sacrificiu] avea loc în prima zi din a cincea lună aztecă, care, după el, în~~ l'cepea la 23 sau 27 aprilie.
La această sărbătoare, marele zeu murea în persoana unui am care-1 întruchipa şi revenea la viaţă în persoana altuia, care trebuia să se bucure ele fatala slavă a divinităţii
1 B. de Sahugun, Histoire Generale des choses. ăe la Nouvelle Espugne (Istoria generală a lucrurilor din Noua Spanie), traducă de D. Jourdanet şi R. Simeon, IlioO.
24.7

: i? ■

uunuu-ţi-i. ui gură ca semn de ^umilinţă şi de adîncă supunere. Femeile veneau şi îi arătau copiii pe care îi purtau în braţe şi i se închinau ca unui fzeu. Căci „el trecea drept zeul şi stăpînul nostru ; poporul ;.îl recunoştea ca Domn al său". El saluta grav şi ceremonios tpe toţi cei care i se închinau, cînd trecea pe lîngă ei. Pentru Ka să nu poată fugi era însoţit întotdeauna de o gardă de Ş;opt paji în livrele regale ; patru dintre paji aveau creşte-îtul capului ras la fel ca sclavii palatului, iar ceilalţi patru 'purtau pletele în vînt la fel ca războinicii ; dacă reuşea să scape, căpitanul gărzii trebuia să-i ia locul de reprezentant ; al zeului şi să moară în locul său. Cu douăzeci de zile îna-; intea datei cînd trebuia să moară i se schimba costumul .şi i se dădeau patru fete tinere, educate cu grijă şi purtînd numele a patru zeiţe : zeiţa Florilor, zeiţa Porumbului Tiînăr, zeiţa" „Muma noastră din Ape", zeiţa Sării, ca să-i ■.fie mirese, şi el se însoţea cu ele. în timpul ultimelor cinci pile viitoarea victimă era copleşită cu onoruri divine, Ile-f gele rămînea în palatul său, în timp ce toată curtea îl j urma pe omul-zeu. Ospăţul şi dansurile solemne alternau *'într-o succesiune regulată şi în locuri anume alese. în ul-I tima zi, tînărul, urmat de femeile sale şi de paji, se urca £ într-o barcă acoperită cu un baldachin regal şi trecea pe i, celălalt mal al. lacului unde se înălţa o colină la marginea f apei. Colina se numea Muntele Despărţirii, deoarece în acel Doc soţiile sale işi luau un ultim rămas bun de la omul-zeu. Acesta, însoţit numai de pajii săi, se ducea la un mic templu singuratic, aflat la marginea drumului. Ca mai

■

24y

^■..ui, xinaiui iiciLcu.ii pentru această înaltă demnitate era ales cu deosebită grijă dintre prizo-.' nicri, ţinînd seama de frumuseţea lui. Corpul tînăruluf trebuia să fie fără cusur, subţire ca o trestie şi drept ca o-coloană, nici prea înalt, nici prea scund. Dacă, de trai bun se îngraşă prea mult, trebuia să slăbească bînd apă sărată..; Şi, pentru ca să-şi Îndeplinească funcţia cu graţia şi dem-: nitatea cuvenită, era învăţat cum să se poarte ca om] de lume, să vorbească corect şi elegant, să cînte din flaut, -să fumeze ţigări şi să miroase florile cu gesturi de filfizon.'!! Tînărul era adăpostit cu cinste în templu, unde nobilii erata la ordinele sale şi îi prezentau omagii,- aducîndu-i carne? şi servindu-1 ca pe un prinţ. Regele însuşi veghea ca îmi brăcămintea flăcăului să fie somptuoasă şi împodobită bo-I gat, ,,căci îl socotea zeu". I se lipea pe cap puf de vullur, dar* în păr i se puneau pene de cocoş alb care îi atîrnau pînfflj la brîu. O cunună de floricele din porumb prăjit îi încununa ; fruntea, iar o ghirlandă din aceleaşi flori îi trecea peste I umeri şi pe sub braţe. Inele aurite îi atîrnau de nas. brâfl ţări de aur îi împodobeau braţele, clopoţei ele aur prinşi de;. picioare sunau la fiecare pas, cercei cu peruzele îi atîrnau la urechi, brăţări cu peruzele îi înconjurau încheieturile mîinilor, şiraguri de cochilii îi încercuiau gîtul, căzîndu-i j apoi pe piept, şi purta un brîu bogat în jurul mijlocului.il Cînd acest personaj muiat în scumpeturi trecea pe străzi | cîntînd din flaut, împrăştiind

rotocoale de fum din ţigară'l şi mirosind un bucheţel de flori, oamenii se prosternau în faţa lui şi îi adresau rugi însoţite de(suspine şi lacrimi,
,..248

-■■■i&m
toate templele mexicane, avea forma unei piramide şi ti--j nărui urcînd scările spărgea, la fiecare treaptă, cîte unul;|| din flautele la care cintase în zilele sale de glorie. Cînd;;l ajungea în vîrf preoţii îl înşfăcau şi îl ţineau cu spinareaja lipită de un bloc de piatră, iar unul dintre preoţi îi despica ^ pieptul, îşi vira mina în rană şi, smulgîndu-i inima, o mlă-nl ţişa soarelui ca sacrificiu. Corpul zeului mort nu era ros-5l togolit pe treptele templului, cum se proceda cu cadavrele fl victimelor obişnuite, ci era coborît de preoţi, apoi era de-'l capitat, iar capul i se înfigea într-o suliţă. Astfel sfîrşea dejj regulă omul care personifica zeul suprem al panteonuluiîfl mexican. în Mexic, cinstea de a trăi citva timp ca întruchiparea | zeului şi de a muri, în această calitate, de moarte violentă ,| nu se limita la bărbaţi ; se permitea şi femeilor, mai bine I zis şi acestea erau constrînse să se bucure de glorie şi să I îndure moartea ca întruchipări ale zeiţelor. Astfel, cu oca¬zia unei mari sărbători din septembrie, precedată de un i post sever de şapte zile, se alegea o sclavă în vîrstă de doi- I sprezece sau treisprezece ani, cea mai frumoasă care putea ,fi găsită, ca să o întruchipeze pe Zeiţa Porumbului Chico-mecohuatl. Fata era îmbrăcată cu podoabele zeiţei, i se punea pe cap o mitră, gîtul şi mîinile îi erau împodobite cu ştiuleţi de porumb, iar o pană mare, verde, prinsă în I
. creştetul capului închipuia un ştiulete de porumb. Ni se
i ' -
spune că toate acestea se făceau pentru a vesti că porum-
bul era aproape copt în perioada sărbătorii, dar fiind încă
fraged, s-a ales un vlăstar tînăr ca să joace rolul Zeiţei
250

Porumbului. în timpul,nesfîrşitej zile., biata Cetită, împo¬poţonată cu cele mai frumoase veşminte, era dusă din casă in casă. cu pana-i verde fluturînd pe cap. dansînd voioasă ,ca să înveselească poporul după plictisul şi privaţiunile postului.
Seara, mulţimea se ducea la templu, ale'cărui curţi erau luminate de nenumărate felinare şi luminări. Acolo îşi petreceau întreaga noapte fără să închidă ochii nici o clipă, iar la miezul nopţii, cînd răsuna muzica solemnă a trompetelor, a flautelor şi a cornurilor se aducea o litieră acoperită cu ghirlande de porumb şi de piper, umplută cu seminţe de toate felurile. Cei ce o purtau o puneau la uşa sălii unde se afla statuia din lemn a zeiţei. Sala era împo¬dobită pe dinăuntru şi pe dinafară cu ghirlande de porumb, piper, clovleci, trandafiri şi seminţe ele toate felurile, o pri¬velişte uimitoare ; pardoseala e>ra complet acoperită de un strat gros de verdeţuri aduse In clar ele credincioşi. Cînd muzica înceta, apărea o procesiune de preoţi şi demnitari cu făclii aprinse şi cădelniţe împrăştiind nori de fum, care purtau în mijlocul lor pe copila ce juca rolul zeiţei. Apoi o urcau pe litieră, uncie stătea în picioare pe porumbul, piperul şi vrejurile de dovleac ce-o căptuşeau, sprijinin-du-se cu mâinile pe cele două rezemători ea să nu cadă. Preoţii legănau cădelniţele aprinse în jurul fetei, muzica îşi relua cîntu.1 şi în sunetele ei un înalt demnitar al tem¬plului se apropia brusc de victimă cu un briei in mină şi îi tăia cu îndemînare pana verde pe care o purta pe cap, impreună cu părul în care era prinsă, tăind şuviţa ele păr de la rădăcină. Apoi prezenta chipului cioplit în lemn al
251

_<. v.oi \J Migvaiuiiuiitue, razuiau sîngele în¬chegat pe farfurioară şi îl azvîrleau la picioarele copilei, iirept mulţumire pentru binefacerile ce le-a adus ca în¬truchipare a zeiţei porumbului. După ce bărbaţii şi-au [oferit astfel, cu umilinţă, sîngele întrupării umane a divi¬nităţii, femeile, rînduite într-un şir lung, făceait şi ele la Şîel ghemuindu-se în faţa fetei şi răzuindu-şi sîngele din ►farfurioară. Ceremonia ţinea multă vreme căci, cu mic cu [mare, tineri şi bălrîni, toţi fără nici o excepţie, trebuiau să freacă prin faţa .zeiţei incarnate, aducîndu-şi ofranda. Oa¬menii se întorceau apoi acasă, cu inima uşoară pentru a [se ospăta cu felurite mîncăruii alese, la fel de veseli, ni se spune, ca bunii creştini cînd se desfată cu carne şi alte ^bunătăţi după îndelungatele privaţiuni ale Postului Peşte¬lui. De îndată ce au sfîrşit de băut şi de mîncat după pofta inimii şi s-au odihnit de oboseala nopţii de veghe, ei s-au 'întors la templu, proaspeţi şi bine dispuşi, pentru a lua fparte la sfîrşitul serbării. Iar serbarea se sfârşea după cum îUrmează. După ce poporul se aduna, preoţii tămîiau cu 'solemnitate fata care o întruchipa pe zeiţă, apoi o răstur¬nau pe spate în grămada de grîu şi seminţe, îi tăiau capul, fitrîngeau sîngele care ţîşnea într-un vas şi stropeau cu el imaginea din lemn1 a zeiţei, pereţii sălii şi darurile de grîu, piper, clovlcci, seminţe şi legume care acopereau podeaua. După aceea jupuiau cadavrul, iar unul dintre preoţi se străduia să se strecoare în pielea însîngerată. După

această acţiune îmbrăca veşmintele fetei moarte, i se punea mitra pe cap, şiragul de ştiuleţi aurii in jurul gîtului, ştiuleţii de porumb făcuţi din pene şi aur, în mîini : şi astfel împo-
253

plicate, şi începea să plîngă mulţumindu-i pentru roadele| pămîntului şi recoltele îmbelşugate pe care le-a dăruit po-'s porului în cursul anului ; şi, în timp ce vărsa aceste lacrimii şi îşi înălţa rugăciunile, mulţimea, stind în picioare înj curţile templului, plîngea şi se ruga împreună cu el. După I terminarea ceremoniei fata cobora din litieră şi era inso-^ ţită pînă la locul unde trebuia să-şi petreacă restul nopţii,^ iar poporul stătea de veghe în curţile templului, la lumina | torţelor, pînă cînd se crăpa de ziuă.
La revărsatul zorilor, curţile templului fiind încă pline de lume, căci părăsirea incintei era socotită drept sacri-^ legiu, preoţii scoteau din nou fetişcana îmbrăcată în veş-| mintele zeiţei, cu mitra pe cap şi cu şiragul de ştiuleţi dfl porumb în jurul gîtului. Se urca din nou în litieră unde I stătea iarăşi în picioare sprijinindu-şi mîinile pe rezemă-, tori. Apoi cei mai bătrîni slujitori ai templului ridicau litiera pe umeri şi, în timp ce unii legănau cădelniţele f urne- : gînde, iar alţii cîntau din gură sau la diferite instrumente, I o duceau în procesiune prin curtea cea mare a templului, în sala zeului Huitzilopochtli şi se întorceau apoi în aceea unde se afla statuia din lemn a Zeiţei Porumbului pe care^ o întruchipa tînăra fecioară. Aici coborau fata din litieră.; şi o puneau să se urce pe stratul gros de grîu şi de legume^; întins pe podeaua camerei sacre. în timp ce stătea acolo,I bătrânii şi nobilii soseau în şir, unul după altul, aducîndj cu ei farfurioare pline cu sînge închegat şi uscat scos cîinj urechile lor, ca penitenţă, în timpul celor şapte zile de^ post. Se ghemuiau, pe rînd, în faţa tinerei fete, poziţie carej
252
. A
♦

dobit era dus în mijlocul poporului ; şi toţi jucau în bătaia] tobelor, iar el, luînd rolul de conducător, sălta, se schimo¬nosea în capul cortegiului, cit putea mai vioi, împiedicat cum era de pielea strimtă şi vLscoasă a fetei ca şi de îmbră-i cuminţea ei, bineînţeles mult prea îngustă pentru un băr-Jj bat adult. "
în obiceiul descris.mai înainte, identificarea fecioarei-, cu Zeiţa Porumbului pare să fie totală ; ştiuleţii aurii dea porumb pe care îi purta în jurul gîtului, ştiuleţii din penel de aur pe care îi ţinea în mîini, marea pană verde înfipta] în păi-, care închipuia (după cum ni se spune) o tulpină; verde ele porumb, toate acestea arată că ea întruchipa spi-) ritul plantei ; şi sîntem informaţi în mod expres că se alegea anume o fată tânără ca să reprezinte porumbul crud, care; în perioada sărbătorii, nu este încă maturizat. Mai mult decît atît, identificarea ei cu planta şi cu zeiţa plantei apărea foarte limpede în faptul că fata era obligată să stea ■ în picioare pe grămezi de porumb, pentru a primi omagiile şi darul de sînge din partea întregului popor care îi mul¬ţumea astfel pentru binefacerile pe care se presupunea că lo-a adus întruchipînd-o pe zeiţă. în sfârşit, obiceiul de- a o. decapita pe o grămadă de grîu şi de seminţe şi de a-i îm¬prăştia sîngele nu numai pe imaginea Zeiţei Porumbului, ci -şi pe grămezile de porumb, de piper, de dovîeci, de se¬minţe şi de legume nu poate să fi avut, se pare, alt scop decît cel de a stimula şi de a da vlagă recoltelor de porumb şi roadelor pământului în general, îmbibînd cele cîteva vlăs¬tare alese dintre ele cu însuşi sîngele Zeiţei Porumbului.

logia cu acest sacrificiu mexican, al cărui sens nu poate pus în discuţie, poate sprijini interpretarea pe care am t-o altor sacrificii omeneşti oferite pentru recoltă. Dacă 'ata mexicană cu al cărei sînge se stropea porumbul în¬truchipa în mod real pe Zeiţa Porumbului, atunci se ade-Vereşte, mai mult ca oricînd, că fata al cărei sînge era răspîndit în acelaşi fel şi de populaţia pawnee peste griul 4e sămînţă personifica spiritul feminin al griului ; şi tot ia fel se petreceau lucrurile .şi cu celelalte fiinţe omeneşti pe care alte popoare le ucideau pentru a stimula creşterea recoltelor.
în sfirşit. pentru ultimul act al dramei, in care trupul Zeiţei moarte a Porumbului era jupuit, iar un bărbat îi îmbrăca pielea, împreună cu toate însemnele ei sacre, dan-sînd apoi în faţa mulţimii în acest costum sinistru, cea mai bună explicaţie pare a fi aceea bazată pe ipoteza că sco¬pul său era ca moartea divină să fie pe loc urmată de reîn¬vierea divină. Dacă.este aşa, putem deduce, cu şanse de probabilitate, că obiceiul de a-1 ucide pe reprezentantul uman al unei divinităţi avea adesea, dacă nu întotdeauna, scopul să păstreze energiile divine în deplina vigoare a tinereţii, neîntinate de slăbiciunea şi şubrezi rea de care ar fi fost atinse fără doar şi poate, dacă i se îngăduia divi¬nităţii să moară de moarte naturală.
Aceste ritualuri mexicane sînt de ajuns pentru a dovedi că,sacrificii omeneşti de felul celor care — după supoziţia mea — se practicau în Aricia erau oferite, de fapt. în mod obişnuit şi de un alt popor al cărui nivel de cultură nu pare să fi fost inferior, dacă nu cumva va fi fost chiar mai

înalt

254

255

y...

CAPITOLUL LX
ÎNTRE CER ŞI PÂMÎNT
1. Să nu atingi p ămînlul. La începutul aces¬tei cărţi ne-am pi'opus să răspundem la două întrebări : De ce era obligat preotul din Aricia să-şi ucidă predeceso¬rul ? Şi de ce era obligat, înainte de a săvîrşi acest omor, să rupă creanga de aur ? Am dat răspunsul la prima în¬trebare. Dacă am dreptate, preotul din Aricia era unul dintre acei regi sacri, unul dintre acei oameni socotiţi di¬vini despre a căror viaţă se credea că are o strînsă legătură cu bunăstarea comunităţii, sau chiar cu mersul Întregii naturi în general. S-ar părea că supuşii sau adoratorii unui asemenea suveran spiritual n-ar avea o idee foarte clară a raporturilor dintre el şi dînşii ; din acest punct de ve¬dere, ideile lor sînt probabil vagi şi nestabile, şi am greşi încercînd să definim relaţia cu precizie logică. Tot ce ştie sau 'îşi închipuie poporul este că, într-un fel oarecare, el .însuşi, vitele şi recoltele sale sînt legate, în chip tainic, cu regele său divin, astfel încît după cum acesta este sănătos sau bolnav, comunitatea va fi şi ea sănătoasă sau bolnavă, cirezile şi turmele vor fi mai prospere sau mai bolnăvi¬cioase, ogoarele vor rodi îmbelşugat sau recoltele vor fi
257
17 — Creanga de aur, voi. IV

decît al populaţiilor italiene din acea îndepărtată perioad^j în care trebuie să fixăm originea sacerdoţiului din Arieia,^ Putem astfel admite logic că dovada pozitivă şi neindoieM! nică a înfăptuirii, undeva în lume, a unor astfel de sacri- .1 ficii în mod obişnuit, face cu atît mai probabilă practicat lor şi în locurile despre care există dovezi mai puţin deta-î liate şi mai puţin demne de crezare. Considerate în totali-J tatea lor, faptele pe care le-am trecut în revistă par s&i arate că obiceiul de a ucide oameni adoraţi ca divinităţi al fost răspîndit în foarte multe părţi ale lumii.

sărăcăcioase. Cel mai mare rău pe care şi-1 pot închipui este moartea naturală a conducătorului lor, provocată de boală' sau de bătrîneţe, deoarece după părerea lor o asemenea moarte ar avea cele mai dezastruoase urmări atît pentru ei cit şi pentru bunurile lor; epidemii fatale ar nimici ome¬nirea şi vitele, pămîntul s-ar încăpăţâna să nu dea roade, întreaga fire ar fi distrusă. Pentru a evita asemenea cata¬strofe regele trebuie ucis cît timp mai posedă din plin viri-' litatea divină, pentru ca viaţa lui sacră, transmisă intactă succesorului său, să-i reînnoiască tinereţea şi astfel, prin transmisiuni succesive într-o linie neîntreruptă de încar¬nări , viguroase, ea să rămînă veşnic tînără şi nouă. zălog-Şi asigurare că tot astfel oamenii şi animalele îşi vor re¬înnoi tinereţea prin succesiunea perpetuă a generaţiilor, iar semănatul şi culesul, vara şi iarna, ploaia şi soarele nu-şi vor sminti niciodată rosturile. Dacă raţionamentul meu e bun, acesta este motivul pentru care preotul din Aricia, Regele ^Pădurii de la Nemi, trebuia să piară regulat sub tăişul săbiei succesorului său.
Rămâne totuşi să ne. întrebăm: Ce înseamnă creanga de aur ? Şi'de ce fiecare candidat la preoţia aricianâ tre¬buia să o rupă înainte de a-1 putea ucide pe preot ? Voi încerca să răspund acum la aceste întrebări. , Să ne reamintim două din legile sau tabuurile care re¬glementează, după cum am văzut, viaţa regilor divini sau a preoţilor. Prima dintre aceste legi asupra cărora doresc să atrag atenţia cititorului prevede că personajul divin nu trebuie să atingă pămîntul cu picioarele. Pontiful su¬prem al zapotecilor din Mexic respecta această oprelişte ; chiar cea mai uşoară atingere a pămîntului cu picioarele
258

însemna profanarea caracterului său sacru. Montezuma, împăratul Mexicului, nu punea niciodată piciorul pe pă-mînt, ci era purtat întotdeauna pe umerii nobililor, iar dacă cobora undeva, se aşterneau covoare scumpe ca să păşească pe ele. Atingerea pământului cu picioarele însemna pentru micadouL Japoniei o înjosire dezonorantă ; într-adevăr, în secolul al XVI-lea un asemenea fapt i-a fost suficient pentru a fi destituit din funcţia sa. în afara palatului său micadoul era* purtat"pe umerii unor bărbaţi ; în interior 'păşea pe rogojini lucrate foarte fin.

Regelui şi reginei din Tahiti nu le era îngăduit să atingă pămîntul decît pe do¬meniile lor ereditare, deoarece pămîntul pe care păşeau devenea sacru. In călătoriile lor suveranii tahitieni erau purtaţi pe umerii unor bărbaţi sacri. Ei erau însoţiţi întot¬deauna de cîteva perechi de asemenea slujitori sanctificaţi ; şi cînd .purtătorul trebuia să fie înlocuit, regele şi regina săreau pe umerii noilor purtători fără să atingă pămîntul cu picioarele. Era o prevestire rea dacă regele din Dosuma atingea pămîntul şi, într-un asemenea caz, trebuia să în¬deplinească o ceremonie de ispăşire. In palatul său, regele Persiei păşea pe covoare pe care nimănui altuia nu ii era îngăduit să le calce ; în afara palatului său nu era văzut niciodată mergînd pe jos, ci numai într-o trăsură sau călare. Pe vremuri, regele Siamului nu-şi punea niciodată picio¬rul pe pămînt, ci era purtat dintr-un loc în altul pe un tron de aur. Odinioară, nici regii Ugandei, nici mamele lor, nici reginele lor nu mergeau pe jos în afara vastei incinte în care trăiau. De fiece dată cînd ieşeau erau purtaţi pe umeri de bărbaţii din clanul Bivolului, iar cîţiva membri ai aces-
ţ. 209
17*

.Potrivit unui vechi ritual brahman, la urcarea sa pe tron, regele păşea pe o blană de tigru şi pe o placă de aur ; purta Încălţări din piele de mistreţ şi, începînd din acea clipă, în tot cursul vieţii sale nu trebuia să stea desculţ pe pămînt.
Dar în afara persoanelor considerate permanent sacre Bau tabu şi cărora, prin urmare, le este interzis să atingă pământul cu picioarele, mai sînt şi altele care nu se bucură de acest caracter sacru decît în anumite ocazii şi, deci, nu trebuie să respecte i interdicţia menţionată decît strict în perioadele în care ei iradiază sfinţenia. Astfel, la populaţia kayan sau bahau din centrul insulei Borneo, cînd preotesele îndeplinesc anumite ritualuri, nu trebuie să calce pe jos şi li se pun nişte scînduri pe care să păşească. Războinicii în luptă sînt înconjuraţi şi ei, ca să zicem aşa, de o atmo¬sferă tabu ; de aceea unii indieni din America de Nord nu se puteau aşeza jos în cursul expediţiei de război. în Laos vînătoarea de elefanţi prilejuieşte nenumărate ta¬buuri ; unul dintre acestea impune căpeteniei vînălorilor să nu atingă pămîntul cu picioarele. In consecinţă, cînd căpetenia coboară de pe elefant, ceilalţi vînători aştern în faţa lui :un covor de frunze, ca să calce pe ele.
Gînditorul primitiv concepe, se pare, sfinţenia, puterea noagică, tabuul, sau oricum am numi calităţile misterioase de care se presupune că sînt pătrunse persoanele sacre sau tabu, ca o substanţă fizică sau un fluid fizic cu care omul este încărcat, la fel cum o butelie de Leyda este încăr¬cată cu electricitate ; şi după cum electricitatea poate fi descărcată prin contact cu un bun conducător tot astfel
261

I
I
I

J.V- ni \-iua~
toriile lor, purtîndu-le cu schimbul. Regele se aşeza'călare' pe gîtul purtătorului ţinindu-şi braţele pe umerii lui ■şi;'? vkindu-şi picioarele sub braţele acestuia. Cînd unul dintre' ■ purtătorii regali obosea, îl trecea pe rege pe umerii altuia fără ca picioarele suveranului să atingă pămîntul. în acest fel mergeau repede şi străbăteau distanţe mari într-o zi, I cînd regele călătorea. Purtătorii locuiau într-o colibă anu¬mită chiar in incinta regală, pentru a fi întotdeauna gata de plecare la nevoie. La bukuba, sau mai degrabă bushongo, un popor din regiunea sudică a Congoului, era interzis chiar pînă acum cîţiva ani, persoanelor de sînge regal să atingă pămîntul ; ele erau obligate să se aşeze pe o piele de animal, pe un scaun sau pe spatele unui sclav care stătea în patru labe ; picioarele lor se sprijineau pe picioa¬rele acestuia. Cînd călătoreau, aceste personaje erau purtate pe spinarea unor bărbaţi, dar regele călătorea într-o litieră purtată pe suliţe. La poporul ibo, din sudul Nigeriei nu departe de Awka, preotul Păniîntului trebuie să respecte nenumărate tabuuri ; de exemplu, nu-i este îngăduit să vadă un cadavru, iar dacă întîlneşte unul pe drum, trebuie să-şi acopere ochii cu brăţara pe care o poartă. Nu poate mînca o mulţime de alimente cum ar fi : ouă, păsări, oaie, cîine şi aşa mai departe. Nu poate nici purta, nici atinge o mască, şi nici un om mascat nu poate intra la dinsul. Dacă un cîine intră în casa preotului, animalul trebuie omorît şi aruncat afară. Ca preot al Pămîntului, nu se poate aşeza pe pămîntul gol, nu poate mînca alimente care au căzut pe pămînt şi nici nu i se poate arunca pământ.

2U0

caracterul sacru sau puterea.magică de care este pătruns omul se poate descărca şi poate pieri prin contact cu pă-mîntul care, potrivit acestei teorii, este un excelent con¬ducător pentru fluidul magic. Aşadar, pentru a împiedica încărcătura să se risipească, trebuie oprit cu grijă perso¬najul, sacru, sau tabu să atingă pămîntul ; ca să folosim -limbajul electricităţii, el trebuie să fie izolat, pentru a nu se goli de substanţa sau de fluidul de care, la fel ca o butelie, este plin ochi. într-adevăr, se pare că în multe. cazuri se recomandă izolarea persoanei tabu, ca precauţie luată nu numai în interesul acesteia, ci şi din grijă pentru ceilalţi ; -deoarece calitatea sacră sau, tabuul este, hai să spunem aşa, un exploziv puternic, pe care cea mai,mică atingere îl poate face să sară în aer, este necesar, în inte¬resul securităţii tuturor, să fie strîns circumscrisă, de teama ca, explodînd, să nu distrugă, să nu nimicească şi să nu şteargă de pe faţa pămîntului tot ce-i iese în cale.
2. Să nu vezi soarele. A doua regulă pe care trebuie să o amintim aici pretinde ca soarele să nu vadă la faţa persoana divină. Această regulă era respectată atît de micado, cît şi de pontiful zapotecilor. Acesta din urmă j,era privit ca un zeu pe care nici pămîntul nu era demn să-1 poarte, nici soarele nu era vrednic să-şi trimită razele asupra sa". Japonezii nu îngăduiau micadoului să-şi expună persoana sacră umblînd în aer liber, iar soarele nu era socotit demn să strălucească deasupra capului său. Indi¬enii din Granada, America de Sud, „îi ţineau închişi pe toţi cei ce urmau să ajungă suverani sau conducători, băr¬baţi sau femei, timp de ani de zile, încă din copilărie, pe
-262

lunii chiar vreme de şapte ani, cu atîta severitate. încît nu le era îngăduit nici măcar să zărească soarele, căci dacă li .s-ar i'i întîmplat ,să-l vadă, îşi pierdeau calitatea ele condu¬cător ; mîncau numai anumite feluri de alimente : iar cei ce-i păzeau intrau cîteodată în locul Unde erau adăpostiţi sau în temniţa lor şi îi biciuiau cu străşnicie". Astfel, de exemplu, moştenitorul tronului din Bogota, care nu era fiul regelui, ci fiuLunei surori a acestuia, trebuia să îndure o pregătire riguroasă încă din copilărie : trăia cu desăvîr-şire izolat într-un templu, unde nu putea să vadă soarele, să mănînce sărat sau să vorbească unei femei ; era încon¬jurat de paznici care ii supravegheau purtarea şi îi pindeau toate acţiunile ; dacă încălca numai o singură regulă dintre cele ce-i erau prescrise era considerat dezonorat şi îşi pierdea orice drept la tron. Moştenitorul regatului Soga-moso, înainte de a obţine coroana, trebuia să postească timp de şapte ani în templu, fiind închis în întuneric şi neputînd vedea soarele sau lumina. Prinţul care urma să devină Incaş al Perului trebuia să postească timp de o lună fără să vadă lumina zilei.
3. Izolarea fetelor la pubertate. Trebuie să mai observăm că cele două reguli precedente — anu atinge pămîntul şi a nu vedea soarele — sînt respectate, separat sau împreună, în multe părţi ale lumii de către fetele aflate la.vîrsta pubertăţii. Astfel la negrii din Loango, fetele pubere sînt închise în colibe separate şi nu pot atinge pămîntul cu nici o parte descoperită a corpului. La zulu şi la triburile învecinate din sudul Africii, dacă primele semne ale pubertăţii se arată „cînd o fată tînără
263

picioare la bază, iar de la înălţimea de. patru picioare con¬strucţia se. îngusta, ' terminîndu-se într-un vîrf ascuţit. Aceste colivii erau făcute din frunze mari de pandanus cusute între ele atît de strîns, încît nici lumina, nici aerul nu ■■puteau pătrunde în interior. Lateral, coliviile aveau cîte o deschizătură închisă cu o uşă dublă, împletită din frunză de cocotier şi pandanus. Cam la înălţimea de trei picioare de la pămînt se afla o estradă din bambus care alcătuia podeaua. Ni s-a spus că în fiecare cuşcă se află închisă cîte o tînără femeie, fiecare trebuind să stea acolo cel puţin patru sau cinci ani fără a putea ieşi vreodată din casă. De-abia am'putut să dau crezare acestei poves-.tiri cînd mi-a fost spusă ; faptele păreau prea îngrozitoare pentru a fi adevărate. I-am vorbit căpeteniei, spunîndu-i că doresc să văd interiorul coliviilor, pentru a le oferi în dar cîteva mărgele. Mi-a răspuns că era "tabu" pentru toţi bărbaţii, în afara rudelor lor, să le privească, dar cred că mărgelele promise îl tentau ; a trimis deci după o bătrînă, singura în seama căreia fusese dată îngrijirea fetelor şi care putea să deschidă uşile coliviilor. în timp ce aşteptam, le auzeam pe fete vorbindu-i căpeteniei pe un ton nemul¬ţumit, ca şi cînd s-ar fi plîns de ceva sau ca şi cînd şi-ar fi exprimat teama. Bătrîna care a sosit în sfîrşit nu avea desigur aerul unei temnicere sau al unei păzitoare prea plăcute, nici nu părea să-i fie pe plac cererea făcută de căpetenie de a ne lăsa să vedem fetele, căci nu ne privea cu prea multă bunăvoinţă. A fost însă nevoită să deschidă uşa la porunca acestuia şi atunci fetele ne-au privit pe furiş, iar cînd li s-a spus să o facă, şi-au întins mîinile pentru a primi mărgelele. M-am aşezat înadins la o oarecare
265

«

se pumoa, aauna vreascuri, sau munceşte la cîmp, trebuie ■] să alerge la rîu şi să se ascundă în trestii în tot cursul zilei, ■■} ca să nu fie văzută de bărbaţi. Fata îşi acoperă cu grijă , capul cu o pătură, pentru ca soarele să nu o atingă uscîn-] d-o cu razele sale şi transformînd-o într-un schelet sfrijit.'; Se întoarce acasă numai pe înserat şi rămîne închisă cîtva-timp într-o colibă. La awa-nkonde, trib ce trăieşte la capă¬tul din nord al lacului Nyassa, se practică obiceiul ca tî-;ţ nara fată, după prima menstruaţie, sa fie ţinută izolat, împreună cu alte cîteva însoţitoare de acelaşi sex, într-o casă cufundată în întuneric. Se acoperă podeaua cu frunze uscate de bananier, dar nu se poate aprinde nici un foc în această casă, numită casa Awasungu, adică „a fecioarelor fără inimă".
In Noua Irlandă, fetele tinere sînt închise timp de pa-.. tru sau cinci ani în cuşti mici unde stau cufundate în întu¬neric şi nu li se permite să pună piciorul pe pămînt. Un martor ocular' a descris acest obicei după cum urmează : „Am auzit de la un învăţător un obicei straniu, practicat aici în legătură cu cîteva tinere fete şi am cerut căpeteniei să mă conducă la locuinţa unde se aflau fetele. Casa avea o lungime de vreo 25 de picioare şi se afla într-o incintă înconjurată de bambuşi şi trestie, la a cărei intrare atîrna un mănunchi de iarbă uscată, pentru a atrage atenţia că era un loc cu desăvîrşire «tabu». în interiorul casei se aflau trei construcţii conice înalte de vreo şapte sau opt picioare şi avind o circumferinţă de vreo zece sau douăsprezece
1 Rev. ,G. Brown, Marriage Customs of the New Britain Group (Obiceiuri de căsătorie ale comunităţii din Noua Britanie), cf. Journal of the Anthropological Institute, XVIII, 1889

■■

distanţă, arătîndu-le mărgelele, deoarece voiam să iasă colivii, ca să le pot cerceta pe dinlăuntru. Aceast dorinţă a mea a întîmpinat o nouă piedică deoarece fetel^B nu puteau pune piciorul pe pămint tot timpul cit erau închise. Dar pentru că jinduia u după mărgele, bătrîna fe-^j meie a trebuit să adune o grămadă de bucăţi de lemn şi de '■■ bambus pe care le-a aşezat pe jos, apoi, dueîndu-se la una-, dintre fete a ajutat-o să coboare, ţinînd-o de mină în timpi ce păşea de pe o bucată de lemn pe alta, pînă în clipa cînd/. a ajuns destul de aproape ca să apuce mărgelele pe care i le întindeam. Am intrat atunci ca să cercetez interiorul -^ coliviei! din care tocmai ieşise fata, dar de-abia am putut să-mi vîr capul, atît de cald şi de înăbuşitor era aerul. Înăuntru era curat, şi nu se aflau decît cîteva bucăţi de bambus scobite, în care se ţinea apă. Exista doar atîta loc cit să permită fetei să se aşeze sau să stea ghemuită pe plat¬forma de bambus, iar dacă ai fi închis uşa, întunericul ar fi fost, cu siguranţă, desăvîrşit. Fetelor nu li se îngăduia să iasă decît o singură dată pe zi pentru a face baie într-un fel de vas sau de căldare mare din lemn aşezată lîngă fie¬care colivie. Spuneau că fetele transpiră din abundenţă. Ele sînt închise în aceste cuşti înăbuşitoare cînd sînt încă foarte tinere şi trebuie să rămînă acolo pină cînd devin mature ; atunci sînt scoase şi se organizează pentru fiecare o mare serbare de cununie. Una din fete avea paisprezece sau cinsprezece ani ; căpetenia, ne-a spus că se afla acolo de cinci ani, dar că va ieşi în curînd. Celelalte două aveau între opt şi zece ani şi mai trebuiau să sitea multă vreme." în Kabadi, un district din Noua Guinee Britanică „fii¬cele conducătorilor, cînd împlinesc vîrsta de doisprezece
26G

Egau-treisprezece ani, sînt închise pe o perioadă de doi sau Ptrei ani şi nu-pot ieşi din casă sub nici un motiv, iar casa ■ este atît de bine umbrită, încît soarele nu o poate lumina niciodată". La yabim şi bukaua, două triburi învecinate şi ^înrudite de pe coasta Noii Guinee de Nord, fetele ajunse la vîrsta pubertăţii sint închise timp de cinci sau şase ani -în casă ; fata nu se poate aşeza pe podea de teamă ca necu¬răţenia ei să nu se lipească acolo, ci i se aduce un butuc -de lemn care îi serveşte drept scaun. De asemenea, ea nu are voie să atingă pămîmtul cu picioarele ; iar cînd trebuie să iasă din casă pentru scurtă vreme, este înfăşurată cu rogojini şi merge pe două jumătăţi de nucă de cocos le¬gate în chip de sandale de picioare cu ajutorul unor tulpini de plante agăţătoare. La poporul ot danom din Borneo, fe¬tele în vîrstă de opt sau zece ani sînt închise într-o cămă¬ruţă sau chilie a casei, tăindu-li-se pentru- multă

vreme orice legătură cu lumea din afară. Această chilie se spri¬jină pe piloni,, ca şi restul casei, şi este luminată de o sin¬gură ferestruică ce dă spre un loc singuratic, astfel încît fata se află într-o obscuritate aproape totală. Ea nu tre¬buie să părăsească chilia sub nici un motiv, nici măcar pentru nevoile fireşti, şi nici un membru din familie nu .o poate vedea în tot cursul perioadei în care este închisă şi în care o singură sclavă o poate ajuta. în această izolare care durează adesea şapte ani, tînăra fată se îndeletniceşte, cu ţesutul rogojinilor sau cu alte lucrări manuale. Dezvol¬tarea ei fizică este împiedicată de îndelungata lipsă de mişcare şi cînd, ajunsă adultă, este scoasă din izolare, are faţa palidă ca ceara. I se arată soarele, pămîntul, apa, arbo-

2G7

/

^<* ^oiuasa in perioada :'cind acestea clocesc ; dar poate mînca orice aliment vege-•taL Nici un bărbat, nici măcar tatăl ei, nu poate intra în casă atît timp cit durează această izolare ; căci dacă tatăl r.ei ar vedea-o ar avea fără îndoială ghinion la pescuit şi fşi-ar sfărîma barca de îndată ce ar porni cu ea. După scur¬gerea celor trei luni, îngrijitoarele duc fata la un pîrîiaş, 'purtînd-o pe umeri pentru ca picioarele ei să nu atingă ."pământul, iar femeile. tribului se strîng roată în jurul ei nj o conduc la mal. C|înd ajung la pîrîiaş, o dezbracă de 'toate podoabele, iar femeile care o poartă legănîndu-se intră cu ea în pîrîu, unde o cufundă în apă, în timp ce toate celelalte femei le'stropesc cu apă, pe fată şi pe cele ce au purtat-o. Cînd ies din apă, una din cele două îngrijitoare face o grămăjoară din iarbă pe care tînăra fată trebuie să se ghemuiască. Cealaltă aleargă la stînci, prinde un crab' mic, îi smulge cleştii şi se grăbeşte să se întoarcă la pîrîu.1 Aici s-a aprins între timp un foc pe care se frig cleştii era-' bului. îngriji toa'rele dau fetei să mănînce cleştii fripţi, apoi i se pun podoabe noi, şi ceata se întoarce în sat, rînduită într-un unic şir, iar fata păşind la mijloc, între cele două mătuşi bătrîne, care o ţin de mină. Soţii mătuşilor o pri¬mesc şi o duc în casa uneia dintre ele, toată lumea se ospă¬tează şi i se îngăduie şi fetei să mănînce ca toată lumea: Urmează un dans în care fata are rolul cel mai însemnat şi dansează între soţii celor două mătuşi cărora le-a fost încredinţată cît timp era închisă.
Se spune că la tribul yaraikanna din peninsula Cape York, în Queenslandul de Nord, fata tlnără ajunsă la pu-
269

ir&şic ictiu cu srngele lui. Pe vremuri, în Ceram, fetele;^ ajunse la pubertate erau închise într-o colibă unde eraui ţinute cu desăvîrşire singure şi în intuneric. în Yap, una;î dintre insulele Caro line, dacă se întîmplă ca o. fată să aibă ' prima ei menstruaţie pe drum, nu trebuie să se aşeze pejj pămînt, ci trebuie să ceară o coajă de nucă de cocos spre :: a se aşeza pe ea. Fata este închisă cîteva zile într-o colibăa mică, la oarecare depărtare de casa părintească, iar apoi | trebuie să doarmă timp de o sută de zile într-una din coli-yB bele rezervate anume femeilor ce se află în perioada men-gtruaţiei.
.în insula Mabuiag, în strîmtoarea Torres, cînd semnele I pubertăţii îşi fac apariţia la o fată, se face un cerc din mărăcini într-un colţ întunecos al casei. împodobită cu ; cingători, cu brăţări la miini, la glezne şi la pulpe chiar sub genunchi, purtînd o cunună pe cap şi podoabe din scoici la urechi, pe piept şi pe spate, ea se ghemuieşte acolo, I în mijlocul mărăcinilor îngrămădiţi în jurul ei, astfel încît I i se vede numai capul. Fata trebuie să stea trei luni în această stare de izolare. în tot acest răstimp .soarele nu trebuie să-i vadă faţa, dar îi este îngăduit să iasă din colibă în timpul nopţii şi i se schimbă mărăcinii care o ascund. Ea nu are voie să se hrănească singură, nici să atingă aii- ; mentele cu mina, este hrănită de una sau două femei bă-] trîne, mătuşi din partea mamei, alese anume ca să o îngri- .■ jească. Una dintre ele îi pregăteşte mîncarea pe un foc aprins în acest scop in pădure. Ii este interzis tinerei fete
268
t
mm—mmmmmm
■i 11 II wMfc—

bertate trăieşte cu desăvîrşire singură timp de o lună de? zile sau de şase săptămîni ; nici un bărbat nu o poajB vedea, dar poate fi vizitată de orice femeie. LocuieşteB într-o colibă sau într-un adăpost anume construit pentru^ dinsa. pe podeaua căruia stă culcată cu faţa în jos. Nu-iJ| este îngăduit să vadă soarele, iar în amurg trebuie să steajl cu ochii închişi pînă la apusul soarelui, deoarece se crede--! că altfel va suferi de o boală a nasului. în timp ce'este» închisă, nu poate mînca nici o vieţuitoare de apă sărată,'^ altfel arii ucisă de un şarpe. O

bătrînă o îngrijeşte, îi aduce rădăcini, igname şi apă. Unele triburi din Australia au^ obiceiul să-şi îngroape fetele, în această perioadă, în pă-mînt, la o oarecare adîncime probabil pentru a le feri de lumina soarelui.
La indienii din California, se credea că fata, la prima ' menstruaţie, „este înzestrată cu un grad deosebit de putere supranaturală, care nu era neapărat considerată drept neprielnică sau răufăcătoare. Totuşi uneori se făcea simţită cu tărie puterea răului -inerent în situaţia* sa. Nu era de ajuns să fie separată de familie şi comunitate, ci se urmă¬rea chiar ca lumea să fie izolată de ea. Una dintre obliga¬ţiile cele mai grele ale fetei era să nu privească în jur. Ţinea capul aplecat şi îi era interzis să vadă lumea şi soarele. In unele triburi,*.era acoperită ou o pătură. Multe din obiceiurile respectate în-această privinţă se asemănau îndeaproape cu cele de pe coasta nordică a Pacificului, ca, de exemplu interdicţia impusă tinerei fete de a nu-şi atinge sau scărpina capul cu mîinile ; în acest scop i se punea la indemînă un instrument special. Uneori fata nu
270

'.putea mînca decît cu ajutorul unei alte. persoane, şi
■, cîteodată ţinea" un post strict."
La indienii chiriook, care trăiau pe coastele statului Washington, cînd fiica unui conducător ajungea la vîrsta pubertăţii, era ascunsă de privirile tribului timp de cinci zi-
u.le ; fata nu putea privi pe nimeni, nici cerul, şi nu-i era în¬găduit să culeagă fructe de pădure. Se credea că de priveşte cerul, timpul se va strica ; dacă culege un fruct va ploua şi dacă îşi atî-mă ştergarul ţesut din scoarţă de cedru pe un molid, copacul se va usca pe loc. Fata ieşea din casă prin-tr-o anumită uşă şi se scălda, departe de sat, într-un pîrîu. Postea timp de câteva zile şi mult după aceea nu putea mînca nimic crud.
La indienii aht sau nootka din insula Vancouver, cînd fetele ajung la pubertate sînt puse într-un fel de coridor al casei şi „acolo sînt înconjurate de tot felul de rogojini, astfel încît nu pot vedea nici soarele şi nici vreun foc. Ele rămîn în această închisoare mai multe zile. Li se dă apă, dar nimic de mîncare. Cu cît o fată stă mai mult închisă, cu atît părinţii ei se bucură de mai multă cinste, dar fata rămâne defăimată pentru tot restul vieţii dacă a zărit vreun foc sau soarele în timpul acestei probe de iniţiere". Pe paravanul care ascunde fata sînt pictate imagini ale legendarei păsări a tunetului. în timpul izolării, fata nu se poate mişca sau culca, ci trebuie să stea tot timpul ghemuită. Nu-şi poate atinge părul cu mâinile, dar i se permite să-şi treacă prin păr un pieptene sau o bucată de
"' os destinată anume acestui scop. îi este de asemenea inter¬zis să se scarpine pe corp, deoarece se crede că orice zgîrie-
271

, SOaitiit; i-di ciiiiiyt: uuici^ui, uum icrei s-cu unuuuia»i.,.»»a
'.poate culge fructe de pădure pe coline, dar nu are îngădu-I inţa să se apropie de rîu sau de mare un an întreg. Dacă ar I mînca somon proaspăt, şi-ar pierde minţile sau gura i s-ar ' preschimba într-un cioc lung.
La indienii tlingit (thlinkeet) sau kolosh din Alaska, ,.cînd se iveau semnele femeieşti, fata era închisă într-o I colibă mică sau o colivie complet închisă, cu excepţia unei
■ mici deschizături pentru aerisire. Trebuia să stea timp de
un an în acest lăcaş sumbru şi murdar, fără foc, lipsită, de
mişcare, cu desăvîrşi're singură. Numai mama ei şi o sclavă
puteau să-i dea de mâncare. I se introducea hrana printr-o
. ferestruică ; trebuia să bea din căuşul unui os de aripă de la un vultur cu cap alb. Durata izolării a fost redusă mai târziu, în unele locuri, la şase sau trei luni, sau chiar la mai puţin. Trebuia să poarte un fel de pălărie cu boruri largir pentru ca privirea ei să nu prihănească cerul, întrucît se socotea că nu se cade ca soarele să o lumineze şi îşi închi¬puiau că privirea ei aduce ghinion vînătorilor, pescarilor sau jucătorilor, că ar preschimba orice lucru în piatră şi ar pricinui tot felul de calamităţi. La sfîrşitul recluziunii, i se
■ ardeau hainele pe care le-a purtat şi i se făceau altele noi,
apoi se dădea o serbare în timpul căreia i se făcea de-a
lungul buzei de jos o tăietură în care se introducea o bucată
de lemn sau de scoică pentru a păstra rana deschisă. La
koniag, popor eschimos din Alaska, fata ajunsă la puber¬
tate era închisă într-o colibă mică unde trebuia să stea în
patru labe timp de şase luni, apoi se lărgea puţin coliba în
aşa fel încît să-şi poată îndrepta spatele, dar trebuia să
273
18

ajuns femeie, nu are voie să mănînce nimic crud, mai ales f somon ; mai mult încă, e nevoită să mănânce singură,^ dintr-o cană şi o farfurie proprie.
La tribul tsetsaut din Columbia Britanică, fata tînără,:, ajunsă la pubertate, poartă o pălărie mare de paie care-i" cade pînă peste ochi ferind-o de soare. Se crede că, dacă şi-ar expune faţa la soare sau la lumina cerului, ar ploua.l Pălăria îi apără faţa şi împotriva focului, a cărui flacără" nu trebuie să o lumineze ; fata poartă mitene pentru a-şV apăra mîinile. în gură ţine dinţi de animal, pentru a feri proprii ei dinţi de carii. Timp de un an întreg .nu trebuie să vadă sînge, decît doar dacă şi-a înnegrit dinainte obra¬zul, căci altfel ar orbi. Ea poartă pălăria doi ani şi trăieşte' cu desăvîrşire singură într-o colibă, totuşi i se îngăduie să' vadă şi alte persoane. După doi ani, un bărbat îi scoate pălăria şi o aruncă. La tribul bilqula sau bella coola din Columbia Britanică, cînd fata atinge vîrsta pubertăţii, tre¬buie să rămînă în şură, care îi serveşte drept culcuş şi unde are un loc rezervat pentru foc. Nu îi este îngăduit să coboare în partea principală a casei, nici să se aşeze în faţa focului familiei. Timp de patru zile trebuie să rămînă nemişcată, şezînd. Posteşte în timpul zilei,'dar i se îngă¬duie să mănînce şi să bea puţin, dimineaţa foarte devreme. După cele patru zile de izolare, îşi poate părăsi camera, dar numai printr-o intrare făcută anume în podea, casele iiind înălţate pe piloni. Nu poate intra nici acum în camera principală. Cînd părăseşte casa poartă o pălărie mare pen-.tru a-şi apăra faţa de razele soarelui. După credinţă, dacă
.272

i

mai stea alte şase luni în această poziţie. în tot acest timp-t era considerată o fiinţă impură cu care nimeni nu trebuie' să aibă vreun contact.
Cînd semnele pubertăţii se iveau pentru întîia oară la o fată, guaranii din sudul Braziliei, de la frontiera cu Para¬guay, o coseau în hamacul ei, nelăsînd decît o mică deschi¬zătură pentru ca fata să poată respira. Ea trebuia să stea astfel înfăşurată şi învelită ca un cadavru două sau trei zile sau atît timp cît avea scurgerea şi trebuia să respecte un post foarte sever. Apoi era dată în grija unei femei bătrîne care îi tăia părul şi îi poruncea să nu consume nici o mân¬care cu carne pînă cînd părul îi va creşte destul de lung pentru a-i acoperi urechile. în aceleaşi împrejurări, chiri-guanii din sud-estul Boliviei o ridicau pe fată, cu hamac cu tot, pînă ,1a tavan unde rămînea timp de o lună ; în luna ur¬mătoare, hamacul era coborît pe jumătate, iar în a treia lună, cîteva bătrîne, înarmate cu beţe, intrau în colibă unde alergau în toate părţile şi izbeau în tot ce le ieşea în cale, spunînd că alungă şarpele care a rănit-o pe fată.
La mataco sau mataguayo, un trib indian din Gran Chaco, fata ajunsă la pubertate trebuie să stea izolată cîtva timp. Ea se culcă acoperită cu ramuri sau cu altceva într-un colţ al colibei, fără să vadă pe nimeni sau să vorbească cu cineva şi, în această perioadă, nu se poate hrăni cu carne sau cu peşte. între timp, un bărbat bate într-o tobă în faţa casei. La yuracare, un trib indian din răsăritul Boliviei, cînd la o fată apar primele semne ale pubertăţii, tatăl ei construieşte, în apropierea casei, o colibă mică din frunze . de palmier. Apoi îşi închide fiica în acest bordei pentru' ca
274 .
♦

să nu poată vedea lumina zilei şi fata rămîne în bordei timp de patru zile, în timpul cărora ţine post sever.
La macuşii din Guyana Britanică, la primele semne vă¬dite ale pubertăţii, fata este atîrnată într-un hamac în lo¬cul cel mai înalt al colibei. In timpul primelor zile, ea nu poate părăsi hamacul ziua, dar trebuie să coboare noaptea, să aprindă un foc şi să stea pînă dimineaţa lîngă el,-altfel i-ar apărea bube pe gît, pe beregată şi pe alte părţi ale corpului. în tot timpul cît are scurgere abundentă fata tre¬buie să ţină un post riguros. Cînd aceasta slăbeşte ea poate coborî şi poate locui într-o mică despărţitură făcută anume pentru dînsa în colţul cel mai întunecos al colibei. Dimi¬neaţa poate să-şi fiarbă mîncarea, însă la un foc separat şi în vase care sînt numai ale ei. După vreo zece zile, soseşte magicianul care dezleagă vraja, murmurînd un descîntec şi suflînd peste fată şi peste obiectele mai preţioase pe care le-a atins. Se sparg toate oalele şi vasele de băut pe care le-a folosit, iar cioburile se îngroapă. După prima ei baie,. copila trebuie să se lase lovită de mama ei cu beţişoare foarte subţiri şi nu-i este permis să scoată nici un strigăt. Este bătută şi la sfârşitul celui de al doilea ciclu, însă după aceea nu. Ea este acum „pură" şi poate intra din nou în le¬gătură cu ceilalţi oameni. Alţi indieni clin Guyana, după ce-au ţinut fata în hamac, sub acoperişul colibei, timp de o lună, o lasă pe seama unor furnici uriaşe a căror muşcătură este foarte dureroasă. Cîteodată suportă nu numai aceste muşcături', dar pe deasupra mai trebuie să şi postească zi şi noapte în tot

timpul cît stă atîrnată în hamac, iar atunci cînd coboară nu mai este decît piele şi oase.
275
18*

ţi UCUUie ict aiecl UlU-UScl IU lip lut \J oum uc ^.uc luiufi, ar
crede de obicei că patru, cinci, zece sau douăzeci de zile sînt. suficiente ; dar chiar şi acest număr redus de zile repre¬zintă, într-un climat foarte cald şi sub urzeala deasă a per¬delei, o încercare destul de grea. După o altă relatare, cînd ajunge la pubertate, fata cambodgiana „intră în umbră", în-timpul izolării sale, care poate dura începînd de la cîteva zile pînă la mai mulţi ani, potrivit rangului şi poziţiei fa¬miliei sale, fata trebuie să respecte numeroase reguli ; de exemplu să nu se lase văzută de un bărbat străin, să nu mănînce carne sau peşte şi aşa mai departe. Nu se duce nicăieri nici măcar la pagodă. Dar această stare de izolare se întrerupe în timpul eclipselor ; atunci poate să iasă şi să înalţe rugăciuni monstrului despre care se crede că pro¬duce eclipsele muşcînd corpurile cereşti cu dinţii. Această îngăduinţă de a încălca regula izolării şi de a ieşi în timpul unei eclipse arată, că prescripţia formală care interzice fe¬cioarelor să privească soarele cînd devin nubile este inter¬pretată întru totul literal. Te poţi aştepta ca o superstiţie atît de răspîndilă să fi lăsat urme în legendele şi poveştile populare. Şi într-ade¬văr aşa s-a şi petrecut. Vechea legendă greacă a Danaei, pe care tatăl' ei a închis-o într-o cameră subterană sau într-un turn de bronz, dar care a-rămas totuşi însărcinată cu Zeus, venit sub înfăţişarea unei ploi de aur, poate să aparţină acestei categorii de legende. I se poate asocia legenda po¬vestită de chirchizii din Siberia despre strămoşii lor. Un han oarecare avea o fiică foarte frumoasă, pe care o ţinea închisă într-o casă întunecoasă din fier, pentru ca nici un
277

^niu u leciuui a inuiana a aevenu, aamia, este ţinută timp de patru zile într-o odaie întunecoasă şi i se interzice" să vadă soarele. Este considerată impură şi nimeni nu o poate atinge. Hrana ei este limitată la orez fiert, lapte, za¬hăr, lapte covăsit şi tamarin, fără sare. în dimineaţa celei de-a cincea zi, fata'se duce la un bazin apropiat, însoţită de cinci femei ai căror soţi sînt în viaţă. Ele se ung toate cu apă de curcuma, se îmbăiază şi se întorc acasă, aruncînd rogojina şi toate celelalte obiecte care se aflau în odaie. Brahmanii rarhi din Bengal o obligă pe tînăra fată ajunsă la pubertate să trăiască singură şi nu-i îngăduie să vadă faţa nici unui bărbat. Ea stă închisă timp de trei zile într-o încăpere întunecoasă şi trebuie să se supună anumitor pe¬nitenţe. Carnea, peştele şi dulciurile îi sînt interzise ; tre¬buie să se hrănească numai cu orez şi cu unt topit. La tiya-, nii din Malabar se crede că fata este impură timp de patru zile după începutul primei sale menstruaţii. în cursul aces¬tei perioade, ea trebuie să locuiască în partea de miază¬noapte a casei, unde doarme pe un covor făcut dintr-un anumit fel de iarbă, într-o sală împodobită cu ghirlande de frunze tinere de cocotier. Altă fată îi ţine de urît şi doarme cu ea, dar nu poate atinge vreo altă persoană şi nici arbori sau plante. în afară de aceasta, fata nu poate vedea cerul, şi vai de ea dacă zăreşte o cioară sau o pisică ! Dieta trebuie să fie strict vegetariană, fără sare, tamarin sau piper roşu. Este înarmată cu un cuţit împotriva spiritelor rele, pe care îl pune pe rogojină sau îl poartă asupra ei.
în Cambodgia, fata ajunsă în perioada pubertăţii este culcată în pat, sub o pînză care o apără împotriva ţînţarilor,
270
ajri;m<iiiiiiiii iwMstuw»
♦

bărbat să nu o poată vedea. Fata era îngrijită de o bătrînă I şi, -cînd a ajuns nubilă, a întrebat-o pe bătrînă : „ —Unde^| te duci atît de des ? — Copila mea, a răspuns bătrînă 1 află că există o lume strălucitoare. în această lume tră-ri iese tatăl şi mama ta şi tot felul de oameni. Acolo mă J duc. —- Măicuţă bună, grăi fata, n-o să te spun nimănui, dar | ârată-mi şi mie această lume'strălucitoare." Şi atunci bă- i| trîna a scos-o din casa de fier. Dar cînd a văzut lumea cea 1 strălucitoare, fata s-a clătinat şi a căzut leşinată ; şi ochiul, v zeului s-a îndreptat asupra ei şi a rămas grea. Tatăl fetei, £ înfuriat peste măsură, a închis-o într-un sicriu de aur şi i-a dat drumul să plutească (aurul poate pluti în ţâra mi- -nunilor) pe marea nesfîrşită. Ploaia de aur în povestirea greacă şi ochiul zeului din legenda chirchiză reprezintă pro¬babil lumina soarelui şi soarele. Ideea că soarele poate face femeile i să conceapă nu este rară în legende şi urmele ei se regăsesc chiar în obiceiurile de căsătorie.

4. Motivele izolării fetelor la puber¬tate. Explicaţia acestor reguli atît de des impuse fetelor la vîrsta pubertăţii este teama, adînc înrădăcinată, pe care! sîngele menstrual o inspiră fără excepţie omului primitiv. ' Acesta îl înspăimântă întotdeauna, dar mai ales cînd apare pentru

prima oară, de aceea regulile impuse femeilor la prima lor menstruaţie sînt de obicei mai stricte decît cele pe care trebuie să le respecte la revenirile ulterioare ale misterioasei scurgeri. într-o secţiune anterioară a cărţii de faţă s-au dat exemple privind această teamă şi obiceiurile care îşi au originea în ea ; dar cum teroarea, căci acesta este cuvîntul, pe care fenomenul o trezeşte în mintea pri-
278
t

miitivului la intervale repetate de timp i-a influenţat pro-'fund viaţa şi instituţiile sale, este poate necesar să ilus¬trăm subiectul prin alte cîteva exemple.
■ Astfel, la tribul encounter bay, din sudul Australiei, există sau a existat, o „superstiţie ce obligă femeia să se despartă de tabără la vremea suferinţei sale lunare .şi dacă un flăcău sau un băiat se apropie în acele clipe de dînsa, ea strigă de îndată ou glas tare şi celălalt face un ocol pen¬tru a o evita. Dadă uită să strige, poate fi ocărită, ba chiar snopită în bătaie «c)e către soţul ei sau de către ruda cea mai apropiată, căci li se spune băieţilor, încă-din copilărie, că dacă văd sînge vor încărunţi înainte de vreme şi puterea îi va părăsi mai curind decît ar fi firesc." Dierii din Austra¬lia Centrală cred că dacă în acele clipe femeile ar mînca peşte sau s-ar scălda în rîu, tot peştele ar muri iar ap'a ar seca. Arunta, din aceeaşi regiune, interzic femeilor aflate în perioada menstruaţiei să culeagă bulbi de irriakura, care constituie unul din principalele alimente atît pentru băr¬baţi, aît şi pentru femei. După credinţa lor, dacă o femeie ar încălca această regulă, bulbii ar pieri.
La unele triburi din Australia izolarea femeilor în pe¬rioada menstruaţiei era şi mai severă şi i se asigura apli¬carea prin sancţiuni mult mai riguroase decît ocările sau bătaia. Astfel „o regulă respectată la aşezările tribului wakelbura interzice femeilor să intre în aşezare pe acelaşi drum cu bărbaţii. într-o aşezare măi mare orice violare a acestei reguli este pedepsită cu moartea. Motivul acestei comportări este teama cu care privesc perioada menstruală a femeilor. în timpul perioadei menstruale femeile sînt
279

t .. .
Şa preveni o asemenea nenorocire, l«e este interzis tuturor < femeilor, şi nu numai celor ce se află în perioada men-fstruaţiei, să intre în ocolul vitelor ; mai mult încă, femeile |nu pot folosi dnumurile obişnuite cînd intră în sat sau tind |se duc de la o colibă la alta ; ele sînt obligate să ocolească i;,prin spatele colibelor, evitând terenul din mijlocul satului F:unde stau sau se culcă vitele. Asemenea drumuri anume ^pentru femei pot fi văzu te în fiece sat de cafri. La baganda Iniei o femeie nu poate să bea lapte şi nici măcar să atingă »o cană'cu lapte în timpul menstruaţiei, de asemenea ea nu Ktrebuie să atingă nici un obiect care aparţine soţului ei, Puici să se aşeze pe rogojina lui sau să-i pregătească mîn-carea. Se crede că dacă ar atinge vreun obiect ce aparţine ; soţului, faptul acesta ar echivala cu a-i dori moartea sau I pieirea prin magie. Dacă ar atinge ceva ce-i aparţine, este sigur că soţul se va. îmbolnăvi ; dacă i-ar atinge armele, • soţul ar fi cu siguranţă ucis în cea dinţii luptă. Mai mult decît atît, baganda nu îngăduiau unei "femei în perioada menstruală să' se apropie de puţ ; dacă o făcea le era teamă că apa o să sece, iar femeia însăşi era primejduită să se îmbolnăvească şi să moară, neputînd să scape decît dacă îşi mărturisea păcatul şi dacă vraciul făcea o ceremonie de ispăşire. La populaţia akikuyu din Africa Orientală Bri¬tanică, dacă într-un sat ee construieşte o colibă nouă şi dacă se întîmplă ca soţia să aibă menstruaţia în ziua în care se aprinde primul foc, coliba trebuie dărîmată chiar a doua zi. Femeia nu trebuie să doarmă în nici un caz a doua noapte în colibă, căci blestemul apasă asupra ei şi a casei.
281

ţinute cu iotul izoiaie ue comunitate, ia o cusianţa de cej| puţin jumătate de milă. O femeie aflată în această stareţ; trebuie să-şi lege în jurul mijlocului ramuri dintr-un anu-I mit arbore al totemului de care, aparţine şi este păzită şi supravegheată" fără întrerupere, deoarece se crede că,; odată ce un bărbat ar-avea ghinionul să vadă o femeie în' această stare, ar muri. Dacă o asemenea femeie s-ar lăsa:; văzută de ochi de bărbat, ar fi probabil omorîtă. Cînd femeia şi-a recăpătat starea normală, este vopsită în roşu şi alb, i se acoperă capul cu pene şi revine în tabără."
în Muralug, una dintre insulele din strîmtoarea Torres, o femeie, în timpul menstruaţiei, nu se poate hrăni cu vie-ţuitoare marine întrucât indienii cred că de nu se va res¬pecta această prevedere, pescuitul va fi slab. în Galela, în vestul Noii Guinee, femeile aflate în perioada menstruală' nu pot intra pe un cîmp plantat cu tutun, căci, dacă ar fa¬ce-o, plantele ar fi atacate de boli. Minangkabauerii din Su-matra sînt convinşi că îndată ce o femeie, în starea ei de impuritate, s-ar apropia de orezărie, recoltele ar fi distruse.

Boşimanii din Africa de sud cred că numai dacă-şi aruncă privirea la un bărbat, în zilele cînd se impune să stea în cea mai desăvîrşită izolare, acela încremeneşte pe loc în poziţia în care se găseşte împreună cu lucrul pe care-1 ţine în mină şi se transformă. într-Mn arbore cuvîn-tător. Triburile de crescători de vite din Africa de sud cred că, le-ar muri vitele dacă femeile aflate în perioada men¬struaţiei le-ar bea laptele, şi le este teamă că aceeaşi neno¬rocire s-ar întâmpla dacă o picătură din sîngele acestor fe¬mei ar cădea pe pământ, iar boii ar trece peste ea.
Pentru

lllBUIiiltfiiHrtdifflr'"" '"" ^.....^ .,—,-■■ -..,■..■■■
♦

ţmmmmmmmmaâ^

Conform Talmudului, dacă o femeie aflată la începutu perioadei menstruale, trece printre doi bărbaţi, ea omoar! prin chiar acest fapt, pe unul dintre ei. Ţăranii din Liban cred că femeile în perioada menstruaţiei provoacă nenu¬mărate nenoroci ri ; umbra -lor usucă florile şi nimiceşte, arborii, şi opreşte chiar şi mişcările şerpilor ; dacă o ase-: menea femeie încalecă un cal, animalul ar putea să moară, sau, oricum, să-şi piardă puterile pentru multă vreme.
Guaychuirii din Orinoco cred că o femeie care se află în perioada menstruaţiei aduce moartea pretutindeni pe. ■;■ unde păşeşte, iar bărbatului care calcă pe unde a trecut ea. i se vor umfla de îndată picioarele. La indienii bri-bri din Costa Rica, o femeie măritată care are menstruaţie mă-nîncă numai de pe frunze de bananier pe care, după ce le-a folosit, le aruncă într-un loc ferit, căci dacă le-ar găsi o vacă şi le-ar mînca, animalul s-ar vlăgui şi ar muri. De" asemenea ea nu bea decît dintr-un vas special, deoarece orice persoană care ar bea din acel vas şi-ar pierde pu¬terile şi ar muri fără doar şi poate.
La cele mai multe din triburile indiene din America de Nord, obiceiul cerea ca femeile să se retragă în timpul menstruaţiei de la corturi sau din sat şi să trăiască, în timpul cît sînt impure, în colibe sau adăposturi construite anume în acest scop. Ele locuiau separate una de alta, mîn-cau şi dormeau singure, se încălzeau la focurile lor proprii şi se abţineau în modul cel mai strict de la orice legătură cu bărbaţii, care le evitau ca pe nişte ciumate.
Astfel, pentru a menţiona cîteva exemple, poporul creek şi indienii înrudiţi din Statele Unite obligau femeile

să locuiască, în timpul menstruaţiei, în colibe iz-olate, late la o oarecare distanţă de sat. Ele trebuiau să tea acolo, cu riscul de a fi găsite şi omorîte de duşmani. ă te apropii de aceste femei însemna să făptuieşti „o pro-ănare îngrozitoare şi periculoasă" ; iar primejdia se ex¬tindea şi asupra duşmanilor care, dacă ucideau femeile, ■trebuiau să se purifice de poluarea astfel contractată cu ■ajutorul anumitor ierburi şi rădăcini sacre. Indienii stseeli ■ţin Columbia Britanica credeau că dacă vreo femeie aflată in perioada menstruaţiei păşea întîmplător peste o gră¬madă de săgeţi, săgeţile ar deveni nefolositoare şi chiar ar provoca moartea posesorilor lor, iar dacă trecea pe dinain¬tea vreunui vinător care-şi ducea puşca, acea armă nici¬odată n-ar mai fi tras cum trebuie. La chippeway şi la alţi indieni de pe teritoriul Gofului Hudson, cînd au menstrua-raa, femeile sînt îndepărtate de la corturi şi se duc să locu¬iască în colibe făcute din ramuri. îmbracă glugi lungi care le acoperă în întregime atît capul cît şi pieptul. Ele nu pot atinge obiectele casnice şi nici pe cele folosite de bărbaţi ; căci prin contactul cu ele „obiectele devin impure, astfel încît folosirea lor ar fi urmată de anumite rele sau nenori-ciri", ca de exemplu boala sau moartea. Trebuie să bea numai din căuşul unui os de lebădă. Nu pot umbla pe drumurile obişnuite şi nu pot păşi peste urme de animale. „Nu le este îngăduit să umble pe ghiaţa nurilor sau a lacurilor, nici în apropierea locului unde bărbaţii vînează castori şi nici acolo unde s-a pus un năvod de pescuit, ca să nu le gonească norocul. Le este de asemenea interzis în acele zile să mănînce capul vreunui animal şi chiar să meargă

a

-a

sau să traverseze drumul pe care a fost transportat de| curînd un cap de cerb, de elan, de castor şi de multe alte animale dus pe sanie sau pe umerii uniii bărbat. încălcarea obiceiului este socotită ca deosebit de gravă ; aceasta dato-j rită credinţei nestrămutate după care,

printr-un atarejl fapt, se înlătură vânătorului şansa de a mai cuceri pe viitorii asemenea trofee. De asemenea, laponii interzic femeilor laU menstruaţie să treacă pe ţărm, prin locul unde pescarii îşi înşiră de obicei peştii ; iar eschimoşii din strâmtoarea; Behring cred că vînătorii n-ar mai prinde nici un vînatî dacă ar avea prin preajmă femei la menstruaţie. Pentrui acelaşi motiv indienii carrier nu îngăduie unei femei îa| perioada menstruaţiei să păşească peste urme de animale | dacă nu se poate altfel, cineva le ia în circă. Ei rnai cred că dacă femeia intră într-un rîu sau într-un lac, peştele din: el moare.

W La naţiunile civilizate din Europa, puzderia de superstiţii în jurul acestei taine a naturii femeii nu sînt mai puţin. curioase decît cele întîlnite la primitivi. în cea mai veche! enciclopedie care există — Istoria naturală a lui Pliniu — l lista temerilor legate de menstruaţie este mai lungă decît. oricare alta datorată unor primitivi. După Pliniu, atin-j gerea unei femei care are menstruaţia ar schimba vinul înl oţet, ar aduce mălură în recolte, ar nimici semănăturile, ari prăpădi grădinile, ar doborî fructele pomilor, ar întimeca oglinzile, ar toci tăişele, ar rugini fierul şi arama (mai ales cînd luna este în scădere), ar omorî albinele sau cel puţinî§ le-ar goni din stupi, ar face iepele să lepede şi aşa mai departe. De asemenea, în diferite părţi ale Europei, se mai

284

fcrede că de intră o femeie, în timpul menstruaţiei, într-o ;-fabrică de bere, berea se acreşte ; de atinge bere, vin, oţet ;;sau! lapte, acestea se strică ; de face dulceaţă, dulceaţa nu fiepăsitrează ; de încalecă o iapă, iapa va lepăda ; de atinge boboci de floare, bobocii se veştejesc ; de se urcă într-un [cireş, cireşul se usucă. în Brunswick, potrivit credinţei, -dacă o femeie care are menstruaţie e de faţă cînd se înjun- [ghie >un porc, carnea acelui porc va putrezi. în insula gre- ■ ceaşcă Calymnos, o femeie ce se află într-o asemenea stare nu se poate duce la fîntjînă să scoată apă, nu poate trece un jrîu şi nici intra în mare. Se crede că prezenţa ei într-o barcă aduce furtună. ,

Astfel scopul izolării femeilor în perioada menstuaţiei l este combaterea influenţelor rele care ar decurge din această stare. Credinţa că periicolul este deosebit de mare, mai ales la prima menstruaţie, rezultă din precauţiile pu¬ţin obişnuite care se iau spre a izola fetele în zilele critice. Am ilustrat până acum două din aceste precauţii şi anume regulile care opreau pe fată să atingă pămîntul, sau să vadă soarele, Aşadar toate aceste interdicţii urmăresc de regulă, să o ţină, cum s-iar spune, în suspensie intre cer şi pământ. Atîta vreme cît este învelită în hamac şi atîrnată de tavan, ca în America de Sud, sau ridicată de la pământ, într-o cuşcă strâmtă şi întunecată, ca în Noua Irlandă, se poate socoti că i se taie orice cale de a provoca vreun rău ; fiind deopotrivă păzită atît de pământ, cît şi de soare, ea nu poate otrăvi nici unul dintre marile izvoare ale vieţii cu atingerea ei aducătoare de moarte. Altfel spus nu mai poate face nici un rău- deoarece, cu un termen luat din electricitate,, este izolată. Dar măsurile de prevedere care

235

i

se iau în acest fel spre a feri sau spre a izola fata sînt im¬puse nu numai pentru siguranţa celorlalţi, ci şi pentru pro pria ei siguranţă. Căci se crede că va suferi ea însăşi dac nu respectă regimul prescris. Aşa fiind, fetele zulu ere după cum am văzut, că s-ar sfriji, rămînînd numai piefi şi oase, dacă soarele le-ar vedea chipul la vîrsta pubertăţ iar macuşii îşi închipuie că unei femei tinere care ar încalc aceste reguli i-ar apărea răni pe diferite părţi ale corpulu într-un cuvînt, se crede că tînăra fată este încărcată cu o* putere deosebit de mare care, dacă nu ar fi ţinută în frîu,: s-ar putea dovedi distrugătoare, atît pentru ea, cît şi pen-tru tot ceea ce atinge. Scopul tabuurilor respective este menţinerea acestei forţe în limite care să asigure apărarea tuturor celor care se află în preajma ei.

Legile asemănătoare, impuse regilor sau preoţilor di- ': vini, se explică în acelaşi mod. în mentalitatea primitivă, ceea ce se numeşte impuritatea fetelor la pubertate ca şi sacralitatea oamenilor socotiţi divini nu diferă în substanţă una de cealaltă. Ele nu sînt pentru primitiv decît mani¬festări diferite.ale aceleiaşi energii misterioase care, la fel ca orice altă energie,-nu este în sine nici bună, nici rea, ci devine binefăcătoare sau malefică după cum este folosită. In consecinţă, dacă acelor personalităţi socotite divine le este interzis, ca şi fetelor la pubertate, să.atingă pămîntul şi să vadă soarele, motivul este, pe de o parte, teama ca, în contact cu pămîntul sau cu cerul, puterea divină din ei să nu se (descarce, dezlănţuindu-se cu o violenţă-

fatală asu¬pra amindurora ; iar pe de altă parte, fiinţa divină, astfel golită de această însuşire de natură eterică, să nu rămînă inaptă pe viitor a-şi îndeplini funcţiile magice de care se
280

crede că atîrnă existenţa în deplină siguranţă a oamenilor, Lba chiar şi a lumii însăşi. în felul acesta, regulile despre [care este vorba se includ în categoria tabuurilor pe care ile-am examinat într-o secţiune anterioară a acestei lu-jcrări ; ele au drept scop apărarea vieţii persoanei divine şi, ©dată cu ea, apărarea vieţii supuşilor şi adoratorilor săi. £e crede că nicăieri viaţa ei preţioasă şi, ca atare, pîndită He primejdii, nu poate fi mai bine ocrotită şi totodată mai şpuţin vătămătoare deoît atunci cînd nu se află nici în cer, nici pe pămînt, ci este suspendată între ele două cît mai 'departe cu putinţă şi de unul şi de celălalt.

vor face nici un rău. Iar Loki a întrebat : „Chiar toate lu¬crurile au jurat să-1 ferească pe Balder ?" Zeiţa a răspuns : „La răsărit de Walhalla creşte o plantă numită vise ; mi , s-a părut prea tânără pentru un jurămînt". Aşadar Loki s-a dus să culeagă vîseul şi 1-a adus în adunarea zeilor. Acolo 1-a găsit pe zeul orb Hother, stînd în picioare, în afara cer¬cului. Loki 1-a întrebat: „De ce nu tragi asupra lui Bal¬der ?" Hother a răspuns : „Pentru că nu văd unde se află ; dealtfel nu am nici o armă". „Fă şi tu la fel ca ceilalţi, 1-a îndemnat Loki, şi' cinsteşte-1 pe Balder aşa cum fac toţi. Iţi voi arăta unde se află, iar tu aruncă asupra lui această creangă." Hother a luat vîseul şi 1-a aruncat asupra lui Balder, aşa cum i-a spus Loki. Vîseul 1-a lovit pe Balder şi 1-a străpuns dintr-o parte într-ai ta şi zeul a căzut mort. | Şi. aceasta a fost cea mai mare nenorocire care i-a lovit vreodată pe zei şi pe oameni. Cîteva clipe zeii au rămas fără grai, apoi şi-au ridicat glasul şi au plîns amarnic. Au luat corpul lui Balder şi l-au dus pe malul mării. Acolo se afla corabia lui Balder ; se numea Ringhorn şi era cea mai mare dintre toate corăbiile. Zeii voiau să dea drumul vasu¬lui pe mare şi să ardă corpul lui Balder ; dar vasul nu putea fi urnit din loc. Au trimis deci după uriaşa numită Hyrro-ckin. Uriaşa a venit călare pe un lup şi a împins vasul cu atîta forţă, încît au ieşit seîntei din valuri şi întreg pămîn-tul s-a cutremurat. Atunci corpul lui Balder a fost luat şi depus pe rugul funerar de pe corabia sa. Văzînd acestea, inima Nannei, soţia sa, sfîşiată de durere, a încetat să mai bată şi femeia a murit, Nanna a fost pusă o dată cu soţul ei pe rug şi li s-a dat foc. Odată cu Balder au ars în flăcări atît calul, cît şi hamaşamentul lui.
209
J9 — Creanga de aur, voi. IV

CAPITOLUL LXI'
MITUL LUI BALDER

. O zeitate despre care se poate spune într-un fel că.- nu I trăia nici în ceruri nici pe pămînt, ci între cer şi pămînt, jj era Balder al norvegienilor, zeul cel bun şi frumos, fiul ma,-| relui zeu Odin, şi cel mai înţelept, mai blînd şi mai iubit din-i tre toţi nemuritorii. Istorisirea morţii sale, aşa cum o în--: făţişează Edda cea nouă, compusă în proză, sună după;'] cum urmează. Odată Balder a avut un vis urît care părea să-i prevestească moartea. Atunci zeii au ţinut sfat şi s-au înţeles să-1 pună la adăpost de orice primejdie. Zeiţa Frigg a pus deci focul şi apa, fierul şi toate- metalele, pietrele şi pămîntul, arborii, bolile şi otrăvurile şi toate patrupedele, păsările şi animalele tîrîtoare să jure că nu-i vor face nici un rău lui Balder. Din acea clipă s-a crezut că Balder este invulnerabil ; aşadar zeii îl puneau, în joacă, în mijlocul lor ; unii trăgeau asupra lui, alţii încercau să-1 doboare, iar alţii aruncau în el cu pietre. Dar nimic nu-1 putea răni şi erau cu toţii fericiţi. Numai Loki, întotdeauna gata să facă rău, era nemulţumit şi s-a dus, sub înfăţişarea unei bă-trîne, la Frigg, care i-a spus că armele zeilor nu-1 pot răni pe Balder, pentru că dînsa le-a pus pe toate să jure că nu-i

288

Balder, fie că a fost un personaj real sau pur mitologic, era adorat în Norvegia. El avea un sanctuar mare într-unu] din golfurile frumosului fiord Sogne, care pătrunde pînă departe în adînourile fastuoase ale munţilor norvegieni, cu | pădurile lor sumbre de pini şi superbe cascade ce se fă--rîmă într-o ploaie de stropi căzînd în apele întunecate ale fiordului. Locul era numit dumbrava lui Balder. Un gard de pari înconjura terenul sfînt, iar în interior se înălţa un templu vast cu o mulţime de chipuri de zei ; dar nici unul.V| nu era atît de adorat ca Balder. Atît de mare era veneraţia' cu care priveau păgînii acest loc, încît nici .un om nu putea '; să facă, aici, vreun rău altuia, nici să-i fure vitele, nici să j păcătuiască cu femei. Dar asupra imaginilor

zeilor din tem¬plu vegheau femei ; ele făceau focuri ca să le încălzească, le ungeau cu ulei şi le uscau cu pînză.
Orice s-ar putea crede despre sîmburele istoric, ascuns 6Ub învelişul mitic al legendei lui Balder, detaliile istori¬sirii ne sugerează că ea aparţine acelei categorii de mituri care au fost dramatizate în ritualuri, sau, altfel spus, acelor mituri care au fost reprezentate ca ceremonii ma¬gice, cu scopul de a da naştere fenomenelor naturale pe care le descriu într-un limbaj figurat. Niciodată un mit nu este mai expresiv şi mai precis în detaliile sale ca atunci tind el constituie, cum s-ar spune, scenariul cuvintelor rostite şi jucate de cei ce îndeplinesc ritualul sacru. Faptul că legenda norvegiană a lui Balder era un asemenea mit ar putea fi argumentat dacă am dovedi că norvegienii şi alte popoare europene au practicat ceremonii ce aminteau în-
1 tîmplările acestei povestiri. Ori, principalele întîmplări din
29a
-Y"-**>***~x

'istorisire sînt două — în primul rind culegerea viscului şi în al doilea rînd moartea şi arderea zeului ; şi putem con¬chide că amîndouă îşi află corespondenţe în ritualurile" practicate an de an, concomitent sau separat, de popoare " din diferite părţi ale Europei. în capitolele ce urmează yom descrie şi discuta aceste ritualuri. Vom începe cu săr¬bătorile anuale ale focului, urmînd să discutăm mai tîrziu culegerea viscului/ ■•■■

19*

J

•■SiaHHHMHHHHHMaHBflfflMaHMnni

T: Focurile ceremoniale în aer liber se aprind mai ales primăvara şi la soLstiţiul de _vară ; dar în unele locuri ele sînt aprinse şi la sfîrşitul toamnei sau în cursul iernii, în¬deosebi în ajunul sărbătorii Tuturor Sfinţilor (31 octom¬brie), de Crăciun şi în ajunul Bobotezii. Spaţiul nu-mi în¬găduie să descriu toate sărbătorile în amănunt ; cîteva mostre ne vor ajuta să ilustrăm caracterul lor comun. Vom începe cu sărbătorile focului de primăvară, care cădeau de obicei în prima duminică din Postul Mare (Quadragesima1 . sau Invocavit), ajunul Paştelui şi 1 mai.
2. Focurile Postului Mare. Obiceiul de a aprinde focuri ceremoniale în aer liber în prima duminică din Postul Mare era practicat în Belgia, în nordul Franţei şi'în unele părţi ale Germaniei. In Ardenii belgieni, cu una sau două săptămâni înainte de „ziua marelui foc", cum era numită această zi, copiii merg din gospodărie în gos¬podărie-pentru a strînge lemne de foc. La Grand Haîleux, cel care nu le satisface- cererea este urmărit a doua zi de copiii care încearcă să-i înnegrească obrazul cu cenuşa luată din focul stins. Cînd ziua a sosit, copiii taie tufişuri, mai ales ienupăr, şi mătură, şi seara focuri mari ard pe toate înălţimile. După o- zicală foarte răspînditâ, trebuie să se zărească şapte focuri pentru ca satul să fie ferit de in¬cendii. Dacă se întîmplă ca fluviul Meuse să fie îngheţat bocnă în acel timp, se aprind focuri şi pe gheaţă. La Grand Halleux se înalţă în mijlocul grămezii de lemne o prăjina
■' La, catolici, vechiul nume al- Postului Paştelui, care dura pa¬truzeci" de zile
20:.Î

CAPITOLUL LXII
SĂRBĂTORILE FOC.ULUI ÎN EUROPA
j 1. Sărbătorile Jocului în general. Pre-;
tutindeni în Europa agricultorii practicau obiceiul moşte-;. nit din timpuri străvechi să aprindă focuri ceremoniale in anumite zile ale anului şi să joace în jurul lor sau să sară peste ele. Existenţa unor asemenea obiceiuri poate fi do-, vedită istoric pînă în Evul Mediu şi analogia cu alte obi-ce;uri asemănătoare constituie un argument puternic pen¬tru a dovedi că îşi au originea într-o perioadă mult mai veche decît răspîndirea creştinismului. Cea mai veche do-; vadă că erau practicate în nordul Europei ne-o oferă în-] cercările sinoadelor creştine din secolul al VIII-lea de a le suprima ca ritualuri păgîne. Adesea în aceste focuri se ard efigii sau se simulează arderea unei persoane vii ; şi avem motive să credem că în vremurile mai vechi se ardeau în¬tr-adevăr, în aceste ocazii, fiinţe omeneşti. O scurtă privire aruncată asupra respectivelor obiceiuii va scoate la iveală

urmele sacrificiului omenesc şi va arunca în acelaşi timp o ruză de lumină asupra înţelesului lor. — H
292
.«I ni ib ,i*i ■■■M.imi.Ml-

numită makral sau „vrăjitoarea", şi bărbatul cel mai de:| curînd căsătorit din sat aprinde focul. în vecinătatea lc-i-'Ş calităţii Morlanwelz se arde" în foc un om de paie. Tineri şi copii joacă în jurul focului şi sar peste spuză pentru a asi¬gura o recoltă bogată sau căsătorii fericite în cursul anu¬lui, sau ca mijloc de a se păzi de colici. în Brabant, pînă la începutul secolului al XIX-lea, în aceeaşi duminică, fe-' ■ meile şi bărbaţii deghizaţi în femei, obişnuiau să meargă cu făclii aprinse pe cîmp unde jucau şi cîntau cîntece hazlii cu scopul, spuneau ei, de a alunga „semănătorul rău", pomenit în Evanghelie în legătură cu acea zi. La Pâturages, în ţinu¬tul Hainaut, obiceiul a fost respectat pînă prin 1840 sub nu- ■ mele de Escouvion sau Scouvion. în fiecare an, în Jprima du¬minică din Postul Mare, care era numită Ziua micului Scou¬vion, tineretul şi copiii alergau cu torţe aprinse prin grădini şi livezi. în timp ce fugeau strigau cit îi ţinea gura : „Adu¬ceţi mere, aduceţi pere şi vişine negre pentru Scouvion." La aceste cuvinte, cel care purta torţa aprinsă o învîrtea prin aer şi o arunca printre ramurile merilor, perilor şi vi¬şinilor. Duminica următoare era numită Marele Scouvion şi se repeta, după-amiază, aceeaşi goană cu torţe aprinse printre pomii livezilor, pînă se lăsa noaptea.
In departamentul francez al Ardenilor, întregul sat juca şi cînta în jurul focurilor ceremoniale aprinse în prima du¬minică din Postul Mare. Şi aicd persoana căsătorită cel mai de curînd, uneori un bărbat alteori o femeie, aprindea fo-; cui. Obiceiul se mai păstrează şi acum în acest district. Se

' ' '

ardeau pisici în foc sau erau ţinute deasupra focului pînă mureau ; şi în timp ce animalele ardeau, ciobanii îşi minau turmele prin flăcări şi fum, ca mijloc sigur de a le feri de. boli şi vrăji. In unele comune se credea că recolta anului următor va fi cu atît mai îmbelşugată, cu cit jocul in jurul focului este mai însufleţit. •'
în provincia franceză Franche-Comte, la vest de Munţii Jura, prima duminică din Postul Mare este cunoscută sub numele de Duminica' Tăciunilor (Brandons), din cauza focurilor care se aprind în acea zi. Sîmbăta sau duminicii, flăcăii satului se înhamă la un car şi, trăgîndu-1 pe uliţi, se opresc la casele cu fete şi cer un braţ de lemne. După ce au adunat destule lemne, fac din ele o grămadă şi îi dau foc. fTot poporul din comună iese să privească focul. In unele sate, după ce clopotele au bătut pentru rugăciunea Angelus, se dă semnalul începerii ritualului cu strigătele „la foc ! la foc \"\Flăcăii, fetişcanele şi copiii joacă în jurul flăcărilor şi cînd vîlvătaia s-a stins se iau la întrecere să¬rind peste tăciunii aprinşi. Băiatul sau fata care a reuşit să sară fără să-si phiească îmbrăcămintea se va căsători în cursul ■ anului. Tineretul. poartă făclii aprinse pe uliţi sau pe cîmp şi cînd trec pe lîngă o livadă tinerii strigă „Fie poama mai deasă ca frunza !"Pînă nu demult, la Laviron, în departamentul Doubs, sarcina aprinderii focurilor ce¬remoniale revenea ultimei perechi căsătorite în acel an. în mijlocul focului se înălţa un stîlp avînd prins în vîrf un cocoş din lemn. Urmau alergări şi cîştigătorul întrecerii primea cocoşul drept premiu.
293

cum sugerează Dr. Pommerolx, însuşi vechiul zeu celtic Grannus, pe car-e romanii îl identificau cu Apolo şi al că¬rui cult este atestat de inscripţiile găsite nu numai în * Franţa, ci şi în Scoţia şi pe malurile Dunării. ţ
- Obiceiul de a purta făclii aprinse de paie (brandons), în prima duminică a Postului Mare, prin livezi şi pe ogoare pentru a le fertiliza pare să fi fost răspândit pre- \ tutindeni în Franţa, fie că era sau nu însoţit de practica de a aprinde focuri ceremoniale în aer liber.\ în Picardia, „în prima duminică din Postul Mare poporul ducea torţe pe cîmpuri, descîntînd şoarecii de cîmp, neghina şi mă-lura. Ei credeau că acest procedeu face mult bine grădi¬nilor şi că ceapa va creşte mare. Copiii alergau pe ogoare, cu torţe în mînă, ca să facă pămîntul mai roditor." La Ver-ges, un sat între Jura şi Combe d'Ain, torţele se aprindeau în acest anotimp pe vârful unui munte şi cei ce le aduceau 'mergeau în sat, din casă în casă, cerînd mazăre prăjită şi obligînd toate perechile căsătorite în cursul anului să iasă la dans. Se pare că în Berry, un district din centrul Fran¬ţei, focurile în aer liber nu se aprind ziua, ci după apusul soarelui, cînd întreaga populaţie a satelor, înarmată cu torţe din paie aprinse, se răspîndeşte în tot ţinutul cutre¬ierând ogoarele, viile şi livezile. Din depărtare, luminile mişcătoare, licărind în întuneric,

par flăcări rătăcitoare ce
1 Dr. Pommerol, La fete Brandons ei le dieu Gaulois Grannus (Sărbătoarea ■făcliilor şi zeul galic Grannus), Bulletin et Memoires de la Societe d'Anthropologie de Paris (Buletin şi memorii ale SOz cietăţii de Antropologie din Paris), V, Serie II, 1901.
297

In Âuvergne focurile ceremoniale se aprind pretutin-deni în seara primei duminici din Postul Mare. Fiecare sat, v fiecare cătun, ba chiar şi fermele singuratice îşi au focul .] lor ceremonial sau figo, după.cum i se spune, care prinde a licări -pe înserat. Vîlvătăile pot fi zărite jucînd pe cuhni : şi pe cîmpii ; oamenii joacă şi cîntă în jurul lor şi sar peste | flăcări. Se îndeplineşte apoi ceremonia Grannas-mias. Un-;-j granno-mio este o torţă de paie aprinsă în vîrf ui unei pră¬jini. Cînd focul s-a stins pe jumătate, cei care iau parte S la ceremonie îşi aprind torţele la ultimele pîlpîiri ale flă¬cărilor şi le duc în livezile, ogoarele şi grădinile învecinate S şi pretutindeni unde sînt arbori fructiferi. Pe drum, cîntă cît pot mai tare „Granno, prietene, Granno tată, Granno mamă."' Apoi pun torţele arzînd sub crăcile fiecărui pom, cîntînd :
„Brando, brandoun)ci tsaque bra.ntso, -in plan panei !" ceea ce înseamnă : Arzi, tăciune : o creangă verde, un coş plin !" în unele sate, oamenii aleargă în lung şi-n lat pe cîmp şi scutură cenuşa torţelor pe semănături ; pun cenuşă şi în cuiburile orătăniilor, pentru ca găinile să ouă mult în cursul anului. După îndeplinirea ceremoniilor, fiecare se duce acasă şi se ospătează ; felurile tradiţionale care se mănîncă în această seară sînt clătitele şi pandişpanul. Aici focul adus la arborii fructiferi, pe semănături şi la cuiba¬rele păsărilor de curte este în mod clar o vrajă pentru a mări fertilitatea ; iar Granno spre care se îndreaptă invo¬caţiile şi care îşi împrumută numele făcliilor poate fi* aşa
29fl

1

se urmăresc unele pe altele peste cîmpii, pe coamele coli-ţj nelor şi prin văi. în vreme ce bărbaţii îşi flutură făcliilea în jurul pomilor* cu rod, femeile şi copiii leagă împletiturijj din paie de grîu în jurul-arborilor. Se presupune că efectul J| ceremoniei este să îndepărteze diversele boli care.pot lovijj roadele pământului ; se crede, de asemenea, că paiele înv-|l pletite'cu care se învelesc trunchiurile pomilor îi fac să deala rod bogat.
în Germania, Austria şi Elveţia se urmau obiceiuri. I similare, în acelaşi sezon. Astfel în munţii Eifel din Prusia p Renană, în prima duminică din Postul Mare tinerii strîn-a geau paie şi vreascuri din casă în-casă. Le cărau pe o colină J şi le îngrămădeau în jurul unui fag înalt şi subţire, de care "\ se ţintuia in cruciş o bucată de lemn. Claia aceasta era numită „colibă" sau „castel". I se dădea foc şi tinerii păşeau în jurul „castelului" în flăcări, cu capul descoperit, purtînd ; fiecare o torţă şi rugîndu-se cu glas tare. Uneori în „colibă". se ardea şi un om de paie. Poporul urmărea direcţia în , care ducea vîntul fumul. Dacă se îndrepta înspre ogoare - era un semn că recolta va fi îmbelşugată. în acea zi, în unele părţi din Eifel se făcea o roată mare din paie care era trasă de trei cai pînă în vîrful unei coline. La căderea nopţii băieţii din sat mergeau să aprindă roata şi îi dădeau drumul să se rostogolească pe costişă. La Oberstattfeld roata trebuia să fie făcută de tînărul care s-a căsătorit ulti¬mul, în jurul localităţii Echternach din Luxemburg, aceeaşi ceremonie se numeşte „arderea vrăjitoarei". La Vorarlberg,. ' în Tii'ol, în prima duminică din Postul Mare se înconjură •

298

^fc.....

" un brad tînăr şi subţire cu paie şi lemne de foc. Pe vîrful copacului se prinde un chip, antropomorf, numit „vrăji-
' toarea", făcut din haine vechi şi umplut cu praf de puşcă.
. Noaptea, i se dă copacului foc şi băieţii şi fetele dansează în jurul lui, fluturînd făclii şi cîntînd anumite rime în care se pot desluşi cuvintele „grîul în coşuri, plugul în brazdă", în Suabia, în prima duminică din Postul Mare, se face din cîrpe şi se fixează pe o prăjină un chip numit

„vrăjitoarea",
■ „baba" sau „bunica iernii". Prăjina se înfige într-o gră¬madă de lemne căreia i se dă foc. în timp ce „vrăjitoarea" arde,. tinerii aruncă discuri aprinse în aer. Discurile sînt bucăţi subţiri de le\mn, avîrtd un diametru de cîţiva inci, eu margini crestate imitînd razele soarelui sau ale stelelor. Discurile au o gaură în mijloc prin care intră capătul unei vergele. înainte de a fi aruncat, i se dă discului foc iar vergeaua este balansată puternic şi izbită, cu o lovitură scurtă, de capătul unei scînduri înclinate ceea ce măreşte viteza cu care este proiectat discul. Cenuşa „vrăjitoarei" arse şi discurile se aduc acasă şi sînt îngropate în aceeaşi noapte în cîmpul semănat cu in, crezîndu-se că vor feri cîmpul de dăunători. în munţii Rhon, la graniţa dintre Hesse şi Bavaria, oamenii aveau obiceiul să se urce pe un deal sau pe o colină în prima duminică din Postul Mare. Copiii şi flăcăii duceau eu ei torţe, mături muiate în catran şi prăjini înfăşurate în paie. Se aprindea o roată îmbibată cu o materie inflamabilă oarecare şi i se dădea drumul de-a
• dura pe povîrniş i tinerii alergau pe cimp cu măturile şi torţele aprinse şi în cele din urmă le aruncau pe toate

•

s

299

Pare aproape cu neputinţă de disociat între aceste focuri ceremoniale, aprinse în aer liber în prima duminică din Postul Mare, şi focurile în care, tot pe vremea aceasta, se- arde momîia numită Moartea în cadrul ceremoniei alungării Morţii". Am văzut că la Spachendorf, în Silezia Austriacă, în ziua Sfîntului Rupert [Lăsata Secului ?], se pune un om din paie, îmbrăcat în haină şi căciulă de blană, într-o groapă din afara satului. Aici i se dă foc şi, în timp ce acesta arde,, fiecare încearcă să înşface oîte un crîmpei din el, pe oare-1 prinde de cel mai înalt pom din grădină sau îl îngroapă în ogorul său, încredinţat că, procedînd astfel, recolta va creşte mai bogată. Ceremonia este cunos¬cută sub numele de „înmormîntarea" Morţii". Chiar atunci cînd omul din paie nu este numit Moartea, semnificaţia obiceiului este aceeaşi ; căci, aşa cum am încercat să arăt, numele Moarte nu exprimă scopul originar al ceremoniei. La Cobern, în munţii Eifel,- flăcăii fac un om de paie la Lăsata Secului. I se face momîiei un proces în toată regula, "punîndu-i-se în seamă toate furtişagurile făptuite în cursul anului prin împrejurimi. Fiind condamnat la moarte, omul de paie este purtat prin sat, împuşcat şi ars pe rug. Se dan¬sează în jurul grămezii arzînde, iar ultima mireasă din sat trebuie să sară peste ea. La Qldenburg, în seara zilei de Lăsata Secului, oamenii împleteau mănunchiuri lungi de paie, pe care le aprindeau şi alergau cu ele peste ogoare, fluturîndu-le în văzduh şi cîntînd cîntece fără noimă. în cele din urmă ardeau un om de paie pe câmp. în districtul Diisseldorf omul de paie, ars la Lăsata Secului, era făcut
301

~-^« II ».»!».

aamsm"^

anix-o grămadă, apoi, sfcînd în jurul grămezii, cîntau unM imn sau un cîntec popular. 3copul goanei pe cîmp cu torţei aprinse era „alungarea semănătorului rău". Alteori era închinată Fecioarei, ca să ocrotească roadele pămîntului înj cursul anului şi să le binecuvînteze. în satele învecinate! Idin'Hesse, între munţii Rhon şi Vogel, se crede că'în * partea spre care se rostogolesc roţile aprinse ogoarele vor?> fi ferite de grindină şi de furtuni.
în Elveţia se obişnuieşte, sau se obişnuia, să se aprindă focuri în locuri înalte, în seara primei duminici din Postul J Mare,, şi-din această cauză ziua este cunoscută în.popor| sub denumirea de Duminica, Scinteilor. Obiceiul era prac-A ticat, de exemplu, în cantonul Lucerna. Băieţii mergeau"! din casă în casă cerînd lemne şi paie, apoi le îngrămădeau pe un deal sau pe o colină în jurul unui stîlp care purta/^ un chip de paie denumit „vrăjitoarea". La căderea nopţii, se aprindea grămada şi tineretul juca cu frenezie în jurul J ei, unii pocnind din bice sau sunînd din clopoţei. Obiceiul acesta era numit „arderea vrăjitoarei". în unele părţi ale cantonului se îmbrăcau roţile în paie şi spini ; li se dădea foc şi roţile în flăcări erau rostogolite pe povîrnişul colinei. Se credea că anul următor va fi cu atît mai îmbelşugat, cu cît se zăreau mai multe

focuri scînteind şi strălucind în întuneric şi se credea,-de asemenea, că inul va creşte mai rnare, dacă şi dansatorii yor face salturi înalte în jurul focului sau sărind peste foc. în unele districte focul trebuia aprins de bărbatul ori de femeia care s-a căsătorit cel mai recent. ■
300
mmmmwm**m

'*'
dintr-un snop de grîu netreierat în prima zi de luni după echinoxul de primăvară, ştrengarii din Zurich trăgeau pea străzi un om de paie într-un cărucior, în vreme ce fetele* duceau un arbore de mai. Când băteau clopotele de vecer-'J nie, se dădea foc omului de paie. In districtul Aschen, în Miercurea Cenuşii, un om era învelit în vrejuri uscate de mazăre şi dus într-un loc dinainte hotărît. Aici omul ieşea liniştit din învelişul său căruia i se dădea foc, copiii crezînd că cel care arde este omul. La Val di Ledro (Tirol), în ultima zi a carnavalului se face o figură din paie şi vreascuri şi apoi i se dă foc.. Fi gura se numeşte Bătrîna, iar ceremonia ..arderea Bătrinei".
3. Focurile de Paşti. Un alt prilej în care au loc aceste sărbători ale focului este.ajunul Paştelui, sîmbăta ^dinaintea duminicii Paştelui. In ţările catolice exista obi¬ceiul, ca în această zi să se stingă toate luminările din biserici şi să se aprindă apei. un foc nou, uneori cu cremene şi oţel, alteori cu ajutorul unei lentile. La acest foc se aprindea marele pascal sau marea luminare de Paşti, folo¬sită la desprinderea tuturor luminărilor din biserică. în multe părţi din Germania, din focul cel nou se aprind şi alte focuri, pe un loc deschis din apropierea bisericii. Focul se sfinţeşte şi oamenii aduc surcele de stejar, nuc şi fag pe care le carbonizează în foc şi apoi le iau acasă. Cîteva asemenea beţe carbonizate se ard apoi în cămin în foc nou, mstmdu-se rugăciunea ca Dumnezeu să ferească gospodă¬ria de foc,.trăsnet şi grindină. Astfel, fiecare casă primeşte un „foc nou". Cîteva surcele de acest fel se păstrează în
302

curaul întregului ansi se pun pe focul din cămin în timpul furtunilor mari, spre a feri casa de trăznete, sau sînt puse -pe acoperiş, în acelaşi scop. Altele se pun pe cîmp, în gră¬dini şi pe păşuni, înălţîndu-se rugăciunea ca Dumnezeu să le apere de trăsnet şi grindină. Se crede că aceste ogdare şi grădini prosperă mai bine decât altele, că grîul şi plan¬tele care cresc în ele nu sînt nimicite de grindină, nici mîncate de şoareci, omizi sau gîndaci ; şi că nici o vrăjitoare nu are* vreo putere asupra lor ; iar spicele griului vor fi -bine dezvoltate şi cu multe boabe. Surcelele carbonizate se mai leagă şi de coarnele plugului. Cenuşa focului de Paşti se amestecă Şi cu cenuşa ramurilor sfinţite de salcie cu mîţişori, apoi se pun laolaltă în boabele de sămînţă. Uneori în focul sacru se arde un chip de lemn numit Iuda şi, chiar acolo unde s-a renunţat la acest obicei, focul însuşi este cunoscut sub numele „arderea lui Iuda".
^Caracterul esenţial păgîn al sărbătorii focului de Paşti apare limpede atît din felul în care îl celebrează ţăranii, cît şi din credinţele superstiţioase cu care aceştia îl aso¬ciază. In întreaga Germanie de nord şi centrală, de la Alt-mark şi Anhalt spre răsărit, trecînd prin Westfalia, focurile de Paşti ard şi acum, toate deodată, pe culmi. Uneori se pot număra, cît cuprinde vederea, vreo patruzeci. Cu mult înainte de Paşti, tinerii se îngrijesc de strînsul lem¬nelor pentru foc : fiecare gospodărie îşi dă partea sa, la care se adaugă butoaiele cu păcură, bidoanele cu petrol şi aşa mai departe, care formează o stivă respectabilă.! Satele învecinate se iau la întrecere între ele spre a vedea care reuşeşte să" provoace cea mai mare vîlvătaie. Focurile se
303

,fea fie.fertile. La Delmenhorst, in \j.isx&.iu\u:#, &« Kai<»u ^vi arbori care se .împlîntau apoi în pămînt, unul lingă altul, .şi se îngrămădeau crte douăsprezece butoiaşe cu păcură în jurul fiecăruia. Se puneau peste el vreascuri şi în seara sîmbetei Paştelui,. după ce flăcăii au alergat cu araci de fasole aprinşi în mînă, le dădeau foc. La sfîrşitul ceremo¬niei, ştrengarii încercau să se mînjească unii pe alţii precum şi hainele celor mari. în Altmark se crede că pînă la depăr¬tarea de'unde poate fi văzută vîlvătaia focului de Paşti, griul va creşte frumos în acel an şi nu va izbucni nici un incendiu. La Braunrode, în Munţii Harz, exista obiceiul să se ardă veveriţe în focul de Paşti. La Altmark se ardeau oase. ■_..
în apropierea localităţii Forchheim, în Franconia superi-■ oară, se ardea "în sîmbăta Paştelui, în cimitire, un om din paie numit Iuda. întregul sat aducea lemne pentru rugul pe -care pierea Iuda şi apoi oamenii luau surcele carbonizate pe care le păstrau şi le înfigeau4n ogoare în ziua Walpur¬giei (1 mai) pentru a apăra grîul de mălură şi rugină. Acum vreo sută de ani, sau chiar mai înainte, la Althenneberg, .in Bavaria superioară, obiceiul se practica după cum ur¬mează,

în după-amiaza sîmbetei Paştelui, flăcăii adunau lemne, din care făceau o grămadă pe un ogor cu grîu şi puneau in mijlocul ei o cruce de lemn înaltă, învelită în paie. După vecernie, îşi aprindeau felinarele la focul sfinţit din biserică şi alergau din răsputeri către rug, fiecare stră-:duindu-5e să ajungă cel dintîi. Nici o femeie sau fată nu se putea apropia de foc, dar le era îngăduit să-1.privească din
305
80

api'ind întotdeauna, an de an pe aceeaşi colină, şi ca urmare >* acesteia i se spune :adesea Muntele Paştelui. Este .minunat 1 să priveşti de pe vreun deal cum încep rînd pe rînd .să pîl-'l pîie focurile pe înălţimile învecinate. Ţăranii cred că pînă % în zarea unde ajunge lumina focurilor ogoarele vor fi pline"? de rod, iar casele pe care joacă lumina lor vor fi ferite dej incendii şi de boli.1, La Volkmarsen şi în alte locuri din ; Hesse oamenii observă în 'ce parte îndreaptă vîntul f lăcă- 3 rile şi într-acolo seamănă in, crezînd că planta va creşte •; • mai bine. Tăciunii aprinşi luaţi de la aceste focuri apără, casele 'de trăsnet, iar cenuşa măreşte fertilitatea ogoarelor/.; le apără împotriva şoarecilor şi, dacă se amestecă cenuşa -\ in apă cu care se adapă vitele, animalele vor creşte mari şi vor fi ferite de boli. Cînd flăcările scad, tineri şi bătrini sar peste foc şi câteodată şi vitele sînt minate să,| păşească prin .spuza. In xmele părţi se aprindeau butoiaşe ou păcură sau roţi -învelite in paie care se rostogoleau apoi pe povîrnişuri. In alte părţi băieţii aprindeau făclii.şi mă-. nuchiuri de paie la focurile ceremoniale şi alergau cu ele fluturîndu-le în văzduh.
în Munsterland focurile .de Paşti se aprind pe anumite coline denumite din această pricină MunţiKPaştelui sau Pascali. Întreaga comunitate ;se strînge în jurul focului. Tinerii şi tinerele merg fără întrerupere în jurul focului, cîntînd imne de Paşti, pînă cînd flăcările se sting. Apoi fetele sar, pe rind, peste foc, fiecare sprijinită de doi băieţi care aleargă lingă ea. în amurg, baie) ii aleargă pe cîmp, purtînd mănunchiuri de paie aprinse, pentru ca ogoarele
■804 »:

.-:■■.■::

depărtare. Cînd flăcările izbucneau, bărbaţii şi flăcăii se bucurau şi se veseleau, strigînd „îl ardem pe Iuda!"/Feme- \ ile îl răsplăteau în duminica Paştelui pe cel ce a ajuns pri¬mul, dăruindu-i ouă roşii la uşa bisericii. Scopul întregii ceremonii era să îndepărteze grindina. în alte sate din Bavaria superioară, ceremonia, care avea loc între nouă şi zece seara în sîmbăta Paştelui, era numită „arderea Omului de Paşti". La o depărtare de vreo milă de sat tinerii înălţau o cruce învelită în paie, astfel încît să pară un om cu bra¬ţele întinse. Acesta era Omul de Paşti. Nici un tînăr sub optsprezece ani nu putea lua parte la ceremonie. Unul din tineri stătea lîngă Omul de Paşti, ţinînd aprinsă în mînă o luminare sfinţită, adusă de la biserică. Ceilalţi stăteau la intervale egale, făcînd un cerc mare în jurul crucii. La un semn, alergau de trei ori în cerc, iar la al doilea, alergau spre cruce şi spre flăcăul cu luminarea aprinsă ; cel care atingea primul ţinta avea dreptul să dea foc Omului de Paşti. în -timp ce acesta ardea, toţi cei de faţă erau cuprinşi de o mare bucurie. După ce Omul de Paşti s-a mistuit în flăcări, se alegeau trei flăcăi şi fiecare dintre ei trăgea de trei ori, cu un băţ, cîte un cerc în jurul cenuşii. Apoi plecau cu toţii. în lunea Paştelui sătenii adunau cenuşa şi o împrăş¬tiau pe ogoare, de asemenea puneau pe cîmp ramuri de salcie cu mîţisori sfinţite în Duminica Floriilor, iar în Vinerea Mare se carbonizau şi se sfinţeau beţe, toate acestea pentru apărarea ogoarelor împotriva ruperilor de nori şi a grindinii. în unele părţi din Suabia focurile de Paşti nu trebuie aprinse folosind fier, oţel sau cremene, ci. numai prin frecarea lemnelor.
308

Obiceiul focurilor de Paşti pare să fi fost răspînditîn întreaga Germanie centrală şi de vest, de la miazănoapte la miazăzi. îl găsim şi în Olanda, unde se aprindeau focuri pe cele mai înalte coline, iar oamenii jucau în jurul lor şi săreau peste flăcări sau peste spuză. Şi aici, la fel cum se întîmpla adesea în Germania, tinerii strîngeau lemne pen¬tru foc mergînd din casă în casă. în multe părţi din Suedia, în ajunul Paştelui, se trăgea cu arma în toate direcţiile şi se aprindeau focuri uriaşe pe toate dealurile şi colinele. Unii cred că scopul era să-i îndepărteze pe trolli şi alte spirite rele, deosebit de active în acest sezon.
4. Focurile beltane. în ţinuturile muntoase clin centrul Scoţiei, focurile ceremoniale în aer liber, cunoscute sub numele de focuri beltanc, se aprindeau la început, cu mare pompă, la 1 mai, şi urmele de sacrificii omeneşti care aveau loc cu acest prilej sînt deosebit de clare şi de lipsi le de echivoc. în diverse locuri, obiceiul de a aprinde aseme¬nea focuri a durat pînă tîrziu în secolul al XVIII-lea şi descrierile ceremoniei făcute de scriitorii din această peri¬oadă prezintă

o imagine atît de ciudată şi de interesantă a supravieţuirii păgînismului în ţara noastră, încît le voi re¬produce chiar cu cuvintele autorilor lor. Descrierea cea mai completă care a ajuns pînă la noi este cea a lui John Ram-say, laird de-Ochtertyre — ţinut din apropierea localităţii Crieff —, protectorul lui Burns şi prietenul lui Walter Scott. El spune : „Dar cea mai importantă dintre sărbăto¬rile druidice este cea beltană, sau ziua de 1 mai, care era
1 Scoţiană and Scotsmen in the Eighteenth Century (Scoţia ţi scoţienii în secolul al XVIII-lea, de MSS. de John Ramsay Esp., de Ochteryre, editată de Alexander Allardyee, 1888.
,307
2(1*

ide lemn verde, de formă pătrată, în centrul căruia se afla o osieS în unele locuri trei persoane,' iar în altele de trei ori cîte nouă persoane, trebuiau să învîrteaseă cu schim¬bul, osia sau sfredelul. Se credea că atunci cînd vreuna din acele persoane ar fi fost vinovată de omor, adulter, tîlhă-rie sau altă crimă îngrozitoare, focul fie nu s-ar fi aprins, fie ar fi fost lipsit de puterea sa obişnuită. De îndată ce, în urma frecării puternice se năşteau cîteva scîntei, se punea deasupra un soi de ciupercă ce creşte pe mestecenii bătrîni şi se aprinde foarte uşor. Aşa cum se ivea acest foc, părea că vine de-a dreptul din cer şi i se atribuiau nu¬meroase virtuţi. Era socotit mijloc de apărare împotriva vrăjilor şi remediu suveran 'împotriva bolilor grele, atît la oameni, cit şi la vite, şi se credea, de asemenea, ca datorită lui .cele mai puternice otrăvuri îşi pierd orice putere.
După aprinderea focului cu acest tein-eigin începea pregătitul mâncărurilor. Cînd sfîrşeau prînzul," toţi cei de faţă se veseleau un timp, cîntînd şi jueînd în jurul focului. Spre sfîrşitul petrecerii persoana care conducea sărbătoarea aducea o prăjitură mare pregătită cu ouă şi garnisită pe margin4, numită am bonnach beal-tiner adică prăjitura bel-tană. Prăjitura se tăia în bucăţi care se împărţeau cu multă solemnitate celor de faţă. Cel care primea o anumită felie din prăjitură era numit cailleach beal-tine, adică carline beltan, un nume deosebit de ruşinos.
:După ce respectivul era identificat, ciţiva inşi puneau mina pe el şi se făceau că îl aruncă în .foc ; dar, cum mulţi alţii îi săreau în ajutor, omul scăpa.; în unele părţi îl culcau la pămînt, făcîndu-se că vor să-1 taie "m bucăţi. După aceea aruncau în el cu coji
309

i.o&y«=<jLuia pina oe curînd şi însoţită de ceremonii extrag ordinare în unele părţi din Highlands.|Ca şi alte ritualuri publice ale druizilor, sărbătoarea beltană pare să se fi ţinut pe dealuri sau coline. Oamenii credeau că l-ar înjosi pe cel atotputernic, al cărui templu este întreg universul, dacă ar. presupune că sălăşluieşte într-o casă făcută de mîinile lorj Din această cauză îşi aduceau sacrificiile în aer liber, adei sea pe vîrful colinelor — alsociindu-se astfel ritualului, grandioasele panorame ale firii —- şi cît mai aproape cu putinţă de'lăcaşul căldurii şi al ordinii. Potrivit tradiţiei,' astfel se celebra această sărbătoare în Highlands, în ultima sută de ani. Dar de cînd superstiţia a început să decadă, oamenii fiecărui cătun o celebrau pe vreo movilă sau pe vreo ridicătură oarecare unde păşteau vitele. Tinerii plecau acolo dis-de-dimineaţă şi săpau un şanţ pe marginea căruia făceau un loc de stat din iarbă, pentru cei de faţă. La mijloc se îngrămădeau lemne care încă din vechime erau aprinse de lsHein-elgin, adică de la un foc viu. Deşi de o bună bu¬cată de vreme ei se mulţumesc cu un foc obişnuit, vom des¬crie procedeul, căci, după cum se va vedea. în împrejurări excepţionale se recurge lot la lein-eigin.
In,noaptea din ajun, se stingeau cu,grijă toate focurile din ţinut şi în dimineaţa următoare se pregăteau toate ma¬terialele necesai'e pentru aprinderea acestui foc sacru. Me¬toda cea mai primitivă pare a fi cea folosită în insulele Skye, Mull şi Tiree. Se făcea rost de o scândură de stejar bine uscată, în mijlocul căreia se sfredelea o gaură. Se introducea apoi un sfredel făcut din acelaşi lemn, al cărui cap era potrivit în gaură. Dar în unele părţi ale continen-tului mecanismul era întrucîtva diferit. Se folosea o bucată
308

de ouă şi omul îşi păstra porecla de ocară timp de un an.*-Şi cîtă vreme mai aveau încă vie în minte sărbătoarea, vor¬beau despre cailleach beal-tine, ca despre un mort."
în comuna Callander din frumosul district vestic al re¬giunii Perthshire, obiceiul beltan mai era în vigoare spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Parohul din acel -timp des¬crie obiceiul după cum urmează : „în ziua de 1 mai, numită Beltan sau ziua Baltein, toţi băieţii dintr-un oraş sau din-tr-un sat se întîlnese pe cîmp. Aici cosesc pe pajişte o pos¬tată în formă de cerc şi sapă o groapă mare cit să încapă toţi participanţii. Apoi aprind focul şi pregătesc o mîncare cu ouă şi lapte, legată ca o budincă. De asemenea, frămîntă o turtă din făină de ovăz care se coace pe o piatră pusă pe cenuşa fierbinte. După ce au mîncat budinca, împart turta în felii pe cît e cu

putinţă egale ca mărime şi formă, după numărul celor de faţă. Se mînjeşte una din felii cu cărbune, pîrră cînd se înnegreşte cu totul. Se pun toate feliile într-o şapcă. Fiecare trage la noroc o felie. Cel care ţine şapca are dreptul la ultima bucată. Cine trage felia neagră este alesul, cel care trebuie sacrificat lui Baal, a cărui bunăvoinţă vor s-o cîştige ca să se facă în acel an hrană pentru oameni şi vite. Este aproape neîndoielnic că odinioară se săvîrşeau aici în ţinut astfel de sacrificii inumane, la fel ca în răsărit, deşi acum nu se mai fac, iar alesul este doar obligat să sară de trei ori peste flăcări, ceremonie cu care se încheie săr¬bătoarea".1
t
1 Relatare a Rev. James Robertson, în Sir John Sinclair', Statis-tical Account of Scoţiană (Raport statistic despre Scoţia, IX, 1791—1799.

'■ Thornas Pennant1, care a călătorit în Perthshire _ în.
'anul 1769, ne spune că ,Ja 1 rnai păstorii din fiecare sat pregătesc un sacrificiu rural, Bel=-tien. Cosesc un pătrat de "pajişte, lăsînd o brazdă de iarbă la mijloc ; aprind un foc de lemne pe care pregătesc un fel de terci din ouă, unt, făină de ovăz şi lapte şi, în afară de ingredientele pentru această mîncare, aduc bere şi whisky ; fiecare participant trebuie să contribuie cu ceva. Ritualurile încep prin vărsa¬rea cîtorva picături de terci pe pămînt, ca libaţiune, apoi
. iau cu toţii cîte'o felie din turta de făină de ovăz, pe care se ridică nouă noduri de aluat, de formă pătrată, fiecare pen¬tru cîte o fiinţă anume, presupusă apărătoai-e a turmelor şi cirezilor lor, sau pentru un anumit animal, real de astă dată, care le nimiceşte ; apoi fiecare participant îşi întoarce faţa spre foc, rupe cîte un nod din aluat şi, aruncîndu-1 peste umăr, spune-: «Ţi-1 dau ţie, apără-mi caii ; ţi-1 dau ţie, apără-mi oile şi aşa mai departe». După aceea îndepli¬nesc aceeaşi ceremonie pentru animalele vătămătoare : «Ţi-1 dau ţie, vulpe ! cruţă-mi mieii ; ţi-1 dau ţie, cioară ! ţi-1 dau ţie, vultur !» După ce se încheie ceremonia se mă¬nincă terciul ; iar după ospăţ două persoane, alese anume în acest scop, ascund tot ce a rămas ; dar în duminica ur¬mătoare se adună din nou, cu toţii şi mănincă ce a rămas de la primul ospăţ."
1 Thomas Pennant (1728—1798) — naturalist şi călător englez din Ţara Galilor. A dat un puternic impuls cercetărilor din dome¬niul zoologiei (mai ales al ornitologiei). Publică o serie de cărţi ce conţin informaţii preţioase despre Obiceiurile locale. din Scoţia ; dintre acestea Frazer a cunoscut Tour of Scoţiană (Ocolul Scoţiei), publicat de Pinkerton în Voyages and Travels, III.
311

In nord-estul Scoţiei, focurile beltane se mai aprindeau $pre sfârşitul celei de-a doua jumătăţi a secolului al XVIII-lea ; paznicii de vite din mai multe ferme adunau lemne uscate, le aprindeau şi jucau înconjurînd „spre miazăzi" stiva de lemne care ardea. Dar, potrivit unui au¬tor ulterior, focurile beltane nu se aprindeau în ziua de 1 mai, ci în ziua de 2'mai, stil vechi. Ele erau numite focuri ceremoniale. Poporul credea că în acea seară şi în acea noapte vrăjitoarele se furişează pretutindeni, vrăjind vitele şi furând laptele vacilor.'Pentru a le zădărnici uneltirile se puneau deasupra porţilor de la grajduri scoruş şi caprifoi, dar mai ales scoruş, iar fiecare fermier sau ţăran aprin¬dea focuri. Se îngrămădeau unele peste altele stuf, paie, grozamă sau mătură şi se aprindea focul puţin după apu¬sul soarelui. în timp ce unii dintre cei de faţă aţîţau focul, ceilalţi, cu furci sau cu prăjini, luau bucăţi de lemn aprins şi alergau cu ele din loc în loc, ţinîndu-le cît mai sus cu putinţă. între timp, tinerii jucau în jurul focului şi tre¬ceau cu iuţeală prin fum strigînd : „Focule, ridică-ţi vâl¬vătaia şi mistuie vrăjitoarele, focule ! Focule, ■ mistuie vrăjitoarele". în unele regiuni, se rostogolea prin cenuşă o turtă făcută din făină de ovăz sau de orz. După ce focul se stingea, oamenii împrăştiau cenuşa pe o rază cît mai mare şi alergau prin ea până cînd se lăsa noaptea, stri-gînd : „Focule, mistuie vrăjitoarele".
în Hebride, „pita beltană este mai mică decît cea fă¬cută în ziua de Sfântul Mihail, dar se pregăteşte în ace¬laşi fel; -ea nu se mai face în Uist, dar părintele Allan îşi aminteşte că a văzut-o pe bunica sa făcînd o astfel de pită acum vreo douăzeci şi cinci de ani. Se făcea şi un anume
333

Un alt scriitor din secolul al XVM-leal descrie felul în care se ţinea sărbătoarea beltană în comuna Logierait din Perthshire. El spune : „La 1 mai se ţinea aici o sărbătoare anuală numită Beltan. Era celebrată mai ales de păzitorii de vite care se strîngeau în cete şi îşi pregăteau o masă cu lapte fiert şi ouă. Acest fel de mîncare se mănîncă cu un fel de turte, făcute anume pentru acest prilej, avînd deasupra mici cocoloaşe ca nişte sfârcuri." în această ul¬timă relatare nu se vorbeşte despre focuri ceremoniale

în aer liber, deşi este probabil că exista obiceiul de a le aprinde, deoarece un scriitor contemporan ne informează că în comuna Kirkmichael, învecinată la răsărit cu co¬muna Logierait, obiceiul.de a aprinde un foc pe cîmp şi a coace o. turtă anume, nu era uitat pe vremea sa. Putem presupune că turta cu nodurile în aluat era folosită iniţial pentru a hotărî cine va fi beltane carline sau victima sortită flăcărilor. O urmă a acestui obicei a supravieţuit ' poate în practica de a coace un anumit fel de pite de ovăz . şi a le da de-a rostogolul pe povârnişuri în ziua de 1 mai, la amiază. Se ci'edea că persoana a cărei turtă se rupe cînd se rostogoleşte astfel va muri sau va fi lipsită de noroc în acel an. Aceste pite, sau bannock cum le numim noi în Scoţia, se coceau în modul obişnuit, numai că erau aco¬perite cu o pastă subţire făcută din ouă bătute, lapte sau smîntînă şi puţină făină de ovăz. Acest obicei pare să fi fost practicat la Kîrigussie, în Inverness-shire, sau în apro¬piere de această localitate. !«*»';*,,. ,
Rev. Dr. Thomas Bisset, citat de Frazer după Sir John Sinclair; Statisticul Acount..., XV.
312

saa

MHMM

fel de brînză, de obicei la 1 mai, care se păstra pînă'la^S următoarea sărbătoare beltană, ca leac împotriva vrăjilor'"? asupra produselor lactate. S-ar părea că obiceiurile bel-tane au mai fost răspîndite şi în multe alte locuri. Se stin¬gea orice foc şi se aprindeţi unul mare pe culmea unui deal, apoi se mînau vitele în jurul lui către soare-răsare (dessil), pentru a- le feri de molime în tot cursul anului. Fiecare lua acasă un tăciune aprins cu care îşi aprindea • focul."
...'■:'"•■
Şi în Ţara Galilor se respecta obiceiul de a arde focuri beltane la începutul lunii mai, dar data la care se aprin¬deau varia din ajunul zilei de 1 mai pînă în ziua de 3 mai. Flacăra se producea uneori pin frecarea a două bucăţi de stejar, aşa' cum rezultă din următoarea descriere. „Focul se făcea în acest mod. Nouă bărbaţi îşi întorceau buzu¬narele pe dos şi li se lua orice monedă sau bucată de me¬tal. Apoi.oamenii se duceau în pădurea cea mai apropiată şi strîngeau surcele de la nouă specii diferite de arbori. Surcelele erau duse la locul unde urma să se "îacă focul. Aici se cosea pe pajişte un cerc şi se aşezau surcelele în cruciş. Oamenii stăteau roată şi aşteptau desfăşurarea ce¬remoniei. Unul dintre bărbaţi lua două bucăţi de lemn de stejar şi le freca pînă cînd izbucnea o flacără. Se aprin¬deau cu ea surcelele şi curînd se producea o flacără mare. Uneori se făceau două focuri, unul lîngă celălalt. Aceste focuri, aprinse cîte unul sau cîte două. erau numite coelcerth sau focuri ceremoniale. Se rupeau în patru nişte turte rotunde, făcute unele din făină de ovăz, iar altele din făină neagră, şi bucăţile se puneau într-un sac cu fă¬ină, fiecare dintre cei de faţă trebuind să scoată cîte una.
314
■HM

^Ultima bucată revenea celui care ţinea sacul. Cine se în-tîmpla să ia un coltuc de pită neagră era obligat să sară de trei ori peste flăcări sau să alerge de trei ori printre focuii, poporul crezînd că prin aceste mijloace se va obţine o recoltă îmbelşugată. Strigătele şi ţipetele celor care tre¬buiau să facă faţă ordaliilor răzbăteau pînă departe ; no¬rocoşii care apucaseră din pita. de ovăz cîntau, jucau şi băteau, din palme în semn de încuviinţare, cînd cei cu col¬tuce negre făceau trei sărituri peste flăcări sau alergau de trei ori printre cele două focuri. Credinţa poporului că sărind de trei ori peste focuri sau alergînd .printre ele de trei ori îşi asigură o recoltă îmbelşugată merită să fie reţinută. Felul în care se credea că se obţine acest rezultat este arătat de un alt autor care se referă la folclorul din Ţara Galilor. Potrivit relatării sale, se crede că „focurile aprinse în luna mai sau la solsti-ţiul de vară apără pămînturile împotriva vrăjitoriei, ast¬fel încît recoltele vor fi bune. Se credea că şi cenuşa este bună pentru farmece." Aşadar, se credea după cît se pare că dogoarea focurilor fertilizează ogoarele, nu direct, sti-mulînd încolţirea seminţelor în sol, ci indirect, înlăturîrid influenţa funestă a vrăjilor sau, cine ştie, arzînd vrăji¬toarele.

"h
După cît se. pare, şi în Irlanda se aprindeau focuri bel-tane, căci Cormac, sau cineva în numele său, spune că , „belltaine, ziua de 1 mai, era numită astfel după «focul • aducător de noroc» sau după -«cele două focuri» pe care \§f i aprindeau în acea zi druizii din Erin, cu care prilej se f
\H
rosteau incantaţii ; şi, mai adaugă, la aceste focuri sQ.yT^y aduceau vite sau erau minate printre ele, ca să fie apărate"' }j/'
%
- 315 : /; •

CUPRINS

XLIX. Vechi zeităţi ale-vegetaţiei ca animale
1. Dionysos, Ţapul şi Taurul . . "
2. Demeter, Porcul şi Calul : : ! V 3. Attis, Adonis şi Porcul . '. 1 ';

4. Osiris, Porcul şi.Taurul °. •'. ". "
5. Virbius şi Calul ; ', I î *.
L. zeui-Mîncat- ; . :. >T :--~::—: ;:■:-:-:
1. Sacramentul primelor" produse." agricole C 2. Zeul-mîncatja. azteci .... 3. „Sînt mulţi Mani la' Arieia" *. • î
LI; Magia homeopatică in dieta de carne LII. Uciderea animalului divin . . " .*
1. Uciderea şorecarului sacru :
2. Uciderea berbecului sacru ".
3. Uciderea şarpelui sacru
4. Uciderea broaştelor ţestoase sacre 5.. Uciderea ursului sacru . ...
LIII. Imbunarea animalelor sălbatice de către vînători
LIV. Tipuri de sacrament animal ; ;:::;; 1.. Tipuri de sacrament, la egipteni şi la populaţia
aino . . '."..:'.
2. Procesiuni cu animale sacre ! ! ". ! 5 ! !

5
5 13
JB 21 2!>
„36.,
35
52
^7
63 73 73 76 73 7!) 84 110
138
133 145

LV. Transferul răului ". '. ', ' ' ', L; Transferul în obiecte neînsufleţite 2-Transferul în animale

152 352
355
,817

de boli în cursul anului". Obiceiul de â pune vitele săi treacă printre focuri în ziua de 1 mai, sau în ajunul zilei» de I mai, s-a menţinut în Irlanda pînă în vremuri de care-şii mai amintesc încă bătrînii.'
1 mai este o mare sărbătoare populară în cele mai multe.;*; ţinuturi din partea centrală şi de miazăzi a Suediei. în--; ajunul sărbătorii, pe toate dealurile şi colinele strălucesc';! focuri uriaşe care trebuie aprinse lovindu-se două bucăţi,! de cremene. Fiecare cătun mai mare are propriul său foc,/ în jurul căruia tinerii joacă în cerc. Bătrînii iau aminte-dacă flăcările se înclină spre miazănoapte sau spre miazăzi. In primul caz, primăvara va fi .rece şi întîrziată ; în ulti¬mul caz. va fi biîndă şi aducătoare de rod. în Boemia, în ajunul zilei de 1 mai tinerii aprind focuri pe dealuri şi pe ' movile, la răspîntii şi pe păşuni şi joacă în jurul lor. Ei sar peste tăciunii aprinşi şi chiar prin flăcări. Ceremonia este numită ..arderea vrăjitoarelor". în unele locuri se arde în foc o

efigie reprezentînd o vrăjitoare. Trebuie să amintim că ajunul zilei de I mai este cunoscuta Noapte a Walpur-giei, cînd pretutindeni se află vrăjitoare care aleargă ne¬văzute prin văzduh cu urzeli diavoleşti. în Voigtland' şi copiii aprind focuri în această noapte a vrăjitoarelor pe dealuri şi pe coline şi sar peste ele. Ba mai mult, ei flu¬tură mături aprinse sau le aruncă în văzduh. Pînă unde ajunge lumina focului, rodul cîmpul'ui va fi bun. Aprin¬derea Cocurilor în Noaptea Walpurgiei era numită „alun¬garea vrăjitoarelor'*. Obiceiul de a aprinde focuri în aju¬nul zilei de»I mai [Noaptea Walpurgiei] pentru a arde vrăjitoarele este sau era răspîndît în Tirol, Moravia, Sa-xonia şi Silezia.
31*

, 3. Transferul în oameni - • , , ,4. Transferul răului, în Europa' .'
LVI. Izgonirea publică a spiritelor rele
1. Omniprezenţa demonilor ....
LVII. Ţapii ispăşitori publici
1. Izgonirea spiritelor rele încarnate' '.'.'".".
2. Izgonfrea ocazională a spiritelor rele într-un vehicul material '..",'.
•.Izgonirea periodică a spiritelor rele într-un vehicul
.v,c " material . . ..
: . • 4. Despre'fapii ispăşitori' în general • . .
'XVIII. Oameni folosiţi drept ţapi ispăşitori în antichitatea ■' "clasică "■'.' ."■'....-, .. .
. ■. ..-•■»• ...- ■.
1. Omul-ţap ispăşitor în Roma antică '."."."."
2. Omul-ţap' ispăşitor în Grecia antică . . " ■', [3. Saturnaliile romane ..:.'. .
. ■ .
■ LD7. Uciderea zeului în Mexic '"",".'. I ' i LX. între cer şi pământ
1. Sărbătorile focului în general ' ■L. Focurile Postului Mare ,
3. Focurile de Paşti
4. Focurile beltane . ' - '

1. Să nu atingi pămîntul I " .1
2. Să nu vezi soarele '.
3. Izolarea fetelor la pubertate
4. Motivele izolării tetelor la pubertate LXI. Mitul, lui Balder . . ."• ; LXII. Sărbălorile focului în Europa

159
162
1G7
107 1G9 176
197
197
200
205 221
227
227
- 229
237
257 262' 263 273
288 292
292 293 302 307

"31C

aftUiMwfflrn

-'